د نوي ژبپوهنې په رڼا کې

لیکلار ښود
(یوه پښتو – کره پښتو)

پوهاند ډاکتر م. ا. زیار

۱۳۸۵

Download from: aghalibrary.com

بسم ا لله الرحمن الرحیم

لیکي پوهه:

لیکی: لیکلار ښود «یوه پښتو ـ کره پښتو»
لیکوال: پوهاند دوکتور مجاور احمد زیار
خپرندوی: د ساپي پښتو څېړنې او پراختیا مرکز
چاپشمېر: ۱۰۰۰ ټوکه
چاپنېټه: پسرلی ۱۳۸۵ / 2006 (تر یونیم کال څنډ وروسته)

د چاپ رښتې له لیکوال او خپرندوی سره خوندي دي،
بې اخځ ښوونې ترې د ګټنې اجازه نشته .

Download from: aghalibrary.com

دغه لارښود سم له لاسه د یوې – کره لیکلارې مینه والو ته همهال د
ساپي، ټول افغان، بېنوا او... انټرنېټ پاڼو له لارې وړاندې کېږي. که
چا پرې د چاپ لوربینه کوله، له ما سره به هرومرو سلا کوي. (زیار)

ځوان کمپیوټري پښتني پښت ته
چې د همدوی په هڅونه دغه لارښود وکښل شو.

Download from: aghalibrary.com

ننګونه

یوازې اکاډېمیک پښتو ژبپوهان له لوړترین زده کړیز لاسوند او اړوند څېړنیز رېکارډ سره دا رښته درلودای شي چې په لا زیاتو پیاوړو ژبپوهنیزو آرونو، لاسوندونو او پروسیجرونو دا لارښود راوننګوي، نه لکه زموږ توکمپوه ډاکتر پالوال چې له «معیاري پښتو» سره یې دغه یو اړوار هم رانغښتی نه دی !

Download from: aghalibrary.com

A

Guide of Standard Pashto

پارسي ځپلې پښتو:
(څو، ترڅو) د (چې) پرځای.
د کابل څخه کتنه - ملاتړ- دفاع-
یادونه - ستاینه...(څخه؟)

اردو- انګرېزي ځپلې:
چېرې چې، څوک چې، کوم چې...
په ډېر شمېر کې، په مشرۍ کې...
(کې؟) لاپته ،لادرکه (تری تم)...

Prof. Dr. M. A. Zyar

Oxford, July 2006

لومړی څپرکی

یوه پښتو ـ کره پښتو

لیکلارښود

یوه پښتو ـ کره پښتو

لیکلارښود

پیلیزه:

دا خبره چې پښتو ولې لا تراوسه د نورو یادو نړیوالو او بیا ګاونډو ژبو پرخلاف په سمه توګه یوه یوازینۍ کره لیکنۍ بڼه نه لري او ډیری لیکوال یې لا تراوسه د خپل خپل سیمه ییز ګړدود، په بله وینا، د خپلې سیمه ییزې ګړنۍ پښتو ښکارندویي کوي او په دې توګه دغې ژبې لا په سمه توګه له ګړني او ګړدودي دریځه یوه کره لیکني ژبني دریخ ته لوړتیا نه ده موندلې، دك ودلیل یې دا دی چې دغې ژبې لا هاغومره علمي - فرهنګي پرمختګ نه دی کړی او له دې سره ورته هغومره اړتیا هم پیدا شوې او ننګېرل شوې نه ده او چې دغه ژبه بیا په علمي - فرهنګي سیالۍ کې ولې

پاتې راغلې، لاسوند يې دا دی چې د ويونکې «پښتني» ټولنې ټوليز بشپړتيايي بهير يې وروسته پاتې دی.

له دې لامله دا کومه هېښنده او نادوده پېښه نه ده، څومره خنډونه او کرکنډې چې د پښتني ټولنې د ښخبنايي بشپړتيايي بهير مخې ته پراته دي، هماغومره يې د ژبې او فرهنگي مخبنايي بهير مخې ته هم پراته دي. مورږ په غړولو سترگو وينو چې پښتني ټولنې لا په ټوله نومهالې مانا له بې شمېرو خپلونو او ټبرونو څخه يوه يوازيني ولس (ملت) ته لوړتيا او بشپړتيا موندلې نه ده، نو څنگه کېدلای شي، ژبه يې په رښتينه مانا له بېلابېلو بې شمېرو ټبرنيو او سيمه ييزو گړدودونو څخه يوې يوازينۍ ژبنۍ او بيا کره ليکنۍ بڼې ته لوړتيا ومومي؟

هو، هماغسې چې ټولنيز بشپړتيايي بهيرونه له آگاهانه هاندوهڅو سره گړندتيا او پراختيا مومي، دغسې ورسره تړلې مخبنايي هغه هم په آگاهانه او ځانخبرې توگه گړندي کېدای شي. همدا خبره وه چې د افغاني، په بله وينا، پښتني ټولنې د وروستيو ټولنيزو او بيا فرهنگي پرمختياوو له يوې واريزې چټکتيا سره د يوې کره ليکنۍ او خپرنۍ پښتو ځنډن او خنډن بهير هم يو واريز غورځنگ ته راگډ شو، پراختيا او پرمختيا يې وموندله او دا دی، له ښه مرغه په ټول شور و زور پرمخ درومي او پرله پسې بشپړ تيايي پړاوونه وهي.

نورې دا ببولالې زړې شوي دي چې هر څه دې د مهال عادي بهير ته پرېښوول شي. که دغه آر د منلو وړ وای، نو ولې به دا دومره ټولنيز او فرهنګي اوړونونه او غورځنګونه رامنځته کېدل. رښتيني روښاندي پښتانه اوس په دې پوره پوه شوي چې په ګردو بېخبنايي او مخبنايي ډګرو کې يې له نورې پرمختللې نړۍ سره سيالي او هملاري په آګاهانه او ځانخبرو هاندوهڅو سره کېدون موندلای شي او په دغه لړ کې د يوې داسې کره ليکنۍ پښتو په سمبالونه چې په دغه سيالۍ او هملارۍ کې يې رښتيني مرستندويه شي.

د يوې يوازينۍ کره پښتو د رښتياينې او سمبالونې لپاره چې کومې پرله غښتې ژبپوهنيزې هلې ځلې په وروستيو دوه - درو لسيزو کې ترسره شوې، هغه ټولې د ليکونکي له خوا پر خپل خپل مهال څېړل شوې او ارزول شوې او له بېلابېلو لارو د زده کړه والو او ليکوالو د ګټې اخېستنې لپاره وړاندي شوې دي، چې د بشپړې کتابي بڼې«پښتو ليکلار» تر لومړي چاپ (۱۳۶۰ ل) راوروسته يې دغه اوسنی لارښود د هغو ګردو ليکوالو، پوهانو او زده کړه والو د پرله پسې غوښتنو او سپارښتنو يو غبرګون دی چې د جنګ وجهالت ځپلي هيواد پرېښوونې او يا يې بيا رغونې ته اړ شوي او د پښتو ليکلار په ګډون يې بشپړ کتابتونونه تر شا پرې اېښي دي. دا هغه پښتو مين پښتانه دي چې د خپلې ژبې او ژبني فرهنګ رښتينی پرمختګ او د نړيوالې علمي -

تخنیکي سیالۍ لپاره یې جوګه کېدنه د دغې ژبې لیکنی یووالی او کره والی لومړنی او بنسټیز آر وآړ (اصل و شرط) ګڼي او همزمان یې د ملي رغښت او یووالي پیلامه.

د هغو ښاغلو او آغلو د پوهاوي لپاره چې د یوې - کره لیکنۍ پښتو په اړه ورته دغه ټولې ځانګیزې علمي هاندو هڅې بیا هم سمې او اړینې نه برېښي، ځانګړې او خپلسري یې بولي، پر همدومره غبرګون بسنه کوو چې دغه ربړه او ټولې ورته ژبنۍ ربړې او مسالې نورې د کابل پښتو ټولنې یا پېښور پښتو اکېډېمۍ د زاړه نا پوهنیز دود «ټولپوښتنې (رېفرینډم)» پرځای په نوې ژبپوهنه هوارېدای شي او یوازې په ژبپوهانو اړه لري. بیا هم دغه اوسنی لارښود د تېرو هغو غونډې د هماغې ژبپوهنیزې چلند لارې (پروسیجر) پر بنسټ رغېدلی چې پر ۱۳۵۵ل کال د اروابناد علامه حبیبي تر مشرۍ لاندې د یو شمېر دودېزو او نویو ژبپوهانو او لیکوالو په یوه غونډه کې لاسلیك شوی او د هماغه کال د لړم په میاشت کې د پښتو ټولنې تر پخلي او منښتې وروسته د ۱۳۵۶ ل په لومړیو کې اړوند سرکاري اورګان «زیري» او ورپسې بیاد پښتوپرمختیا او

پیاوړتیادوې میاشتنۍ« پلوشې» خپور کړی وو.
نوې، خپلاسي رغاونې یا نوېزونه (نیولوجېزمونه)چې د یوې - کره لیکنۍ پښتو له رغندو توکونو (اجزاوو) څخه ګڼل کېږي، هم همداسې یوه ورته ژبپوهنیزه ربړه ده او تر ټولو مخکې په ژبپوهانو اړه لري او د هرې علمي، تخنیکي یا انفارماتیکي څانګې پوهان هم خپلې اړوندې نومونې بې د ژبپوهانو او په ځانګړې توګه، ویپپوهانو (لېکزیکولوجېستانو) له لاربنوونې رغولای او ټاکلای نه شي.

زه په دغو ژبنیو ربړو او سکالوو کې له اوږدې مخینې (سابقې) او ازمېښت سره سره بیا هم دغه لاربنود په ټوله مانا کوم وروستنی او همېشنی لاربنود یا د چا خبره کومه کاڼي کربنه نه ګڼم، ځکه یو خوا د پښتو ټوله ګړنۍ او لیکنۍ شتمني لا په بشپړ ډول رابرسېره شوې او راخوندي شوې نه ده او بل خوا یې اوسنۍ ګړندۍ خپرنۍ او فرهنګي پراختیا او پرمختیا پرله پسې نوې نوې څنډونه او لر لیدونه پرمخ راپرانیزي او له دې سره یې اړوند لاربنود هم زاز و ادلون بدلون غواړي. ان په همدغه اوسني لاربنود کې د یوه لړ ګړدودي ځېلونو (وارینټونو) امرنه (انتخاب) او ټاکنه سم له لاسه وړاندیزي بڼه لري. لکه واخلې د (سول، ستنه ...) او (شول، شته...) تر منځ، یا د (بود - بودند) د انډول په توګه د (و، وو) او (وو، ول، وه)... تر منځ که څه هم د یاد شوي علمي پروسیجر له مخې د وروستنیو ځېلونو کره والی په ګوته شوی او زباد

شوی دی . د نیولو جیزمونو په برخه کې یې هم همداسې درواخله .
د دغو ټولو خبرو په پای کې دا هم له پامه غورځول په کار نه دي چې ژبه د یوې ټولنیزې ښکارندې (پدیدې) او فرهنګي اربې په توګه تل په ادلون بدلون کې ده او له دې سره یې رغاونیز (فونېټیکي او ګرامري) او وییز اکر بکر هم اوښتونکی او بدلېدونکی دی او کره لیکنې بڼه یې هم ورسره هرومرو پر یوه اکر پاتېدای نه شي.

بلخوا ژبپوهنه د ژبې او ژبنیو سکالوو د پوهنې په توګه له ټولو پرتلیزو (نسبي) سانتيفيکو آرونو سره بیا هم له ټولنیزو پوهنو څخه ګڼل کېږي او په دې ډول یې د نورو سکالوو په څېر معیاري دا هم د تل لپاره نا لاسوهلې پاتې کېدای نه شي . همدا خبره ده چې ان په وتلیو اروپایي ژبو ، لکه انګرېزۍ، فرانسۍ او جرمنۍ کې هم دغه بهیر لا تراوسه پر مخ روان دی او یو نیم ادلون بدلون پکې راوړل کېږي .

چلند لار (پروسیجر)

پښتو ، لکه د نړۍ بله هره ژبه د غږیزو او مانیزو پیلامو (لغاتو) د یوه غونډال (سېستم) په توګه د خپلې ویونکې «پښتني» ټولنې له خوا د خپلمنځي پوهاوي لپاره ویل کېږي او اورول کېږي. اوسنۍ پښتو د نورو خپلوانو (آرياني) ژبو په څېر د خپلې پرمختیا په درېیم پړاو یا پېر (دور) کې ټیکاو لري چې له لسمې زېږدي (میلادي) پېړۍ راپیل شوی او

تراوسه پر مخ ځي. تر دې له مخه د منځنۍ پښتو پېروو چې اوږدوالی يې لږ تر لږه دولس پيړۍ اټکلېدای شي.

پښتو ګړدوددونه (لهجې) پر څلورو غورو ډلو وېشنه مومي: (۱) سوېل - لويديزه پښتو، (۲) سوېل - ختيزه پښتو، (۳) شمال - ختيزه پښتو او (۴) منځنۍ پښتو.

يوه - کره پښتو لکه يو - ټولیز - کره ګرامر يې د بېلابېلو ګړدودونو يو داسې غورچاڼ دی چې د ليکنۍ اړتيا له مخې يې د شاعرانو او ليکوالو له خوا بنسټ ايښوول شوی او پر له پسې يې بشپړتيا موندلې ده . خو له يوې پېړۍ راهيسی چې پښتو په يو واريز ډول خپرني ډګر ته راګډه شوې، دغه بهير يې هم ګړندی شوی او په دې لړ کې يې له هغو زياتو آګاهانه او پر له غښتو ژېپوهنيزو هاندوهڅو سره چې له تېرو درو لسيزو راهيسې يې د يوه فرهنګي غورځنګ بڼه غوره کړې، خپل لوړترين بشپړ تيايي پړاو ته رارسيدلی او همداسې پسې ورځ پر ورځ مخ پر بره درومي. دا چې يوه - کره پښتو د ليکوالۍ او خپراوي په بهير کې را دود شوې او په دې توګه لا سم له لاسه په ليکوالۍ او خپراوي اړه لري، «يوه - کره - ليکنۍ پښتو» هم بلل کېږي.

يوه کره - ليکنی پښتو پر دوو ټوليزو او غورو بنسټونو ټيکاو لري. (۱) رغاونيزه يا ګرامري يو رنګي او (۲) ويي پانګيزه

(لغوي) رنګارنګي.

۱ - رغاونیزه یا ګرامري یو رنګي

دا مانا چې د وینګ (تلفظ)، اوازپوهې، ګړپوهې (صرف) او غونډله پوهې (نحوې) په برخه کې له څو بېلابېلو ګړدودي ځېلونو (وارینټونو) څخه هماغه یو ځېل غوره کړشي او وکارول شي چې تر نورو یې تاریخي مخینه یا د ویونکیو شمېره زیاته وي. یا یې هم لیکنۍ او خپرنۍ مخینه او دودوالی ډېر وي، همدا راز یې لنډون، وینګ او خوږوالی او بیا با قاعده والی او نه ګډون په پام کې نیول کېږي: لکه له نوسي، لمسي او نمسي څخه وروستی دا، او یا له ورسید، ورسېده، ورسېدو، ورسېدلو، ورسیدئ، ورسېدلئ، اورسېدو، اورسېدلو... څخه ړومبی دا.

۲ - ویي پانګیزه رنګارنګي

په دې مانا چې په یوه - کره - لیکنۍ پښتو کې په دغه اړه له غورچاڼ یا په ملایي نومونه (انتخاب واطراد) څخه کار نه اخېستل کېږي، بلکې د یوه ویي (لغت) ټول هممانیزونه (مترادفات) رااخېستل کېږي، لکه تیږه، ډبره، ګټه، کاڼی، غرګی، کمر... داځکه چې په لږو ډېر مانیز بدلون سره راز راز کارول کېدای شي: تیږه د عامی تیږې (سنګ)، ډبره د کاني (معدني) تېږې، ګټه د ودانیزې (تعمیراتي) توکي، کاڼی د آسماني تیږې، غرګی د ګردې تېږې لپاره چې د یو څیز د اوړه کولو یا میده کولو لپاره په کارېږي او داسې نور. دغه هممانیزونه د ګرامري وارینټو پرخلاف ژبنی او

ليکنى يووالى او کره والى نه ژوبلوي، بلکې لاپې پراخوي او بډايه کوي .

د يوې کره - ليکنۍ پښتو وييپانگه لکه نورې ژبې له څلورگونو خواوو څخه را بشپړېږي :

(۱) گړدودي وييونه يا گړوېزونه ، (۲) لرغوني يا ارکاييك وييونه او يا زړوېزونه ، (۳) خپللاسي يا مصنوعي وييونه يا نوېزونه او (۴) پور يا مستعار او د خيل وييونه ، يا پوروېزونه.

په دې توگه ړومبني درې ويي ډولونه د پښتو وييپانگې خپله نږه پانگه گڼل کېږي او څلورم دا له نورو (پارسي، هندي، عربي، انگرېزي، پرانسي...) ژبوڅخه راپور شوي او دود شوي دي . مانا دا چې ټوله وييپانگه په سل کې ۷۵ په پښتو اړه لري او په سل کې ۲۵ په پرديو ژبو. تر ۲۵٪ زياته پورونه پښتو له پښتنو څخه ورو ورو پردۍ کوي او کنډيياغي (پتوا) يا لږ تر لږه اردو ترې جوړېږي .

ليکلار او ليکدود :

دغه دواړې نومونې د بېلابېلو ماناوو او موخو لپاره دود شوې دي. په ليکلار کې ژبني اړخونه او گرامري جوړښتونه تر پام لاندې نيول کېږي. په دې توگه کله چې وايو، کره يا معياري پښتو ليکلار، نو مانا يې دا چې له پورتنيو آرونو سره سم يې د يوې - کره پښتو استازي او

ښکارندويي وکړای شي. خو ليکدود يا املاً په ټاکلي الفبايي يا ليکني (تحريري) سېستم کې د توپير (کنټراسټ) يا نه ګډون (عدم التباس) له آر سره سم د يوې ژبې ليکنۍ يا انځوريزه سېمبوليکه بڼه ده. کره ليکدود هله رښتينوالی موندای شي چې په اړونده ابېڅې (الفبا) کې د هر غږ او ويي لپاره ټاکلی سېمبول (توری - حرف) ولري او بيا د هماغې ټاکلې کره ژبې تر وسې وسې څرګندويي وکړای شي . اوسنۍ دوديزه پښتو ابېڅې چې بنسټ يې پر عربي هغې ابښوول شوی، زياتره د (۲۹) ګونو بېواکو (کنسونټنټو - صامتو) او نيمواکو(w,y) غږونو يا اوازونو لپاره توري (حروف) لري او د اووګونو خپلواکو (واولو - صايتو) اوازونو لپاره تش درې توري (ا، و، ی)، خو بيا هم د اوږده او لنډ (و) لپاره هماغه يوه نښه (توری) کاروي، او د زور او زورکي لپاره ګردۍ يا لکۍ ډوله بيا هم ګډون رامنځته کوي. همزه (ء) يا چرګۍ (ـه) هم همداسې درواخله. ګ له کړۍ (ګ) سره ليکل هم يو بې سر وبوله کاردی . ځکه دا نښه يوازې د غبرګژبيزو اوازونو (ټ، ډ، ړ، ڼ) لپاره سمه راځي، چې ژبه ورسره راکړۍ کېږي، ګ تخنيکي او اقتصادي ستونزه هم رامنځ ته کوي .

د کره ليکنۍ پښتو ابېڅې (الفباء) په لاندېني لښتيليك کې وړاندې کېږي:

دوديز غږيز(فونيميک) نوم		ببلګه	غږيزليک
ا، ه، ـه	a زور	اره، اړ	ará, aṛ

zṛə	زړه	زورکی	ə	ه، ـه
ār, ās, kāl	آر، آس، کال	اوږد (ممدوده) الف	ā	آ
bar	بر	بې	b	ب
poṛ	پوړ	پې	p	پ
tal	تل	تې	t	ت
ṭal	ټل	ټې	ṭ	ټ
ǰal	جل	جې (جیم)	ǰ	ج
čam	چم	چې	č	چ
jal, wraj	ځل، ورځ	ځې	j	ځ
carx, xarc	څرخ، خرڅ	څې	c	څ
xar,xor	خر، خور	خې	x	خ
dādā	دادا	دې (دال)	d	د
ḍol	ډول	ډې (ډال)	ḍ	ډ
rag, tor	رگ، تور	رې	r	ر
ṛund	ړوند	ړې	ṛ	ړ
zar	زر	زې	z	ز
žar	ژر	ژې	ž	ژ
ğıra || ẓ̌ıra	ږیره	ږې	ğ, ẓ̌	ږ
sam	سم	سې(سین)	s	س
špa	شپه	شې(شین)	š	ش

xăr || ṣ̌ār	ښار	ښې	x̌ , ṣ̌	ښ
γar	غر	غې(غېن)	γ	غ
kar	کر	کې(کاف)	k	ک
gaṇ	ګڼ	ګې (ګاف)	g	ګ
lar	لر	لې(لام)	l	ل
mor	مور	مې(مېم)	m	م
nar	نر	نې(نون)	n	ن
ruṇ	روڼ	ڼې	ṇ	ڼ
kor	کور	او [اوږد(و)]	(o) o	و
zum	زوم	او [لنډ (و)]	u	و
war	ور	وې [ښېواک (و)]	w	و
ham	هم	هې	h	ه،هـ
her	هېر	اوږده يې	e	ې
wır	وير	لنډه يې	i	ي
wray	ورى	زورواله يې	ay	ى
wrəy, xwrəy	ورۍ، خورئ	زورکي واله يې	əy	ۍ،ئ

بېلګه	نوم	غږيز	عربي
حديث	ثې، ثاء	θ	ث
حليم	حاٰ	ḥ	ح

ذ	δ	ذال	ذاکر
ص	ṣ	صاد	صابر
ض	z	ضاد	ضمیر
ط	ṯ	طا، طې	طاهر
ظ	ẓ	ظا، ظې	ظاهر
ع	ʕ	عین	عالم
ف	f	فاء، فې	فاروق
ق	q	قاف	قرآن

د رغاونیز یا پښویيز (گرامري) یووالي آرونه (پرنسیپونه)

دا پرنسیپونه د یادشوي پروسیجر په رڼاکې د پورتنیو معیاري یا ټولیزو پرنسیپونو د کارونې لپاره پر کار راتلاي شي او د هغو علمي کول کیدوني کولای شي. په بله وینا داسې آرونه (پرنسیپونه) چې د هغو له مخې مونږ په راز راز گړدودي گرامري ځېلونو (وارینټونو) کې د غورځونې (اطراد) او یا غورونې (انتخاب) اجازه ولرلای شو:

۱- دویو نکو ډېروالی، دا په دې مانا چې د یوه گرامري توك له مخې له څووارینټونو څخه هماغه یوه ته معیاري ارزښت ورکړ شي چې د ویونکو شمیر یې ډیر وي، لکه: (ورځ) د (روځ)، (ځمکه) د (زمکه)، (شته) د (سته) یا (ما نیولی دی) د (ما نیسلی دی) پر وړاندې. په دې لړ کې منځنی

پښتو د نورو دریوارو ګړدودي ډلو پرخلاف یو نیم تاریخي (لرغونی) آواز خوندي ساتلی، خو د ویونکیو د لړوالي پر بنسټ کره نه شي منل کېدای، لکه س په سګه، دېرس ، مسر، کسر... کې .

۲- توپیر او نه التباس، په دې مانا چې د یوه فونولوجیکي او ګرامري توك له وارینټونو څخه هماغه یوه ته معیاري ارزښت ورکړ شي چې له نورو معیاري امرل شوو توکونو سره یې توپیرو شي، په بله وینا، د التباس او یو له بله د ټکر مخه یې ونیول شي. د ژبنیو توکونو تر منځ توپیر او نه التباس یو ژبنی قانون او ناموس ګڼل کېږي، لکه (شول) د (سول) پر وړاندې چې له (سوځل) سره یې ټکر راځي، همدارنګه سیوری - سوری ، پسور - سور، خپور - خور ... در واخله.

۳- د ویوالی (باقاعده ګي)، دا مانا چې له بېلابېلو رغاونیزو (پښوییزو) ځېلونو څخه هماغو ته معیاري ارزښت ورکول کېږي چې ببدویي یا استثناء یې کمه وي، لکه دا دوی (قاعده) چې - زور(- a) په دودیز او بیا (فونیمیك) لیك کې د ښځینه پایلې په توګه په پام کې ونیول شي او ډېرګړې یې هم - ې (- e) ، نه دا چې د نورو دروګونو ګړدودي ډلو پر وړاندې د کندهاري ګړدود پر بنسټ تر خجن خپلواك (واوېل) وروسته a _ پر ə واړول شي او ə بیا په ډېر ګړي کې پر _i.
همداسې په نرینه نومونو کې درواخله چې کندهاریان یې د نورې ډېرۍ

پښتو ـay پای د ناحجنۍ له کبله پر əy اوړي او بیا یې ډېرګړی هم د ـIi پرځای پر ـəy پای ته رسوي او داسې نور .

۴- سپما، دا مانا چې تر وسې وسې او وروستني بریده په لږو وییو کې ډیره مانا او مطلب وړاندې شي، بې له دې چې ابهام او ګونګوالی پیښ شي، یوه خبره چې په یوه جمله کې راتلای شي، دوو ته باید ونه رسېږي او یوه جمله چې له پنځو توکو څخه جوړېدای شي، په کارنه دي، اتو یا لسو توکو ته ورسي. البته په ادبي او هنري ډګر کې د یوه مطلب څو څو رازه څرګندول له سپما څخه سرغړاوی نه ګڼل کېږي، هغه هم په دې شرط چې نوې نوې مانیزې او بدیعي رنګارنګۍ منځ ته راوړي، د چا خبره تکرار حسن اوسي، نه دا چې تشه لفاظي بڼه ولري. له بده مرغه زموږ ډېر لیکوال د ډېر پخواني ختیز دود تر اغېز لاندې د هممانیزو وییو او جملو بیا بیا کارول د خپل لیکني سبك ستر ټوك ګڼي. سپما په کړاوړون (فعلي ګردان) کې هم ډېره پاموړ بلل کېږي او هغه دا چې له بیلابیلو ګړدودي ځېلونو یې هماغه لنډه دا امرل کېږي : لکه د (یوه شوم) پرځای (وپوهیدم) یا د (ډوډۍ وخوړلې شوه) پرځای (ډوډۍ وخوړل شوه) . په ویي غونډونو، لکه: کابل پوهنتون، د (د کابل پوهنتون)، (کابل ښار) د (د کابل ښار) ... پر وړاندې . په نوبزونو کې، لکه: (رسنۍ) د (خبري یا خپرندویه رسنۍ) پر وړاندې.

۵ - **اساني او رواني**، په دی جاج (مفهوم) چې د یوه ژبني توك د تلفظ (وینگ) او له دې سره بیا د لیك او چاپ ... له مخې پښتنو او نا پښتنو ټولو لپاره اساني او رواني ولري . دا آر په پښتو زده کړه او ښوونه کې بیا په ځانگړې ډول د زیات ارزښت وړ دی، لکه (راوړ شو)او راکړ شو، د (راوړل شو) او (راکړل شو) یا پېړ د پریړ، درون - درانه د دروند - دراند‌ه پر وړاندې .

۶ - **خوږ غږي او بلاغت**، چې یو ژبنی توك په ټولنه کې (دا کثریت له نظره) رکاکت او کراهیت ونه لري. د ساري په توگه له فونولوجیکي او گرامري او ان لغوي او محاوروي وارینټو د یوه گرانښت او خوږوالی زیات وي، لکه: (هیلی ته لامبو ښوول) د (کونډې ته غوول ښوول) پر وړاندې یا (نتل) د (رټل)، (وختېری) د (وخت گوډی) پر وړاندې ... .

۷ - **لرغونوالی**، په دې جاج چې د ویېزو او گرامري وارینټونو په ډله کې هماغو ته معیاري ارزښت ورکول کېږي چې یې تر نورو تاریخي او ایتمولوجیکي لرغونوالی ډېر وي، لکه: (ځمکه) د (مزکه)، (ولاړم) د (لاړم) پر وړاندې. دا چې له نجل - نجن، نجلۍ - نجنۍ، زما - دما، زموږ - دموږ، ستا - د تا او ستاسې - د تاسې، ژغ - جغ، جندره - ژندره، ژرنده - جرنده، نږور - نگور... څخه وروستي ځېلونه لرغوني دي، خو د ویونکیو زیاتوالی او له دې سره کره والی د مخنیو پر خوا دی .

یادونه:

په دی یاد شوو پر نسیپونو کې کېدای شي، یو له بله ټکر راشي. په دې مانا چې که یو توك د یوه پرنسیپ (لکه لرغونوالي) له مخې معیاري ارزښت ولري، مګر د یوه بل پرنسیپ (لکه د ویونکو ډېروالي) له پلوه یې دغه ارزښت سلب شي، په دې توګه په کار ده چې لومړی د ژبپوهنې یا عملي او تطبیقي چانس او ارزښت د ډیروالي او لږوالي له مخې هر پرنسیپ ته لوړې یا ټیټې شمېرې ورکړ شي او کله چې یو ژبنی توك د ټولو پرنسیپونو له ټولیزو شمېرو څخه تر نیمايي زیاتې یوسي، معیاري ارزښت به ورکول کېږي. د ساري په توګه د نننی ژبپوهنې له مخې د یوه ژبني توك ډېر کارېدنګ، په بله وینا، د هغه د ویونکو ډیروالی تر تاریخي لر غونوالي او دودوالي څخه زیات ارزښت لري او په کار ده،که لرغونوالي او دودوالي یا نورو آرونو ته په سل کې پنځه پنځه شمېرې ورکول کېږي، نو د ننني دود او کاریدنګ او ویونکو ډیروالي ته به په سل کې شل شمېرې ورکړشي. بیاهم که د دې کار لپاره کومه بله جوړه شوې واکمنه غونډه له لا کره پروسېجر سره ټولو آرونو ته یو یو راز شمېرې ورکول غوره وګڼي، په بله وینا ، هیڅ شمېرې ورنه کړي او د یوه ژبني توك په معیاری ټاکلو او امر لوکې د یاد شوو آرونو ډیروالی په پام کې ونیسي، نو بیا هم له علمي بنسټونو څخه دومره سرغړاوی نه ګڼل

کېږي. ځکه د ژبې غونډې يوې ټولنيزې پديدې، هغه يې هم په ليکنۍ برخه کې قرار دادي او ترڅو ني لاسوهنې او ريفورمونه تل منلي او منلای شي.

د دې لپاره چې دغه لارښود مو له توليزوالي څخه را ځانګړی کړی او بيلابيلو ژبني توکونه او ټوکونه (اجزا) مو په کې رانغښتي اوسي، لومړی يې له غونډله پوهيزو (نحوې) يونونو (واحدونو) څخخه را پيلوو، بيا ګړپوهيز (صرفي)، ورپسې غږپوهيز (فونولوجيکي) هغه تر کرونې لاندې نيسو او تر ټولو وروسته بيا د دغو ټولو رغاونيزو او پښوييزو (ګرامري) يونونو يا توکونو د کرونې په رڼا کې ليکدودي (املايي يا ارتوګرافيکي) هغه.

لومړی - په غونډله پوهيزه (نحوي) برخه کې:

۱- لکه څنګه يې چې له نوې نومونې څخه څرګند ېږي، په غونډله پوهه کې غونډلې (جملې)، غونډونه (فقرې)، او ګړنې (محاورې)، په بله وينا، څرګندنې (اکسپرېشنونه) تر ويېنې (بحث) لاندې نيول کېږي او په دې توګه د يوې ژبې لوېترين توکونه يا يوونونه (واحدونه) را اخلي چې د دود له مخې د ګړپوهې (صرف) تر څنګه د پښوييې (ګرامر) دويمه څانګه بلل کېږي. په دې لړ کې غونډله بيا له اړوندو رغندو توکونو (نومونو، کړونو، کړولونو يا قيدونو او وييکو يا اداتو) سره په وروسته ډول تر کارونې

لاندې نيسو .

۲- پښتو غونډله ړومبی پر دوو برخو یا غونډونو (فقرو) وېشل کېږي چې لومړی هغه ته نوموال غونډ وایي او دویم ته کړوال، خو د دندې له مخې لومړی هغه ایښی (مسند الیه یا مبتدا) بلل کېږي او دویم دا ایښونی (مسند یا خبر). په ایښي کې کړند (فاعل یا نائب فاعل) له اړوندو ستاینومونو او نورو ټاکندو توکو سره راځي چې لومړی پېژند (حرف تعریف)، بیا شمېرنوم ، ورپسې ستاینوم او وروسته پخپله کړند اوډون مومي. د غونډلې په دویمه برخه «ایښوني» کې کړی (مفعول) او کړ او کړول یا کړولونه او پخپله د کړي اړوندان راځي، په دې اوډون: ړومبی د کړي پېژند یا شمېرنوم، ستاینوم او بیا په خپله کړی، ورپسې کړول یا کړولونه او په پای کې کړ او مرستیال کړ یا کړونه راځي. ځینې کړولونه د نوموال ونډ په سر کې هم راځي، لکه: نن په کابل کې واووره ووري، په لندن کې ډېر مهال افغان سفارت نه وو ... .
لکه : ببرك ـ سنك په ځپېړه وواهه (یا وهلی دی).

۳- که په دغه اوډ کې یو توکی له بل توکي سره ځای بدل کړي، غونډله خپل کره والی (معیار) له لاسه ورکوي، لکه چې په ګړنۍ پښتو کې ویل کېږي: یو سنك ببرك په ځپېړه وواهه. یا د شمېرنوم له ځای بدلون سره: په ښاري دویمه مینه کې ... د «په دویمه ښاري مینه کې...» پر ځای، هر ګوره

په زماني کړولي غونډونو کې ستاینوم له شمېرنوم سره ځای بدلولای شي، لکه: په دوو تېرو کلونو کې یا په تېرو دوو کلونو کې، خو که خبره ګړیو او شېبو ته ورسي، ستاینوم هرومرو تر شمېرنوم له مخه کره برېښي، لکه: په تېرو څلیرویشتو ګړیو کې، په تېره یوه شېبه کې ... .
دغه راز کله ناکله د سبکي رنګارنګۍ لپاره په منفي غونډله کې آر کړ (اصلي فعل) تر مرستیالکړ (معاون فعل) وروسته کېدل لړ و ډېر دود لري، لکه: زمری نه دی راغلی = زمری راغلی نه دی.
د غونډلې بېلابېل کوشني کوشني توکونه او په دې لړ کې سربلونه، وستربلونه او نور وییکي (ادات) په وروسته ډول تر کارونې لاندې راځي.

۴- هر ګوره، که په غونډله کې د غښتلیو نومځرو (زه ـ ما ـ موږ، ته ـ تاسې، دی ـ ده، دا ـ دې ـ دوی یا زما ـ زموږ ، ستا ـ ستاسې، د ده ـ د دوی...) پر ځای کمزوري هغه (مې ـ مو ـ دې ـ مو ـ یې...) وکارول شي، نه یوازې ترې تولنومونه (مضافات)، ستاینومونه (صفات) او شمېر نومونه (اعداد) ړومبی راځي، بلکې کړی (مفعول) هم ترې مخکې کېږي، لکه:
یوه پېړه ډوډۍ (مې، دې، مو، یې) وخوړه... .

۵- که یو نوم تر یوه زیات ستاینومونه ولري، د ارزښت له مخې پرله پسې اوډون مومي او شمېرنومونه تر ستاینومو له مخه راځي:

کره	ناکره
يو ډېر ښه سړی راغی	ډېر يو ښه سړی راغی .
دويمه ښاري څانګه	ښاري دويمه څانګه
يوه پېړه توره ډوډۍ مې وخوړه	يوه توره پېړه ډوډۍ مې وخوړه (توره ډوډۍ د سپينې پر وړاندې يوه دوده نومونه ده)

مګر «ښېړنې لومړنۍ مرستې»، نه «لومړنۍ ښېړنۍ مرستې»، ځکه «لومړنۍ مرستې» يو نړيوال منلی ترنګ او جاج دی.

د اېښي او اېښوني (مبتدا او خبر) تر منځ بشپړ ګرامري سمون اړين دی :

کره	ناکره
پلوشه راغله .	پلوشه راغلل . (کندهارۍ پښتو)
ما ډوډۍ وخوړه .	ما ډوډۍ وخوړل. //
پلوشه زما خور ده .	پلوشه زما خور دي. //
// //	پلوشه زما خور دی. (ځاځۍ پښتو)
زلمی- زما ورور دی .	زلمی دما ورور ده. (منځنۍ پښتو)
زه او ته - ښار ته ځو.	ما او تا ښار ته ځو. (ننګرهارۍ پښتو)
هلکان راغلل.	هلکان راغلو. (د غزني، پکتيکا، کوټې، کوهاټ... خوا ته)
زلمی، زرڅانګه، زرمينه او زرينه راغلل	- راغلې.

ما- په لندن کې یو کال او درې اوونۍ	- تېرې کړې.
تېر کړل.	
نولسمه او شلمه پېړۍ تېره شوه.	- تېرې شوې.
اوړم کال او پروسږکال- ښه تېر شو.	- ښه تیر شول.

[زیار، پښتو لیکلار ۱۲۹-۱۲ مخ].

«چې» د غونډلې د ناازادو یا مرستیالو رغندو ټوکونو په لړکې یو ډېر کاری او ډېر پېښنی اړیکوییکی (ارتباطی ادات) دی:

کره	ناکره
زه راغلم چې تا ووینم.	زه راغلم (تر څو) تا ووینم. (کابلۍ پښتو)
د بي بي سي والایې "تر هغې "هم پرځای کاروي):	//
هېواد ته خدمت وکړئ چې اباد شي.	هیواد ته خدمت وکړئ (تر څو) اباد شي.
بلېر امریکا ته ولاړ چې له کلېنټن سره وګوري.	- (چېرته) چې له کلنټن سره ګوري. (پېښنورۍ پښتو)
زه یو کتاب اخلم چې ویې لولم.	_ (کوم) چې لولم یې (- هغه چې -). //
واجپایي اسلام اباد ته ولاړ.	- (څوك) چې له پاکستان سره. //
چې له پاکستان سره خپل اړیکي ښه کړي.	تعلقات ښه کول غواړي.

یا د اجمل په شعر کې:

ځئ هغو خوارو له جنت وګټو (څوك) چې له ځایه دوزخیان پیدا دي.
د «چې» په ملګرتیا یو لړ ترښتي (ترکیبي) اړیکوییکي، لکه دا وروسته کره بېلګې یې:
څومره چې غورېږي- هومره نه ورېږي.
څنګه چې ناروغ وم ، نو روغتون ته ولاړم.
کله چې ته راغلې، بیا به زه ولاړ شم.
ناکره بېلګه یې لکه:
ځکه چې ناروغ وم- نوو روغتون ته ولاړم. (کندهارۍ پښتو)
د همدې غونډلې کره بڼې:
څنګه چې ناروغ وم- نو روغتون ته ولاړم.
یا:
(څنګه) چې هوا ښه شوه ـ (نو) له کوره ووتم (څنګه او نو غورځېدای شي)
«لکه څنګه چې» د ترښتي اړیکوییکي (ترکیبي ارتباطي ادات) په توګه:
لکه څنګه چې تاریخ زیاده کړې ده- پښتانه له آره ساك دي.
«څو»، «څو چې» یا «تر څو چې» یوازې د زماني کړول (قید) په توګه، هغه هم د لومړۍ راوړل شوې څېرمه (فرعي) غونډلې په سر کې راځي او یوازې په همدې کارونګ د پارسي «تا» انډول کېدای شي، لکه:
تر څو چې کوشنی ونه ژاړي - مورتی نه ورکوي.
څو چې بنسټپال پر هېواد واکمن وي، د سولې او سوکالۍ هیله نشته.
[دلته یوازې «ترڅو» او « څو» هم ناکره نه برېښي]

همداسې له «چېرې» او «کله» سره، لکه:
چېرې چې اوسې، په خوی به د هغو سې.
کله چې ته راغلې، هله به زه ولاړ شم.
څوك چې خوب کوي، نر کټې به یې زېږي.
ځینې ناکره لیکوال یې له تکراره ځان ژغوري او هغه دا چې که یو ځل یې بیانیه وکاروي، بل ځل یې د پارسي «تای علتیه» تر اغیز لاندې پر (څو) یا (ترڅو) اړوي:
نازوله ښوونځي ژر راغله چې له مور سره بازار ته ولاړه شي، «تر څو» ځانته گوټونه واخلي [دلته تر څو پر «او» یا «او په دې توگه» بدلول په کار دي].
[د لازیاتې خبرتیا لپاره: پښتو لیکلار ۶۴-۵۶۱ مخ، پښتو پښو یه درېیم چاپ، اړونده سکالو، پښتو ویي پوهنه ۴۴ مخ، د انگرېزي-پښتو د سربلونو سیندگي سریزه].

سربلونه او وستربلونه:

۶- سربلونه د غونډلې (جملې) د مرستیالو رغندو ټوکونو په توگه له ازادو یا آرو ټوکونو (نومونو) سره کړولونه (قیدونه) جوړوي. داسې چې سربل تر نوم له مخه او وستر بل ترې وروسته راځي، لکه په کور کې «په» سر بل او «کې» وستر بل دی. د پښتو د دغو غبرگو وییکو یا «غبرگبلونو» په وړاندې زیاترې خپلوانې ژبې یووستوي سربلونه

کاروي، لکه پارسي «در» او انګريزي. «in» د کره ليکنې پښتو سربلونه او وستربلونه په لاندې ډول ښوول کېږي:

۷- «له» له هغو ډېر پېښنو سربلو څخه دی چې د څو بېلابېلو وستربلونو په ملګرتيا له منځ کې راښکېل نوم سره بېلابېل کړولونه (قيدونه) جوړوي او له يو لړ منځنيو ګړدودو پرته له يوه بل ډېر پېښني سربل «د» سره ګډ شوی او په دې توګه يو ژبنی آر (توپير يا نه التباس) تر پښو لاندې کوي . لکه:

کره	ناکره
تل به دې ساتم د پردو وطنه...	تل به دې ساتم له پردو وطنه...
ته خو به د زلفو کوڅې جوړې کړې...	ته خو به له زلفو کوڅې جوړې کړې...

او داسې نورې پېيلې او ناپېيلې بېلګې يې. کره جوړې يې دا دي:
غرګبلونه يا د سربلونو او وستربلونو جوړې په لاندې ډول بېلابېلې تر سپړنې لاندې نيول کېږي:
له - سره: زه له زلمي سره له کندهاره (څخه)، راغلم (څخه، په دې توګه غورځېدای شي)
له- څخه: د " څخه " ناکره ګړدودي ځېلونه (ځه، نه، ځنې) هم په پېيلو ويناوو کې راتلای شي.
له - سره سره: زه له ناروغۍ سره سره (بيا هم)، کار ته ولاړم . يو وستوی

«سره» په همدغه (باوجود) جاج هله بسیا کېدای شي چې تر «له» له مخه راشي، لکه: سره له ناروغی کارته ولاړم. «بې» ((ل) هم همداسې په سرکې راځي.

له - پرته: له رابللیو پرته، نا بللي هم راغلي ول (- ښخه پرته - په یو ځايي ډول کره نه راځي).

له - وروسته: له غرمې وروسته لمبا ته ځم (دلته تر «له» "تر" زیات کره برېښي).

له - راهیسي: له دوولسیزو راهیسې افغان ولس د مرگ و ژوند پر پوله ولاړ دی (د راپه دې خوا، د- راسې، د- را په هیسته ... یې ناکره انډولونه دي.

په هغو کړولي تړنگو (قیدي ترکیبو) کې چې «ښخه» ترې غورځېدلی گڼل کېږي:

د قانون له مخې (ښخه) چې «تر مخه» یې ناکره انډول دی، د ځان له خوا، له ډیرې تودوخې، له غرمې (-تر ماښامه)....

په «لپاره» کې د لیکدودي آر له مخې «له» رانغښتل شوی دی. کله کله د " راهیسي" پر ځای تش "ښخه" او یا هم د لاسپما لپاره یوازې پر "له" بسنه کیږي. لکه له کلو ښخه، له پخوا ... د محمد هوتك په لیکلار کې هم زیاتره "ښخه" غورځېدلی دی. له آره، له لاسه، سم له لاسه، وار له مخه، سم له سمونې هم هداسې درواخله .

له ساده (یووستوو) کړولو څخه بېلېښتي کړولونه رغوي. لکه : له پاسه، له لاندې، له دننه ... کښل پکار دي .

۸- «تر» چې له "وروسته" یا "مخکې، له مخه "،" څخه " "پرته"... او ستربلو سره هماغه کړولونه یا تړنگونه منځته راوړي چې "له" یې هم راوړي، خو بیا هم لکه چې وویل شول، دلته له "له" څخه "تر" ډېر کره راځي، په تېره د وینگ د اسانتیا له پلوه. د "تر" نور او ستربلونه، لکه:

تر- لاندې: تر ډېوې لاندې تیاره ده (ناکره: د ډیوې [د سیوري] لاندې تیاره ده.

چې اوبو ته وایې پانې - سر یې لاندې کړه تر کانې.

لاس تر زنې لاندې مه ږده - ستا به عادت وي ما به ورك له ملکه کښه!

تر- پورې: تر مرگ پورې به له خپلې پښتو وانه وړم (که "پورې" غورځول کېږي، نو "تر مرگه" غوره راځي).

تر- څخه: تر سرو وریجو (څخه) خوب ښه دی ("تر - څخه " دلته پرتلیز کړول جوړوي او له منشایي "له - څخه" توپیر مومي).

تر- دننه: تر کور دننه یې ژوند خوار دی.

تر - د باندې (بهر): تر ښار د باندې څوك وتای نه شي.

۹- «په»: له خپلو څلور گونو او ستربلونو سره څلور ډوله کړولونه (قیدونه) رامنځته کوي، لکه :

په - کې: په کوټه کې تیاره ده.
په - سره: په کیلي (سره) کولپ پرانېستل کېږي (سره غورځېدای شي او اړوند زور پای یا زورکی پای ښځینه نوم نه اغېزمنوي، لکه: په خوله مې ورته وویل، په مېږانه وجنگید)
په- پورې: په چا پورې مه خانده (پورې هله غورځېدای شي چې "په" پر "پر" واړول شي).
ستا په خبرې پورې مې وویل (ستا د خبرې په اړه مې وویل).
په - پسې: زه په هر چا پسې نه ځم.
(په یو لړ ختیزو ګړدودو کې "په" زیاتره غورځول کېږي او له (په - کې) پرته لکه "له" زیاتره پر "د" بدلېږي. اردو- انګریزي پېښې، لکه: زه (په) پښتو کې لیکل - خبرې یا ژباړه کوم د چا په مشرۍ کې، په ډېر شمېر کې (ګڼ)، یا ډېر شمېر... ناکره دي.

۱۰- پر- (باندې): دا سربل له لویدیزو ګړدودو پرته نور زیاتره پر "په" اړول کېږي او ژبنی توپیر (contrast) له منځه وړي او ګډون (التباس) رامنځته کوي د ("باندې" یو لیکدودي ځېل "نې" دی):
زرینې زرمینه پر مېز ځملوله او په لرګې یې ووهله.
یا: زرینې زرمینه پر تخته ځملوله او په څوباړي یې ووهله.
زرینې زرمینه پر تخته (باندې) ووهله (مانا دا چې لومړۍ یې پر تخته

ځملوله او بيا يې په سوك ځپيږه يا لښتې لرګي ووهله، نوكه وليكو چې: «زرينې زرمينه په تخته ووهله» مانا دا چې د تختې په وسيله يې هغه ووهله. همدا راز «پر مېز» او «په ميز»، «پر ځوكۍ» او «په ځوكۍ»... ورته مانا ګډون رامنځته كوي. د همدغه آرو معيار له مخې بايد: په پښتو ليكل "او" "پر پښتو ليكل" سره په دوو بېلابېلو ماناوو وكاروو.

د ګران معصوم هوتك «دعوت ۱۱۳ او ۱۱۴ ګڼه ۹ مخ» په " واښه پر خوله، رسۍ پر غاړه" كې لومړی "پر" پر "په" كره ګڼي او هغه هم په دې چې واښه په خوله كې دننه نيول كيږي، نه پر خوله باندې، خو زه يې ورسره په دې منلای نه شم چې يو خو په ظرفي مانا او جاج "په" ما هيڅكله، په هيڅ ګړدود او متن كې بې "-كې" سر بله نه دی موندلی او بله دا چې دلته اړينه نه ده چې واښه دې كورټ او سكوټ دننه په خوله كې ونيول شي، بلكې كېږي د چا خبره هسې يې اكټ وشي، "روژه پر خوله" هم همداسې درواخله. دلته "پر" سرسري او بابز جاج اخلي، كوچيان وايي: "موږ اوړی پر كابل او ژمی پر پېښور تېروو".
ځكه دوی تر ښارو او كليو بهر په كېږديو كې اوسي، نه دننه په ښارونو او مېشتو سيمو كې.
كه چېرې "پر" دلته پر "په" واړوي، هرومرو به ورسره "كې" ملګرې كوي او د اړوندو ښارونو يا سيمو "دننه" مانا به ترې اخلي، يا په ملايي ژبه د استعلايي مانا پرځای ظرفي هغه. دا هم څرګنده ده چې ډېروكوچيانو هم

"پر" هر چېرې پر "په" اړولی، په بله وینا ، را لنډ کړی دی، خو د یاد شوي آر له مخې دا دواړه سربلونه سره توپیرول په کار دي، که څه هم ډېری یې یوازې "په" په دواړو جاجو یو شان کاروي، د "پر" نور کره کارونځایونه:
یو څه پر بل څه اړول یا بدلول، ژباړل او داسې نور، پر مخه دې ښه، (مخ) پر وړاندې، پر کال، پر میاشت، پر ورځ، پر شپه، پر_بجو...

۱۱- بې- لکه جرمني ohne یا انګرېزي without له آره ځانته کارول کېدای شي، لکه:
بې زده کړې ژوند ګران دی، بې علمه ژوندون ګران دی...
ورسره "له" ملګری کول او بیا ورسره "څخه (ځنې،) " اوسترېل غاړې کول، د سیما ، اسانۍ اوروانۍ آرونه زیانمنوي او زیاتره په پېیلې (منظومه) وینا کې ورته د تول برابرۍ لپاره اړتیا پیدا کېږي.
که اړوند توکي چې باید نفې یې کړي، زیات شي، بیا یې پرځای "له - پرته" کارول په کار دي: د هېواد " له" ارامۍ او پرمختګ " پرته " بله هیله نه لرم. " له " زده کړې او کارو زیار " پرته " ژوند کېدون نه لري. همدارنګه په سرچپه ډول د یوه یووستوي یا تړښتي توك یا غونډ (فقرې) لپاره " له - پرته " کارول هم کره نه برېښي، لکه: له پیسو پرته هم ژوند کېدای شي چې کره او لنډ اسانه بڼه یې "بې پیسو هم ژوند کېدای شي". "بې" لږو ډېر د «- له» په ملتیا تل د نومونو او غونډونو په سر کې راځي او د " له - پرته " ځای نیسي، لکه:

زه بې له هغې هم درتلونکی وم، بې ستا له وینا ما خپل کار ترسره کړ. کټ مټ لکه "سره" چې د "باوجود" په مانا منځنی دریځ لري. نور نا کره انډولونه، لکه: د زمري نه په غیر، د ستا نه په غیر.

۱۲- (و) - **ته:** "و" یو زوړ سر بل دی او یوازې یې له تاریخي پلوه د کره والي یو آر په برخه دی چې د ویونکو د ډېري، لیکني او خپرني دود، لنډون او اسانتیا د پنځګونو آرونو په وړاندې په هیستوریزمونو کې راځي او یوازې اړوند او ستربل "ته" یې کره ګڼل کېږي. ان په لویدیزه (کندهاري) پښتو کې چې دغه پخوانی سربل چې لا ژوندی ساتلی، هم د یوه لړ لیکوالو او په تېره شاعرانو له خوا یو مخیز نه کارول کېږي چې محمد هوتك (پټه خزانه) یې غوره بېلګه ګڼل کیږي.
په لرغوني او منځني شعر کې د - ته تر څنګه و - وته، و- لړو ډیر لېدل کېږي، لکه:

... هر پلوته ټپي زړونه په ځار ځار
... چې غزنه ته مې باتلی په تلوار
... سه یې والوتله هسك ته پردې لار
... نه را درومي غور ته بیا جوپې د ښار (اسعد سوری).

همداسې ښکارندوی، شیخ بوستان، اسماعیل، متي، خوشال، رحمان...
(- ته) ډېر کارولی، که څه هم کېدای شي، لاسوند یې وزني اړتیا وي.
د (و- ته) بېلګې، لکه: ځمه ځمه چې اوږد یون مې دی ومخ ته - د یا نه

ثوری به اچوم و ترخ ته (خربنبون).
د (و-وته) بېلګه:
خدای وما وته ښکاره کړ هغه لمر بیا (رحمان بابا)
د (و-) بېلګې:
سوز ګداز د محبت هسې و ما را (پیر محمد کاکړ)
چې مې خوږ کا کام، ترخه وما ناکام را (محمد هوتك)

۱۳- د «ته» او ستربل شعري انډول "لره" هم دود لري او همدا راز یې "له" هم درواخله چې د غړونج پایله ده او د کوزنیو لیکوالو په پېښو یې په نثر کې کارونه کره نه ګڼل کېږي.

۱۴- «د-...» یو داسې ډېر کاری او ډېر پېښې سربل دی چې له «کره» پرته د یووستوو نومونو او یا هم د غونډونو په ملتیا د (اضافت، چار پرځای کوي، لکه: د زمري ورور، د اسمان ستوري، د ژوند سرې تودې، د رمو او ګلو خاوند، د پت څښتن... "- کره" چې له آره د "کور " اوښتې بڼه برېښي، د (د-) یوازینی ساده او یووستوی اضافي اوستربل دی. تشبیهي یا ورتني وستربلونه - یې له "غوندې" پرته نور زیاتره غونډیز (فقره یي) بڼې لري او نارښتیني "کاذب" بلل کیږي، لکه: د مزدور غوندې یې وګټه - د بادار غوندې یې وخوره، د بېوزلو په ګټه، د پېړیو په پوړیو کې، د هېواد اوسنی اکر په پام کې نیول، د ... دفاع، کتنه، درناوی، ساتنه،

ننگه ... مخنیوی، لیدنه ، هرکلی... چې بې له "څخه" سم او کره ګڼل کېږي.
د " - غوندې" پرځای دا غونډونه د تشبیهي وستربلونو ښکارندويي کوي:
د- په څېر، د- په رنګ، د- په ډول، د- په دود، د-په شان (پا شانې، په شانته، په شانتې)، د- په توګه، د- په راز، د- په بڼه ....
-"لپاره" یو داسې بېلښتي (اشتقاقي) اوستربل دی چې تر هرڅه له مخه " د اړوندی او ځانګړونې " او لږ و ډېر د "ته" غوندې لرکړی پېر (د اتیف یا مفعول له حالت) رامنځته کوي، لکه :
دا کتاب "د لوستو لپاره" دی، اوبه " د څښاك لپاره " دي. دا ډالۍ "د زمري لپاره" ساتم. "د-" د مهالوییو په ملتیا مهالي کړولونه جوړوي، لکه د کال په اوږدو کې، د ورځې، د شپې، د سهار، د غرمې....
زما کره، ستاکره، زما غوندې، ستا غوندې، زما لپاره، ستا لپاره، ستا په څېر....
دا چې (زما) او ستا له آره (دما) او (دتا) دي، یا په بله وینا، د اسانتیا لپاره (د) پر (ز) او (س) اوښتی، نو زما کره، زما غوندې، ستا غوندې، زما لپاره، ستا لپاره... بل (د) ته اړتیا نه لري او له دې کبله د ستا... د زما... ناکره ګڼل کېږي.
له "د" سره (سره، څخه، پورې، پسې، لاندې، وروسته، پرته، راهیسې، دننه، د باندې...) اوستربل کول ناکره دي چې په زیاترو ختیزو ګړدودو کې دود لري . همدا راز، لکه پاس چې نغوته وشوه، د پارسي ځېلې کابلۍ پښتو تر اغیز لاندې (د- څخه ملاتړ، مرسته، ننګه، استازي،

دفاع، مخنيوی، هرکلې، يادونه، ستاينه، ساتنه، څارنه، درناوی، کتنه...) ناکره بلل کېږي، په کار ده "څخه" ترې وغورځول شي.

له مهالي او توني کړولونو (مکاني قيدونه) سره خپله تولواله (اضافي) دنده داسې پرځای کوي: دغره له پاسه، د کور له دننه، د غره له لاندې، د- له کښته، د- له پورته، د- له سره، د- له مخه، د- له څنګه... په دغه راز بېلګو کې د پای اوستربل "څخه" تل غورځي.

له څرنګيز او توسني (علتيه)، کړولو سره داسې سربل کېدای شي: د- له مخې، د- له کبله، د- له لامله، د- له توسنه، د- له لاسه، د- له ټسه، د- له درده....

په دې ډول د "له" پرځای "د" کارول ناکره دي، لکه: د- دپاسه، د- دمخه، د- دلاندې، د- دلاسه، د- د کبله... يا سم دلاسه، سم د سمونې... لکه څنګه چې د "له" سربل په برخه کې وويل شول.

۱۵- څرګندنې او ګړنې يا اصطلاحات او محاورې چې د نه شنل کيدونکو غونډونو په توګه کارول کېږي، بايد پردی بڼه ونه لري، په بله وينا، د پارسي يا بلې ژبې ګړنې ټکي پر ټکي په پښتو جملو کې ونه ژباړل شي او په دې توګه ژبنی رغاونه زيانمنه نه شي، لکه: اقدام په عمل راوړل، په وجود راتلل، صورت نيول، پرکرسۍ کښينول، په عمل کې پلی کول... په دې باب دې نورې اړوندې ليکنې له مخه ولوستل شي.

- دلته د پارسي ځېلې او اردو ځېلې پښتو د ناکره غونډلو (جملو) پر

وړاندې د یوې - کره پښتو هغو یو لړ بېلګې د درنو مینه والو مخې ته ږدو.

کره	ناکره (پارسي ځپلې پښتو)
د سولې لپاره لارې چارې غوره کول.	د سولې د پاره تدابیر اتخاذ کول.
په امنیتي لارو چارو لاس پورې کول.	امنیتی تدابیر په لاره اچول.
دولك کسیز ایراني ځواکونه پر افغاني پوله ځای پرځای شول.	د ایران دوه سوه زره قواوې د افغانستان په سرحد کې متمرکزې شوې.
تر پنځوسو زیات بندیان خوشې شول .	زیاتره پنځوس بندیان خوشې کړی شول.
اوس پوره خبرونه وړاندې کېږي.	اوس زیاتره خبرونه وړاندې کېږي، اوس هم د خبرونو پوره سپړاو وړاندې کېږي. اوس هم د خبرونو زیاتره تفصیل وړاندې کېدلی شي.
په کابل کې خپل ژوند تېروي.	په کابل کې خپل ژوند په سروړي.
افغانان له چکالۍ څخه ځوربېږي.	افغانان د وچکالۍ د ناحیې څخه ځوربېږي.
زه د کابل په شېرشاه مېنه کې اوسېږم.	زه د کابل په کارتۀ چار کې کښېنم.
ته چېرې اوسې؟	ته چرته پاتې کېږې؟
ما په کورکې همسایه اچولی دی.	ما په کور کې همسایه کښېنولی دی.
ما دکور ور جوړ کړ.	ما د کور دروازه کښېنوله.

ما نیالګي کېښوول.	ما نیالګي کښېښول.
د ملی ایرونو (عایداتو) پاموړ زیاتېدنې.	په ملی عایداتو کې د ملاحظې یا توجه وړ اقلام زیاتېدل.
تر کېدونه دورځنیو لګښتونو کمول.	تر ممکن حده د ورځنیو مصارفو اندازه کمول.
دغه وړهڅې (پرخپل وار) ګټورې زبادېدای شي.	دا اقدامات په خپل ذات کې مفید ثابتېدای شي.
د سولې هره هڅه ګټوره پر ېو تای شي.	د سولې هر اقدام مفید تمامېدای شي.
د کور ډوډۍ تر بازاره ارزانه پرېوځي.	د کور ډوډۍ نسبت بازار ته ارزانه تمامېږي.
له کرنیزو سرچینو څخه په زړه پورې ګټه لاسته راتلای شي.	د زراعتی منابعونه مطلوبه ګټه میسرېدلی شي.
پروژه ترکار لاندې ونیول شوه.	پروژه د اجرا لاندې قرار وموند.
له تخنیك څخه په ګټه اخېستنه یا ګټنه.	د تخنیك نه په استفادې سره.
ما خپل کتابونه تر لاسه کړل یا راورسېدل.	زه خپل کتابونه تسلیم شوم (کابلۍ پښتو).
ما یې خبرې ته غاړه کېښووه.	ما د هغه خبره تسلیم یا تسلیمه کړه (پېښوری پښتو).
زه پر ځان پام کوم یا ساتم.	زه ځانته متوجه یم - توجه لرم یا توجه ورکوم.

زه خپلې تېروتنې ته ځير شوم.	زه خپلې سهوې ته متوجه شوم.
ما د هغه پام را واړوه یا راوښکاوه.	ما د هغه توجه جلبه کړه.
ما د ده مرسته راوښکوله.	ما دده مرسته را جذبه کړه.
ما خپلې مرستې ته دهغه پام راوښکاوه.	ما د خپلې مرستې لپاره د هغه توجه را جذبه کړه.
زه له خطر سره مخ یا مخامخ شوم.	زه له خطر سره مواجه شوم.
زه په خطر کې یم.	زه د خطر په معرض کې واقع یم.
هغوی ځانونه وسپارل.	هغې ځانونه تسلیم کړل.
لاری چارې - هڅې - هاندوهڅی... پیلول.	تدابیر - اقدامات - مساعی... پر لاره اچول.
افغانستان د تاریخ په خورا بداکړکې ټیکاو لري.	افغانستان د تاریخ په زیاته بده وضع کې قرار لري.
زه تر اوړي ژمی غوره ګڼم.	زه نسبت یا نظر اوړي ته ژمي ته ترجیح ورکوم.
په ځینو برخو کې اندېښنه رامنځته کولای شي.	په یو سلسله مواردو کې د نګرانۍ باعث ګرځېدی شي.
تاوتریخوالی ډېر شوی دی.	شر شدت سوا شوی دی.
ښارندویانو پر توند لارو ګولۍ وورولې.	پولیسوالو په شدت (تشدد) پسند و د ټوپك ګولۍ وورولې.
جنګ سخت شوی دی.	جنګ شدت موندلی دی.
نن درې نوموليې زرك، زمرك او اتل،	نن دری نامزدان هر یو زرك، زمرك او

خلکو ته وينا وې کوي.	اتل خلکو ته بيا نيې (بيانونه) ورکوي.
د هغوويناوې په ورځپاڼو کې خپرېږي.	د هغووينا گانې (بيانونه) په اخبارو کې نشرېدلی شي.
هغوی خپل استازي ونومول.	هغوی خپل نماينده گان کانديد (نامزد) کړل.
نومولي دادي:...	کانديدان (نامزدان)عبارت دي د...
په يو لړ ځانگړو برخو کې.	په يوه سلسله حادومواردو کې.
ډېر وگړي ورسره لېوالتيا لري.	اکثريت خلك ورسره دلچسپي لري.
دغه کتاب مې دومره نه خوښېږي.	دغه کتاب ماته چندانې دلچسپ نه دی.
دغه کارېې نه خوښېږي.	داکارېې د دلچسپۍ موردنه واقع کېږي.
د کورنيو چارو وزير په ناسوبتيا کې.	د داخله چارو د وزير په غياب (غيابت) کې.
تر کېدونه يې مخنيوی په کار دی.	ترممکن حده پورې يې مخنيوی ضروري دی.
د امريکا کېدوني بريدونه.	د امريکا ممکنه بريدونه.
هېواد د بشپړې نېستۍ تر بريده ورسېد.	هېواد د نېستۍ تر (سر_) حده ورسېدلو.
پرگڼ مېشتي ښار توغندي وورول شول.	د نفوسو نه په ډك ښار راکټي بمبار وشو.

د باوري لاسوندو پر بنسټ (له مخې).	د بااعتباره اسنادو په بنا.
دواړه مشران يوه جوړجاړي ته ورسېدل.	دواړه مشران يو موافقت (موافقې، توافق) ته ورسېدل.
د دواړو تر منځ د اندونو اوازمېښتونو راکړه ورکړه وشوه.	د دواړو په منځ کې د افکارو او تجاربو تبادله وشوه.
ده ته د الياره (کابو) پر لاس ورغله...	ده ته دا فرصت حاصل شو...
له ګاونډيانو سره دنه تېري او ښواړيکو تړون لاسليک شو.	د ګاونډيانو سره د تېري دنه کولو او ښو مناسباتو قرارداد امضاء شو.
هغوی دوبله پوهاوي لار راخپله کړه.	هغوی دګډ تفاهم په منځته راتګ سلا شول
د دواړو ترمنځ ورانپوهاوی پای ته ورسېد.	د دواړو په منځ کې سوء تفاهم رفع شو.
جنګ جګړوته پای ټکی ايښوول په کار دي.	بايد جنګ وجدل ته وروستی ټکی کېښوول شي.
د نومولو استازونو مليك و پايلل شو.	د نامزدانو د نماينده ګانو لست وروستی کړی شو.
هغه د لندن ښار د کتنې لپاره وخوځېد.	هغه د لندن د ښار څخه د کتنې په غرض (منظور) حرکت وکړ.
کوشنی پر مېز کېښناست.	کوچنی د مېز په سرکښېناستو.
خپلې خواخوږۍ يې وړاندې (څرګندې) کړې.	خپل د همدردی مراتب يې په عرض ورسول.

په ډزوکې ټپي شو او روغتون ته ولېږدول شو.	د ډزو په نتیجه کې ټپي او روغتون ته منتقل یا یووړل شو.
د ځینو پاملرنو له مخې وبښل شو.	د ځینو ملحوظاتو په اساس وبخښل شو.
ترهغې وروسته، (له مخه ...) چې خوازك راغی، نو زه ولاړم.	وروسته، (له مخه...) ترهغې چې خوازك راغی، زه لاړم.
سکالو پردې لاسوندوټیکاو نه مومي.	موضوع په دې د لایلو نه بنا کېږي .
جنګ د بدمرغۍ سرچینه ده.	جنګ د بدمرغۍ مبداء (منبع) تشکلیوي.

- له تازه ناکره، خپرنیزو (ژورنالېستیکو)، هغه هم په زیاته کچه له اردو - انګرېزي ځپلې پښتو بېلګو څخه:

ناکره (اردو ځپلې پښتو)	**کره**
نواز شریف څوك چې د پاکستان پخوانی وزیراعظم دی، عدالت ته پېش کولی شي.	نواز شریف چې د پاکستان پخوانی مشروزیر دی، نیاوتون ته وړاندې کېږي.
د پاکستان د قومی اسمبلۍ سپیکر کراچی ته لاړو چرته چې فرقوی شدت تشدد اختیار کړی دی.	د پاکستان دولسي جرګې مشر کراچۍ ته ولاړ چې ګروهیز تاوتریخوالی پکې سخت شوی دی.
د وزیر خارجه پاکستان په مشرۍ کې یو وفد جوړېدلی شي.	د پاکستان د بهرنیو چارو وزیر په مشرۍ یو پلاوی جوړېږي.

په یکم مئی د مزدور کسان پارټی پاکستان جلوس ایستلی شي.	د مي پر لومړۍ د پاکستان د مزدورانو د ګوند لاریون تر سره کېږي.
په ضلع مردان کې بجلی چالو کېدلی شي.	په مردان ولسوالۍ (ضلع) کې برېښنا چالانېږي.
زه هېڅوك په اعتماد کې اخستل نه غوارم.	زه پر هېچا باور (ویسا) نه کوم.
یوه شاندار دستوره به جوړېدلی شي.	یوه پرتمینه غونډه به جوړېږي.
... د پاکستان صدر جوړ کړی شو.	.... د پاکستان هېواد مشر وټاکل شو.
بېنظیره په انګلینډ کې پاتې کېدلی شي.	بېنظېره په انګلستان کې اوسېږي، یا استوګنه لري.
بدعنوانه بیروکرېټ نااهله و ګرځولی شو.	بدنام کارمند (له ټاکنو) بې برخې کړ شو.
یوه زنانه ګلوکاره نوې ګانې (ګانیانې) پېش کوي.	یوه سندرغاړې نوې سندرې وړاندې کوي.
یو کس د غلا په الزام کې ګرفتار کړی شو.	یو څوك د غلا په تور ونیول شو.
د پارټۍ یوه کارکنه د خپلې حلقې امېدواره ده.	یوه ګوندي غړې د خپلې سیمې نوملې (کاندیده) ده.
ستا د مدد شکریه ادا کوم.	ستا له مرستې مننه کوم، یا: ستاد مرستې مننه کوم.
د پاکستان د آبادۍ خانداني منصوبه بندي پاس کړی شوه.	دپاکستان دوګړمېشتۍ (نفوسو) پروژه ومنل شوه.

د مزاحمت تحريك په بره روان دی.	د ټينگار (مقاومت) غورځنگ پر مخ درومي.
د بهارت جارحيت كشميريان نه شي برداشت كولی.	كشميريان د هند تېری زغملای نه شي.
د فيصلې په حق (مخالفت) كې تقرير پېش كېدلی شي.	د پرېكړې د منښتې (نمښتې) په اړه وينا كېږي.
د دستاويزاتو تر مخه به په اندروني مسايلو ضرور عمل درآمد كېدلی شي.	د لاسوندو له مخې به پر كورنيو ربړو هرومرو چارياغور كېږي.
د هشتگردي به په مزه مزه د ملك نه وركه شي.	تر هگري به ورو ورو له هېواده وركه شي.
هغه ته به خراج تحسين پېش كېدلی شي.	د هغه ستاينه به كېږي.
هغه قابل تحسين وگرځولی شو.	هغه د ستاينې وړ وگرځېد.
جديدې سماجي (معاشرتي) زمه واريانې تسليم كولی نه شم.	نوې ټولنيزې ژمنې منلای نه شم.
سامراجي استحصال او نوابادیت دې مرده باد وي!	پانگواكي(امپرياليستي) زبېښناك او ښكېلاك دې برباد وي!
د آبپاشۍ محكمه د بجټ د مشكل باوجود خپلې ډېو ټيانې په مخ بوزي.	د اوبه خور(اوبلگونې) څانگه (اداره) د پانگې (بودجې) له ستونزې سره سره خپلې دندې پر مخ وړې.

سکول د بېمارو د سواکېدو په وجه بند کړی شو.	ښوونځی د ناروغیو د ډېرښت له کبله وتړل شو.
د جنرل هسپتال د ډاکټرانو هرتال ختم کړی شو.	د عامه (ټولوال) روغتون د ډاکټرانو کار بندي پای ته ورسېده.
قیدیانو د اپیل خواست وکړلو.	بندیانو د بیا غور (استیناف) غوښتنه وکړه.
هغه ته یې د غمرازۍ اظهار وکړلو.	هغه ته یې خواخوږي ثرگنده کړه.
زه په سماجي اقدارو (قدرونو) بحث کول نه غواړم.	زه پر ټولنیزو ارزښتونو نه غږېږم یا: زه نه غواړم، پر ټولنیزو ارزښتونو وغږېږم [پاکستان پښتو لیکوال داردو - انگرېزۍ په اغیزمنۍ دغه آر کړل (غوښتل) د مرستیالکړ په توگه هسې سرباري کاروي.]
د ملازمانو د بحالۍ دپاره کوششونه جاري ساتلی شي.	د کارمندانو د بیا ټاکنې لپاره هڅې رواني وي.
د حریت پسندو جنگرېز (جدوجهد) نور هم سوا کېدالی شي.	د ازادیپالو جنگ جگړه نوره هم زیاتېږي.
د انتها پسندو اسلامي جماعتونو سربراهان گرفتار کړی شو.	د بنسټپالو اسلامي گوندونو مشران ونیول شول.
اغواکړی شوی ټیچر رهاکړی شو.	تروښلی (اختطاف شوی) ښوونکی خوشې شو.

زمینداران نور پرست وغیره روغندار نباتاتي ځیزونه پسنده یي.	ځمکوال نمر گلي او نورو غوړ بوټي خوښوي.
د نهې په ورځ به دوکانونه کولاو کړي شي او هر به ځیز به میلا و شي.	پر دربیمه (درېنی) به دوکانونه پرانېستل شي او هر ځیز به تر لاسه شي.
دلته کې سرمایه کاري سرگرمیانې چندانې نیشتې.	دلته پانگونیزې بوختیاوې دومره نشته.
تاڼه دار د زور دارو جانبداري کوي.	تاڼه والا د زورورو پلوي کوي.
د ذرائع عامه تر مخه اهمې کاروایانی کېدلی شي.	د ټولیزو رسنیو له مخې غورې چارې ترسره کېږي.
د زرعي سکیم په حقله تجویز منظور کړی شو.	د کرنیز پلان وړاندیز ومنل شو.
د حکومت پاکستان په حواله دعوام پسندۍ څه بحث نه شي کیدلی.	د پاکستان پرټولمنلتیا (وگړنیتوب) څه خبرې نه شي کېدای.
وزیر خارجه پاکستان په عالمي مسلو کې دلچسپی نه اخلي.	د پاکستان د بهرنیو چارو وزیر له نړیوالو سکالوو سره لېوالتیا نه لري.
اقوام متحده په مشرق وسطی کې اهم کردار ادا کوي.	ملگري ملتونه په منځني ختیځ کې غوره نقش ترسره کوي.
بن لادن د گردود بیمارۍ په وجه مشکل سره مخ شوی دی.	بن لادن د پښتورگو (بډوډو) د ناروغۍ له کبله له ستونزې سره مخ شوی دی.
په بنیادی طور باندې د ستوډنټانو سره ښه سلوك نه کېږي.	له شاگردانو (زده کړیانو) سره له آره ښه (سم) چلند نه کېږي.

ملاعمر د پټې د خپل ځای نه لا درکه (لاپته) شوی دی.	ملاعمر له خپل پټوني ځخه تری تم شوی دی.
وزیر صحت پاکستان د ربډیو اسلام اباد نه براه راست یو ضروري پیغام نشروي.	د پاکستان د روغتیا وزیر د اسلام اباد له راديو ځخه یو اړین پیغام نبغ پر نبغه خپروي.
د تعلیمي محکمو کې تحفظ نه مېلاوېږي.	په ښوونیزو ځانگو (ادارو) کې خوندیینه نشته.
د وزیر ثقافت اهلیه (ټبر، کور، بېگم) په حق اورسېده.	د فرهنگ (کولتور) وزیر مېرمن مړه شوه (له نړۍ سترگې پټې کړې).
کابل ته ورغلي د استرالیا ډپلومېټان اسلام آباد ته واپس شو.	کابل ته ورغلي استرالیایي دېپلوماتان (بیرته) اسلام آباد ته ستانه شول.
د یوولسم ستمبر د بریدونو سره تړاو لرونکی یو دهشتگرد گرفتار کړی شو.	د سېتمبر د یوولسمې د بریدونو اړوند ترهگر ونیول شو.
دپړه لرونکو کسانو د عدالت قرارداد تسلیم نه کړلو.	گرمو کسانو دنیاوتون پرېکړه ونه منله.
د زلزلې کور ړنگونکې غمېزه ختمه شوه.	د ربړدلې کور گډې بخوله پای ته ورسېده.
د لویدیځ ښاریان په کابل کې نیولي شوي دي.	د لویدیځ هېواد وندان (تبعه) په کابل کې نیول شوي دي.
د ملك صدر یوه خوشخبري پېش کړه.	هېواد مشر (ولسمشر) یوزیری وړاندی کړ.
هغه په ربډيو او ټي وي یواهم بیان جاري کوي.	هغه په راديو او تلوېزیون کې یوه ارزښتمنه وینا کوي.

[کښېني لیکوال او ژورنالېستان او د دوی په لاروۍ نور ټولیز پښتانه د انګرېزي «on» په پېښو په تېلفون، تېلوېزیون، راډیو... کې د غږېدلو لپاره د (په - کې) پر ځای "په" کاروي او په سرچپه ډول "په مشری یا صدارت کې"، "په تعداد یا شمېر کې" هسې بېځایه "کې" سرباري کوي چې د نورو بېخرته پېښو په څېر په لره بره ګړنۍ پښتو کې کوم بنسټ نه لري].

دویم - په غږپوهیزه مورفولوجیکي(صرفي) برخه کې:

۱۶- استل د دویم ډېرګړي پایله - است یا - ست او - واست باید د- یئ، استئ، یاستئ اوویئ پر وړاندی معیاري ګڼل په کار دي.

۱۷- د **تېرمهال کړ** د درېیم یوګړي نرینه پایله باید صفر او زورکی غوره وګڼل شي، لکه: وخوړ، ولیکه. دغه راز (وبله)، (وګڼه)، (وپیژند)، تر (وباله)، (وګاڼه)، (وپیژاند یا وپیژانده)... کره راځي.

۱۸- (دی) ((**په زور والا**)) ی ((باید د ((د)) او ((دئ)) پر وړاندې د درېیم نرینه وګړي معیاري روستاړي وګڼل شي، لکه: زلمی راغلی دی، دی زلمی دی، دغه راز د ختیزې پښتو دواز خپلواك (é) پر وړاندی هم.

۱۹- وو (**په اوږد- و**) د لر تېرمهالکړ د درېیم نرینه وګړي او (وه) یا (ول) د درېیم جمع نرینه وګړي لپاره باید معیاري وګڼل شي.

۲۰- نا بشپړ تېرمهالکړ د درېیم نرینه وګړي روستاړی باید د بشپړې هغې په څېر صفر او زورکی اوسي، البته بې له کوم مختاړی ((و)) لکه: زلمي ناك خوړ. سنك راته، د خوړې، خوړلو، خوړو، راتلې، راتلو او داسې نورو پر وړاندې.

۲۱- «خوړلای» باید په بشپړ او نابشپړ تېر مهال کې د توانې او ارمانې اړخ یوه معیاري بیلګه ومنل شي، لکه ومې خوړلای شو. کاشکی مې وخوړلای، خوړلای می شو، کاشکې مې خوړلای یا د(ل) په غورځونه (خوړای).

۲۲- (خوړل) باید په ټولو بېچارو کړو کې یوه معیاری بیلګه وګڼل شي، لکه وخوړل شو (شول، شوه، شوی...)، خوړل شوی دی (دي، ده، دي)، خوړل شوي ول (شوې وه شوې وي...) خوړل کېده (کېدل، کېده، کېدی...). خوړل کېدای شو(شول، شوه، شوې...)، یا خوړل کېږی. و به خوړل شي او نور.

۲۳- (زور) باید د (زورکی) پر وړاندې معیاري ښځینه روستاړی ومنو او ډېرګړی یې اوږده -ې، چې تیاره، خوله، ویاله،... په بیدودو (استثناوو) کې راځي، زورکی به په ټولیز ډول یو نرینه روستاړی وي، لکه پسه، زړه، تره، وراره. همداراز باید مفرد ښځینه نومونه، لکه وله، ونه، غنه، ستنه د

اوږدې ((ې)) په روستاړی ومنل شي.

۲۴- هر (زور روستاړی والا) ښځینه نوم باید په اوږده (ې) جمع او مغیره کړو، لکه دوې ښځې، د یوې ښځې. داسې نه، لکه په کندهاري ګړدودکې چې د ناخجنۍ په ترخ کې یو دا راز ښځینه نوم په لنډه (ي) جمع یا مغیره کوي او د خجنتیا په ترخ کې یې بیا په اوږده (ې)، لکه لارې (راه ها) او لارې (نغمه ها).

۲۵- زور کی واله ((ۍ)) باید یوازېنی معیاري ښځینه روستاړی وګڼو، نه نرینه، لکه په کندهاري ګړدود کې لیکونکی د نرینه لپاره زورکی والا «ۍ» او د ښځینه لپاره په لنډه «ي» او دغه راز د (راغلۍ دئ) دواړې (یاوې) زورکي والې وایي او لیکي.

۲۶- هره زور واله (ی) نرینه روستاړی وګڼو او ډېرګړې او اوښتې بڼه یې بیا په لنډه (ي)، لکه: سړی - سړي اولښتی - لښتي نه سړی، سړیان اولښتی، لښتیان.
«غویی»، «خوریی» او «ویی» کېدای شي، دوې او درې ډېرګړې بڼې ولري، لکه : غویی یا غویان، خوریي یا خورییونه او کله هم خورییان، ویی ـ ویي یا وییونه.

۲۷- په پارسي یا عربي پېښو پښتو شمېر نومونه جمع کول نامعیاري دي، لکه: سلها، زر ها، په سلهاو و، په زر هاوو، د «سلونه، زرونه یا سلګونه، زرګونه...» پرځای یا سرحدات «سرحدونه»، رودات «رودونه»، جنګلات «ځنګلونه»، چټیات «اپلتې» او داسې نور.

۲۸- «پاته»، «ټول»، «لږ»، «ښه» او داسې نور صفتونه باید د وګړي، ګڼې او نوري له مخې له موصوف سره سم ګردان شي، نه لکه لږ اوبه، ټوله خلك، پاته هلکان، ښه «په زور» ښځه، ښه «په زورکې» سړی... همدارنګه «دواړه» او «واړه» باید د ځینو ګړدودو په لاسوند د نوري او پېر له پلوه سم ګردان شي.

۲۹- اوږد «و» باید د مغیره جمع روستاړی اوسي، لکه د خلکو، چې کندهاریان یی په لنډ «و» وایي. دا راز «اوږد» مغییره «و» باید د «نوم» په ستې پورې سیده ونه نښلي، لکه له «سړی» څخه «سړو»، له «کورنی» څخه «کورنو»، له «پېړی» څخه «پېړو»، له «پی» څخه «پو» ... چې یې له نورو وییو سره ګډون راځي. البته که د ګډون ویره نه وي او رواني پېښوي، نو «ي» غور څول دومره نادوده نه برېښي، په تېره په شعر او وینا کې.

۳۰- هر نوم یا صفت چې له فعلي بنسټ سره یوځای کېږي، باید په وسمهال کې د ځوانېدل، ځوانېږي او ځوانول، ځوانوي په بېلګه ګردان

شي، نه د ځوان کيدل، ځوان کېږي او ځوان کول، ځوان کوي په بيلگه. په دې ډول ورسره بايد پيلېدل، پيلېږي او پيلوي يا مخامخېدل او مخامخول هم قياس کړو، په بله وينا، د (کېدل) او (کول) پرځای (ېدل) او (شول) معياری وګڼو. يوازې په هغو برخو کې له داسې لنډيزه کار وانه خلو چې مانا بدلوي، لکه له اړ څخه اړول چې مانيز بدلون پېښوي. دغه راز له کونډ او کونډې څخه (کونډېدل) او (کونډول) جوړولای شو، مگر له ډبره يا تيږه څخه ډبرېدل او تيږېدل نه. له همدې کبله تر (پاتې کېدل) څخه د (پاتېدل) ګړدود معياري ارزښت لري. هرګوره، د وردګو او ځېنو نورو کرلاڼيو خوشې – خوشيول، ستړی – ستړېدل ... ټوليزېدای نه شي.

۳۱- ځانګړي- تولنومځري، لکه: (زما دا) د وګړي، ګڼې نوږي او پېږ (شخص عدد، جنس او حالت) له مخې بايد پوره ګردان ولري او هغه هم د دواړو توکونو په پام کې نيولو سره. په دې توګه به يوازې (زما دا) نه، بلکې زما دوی. زما هغوی... ستا دا. ستا دی ستا دوی، ستا هغوی... هم ليکلای شو، ځکه دا يوه ژبنۍ سپمايي ځانګړتيا ده.

۳۲- د ملتيا او اشتراکيت يا ټولوال ضمير بايد په څو ډولونو کې لږ تر لږه يو دا معياری وګڼل شي، لکه: زلمي دوی، زلمي ډلې - دلې، زلمي ګلې... .

دریيم - غږپوهيز (فونولوجيکي) معياري اړخونه:

۳۳- معياری پښتو ټول ۳۶ غږونه لري. (ء) او (ق) چې په ځينو ختيزو ګړدودو کې دود لري او د پردي اغيز ښکارندويي کوي، ورسره معياري ونه ګڼل شي. په دې توګه بايد (چکړې)، (کلا)، (وکړه) ولوستل او وليکل شي، نه (چقړې)، (قلا) (اوکړه) يا (ؤکړه) او داسې نور. دغه راز د څ، ځ، ښ، ژ او (ږ) غږو نه پر، س ز، خ، ز يا ج او ګ وا نه ړول شي. په سرچپه ډول د (ز) پرځای (ځ) کارول، لکه ځوی - ځما - ځموږ... هم کره نه برېښي.

۳۴- په معياری پښتو کې بايد «ښ» او «ږ» د منځنيو ګړدودو (لکه د وردګو يا اندړو) په وينګ او تلفظ ومنل شي. ځکه يو څه زياتوالی لري او بل په را ديويي خپرونو کې لږ تر لږه د «ښ» دا همداسې دود شوی دی. د ساري په ډول هلته له کندهاريا نو پرته نور ټول خبرلوځان (ښ) له همدغه منځني وينګ سره سم د (ش) او (خ) تر منځ تلفظوي.

۳۵- په سوېل - ختيزو ګړدودو کې چې الف پر اوږده (و) يالنډ (و) او هغه پر اوږده (ې) يا لنډه (ي) اوړي، بايد معياري ونه ګڼل شي، لکه ځدران چې وايي : ميږ په کبر کې کور کړي (موږ په کور کې کار کړو).

۳۶- يولړ ويېيونه چې په ځينو ګړدودو کې يې د غږو نو اوډون يو راز او

په ځینو کې بل راز دی، باید هماغه ډول ته معیاري ارزښت ورکړو چې یا یې تاریخي لرغونتوب زیات وي. لکه کښل تر ښکل، کښته تر ښکته، خسا (خوسا) تر سخا ، خسی (خوسی) تر سخی، خسر تر سخر، ځمکه تر مځکه، اسویلی تر اوسیلی، زولنه تر زلونه، پسرلی تر سپرلی، پښه تر ښپه، پښېمان تر ښپېمان، انګازه تر ازانګه، ولېشت تر لوېشت... او یا خو یې ویونکي زیات وي، لکه زمری د مزری یا امزری، غړد د ږغ، ورځ د روځ، اورېدل د اروېدل... پرورانديږ.

۳۷- اوږد ، ارت، اړخ، بوخت باید په یو څېړ ډول، معیاري وګڼل شي، نه په دوه څېړ ډول، لکه څنګه چې په لویدیزو ګړدودو کې دود لري.

۳۸- چې، پورې، لاندې، باندې، وړاندې، غوندې، کې، هسې، داسې، دغسې، چیرې، پرې، ترې، یوازې، همدا راز نومځري تاسې، دې، یې... او دا راز نور وییکي باید د ګړدودي زیاتوالي له کبله په اوږده (ې) ولیکل شي او ولوستل شي، نه په لنډه (ي).

۳۹- (موږ) باید د ګړدودي زیاتوالي له کبله د (مونږ) په وړاندې معیاری وبلل شي.

۴۰- (زما) او (زموږ) دې دویونکو د زیاتوالي په لاسوند په دوه څېړ

ډول معياري وګڼل شي، نه به يوځپيز ډول. په شعر کې يې دواړه بڼې جواز لري، ان (زموږ) درې ځپيز (زموږه) هم راتلای شي.

۴۱- نمسی يا نوسی، نمانځل، نمانځنه، نماړی يا نواړی، نماړل... د لرغونوالي له کبله د لمسي، لمانځل، لمانځنه، لمانځه، لماړي، لماړل ... پر وړاندی معياری ارزښت لري. مګر ماسپښين، مازيګر، ماښام او ماسخوتن همداسې (مفغن) د اسانتيا له کبله معياری پاتې شي. لمونځ او لمر دې بيا تر نمونځ او نمر، نور، مر يا مېږ د ويونکو د زياتوالي او دودوالي له لامله غوره وګڼل شي.

۴۲- هغه، هسی، هغې، هماغه، هغومره... ترهاغه، هاسې، هاغسې، همغه، هاغومره ... اسان او روان برېښي او په کار دي معياري وبلل شي.

۴۳- «ته» خو د «له» يا «لره» پر وړاندې له وخته بيا معياري منل شوی او کارول کېږي. (له) يا (لره) بايد ګړنۍ او شعري ژبې ته پرېښوول شي، لکه ځله يا څه لره.

۴۴- ولېدل تر لوېدل يا ولېږي تر لوېږي د عام منښت وړ برېښي او بايد معياری يې وګڼو.

۴۵- دروړ د ودروړ پر وړاندې زيات ټولیز والی لري او د معياريتوب پر آر برابر دي.

۴۶- موندل او بیا موندل باید د میندل او بیا میندل پر وړاندې معیاري وټاکل شي، او وسمهال گردان یې مومم، بیا مومم، د میمم، بیا میمم پر وړاندې.

۴۷- اوبدل یا اوبل تر اودل هم تاريخي مخکیوالی لري او هم گړدودي زیاتوالی، نو یې معیاري منل غوره دي. هرگوره، اودل یې تېرمهال انډول دی.

۴۸- (ژر، ژرنده، ژړل...) خود (زر، زرنده، اوزړل...) یا (زر، جرنده، جړل...) پر وړاندې لږو ډېر معیاری منل شوی او په کار ده همداسې منل شوي پاتې شي. همداسې ژامه د زامه پر وړاندې، که څه هم گړدودي ډیروالی یې دومره نه دی.

۴۹- یوازې د یواځې او بیا ځې پر وړاندې زيات معیاري لاسوند لري، ځکه پر دې سربیره چې لږو ډېر گړدودي دود لري، په اوسني لیکدود کې هم اسان او بې گډوونه راتلای شي.

۵۰- ځینې پور ویي چې د زیاترو پښتنو له خوا یې په څپو کې لنډون

راځي، باید همغسې تلفظ شي، لکه نیاز یو څپیز، اختیار دوه څپیز او داسې نور. مګر داسې نه چې په سرچپه ډول لږ څپیز پر ډېر څپیز ووارول شي، لکه پلان چې له آره یو څپیز دی اوباید همداسې د معیاری پښتو ټوك وګرځي، یو څپیز عربي او پارسي دري کانسوننټه ویي بیا په سرچپه ډول په پښتو کې دوه څپیز کېږي، لکه شعر، جرم، علم، شرم، رزم، بزم، قدر، نذر، فضل، صدق، صبر، او داسې نور.

۵۱- هر راز پور ویی باید تر وسې وسې په لیك ولوست کې د معیاري پښتو تر دود لاندې راشي. دلته به یوازې قرآن او حدیث مستثنا وبلل شي یا ځینې ډېر دود ځانګړي نومونه، لکه افغان یا افغانستان چې له آره د"اوګان" او" او ګانستان" معرب بلل کېږي. د ځینو ژبو پورویيونو ته باید پام ولرو چې کېږي، یو نیم غږ یې د پښتو له غږونو سره سمون یا نژدېوالی ولري او خوندي یې وساتو، لکه الماني او روسي (ښ) او (ځ) چې له پښتو سره ګډون لري. په دې توګه باید (مونشن) میونیخ - (مونښن)، (زوریخ) - (څوریښ) یا څوېریښ، (بارزل) - (بارځل)، زرابکیین) - (ځرابکین)، (تزار یازار) - څار... ولولو او ولیکو. دا چې ځینې په تېره کښیني پښتانه انګرېزي پورویيونه زیاتره په هندي وینګ وایي، ت پر ټ د پر ډ... اړوي، باید یو مخیز معیاري و نه منل شي، لکه ډاکټر چې آر لاتیني وینګ یې (دوکتور) دی او په کار دي، دوکتور یې غوره وګڼو، او په دې ډول نور اروپايي ویيونه هم همدا یو راز راپور شي، لکه د کلچر

پرځای کولتور زیات دود موندلی دی. کوټ، بوټ او دا راز نورویییونه خو بیا زیاتره د پښتو غږپوهې تر اغیز لاندې راغلي او مستثنا ګڼل کېدای شي. همدارنګه اړ نه یو چې پارسی پر فارسی، پاړسي یا پاړسو، واړوو. جور د ځور، چراغ د څراغ په بڼه معیاری راځي «ځواب» چې زیاتره له سوال سره یوځای یو څېیز ویل کېږي، نو که همداسې په پښتو شوې بڼه معیاری ومنل شي، دومره به نادوده ونه ایسي. (زنجیر) باید د دود له مخې په (زنځیر) پښتو شي او د ورته غږو د ګاونډیتوب په اغیز سره (ځنځیر) ونه لیکل شي.

۵۲- ځینې پښتو شوي (مفغن) عربي پور ویي، لکه میرات، متل، مخنت، اتمان (عثمان...) دا کیلي پر لاس راکوي چې عربي، ص، پر، س واړوو او ث، پر، ت، خو بیا هم اړنه یو، دومره یې له پښتو(س) سره انډول کړو چې د ټکر لامل شي. همداسې پر(ز) د (ض) او (ظ) اړول درواخله.

۵۳- د پورویيو خجونه هم باید زیاتره د پښتو د خج پوهنې اړوند شي او هغه دا چې د نورو ډېرو ختیزو ژبو غوندې پښتو دې ته ډېره هڅه لري چې داروپایي یا نورو پورویيو پر وروستۍ څپې یاله وروستۍ څپې څخه پر مخکې څپه باندې خج راوړو، لکه لندن، واشینګټن، مکسیکو، کاناډا، یورپ، اتلانتیک چې په خپل ژبني قلمرو کې زیاتره په لومړي خج ویل

کېږي، نه لکه د لرو پښتنو غوندې چې هماغه اردو او انګرېزي وينګ او خج يې راټينګ کړي دي.

لويديزيان هم زموږ ختيز وييونه او نومونه د خپلو ژبو له دود سره سم په لومړي او يا دويم خج تلفظوي، لکه کابل او افغانستان. مګر که هغوی زموږ وييونه زموږ په خج ووايي او موږ د هغوی وييونه د هغو په خج، لا به ښه وي.

۵۴- **د دربېيم وګړي نژدې جمع ضمير** (دوی) بايد په لنډ (و) معياري وګڼل شي، که نه له يوه بل ويي (دوی) سره يې ګډون راځي چې په پښتو قاموس کې په دستور، قانون او آئين مانا شوی دی.

۵۵- **کښېناستل** د کښېنوستل او کښېناستيدل پر وړاندې د معياري کېدوو بريښي.

۵۶- ځينې پښتانه چې په بخښل کې د بخشيدن (خ) نه غور ځوي او په همدې اغيز نخښه وايي چې له پارسي نشان سره اړيکې لري او پښتو شوې بڼه يې نښان دی، نو بخښل د نښه په اغېز ښښل هم اسان دی او هم زيات دود لري، په کار دي، ښښه او ښښل معياري وګڼل شي. همدا راز تر خوښينه، ښينه زيات معياري ارزښت درلوداى شي.

۵۷- ښوول، کېښوول، پرېښوول... باید د ښودل، کېښودل، پرېښودل... کېښوستل، پرېښوستلیا ښیل، کېښیل، پرېښیل... پر وړاندې معیاري ومنل شي.

۵۸- ښوونځی او پوهنځی د ښځینه بڼې ښوونځۍ او پوهنځۍ په پرتله زیات معیاری ارزښت لري، ځکه اروابښاد الفت خبره زموږ په کولتور کې نارینه تر ښځې له مخه ځي، په دغه لړ کې ټولی او ټولګی هم همداسې نرینه کره راځي.

۵۹- دا چې په پښتو غږ پوهه کې په ټولیز ډول تر پېښې، زورکی او تر زېر زور اسان ویل کېږي، نو باید په معیاری پښتو کې هم دا آر په پام کې ونیول شی. تر هغې چې ګډون نه راشي. او د ټکر ډار نه وي. د ساري په ډول که په پندانه کې د زورکي پرځای د لنډ (و) په ګړدود معیاري وګڼو، اساني به ولري، بې له دې چې له بلې کلمې سره یې ګډون راشي. خو که یې په زورکي پیل کړو، بیا «پنبه دانه» نه، بلکې (میرګن) مانا ورکوي.

۶۰- د ځینو فعلی اوړونو (ګردانونو) په وسمهال برخه کې د فعلي ولۍ وروستۍ (ت) په (ځ) ښوول معیاری ګڼل کېدای شي، نه په (ز). ځکه ګړدودي استناد یې په هر ډول، مګر اوسنی دودوالی یې هم ارزښت لري، لکه وځي د وزي، پریوځي د پرېوزي، پرځي د پرزي، غورځي د غورزي... پر وړاندی.

نو د دې لپاره چې رښتيا يوه قاعده مو ترلاسه کړې وي او په دې توګه مو د يوې ګرامري ګډوډتيا مخه نيولې وي، نو په کار دي، په داسې فعلونو کې د (ز) پرځای (ځ) وکاروو، لکه له (تلل) څخه (ځي) له (پرانيستل) څخه (پرانيځی)، له (پرېمينتل) څخه (پرېمينځي) او نور په ساتل، نتل، کتل... کې خو بيا ببخي د (ز) او (ځ) پوښتنه نه راپورته کېږي. هرګوره (ختل) پر (خېژي) او (کوتل) پر (کوژی) اوړي. ګرځېدل هم تر ګرزېدل ډېر ليکنی دود لري.

۶۱- په (وکړي اووکي) کې فونولوجيکي پوښتنه نه راځي، بلکه په دوو بېلابېلو ليکزيکي (لغوي) ډولونو پورې اړه لري، يو له (کړل) فعل سره اړه لري او دا بل يې له (کول) يا (کلل) سره. که په ويي پانګه کې (کړل) غوره وګڼل شول، نو (. کړي) به غوره وي او که (کول) يا (کلل) غوره وګڼل شول، نو (وکي) به غوره وي او که (کړل) او (کول) يا (کلل) دواړه معياري ومنل شول، نو وکړي او وکي به هم ورسره غبرګ معياري منل کېږي. کاندې يا کاڼې يې لا نور ګردودي ځېلونه بلل کېږي، خو د معياری کېدنګ ارزښت يې لږ ښکاري. که موږ په رښتيا سره يووالی د معياري والي بنسټ بولو، بايد له دغو څو ډولونو څخه يو وامرو او په ټولو زمانو کې يې بشپړ ګردان کړو، يا لږ تر لږه د سوپلاتيف په ډول يو تېرمهال ته پريږدو او بل يی وسمهال، په بله وينا، يو بشپړ او بل نابشپړ مهال ته، بيا

نو پخپله دې پرېکړې ته رسيږو چې (وکړي) ووايو او که (وکي).

۶۲- (زما، زموږ، ستا، ستاسې) د دما، يما، دموږ، دتا، يتا، يا د ستا د تاسې يېتاسې يا دستاسې) پر وړاندې ارزښت لري او لکه څنګه چې يې تر اوسه دود هم موندلی دی. البته، لکه له مخه چې وويل شول، له ستا پر ته دا نور بايد يو څپيز نه، بلکې دوه څپيز وويل شي، په شعر کې البته د دواړو ډولو جواز شته.

۶۳- **اېستل** تر ايستل او **ويستل** نه زيات دود لري او بايد غوره وګڼل شي.

۶۴- **چونګښه په لنډ (و)** د چينډ خه او څينګښه پر وړاندې تاريخي لرغونتوب ښيي، نو بايد په معياري پښتو کې ونيول شي. همدا راز د ورسره د چونګاښ او البته چونګښ (بقه کلان)ګډ آری بللای شو چې ښايي د چونګ له اواز نه يې سرچينه اخېستې وي.

څلورم - د لیك دود معیاري اړخونه:

۶۵- لیك د ژبې كوم ټوك او جزء نه چې تش یو انځور دی. د ژبی اومه توكي غږونه دي او د لیك دا توري، یا په غونډ نوم ابیتې یا ابیڅې. بشپړلیك هماغه دی چې د یوې ژبې د هر یووستوي غږ لپاره یوه نښه (توری) ولري. داسې لیك ته غږ لیك یا فونیمیك لیك یا ابیڅې (الفباء) ویل كیږي. مگر د نړۍ په ژبو كې یوه دا هم هیڅ دا راز لیك نه لري. لاتیني یوناني، الماني، روسي یا توركي لیكونه ورته په پرتلیز ډول یو څه ورنژدې دي، كه نه د نړۍ زیاتره لیك دودونه نیمگړي دي. د دې پرځای چې د هر غږ یا اواز لپاره یو توری ولري. یوې څپې (هجا) یا كلمې لپاره یو ه نښه یا توری لري. پښتو لیك چې له آره عربي لیك دی او یو څه لاس پكې وهل شوی دی، له نیمگړو لیكونو څخه گڼل كیږي. په دې چې له (الف-و-ی) نه پرته نورو خپلواكو (واولو) غږونو لپاره پكې نښې نښانې یا توري نشته او هغه هم په هرځای كې نه كارول كیږي. د ساری په ډول (لور) د (دختر، داس او رحم) په مانا یو راز لیكل كیږي.

له دې كبله زموږ اوسنی لیك ریفورم لا څه چې بیخی یوه اوښتون ته اړتیا لري. هغه دا چې یې بیخي ابیڅې واوړي او د عربي تورو پرځای نړیواله فونیمیكي الفباء رامنځ ته شي چې كه څه هم بنسټ یې لاتیني الفباء ده مگر لږو ډیر له نورو لیكدودونو او ځینو نورو نښو نښانو څخه پكې كار

اخېستل شوی دی، لکه (خ) او (غ) دا يې يوناني توري دي او د ډ، ټ، ړ، ڼ او داسې نورو لپاره تر لاتيني (n, r, t, d) لاندې ټکي ايښوول کېږي.

په دې توگه د اوسنۍ پښتو الفباء په چوکاټ کې مو پر ليکدود باندې هر راز ويينې(بحثونه) او څېړنې تل يو سر خوړ دی. ځکه دلته بايد د توپير آر و پالل شي او په دې ډول هېڅ ويي سره يو راز ونه ليکل شي، حال دا چې د الفبا له نيمگړتيا سره دا خبره کيدون نه لري. د ساري په ډول څنگه کولای شو، (سره) د(مع، سرخ، سره زر او کود) درې واړو مانا وو لپاره راز راز و کاږو.

خو دا چې زموږ د ليك ريفورم يا اوښتون د هوسۍ په ښکر کې دی او يو وخت غواړي، لومړی ورته پخپله پښتانه راوځکېږي او بيا ورته لارې چارې وپلټل شي، نو سم له لاسه اړ يو، د همدې اوسنۍ ابېڅې (الفبا) په چوکاټ کې يې پر معياری ليکدود باندې يو څه رڼا واچوو، چې که د معياری پښتو پوره انځور ونه شي کړای، د يووالي، يورنگوالي او اسانوالي، او له دې سره څه نا څه د التباس د مخنيوي د آر او اصل سلنه (فيصدي) خو لږه لوړه يووړلای شي. له بلې خوا مو څنگه چې د معياري پښتو د اختلاف وړ گرامري او نور اړخونه تروسې وسې پورې ننبه کړل او په دې توگه ورسره ډير ليکدودي معياري اړخونه هم په ترخ کې وښوول شول، نو دلته يوازې په هماغه رښتينو ليکدودي هغو بس راوړو. د ساري

په ډول پر (چې - چه) او (کښې - کې) غونډې د غرېپوهنې په برخه کې خبرې شوې دي او بیا اړنه یو، چې د اروانښاد خادم غونډې پرې د لیکدود یا «پښتو تصیفی» ترنامه لاندې کلونه کلونه د خپرونو مخونه ډك کړو، بلکه زیات هاند به مو دا وي چې په کوم جادو او چل ول سره کولای شو، څه مو چې په غرېپوهنه کې معیاري ښوولي او ټاکلي دي، په لیکدود کې رانښکاره کړو. په دې ډول به تر هرڅه له مخه دېته ټینګ پام ولرو چې څنګه له دوه دروخپلواکي نښو (و_ا_ی) څخه ښه ترا او ډیر ترا ګټه واخېستلای شو.

۶۶- په پښتو کې د پارسي، اردو، انګرېزي... ژبو پرخلاف د عربي پېښ، زېر، ء او اوږد الف (ممدوده آ) فونولوجیک انډول نشته او پښتانه یې اړوند ګڼ یا پورویېونه هم له خپل پښتو وینګ سره برابروي او پر («اوږد» و، «اوږده» ې یا «لنډه» ي، لنډ الف...) یې اړوي، لکه: ګمان- ګومان، دکان- دوکان، کنر- کونړ، کندز- کوندز یاکوندوز، بن- بون، کلتور - کولتور، ارګان-اورګان، رمان- رومان،فلم- فېلم، فزیک- فېزیک ،ګله- ګېله یا ګیله، ریالست- ریالېست، آزادي- ازادي،آفسر- افسر، لائق- لایق... . په دې توګه دا وروستی لیکدودي بېلګې کره بلل کېږي:

-[د پېښ پرځای«و»]: خوله، لومړی، غونچه، ګونډې، ګومارل، ګوربت، ګورت، اوشنل، کومک، کولمه، دورمه، پوخلا، ګورګورې، اوتاک

(اتاق یا اطاق)، بوګاښ، اوتمانزی، اوتمانخېل، اخون، پومبه، پوندانه، کونړ، کوندوز...، خوځېنې دیني او ډېر دود وییونه استثناء ګڼل کېږي، لکه: خدای، بنیاد، استاد، ګناه، ګل، ګلاب، ګلالی، ګلورین، ګلباغ، سوروتال، سورنی، اردو...، که له دیني نومونو پرته نور له «و» سره ولیکو، خپل لیکدود به مو نور هم کره کړی اوسي، لکه: ذره - دوره- خم- خوم، تخم- توخم، خرما- خورما، ارزګان-اوروزګان، ارګون- اورګون، ختن- خوتن، ترک- تورک،مغل- مغول او داسې پسې نور.
-[د زېر پرځای «ې» یا «ي»]: اېزګي، اېنځر، پېنځه، پېنځوس، برېښنا، ځېرمه، هېنداره، هېنډه، اېنده، امېد، پېيل، پتېيل، تېيل، ټوکرېیل، څوکرېیل ... .
- همداراز په ښویېدل، تویېدل، لویېدل او داسې ورته وییونو کې د کنسوننټي (ي) او واوېلي اوږدې (ې) یا لنډې (ي) توپیرول په کار دي، بلکې...، ټېکېټ، تېلېفون یا ټېلېفون (لرغږون)، تېلوېزیون (لروینون)، اېمپراتور، اېټالیا، دېموکراسي یا ډېموکراسي، رېکارډ، انټرنېټ، دېټا، وېب سایت... . افغا نستان ، پاکستان ...،هرات، هند و سند او داسې نور له ډېرې دودتیا او نومورتیا استثناء بلل کېږي. په (- ستان) وال نومونو کې تاجیکستان، وزبېکېستان، تورکمنیستان، قرغېزیستان، قزاقیستان، انګلیستان... هم همداسې لږو ډېر تازه رادود شوي دي. برلین هم د پارسي یا انګلېسي وینګ تر اغېز لاندې(برلن) لیکل په کار نه دي.

- [د آ پرځای ا]: ازاد ، ازادي، ارام، ارامي، اسوده، اسان، ارمان، ازار، ازمون، اشنا،اواز، اوازه، اباد ، ابادي، اخور، ادم، ارزو، اسيا ، اسمان،اغا ، اگاه، الو ، الوبالو ، اينه، اهنگر،ارتېست، اژانس، انتن... . داچې په کره پښتو کې آس، آر، آره، آړ، آړه، يا آريا ، آريانا... په مد کښل کېږي، د عربي، پارسي، انگرېزي د مد هومره لوړ نه ويل کېږي،بلکې له نورو الفونو سره د توبير له مخې ليکل کېږي، نور ټول پښتو سرالفونه د زور يا فتحې هومره وينگ لري او په دې توگه يې «لنډ الف» نومول په کار نه دي.

۶۷- ځانتني عربي توري (ث، ح، ص، ض، ط، ظ،ف، ق) بايد له قرآن و حديث او نورو سپېڅلو ديني دخيلو وييونو پرته د پښتو فونولوجۍ تابع شي او له پښتو وينگ سره سم به پکې ص او ث پر- س، ض او ظ پر- ز، ف پر - پ، ق پر- ك، ح، ع او همزه پر يوه خپلواك (a) اوړي او يا به بيخی غورځول کېږي، لکه سوله، سلا ، تمه، شمه، او سون، خلك... چې آرې بڼې يې صلح، صلاح، طمع، شمع، افسون، خلق... دي. تورخم - طورخم، توپان - طوفان، کلا- قلا يا قلعه، دوتر - دفتر، کوندوز يا کندوز - قندز، او زار - افزار يا ابزار، کندهار - قندهار، پارسی - فارسی، مانا - معنی... ليکل خو ځکه ښځايه دي چې آره يې آرياني، په بله وينا ، پښتو جوته شوې ده.

۶۸- د (ڼ) غږ یو یووستوی غږ دی او باید د (نړ) په بڼه چې دوه توري دي، ونه لیکل شي، که نه (کوڼ) له (کونړ)، خونړی له (خونړی) او داسې نورو وییو سره هرومرو ټکر راولي. همداراز د نورو غبرگږبو، لکه ټ، ډ، ړ توري همداسې یووستوی معیاري وگڼل شي، نه د اردو په پیښبو پرت، د، ر باندې (ط) په سر باري کولو.

۶۹- د (گ) غږ د پارسي او پښتو ترمنځ گډ دي، نو که همداسې ولیکل شي، څه پروا به ونه لري. دا چې ځینې یې د غبرگږبو غږونو توریو غوندې د (ك) په کړۍ (ګ) کولو غوره گڼي، یو بی سروبوله کار دی، ځکه (گ) د (ب) غوندی یو ساده غږن تم (انسدادي) غږ دی. هو که هسې په نومونو، سرلیکوکې د ډول او رنگارنگۍ لپاره کله په کړۍ (کونډه) وکښل شی او کله د پارسي غوندې، دومره به بې دوده نه وي، خو په ټولیز ډول په هر راز لاسي یا ماشیني (کمپیوټري...) لیکني سېستمونوکې گ هم کره او هم ارزان او اسان راځي.

۷۱- ځینی پردي ځانگړي نومونه، لکه ځنگه چې د غږپوهنې په برخه کې ورنه نغوته وشوه، ترکومه ځایه چې خپله پښتو غږپوهه اجازه راکوي، باید له اصل سره سم وویل شي او هماغسې ولیکل شي. د ساري په ډول چارلس او په همدې یوه بڼه دودلري، په ورځپاڼو کې چاپېږي او له رادیو تلویژیون نه اورول کېږي، بې له دې چې پر آره یې سوچ وشي. همدارنگه

ریچارد چې په الماني، انګریزي، پرانسي او نورو اروپایي ژبو کې یې لیك دود یوراز دی، مګر وینګ یې بیلابیل لکه مېکاییل په روسۍ او المانۍ کې (مېخاییل) ویل کېږي، په پرانسي کې مېشل او په انګرېزۍ کې مایکل یا یوسف په روسۍ او المانۍ کې یوزف، په پرانسۍ کې ژوزف، په انګرېزۍ کې جوزف او په اسپانۍ کې خوسف. په دې لړکې د ګاډي څغلونې الماني اتل «شومخر» په کارنه دی، په انګرېزي پېښو ((شومکر)) وویل شي او ولیکل شي.

۷۲- د (ونکی) روستاړي والا وییونه باید له معیاري وینګ سره سم ولیکل شي. که څوك یې په لیکلو کې ټکني کېږي چې چېرې یې یو (و) را ځي او چیرې دوه واوه، نو د داسې وییو کړسته دې په پام کې نیسي، په بله وینا، له مصدري بڼې یې (ـل) وغورځوي، له پاتې کړستې سره (-ونکی) ونښلوي چې که هلته هیڅ (و) نه وو، له مخه بل (و) نه راځي. لکه له (لیکل) نه (لیکونکی)، له (څټل) نه (څټونکی) له (وېرېدل) نه (وېرېدونکی). که کړستې له ځایه یو (و) درلود، نو بیا په دوه (واوو) راځي، لکه : له (خپرول) نه (خپروونکی)، له (ټولول) نه (ټولوونکی) له (خرڅول) نه (خرڅوونکی). په دې لړ کې داسې کړونه (فعلونه) هم شته چې تر مصدري روستاړي (ل) له مخه دوه (واوه) له ځایه لري، نو د (-ونکی) روستاړي په نښلو لو سره یې باید اړوند فاعلي صفت په منځ کې درې (واوه) ولري، لکه له (ښوول) نه (ښووونکی) او له (پوول) نه (پووونکی). مګر دا چې

دویم «واو» پکی دومره څرګند نه ویل کېږي اوڅوك يې نه تلفظوي، نو لیکل يې هم اړین نه دي او باید په دوو واوو «ښوونکی» او پوونکی لیکل يې معیاري ومنل شي، کېښوونکی او پرېښوونکی هم همداسې دراخله.

۷۳- د ووت، ووت یا پریوووت، پریووت یا پریوت تر منځ پریکړه باید لومړی په صوتي او صرفي برخه کې وشي اوهغه دا چې هرڅنګه په ګردان کې معیاري ومنل شي، نو هله به څرګنده شي چې په پورتنیو وییونوکې څوڅو «واوه» ولیکل شي. د لیکو نکي پر وړاندې خو «ووت» او پریوت زیات معیاري ارزښت درلودای شي، ځکه دا یو له فعلي ریښې وت او مطلقې ماضي مختاړي «و-» څخه منځ ته راځي او په دې ډول په دوو «واوو» ټیك راځي او دا بل له فعلي ریښې «وت» څخه د یوه مخکړ یا فعلي مختاړی «پرې» په ملګرتیا جوړېږي او په هیڅ کوم ګړدود کې يې د بشپړ تېرمهال «مطلقی ماضی» د مختاړي «واو» څرك نه لګېږي، په بله وینا، په هماغو فعلو کې راځي چې داسې مختاړي ته هډو اړتیا نه لري، نو باید صرفي جوله يې پریوت معیاري وګڼل شي او لیکدود يې هم همداسې معیاری راشي.

۷۴- یوځای یا جلا لیکل نن سبا دا هم یوه لیکدودي ربړه «پرابلم» ګرځیدلی دی چې کوم ویي سره یوځای ولیکل شي او کوم سره بېلابېل په دې برخه کې باید لږ تر لږه درې آره او اصله له پامه ونه غورځوو: یو

دوینگ او کښنګ تر منځ نژدیوالی، دویم د التباس مخنیوی او درېیم لاسي او تخنیکي اسانوالی دی چې کله د همدې درو آروتر منځ ټکر هم پېښېږي، د ساري په ډول (پخپله) د ټینګار کړول او بیا ناوړوني ویي په توګه یوځای لیکل کېږي. پر وړاندې یې (په خپله) لکه (په خپله خوښه) یا (په خپل کور کې) دغه آرونه نه پرځای کوي، نو جلا لیکل یې په کار دي. همداسې (پخوا)، (ځانته)، (مخکې)، (پکې)، (لپاره)، (خپلاسی)، (خپلمنځي)، (خپل خوښی)، (لاسلیك)، (نوملیك)... درواخله. په دې لړکې (مه)، (نه) له (خدای مکړه) او (خدای دې نکړي) پرته له کړستې سره نښلول پر دروګونو آرونو سم نه خېژي، خو مخکړونه (پرې، پورې...) بیا ورسره معیاري راځي، لکه په پرېوتل، پورېوتل، کېښناستل... کې.

۷۶- ځینی پښتانه په خپل دې ګومان چې وینګ او کښنګ یې سره نژدې کړي اوسي، اوچتوی - او چته وی، ګرځوی - ګرځه وی، وکړی - وه کړی او داسې نور لیکي او دېته یې سوچ نشته چې همدغه زیاته کړې ښنه یوازې د زور یا زورکي تر منځ ګډه نه، چې له کا نسوننې (ه) سره هم ګډون لري. نو له دې پرته چې دود شوې لیکدود نور هم په شخړه کې واچوي، کوم لیکدودي ریفورم ورته ویلای نه شو. البته د (سوچه والي) غوندې وییو کې چې د "چه" او "و" یو ځای کول، نه یوازې دود نه لري، چې د التباس مخنیوی هم کوي. د (سوچه) ترڅنګ (سوچ) یو بل ویی دی چې (قاطع) مانا لري.

یادښت:
داهم د هغو سلگونو لیکونو یوه تازه بېلگه چې لیکوال د یوې پښتو- کره لیکنۍ پښتو په اړه له درو لسیزو راهیسې بېلابېلو لیکوالو، خپرندویانو او چارواکو ته استولي او یو مهال به په ((سپین لیکونه)) ټولگه کې خپاره شي(اکسفورډ، اپرېل 2006):

اکسفورډ،اپرېل2 006

د پښتو ژبې او فرهنگ رښتینی خدايي خد متگار امام الدین ساپی صاحب او منلی فرهنگیالی قتیل صاحب،

تر مینه وړو پېرزوینو وروسته:
د نورو ډېرو غوندې ماته هم د لمر په څېر څرگنده ده چې ستاسې.مرکز د هېواد او سیمې پرکچ د یوې رغنده فرهنگي سیالۍ لپاره را منځته شوی

او تر هرڅه له مخه په دې مخه او موخه چې د نړۍ له کاروانه په کروړونو کروړه وروسته پاتې پښتو ژبې او پښتني ټولنې په اړه تر وسې وسې نوې او ګټور څه وړاندې کړي.

په دې لړ کې له دوه میاشتنۍ ((ورځ)) څخه دا هیله ډېره کېږي چې رامخته کړی ارمان لا ښه ترا تر سره کړای شي. خو له بده مرغه، لکه څنګه چې لیدل کېږي، ددغه ښکلي نامه زیاتره تشه جوله(لفظ) په پام کې نیول شوې ، نه مانا. بېلګه یې داچې ځای او نا ځای ((ځ)) وکاروي، لکه: ځوی، ځېږېدل، ځېږېدنه، ځېږنده، ځېږون، ځما، ځمونږ، ځانګو، ځانګل، ځمری، ستونځه... او بیا چې په یوه کورنۍ کې د سرورزوي تر څنګه سرورځوی او قتیل ځوی کښل کېږي... . په پای کې به دا په زرګونو ټبرونه، هم د - زي پرځای په - ځي دود ومومي !

زه وایم، ولې یې جاج و مانا په پام کې و نه نیول شي او په دې توګه پکې د وسمهالي ځېړندود (مېتادولوجۍ) پر بنسټ د نوې پوهې ، فرهنګ او بیا په ځانګړي ډول د نوې پښتو ژبپوهنې او رښتیني پښتني تاریخ په اړه هغه څه خپاره کړي چې د رحمان بابا خبره ، منکر پرې اعتراض و نه شي کړای !

موږ باید ځوان کمپیوټري پښتني پښت ته نور د وریځو اوښان جوړ نه کړواو د رښتیني مېتودیک افغاني - پښتني تاریخ پر ځای ورته ببځایه

ویاړنې او ستاینې په غوږو کې ور پو نه کړو. همدارنګه پردي مذهبونه، ژبې، فرهنګونه او تمدنونه را خپلونه پرمختللې علمي نړۍ په ځان پورې له خندونې پرته بله څه ګټه او پایله نه لري او بیا لا دا ګیله هم کوي چې ختیځپوهانو یې پر دغو اپلتو ولې ځانونه ناګاره کړي دي! پر دغو داوو او دنګلو خدای بښلو دودیزو پوهانو پوره ځانونه ستړي کړي او بوجۍ بوجۍ کتابونه یې را پرې ایښي ، نو بیا بیا راغبرګول او لا پړسول یې څه په کار دي! نومهالي پوهنیز دود و مېتود دادی چې هرڅوک یوه سکالو ترلیکنی څېړنې لاندې نیسي، باید مخکې له مخکې یې مخینه په پوره غور تر ځیرنې او کرونې تېره کړي، کره ترې راواخلي او کوره کوټه یې ور پرېږدي او خپل نوي زوي پرې ورزیات کاندي.

ما چې پښځه دېرش کاله مخکې له اروپا څخه د نوې ژبپوهنې له رالېږدولو سره د خپل پوهنځي پېر استادانو لوستلیکي، لکه د علامه حبیبي پښتو ادب تاریخ، د استاد رښتین پښتو ګرامر یا د استاد رشاد ادبي فنون، په تېره پښتو عروض و قافیه یومخیز ونتګول، د کومې تربګنۍ له مخې نه وه، بلکې زماله څانګیزې پازې یې اره اخېسته او د زړه له کومي مې غوښل چې نوي پښتني پښت ته نوي څه وړاندې کړم. له هغو نه یوازې استادحبیبي وو چې د ۱۳۵۴ ل. کال په نړیواله پښتو پوهنغونډه کې یې په ټوله پښتني مېړانه دا منښته وکړه: «موږ له خپل واک و وس سره تر دې مهاله راورسوله، نور نوی اکادېمیک پښت پوه شه

او نوې لاره روده یې! او بیا هم همدا استاد وو چې د «یوې- کره پښتو لیکلارې» په اړه یې راسره لاسلیک کړې چلند لار (پروسیجر) ببرته وانخیست، که څه هم په کړن کې تر ډېره پر هماغه خپله کندهارۍ لیکلار ټینګ و ترینګ پاتې شو. مولانا خادم چې کړی لاسلیک یې په کړن کې پر خپل خورمنځ برابر و نه لید، د داود خان تر دوتره یې پلپوټ (شکایت) ورسېد!

داچې په ورځ کې زیات زور پر هماغه زړو دودیزو ما ویلو تا ویلو اچول کېږي او بیا پکې بشپړ کتابونه راغبرګېږي، ښايي کوم دک و دلیل یې تر شا ټیکاو ولري، خو زه د مرکز او ددغې مهالنۍ د همکار په توګه د ګوتنیوي پرځای دا رغنده وړاندیز کوم چې د هغو ترڅنګه د نوې ژبپوهنې په رڼاکې زما پښتو پښویه او همستاسې له خوا چاپ شوی کتاب «پښتو او پښتانه» هم پرله پسې ټوک ټوک خپور کړئ. له دې سره به نوی پښت دا کابو وموميې چې تر دغه منځ یوه پرتله وکړي او یوه پایلنیوي ته پخپله ورسي!

دغه راز له ګران ګړندي صاحب نه هم هیله لرم، د پښتو لیکدود او لیکلارې په برخه کی د پښتو استادۍ پر ځانګړو ازمېښتو، زړو پربکړو او کتابونو بسیا پاتې نه شي او نوې پښتو ژبپوهنه او په تېره لیکلار هم تر کتنې اوځېړنې لاندې هم ونیسي چې له درې نیمو لسیزو او بیا د یاد

شوې چلند لارې لاسلیک راهیسې یې په څه له پاسه دوه سوو توکو(مادو) سره لیکنۍ پښتو ته لار موندلې او ښایسته ډېره دود شوې ده. داسې هم نه چې گوندې زه دا دومره مهال ارام ناست یم، بلکې له نورو لوستلیکیو سره یې په ژبپوهنه کې له نویو نویو بریاووسره پرله پسې کروم او بشپړوم او دا دي په همدې نژدې کې به یې له پروسږنې ژمنې سره سمه د «لیکلاربښود په نامه لا کره او کېښکلې جیبي بڼه د چاپ لپاره همتاسې ته در وسپارم.

دا به څومره ښه وي، گړندی صاحب یې د دغه نوي لاربښود په رڼا کې له همدې دوه میاشتنۍ را پیل کړې چې ولې پر ځ دومره زور اچول کېږي، هغه هم د ننگرهاریا نو له خوا چې په «ځیگر» کې یې گرد سره ځ نشته. یا د کابلۍ پښتو «څو، ترڅو، تر څوچې...» او د پېښورۍ پښتو «څوک چې، کوم چې...» مخنیوی چې ان د مرکز په شپږم توک یا ماده کې پېښورۍ ډوله «کومه چې» راغلې ده . همدارنگه د(د - له) او (په - پر) یو د بل پرځای لیکل، لکه: پرتوگې (په توگه)، پرهکلې (په اړه)، پر ټولیزې توگې (په ټو لیزه توگه)، دوه یم، دوه دېرش، دوه څلوېښت... چې ډېری پښتانه یې بې (ه) ادا کوي او اروابښاد وزیرصاحب به د خلکو په خولو کې ور سموله. همداراز د ننگرهارۍ او ټولیزې شمال ختیزې پښتو نور له ارو معیاره غورځول شوي - مونږ، زمونږ، ما وخوړو، وخوړلو د« وخوړ» پرځای، یا ولیکلو د « ولیکه» پرځای او داسې نور درواخله!

دا دی، له همدې لیک سره د اووغزوال او ګړندي صاحب ترمنځ د پوخلاینې په موخه د کره پښتو لیکدود یوه برخه د چاپ لپاره در برېښلیکوم .

په ټوله پښتني- افغاني مینه او لورېینه
پوهاند دوکتور م. ا. زیا ر

د یوې –کره پښتو لیکلارې اړ وند لیکدود

Orthography)

۱- یوه کره لیکنۍ پښتو ۳۶ غږونه (sounds)، خو ابېڅې (الفبې) له دېرشو نښو (توریو) تېرې نه کوي. له ۷ خپلواکو (واوېلو) څخه یوازې درې دا لیکنۍ نښې یا توري (وای) لري. د زور (فتحې) او زورکي لپاره (ه) یا (ٔ) او یا چرګۍ (هه) کارونګ د ژبپوهنیز قانون «توپیر» تر ډېر ځایه زیانمنوي او له لوستونکي لار لودن ورکوي. یوازې د «ی» د څلورګونو ډولونو له رامنځته کولو سره یو څه لیکدودي سمون راغلی دی چې له ښه مرغه پېښور اکېډیمۍ هم هوکې کړي، که څه هم د اردو په پېښو(ے) او

دغه راز(ء) بېخرته کارونې کوزنی لیکدود ډېر کړکېچن او کرغېړن کړی دی !

۲- څلورګونې«ی» ګانې له خپلو بېلګوسره:
- اوږده (ې)، لکه: خدای دې ادې له دې ناوړې پېښې لرې لري.
- لنډه (ي)، لکه: ښادي، خپلوي، وداني.
- نرمه (ی)، لکه: نری سړی، ځای، خدای، وری، وږی.
- درنه (ۍ، ئ)، لکه: نړۍ، کړۍ، ډوډۍ، څوکۍ...
- په کړ (فعل) کې، لکه: ډوډۍ وخورئ، ښه کوئ، بد مه کوئ.

۳- د واوېلي (غیرملفوظه) او کنسوننټي(ملفوظه) «ه» توپیرول په کار دي. په دې ډول:
په (دویم) کې د واوېل (فتحې) په توګه غورځي او په (نهم) کې د کنسوننټ (ملفوظه ه) په توګه پاتې کېږي. د (نهم) بنسټ (نه-)دی، مانا دا چې ړومبی(ه) کنسوننټ (حرف صحیح) دی او دویمه هغه یو واوېل (حرف علت) دی. (اووه - اووم، پېنځه - پېنځم، یو- یوم...) هم په همدې لړ کې راځي. نور واوېل پای یا خپلواکپای شمېرنومونه (-ي-) غواړي، لکه:
درې- دریېم، اویا- اویایم، اتیایم، نوي- نوي یم یا نوییم؛ «څویم» هم تر ورته دوی یا قاعدې لاندې راځي. کنسوننټ پای هغه خو په هر ډول اړونده پایله (- م) سیده په ځان پسې نښلوي، لکه:

څلورم، پنځم، شپږم، اتم، لسم... سلم، زرم، میلیونم... . پرکنسوننتي یا معدوله (و) پایته رسېدونکي شمېرې هم په دې لړ کې راځي، لکه:
یوم(یوسل ویوم)، دوه سوم... .
زور- پای او زورکي پای هم د دغو واوېلو تر غورځونې و روسته تر ورته قانون لاندې راځي.

۴- په (- ونکی) رغېدونکي کړنومونه همدا یو «و» غواړي، لکه:
لیکونکی، څېړونکی، ژباړونکی، ګنډونکی، خوړونکی، ځښونکی، تلونکی، ویونکی، وهونکی... ، خو که له فعلي مصدره (- ل) لرې شي او پاتې بنسټ یو «و» ولري، نو (ونکی) بیا (وونکی) کېږي، لکه:
کاروونکی، خپروونکی، څرګندوونکی، اړوونکی، ټولوونکی...، له (ښوول) او (پوول) څخه چې (-ل) لرې کړې، نو (وو) پاتې کېږي او په کارده، اړوندستاینومونه یې (ښووونکی) او (پووونکی) ولیکل شي، خو د دود وینګ له مخې ترې یو «و» غورځي .

۵- غبرګژبیز توري (ټ، ډ، ړ، ڼ) چې غږونه یې له غږبوهیز پلوه پښتو ډېر پخوا له هندي (پراکرېټو) را پور کړي دي، په اروپایي ژبو کې هېڅ نه ویل کېږي. کوم انګرېزي ټکي چې په لره پښتو کې ویل کېږي او کارول کېږي، بیا هم هماغه هندي او بیا اردو- انګرېزي اغېز دی، لکه:

ډاکټر، ماسټر، تهئټر، سېنېټر، ډېموکرېټ ،ډېماکراسي، ډېکټېټر، کلېنټن، رامسفېلډ، ټوني بلېر، اکسفورډ.
که څه هم بره خوا تر پارسي او بيا لاتين آرې پرانسي اغېز لاندې دغه غبرگژبيزوالی له وينگ او ليکنگ دواړو وتلی وو ، لکه: دوکتور، ماستر، تياتر (ننداري)، سناتور، دېموکرات، دېموکراسي، دېکتاتور...، خو زموږ د برنيو له کډوالۍ سره د لرنيو غبرگژبيزوالی پر ټوله پښتو واکمن شو او هغه هم زياتره د انگرېزي پورويپونو په برخه کې، نه د نورو اروپايي ژبو (جرمني، پرانسي، ايټاليي، اسپا نيي...) په برخه کې، لکه: فيدل کاسترو- فيډل کاسټرو، شورايدر- شورايډر، هېلموت- هلموټ، دوگول- ډگل... . مانا داچې دومره ښنده (زياده روی) هېڅ په کار نه ده !

۶- جغرافيايي نومونه، لکه: اسيا، افريقا، اروپا، امريکا، استراليا، انترکتيکا، کاناډا، برتانيا، ایټاليا، البانيا، انتونيا، استونيا، مکدونيا، کروشيا، کولمبيا، ليبيا، سوريا، چېچنيا، سوماليا ،ایتوپيا، ماليزيا، اندونيزيا،... زموږ د لرغونو آريايي نومونو (آريانا، سوغديانا، لوديانا، باکتريا، پښتونخوا...) په بېلگه په الف کره راځي، نه دعربي او اردو په پېښو اسيه، افريقه.... هرگوره، روسيه، تورکيه، فرانسه، اوتريش - اتريش يا اطريش، پولېنډ - پولند، انگليستان - انگلېنډ يا انگلند... کې لومړۍ بڼې غوره او کره دي.

۷- پښتو وياند ته په کار ده، د هر چا او هر ځای نوم د اړوندې ژبې له وينګ سره سم وليکي او ووايي، لکه: پرانسي (مېشل)، روسی او جرمني (ميخاييل)، انګرېزي (مايکل)، عربي- اسلامي (مېکا ئيل- مېکاييل)، يا د جرمني (يوزف)، انګرېزي (جوزف)، اسپانيي (خوسف)، د جرمني پخواني بهرني وزير نوم (يوشکا) چې له آره د (يوزف) کوشيننوم (مصغرنوم) دی، هم همداسې درواخله چې زياتره پېښوري او کوټه وال وياندان يې «جوشکا» ليکي او وايي. روسي «څار» يا جرمني څويريښ... هم بويه د پارسي يا نورو ژبو په پېښو (تزار، زوريخ يا زوريک...) ونه ويل شي او ونه ليکل شي.

۸- پښتو او آرياني يا نا عربي ويېونه، ځاينومونه، ټبرنومونه او وګړنومونه بايد تر وسې وسې له وينګ سره سم په پښتو تورو او ليکدود و ليکل شي، لکه:
توره باز (طوره باز)، تورخم (طورخم)، تورو (طورو)، توتو (طوطو)، توتي، توتا، توتاخېل (طوطاخېل)، تهران (طهران)، اناتوليا (اناطوليه)، توپان (طوفان)، پربښته (فرشته)، خپه (خفه)، اپلاتون (افلاطون)، الينګار (علينګار)، اليشنګ (عليشنګ)، لال وسرځنګل (لعل و سر جنګل)، اسلام کلا (اسلام قلعه)، کلای نو يا نوې کلا (قلعهٔ نو)، کندهار (قندهار)، کندوز يا کوندوز (قندز يا قندوز)، ساکزی (اسحاق زی)، اليزی (عليزی)، دوتر (دفتر)، ساپی (صافی)، اپريدی (آفريدی) ، ګدون (جدون)...

۹- یوځای لیکل او جلا لیکل:

د ژبپوهنیز دوی (قاعدې) له مخې ټول ژبني توکي یا یوونونه (واحدونه) سره بېل بېل لیکل، په بله وینا ، د اړوند لیک سېستم له شونتیا سره سم، تر وسې وسې جولیز یووالی له مانیز یووالی سره غاړه غړی کول په کار دي. که هغه ازاد وییکي وي، لکه: سربلونه، وستربلونه او اړیوییکي (په، پر، تر، د، له، سره، کې، پورې، ته... چې، که، او، هم...)، که ساده وییونه وی، لکه: نومونه (کور، لوی، زه، ته، دی، دا ، هغه، یو ، دوه...)، یاکړونه (تلل،خوړل، ځي، خوري...) او یا ترښتي (ترکیبي) او بېلښتي (اشتقاقي) وییونه وي، لکه: کتمل، پوهنمل، پوهنتون، مرستون، خپلمنځي، خپلچاری، خپلخوښی، ځانساتی، تلپاتې، پښتونولي، پښتونخوا، ولسمشر یا هېوادمشر، بنسټپال، بېلتونپال، منځلاری، ترهګر، کتابتون، ټولپوښتنه، ټولوژنه، ځانوژنه، بلوژنه، لیکلړ، نوملیک، برخلیک، برخوال، پانګوال، پانګواکي، ځمکوال، ځمکواکي، ځمکسمون، ژبپوهنه، ټولنپوهنه، لرغونپوهنه، وییپوهنه، وییپانګه، وییزېرمه، سونتوکي، لرغونتوکي، مخنیوی ، مخکتنه، کتنپلاوی، لاسلیک، لاسلیکول، لوستلیکی (درسي کتاب)، مخامخول، مخامخېدل، مخبېلګه، وړاندیز، وړاندوینه، وړاندېینه، ترینکوټ، لوبغالی، لوبغاړی، لوبډله.

په دې لړ کې له دوو وروستيو توکيو (نومونو او کړونو) سره د ړومبيو هغو (ازادو توکيو) يوځای ليکل کره نه دي، لکه:

لخوا، لما، پکور (کې)، پخپل (هېواد کې)، غزنيته (ځم)...، نخورم، نکوم، نلرم، مخوره، مکوه... .

پخوا (قبل، قبلا)، پخپله (شخصا) ځکه سم راځي چې خپلواک وييونه (قيدونه) دي، ځانته - ځان ته او مخکې- (په) مخ کې سره هم په ورته دليل توپيرېږي. «بلخوا» له «يوخوا» سره د اړيکوييکو په توگه همداسې يوځای دود موندلی دی.

يو لړ وييکي سره په خپلو منځو کې يا له خپلواکو توکيو سره ځکه يوځای ليکل کېږي چې د يو يوازېني چار يا مانا لپاره سره په غونډله (جمله) کې تل پرله پرله پېيلې راځي، لکه: پکې (درآن)، همدا، همدغه، همدی، همده، همدې، هماغه، همداسې، هماغسې يا همغسې، همدارنگه، منځته راوړل، منځته راتگ، رامخته کول، لاسته راوړل، لاسته راوړنه، پايته رسول، لپاره، نشته، يا په (سترې مشي، خدای مکړه يا خدای دې نکړي) غونډې گړنو او ځرگند نو کې وييکي (مه، نه) له کړونو سره يوځای ليکل هم همداسې درواخله!

که نه، د ټوليز دوی يا قاعدې له مخې د غه دوه توکه له کړ سره نښلول سم نه دي او بايد جلا وليکل شي، لکه:

نه خورم، نه خورو، نه کوم، نه کوو، نه لرم، نه لرم، نه شم کولای، یا کولای نه شم، ونه شم کولای، را به نه شم، وابه نه ورم... . دلته کېدای شي، د لیک اسانتیا لپاره یوه نیمه بېدویي یا استثناء ومنو، لکه پاس په یاد شویو، او یا په (وانخلم ، رانغلم ، رانغی) غوندې دودو بېلګو کې. له اوسنیو کمپیوټري اسانتیاوو او بیا د «یوې- کره پښتولیکلارې» دننه د کره ټولمنلې پښتو ابېڅې پر بنسټ رامنځته شویو کیبورډو سره په کارده، په یو یو وټ (space) سره د هرې کرښې یا غونډلې دننه په یو یو وټ (space) سره د بېلابېلو لویو او کوشنیو توکو تر منځ لیکنی بېلوالی او خپلواکي ښه ترا سمباله کړو.

۱۰- په پښتو کې د نورو ژبو پورویيونه له ژبپوهنیز او نړیوال دود و دوی پر بنسټ تر کېدونه له پښتو وینګ او لروډېر مانیز اړونګ سره راخپلول په کار دي، لکه: ګاډی (ګاړی)، ماشوم (معصوم)، شمه (شمع)، تمه (طمع)، کیسه (قصه)، پوځ (فوج)، سبا (صباح)، میرات (میراث) د تباه او برباد په مانا، کرار (قرار)، سهار (سحر)... . پیل، توپان، اپت، تم، تپوس، پرښته، پراخ، خپه، خپګان، کمیس یا کمیز، مانا، دین، شېر (شعر) او یو لړ نور داسې ویيونه د ډېرو آرپوهانو (اېټېمولوجېستانو) د څېړنو له مخې نا عربي یا عربي شوي (معرب) ګڼل شوي او یا هم ټکرويي (تصادفي لغات) زباد شوي دي.

۱۱- «ځ» د پښتو په څلورګونو ګړدودي ډلوکې د(ښ، څ، ږ، ژ) تر څنګه له شمال ختيزې هغې څخه ترې تم شوې او له همدې کبله يې اړوند ليکوال په ليکدود کې زياتره ټکني کېږي:
هغلته چې بايد ځ وليکل شي، ز ليکي او چېرې چې ز ته اړتيا وي، هلته ځ کاږي، د ځ پر ځای ز، لکه په: غزېدل، خوزېدل، وزي، زلېدل، زيرک...کې؛ د ز پرځای ځ، لکه په: ځوی، ځوی ځات يا ځوځات، ځېږېدل، ځانګو، ځانګل يا ځنګل، ځنګول، ځنګېدل، يواځې، ځما، ځمونږ، ځګېروی (زېږګی هم ناکره دی)، سلېمانځی، قتيل ځوی... . که څه هم په يو لړ منځنيو ګړدودو، لکه د خروټو ،اندړو او وردګو په هغوکې يې څه ناڅه وينګ هم شته، خو د لږه کيوالي له کبله له آرومعياره غورځي.

د اروا ښاد استاد الفت دا خبره ، که څه هم پر ژېپوهنه برابره نه ده چې:« ځ ځوک په خوله نه وايي، نو ليکل يې څه په کار دي!»، خو دومره بېځايه ليکل يې هم په کار نه دي ، لکه څومره چې د ساپي پښتو مرکز «خوږيانې ورونو او ورېرونو» او قلمي همکارانو تازه رادود کړې ده ! د دې لپاره د «يوې- کره پښتو ليکلارې» پر بنسټ د «ځ» کارونځايونه په لاندې ډول لنډيزمومي:

- د تلل، وتل، راوتل، ننوتل، پرېوتل، پورېوتل، کښېوتل، پرتل، پرانېستل يا پرانېتل... «ت» په وسمهال کې پر ځ اوړي، لکه په:

ځم، وځم، راوځم، ننوځم، پرېوځم، پورېوځم، کښېوځم، پرځم، پرانېځم ... کې.
هرګوره ټول (- ت -) والا کړونه دا مهالي بدلون نه مومي، لکه: نتل، کتل. . ختل پر خېژي، کوتل پر کوژي، نغوتل پر نغوژي... اوړي. دغه راز د «ځ» لرونکي ګړدود والا کندهاري ليکوال هم په پاسنيو کړونو کې يونيم په «ز» کاروي، لکه: وزي، پرانيزي!
- له خپلوانو ژبو سره د همرېښه وييونو د «ج» پر وړاندې پښتو «ځ» راځي، لکه په:
- ځمکه (هندي جماکه، پارسي زمين)، ځنګل (هندي، پارسي او انګليسي جنګل)، ګاځره (هندي ګاجر)، ځای (جا، جای)، ځوان، ځلمی، ځک (جک)، ځښت (زشت)، ځنبل (جنباندن)، ځولۍ (جولی)، ځور (جور)، ځلېدل، ځل، ځلا (جلا)، ځلوبۍ (جلبي)، ځوږ (جوش)، ځيګر، ځنکدن، زنځير يا ځنځير... . دا هم هېرول په کار نه دي چې هره پښتو ځ د پارسي له ج سره يومخيزه اېتېمولوجيکي مخامختيا نه لري، بلکې لږ وډېر له نورو فونيمونو سره هم انډولتيا مومي، لکه په: نمونځ يا لمونځ - نماز، ځيرک- زيرک، ځمکه- زمين، روځ يا ورځ- روز... کې.د «د» پروړاندې، لکه په ګرديدن- ګرځېدل کې. ځواب له عربي جواب څخه کېدای شي، پښتو له پارسي لارې راخپل کړی اوسي.
- د تونروستاړي (مکاني لاحقې)، په بله وينا، د - ځای، - ځی او يا - ځ په توګه، لکه په:

رغځی، دمه ځی، مېله ځای، پخلنځی، دریځ، ختیځ، لویدیځ، اوریځ، مینځ یا منځ، اخځ، ترخځ، چورلیځ (محور)، ګهیځ (د مهالروستاړي په توګه)؛ رېبځ یا ربځ (جاروب، برس) هم د دغې لړۍ اړوند برېښي.
- په ګړدودي ځېلونو (وارینتهونو) د «ز» او «ج» پر وړاندې «ځ» کره راځي، لکه په:
جاله- ځاله، زلمی- ځلمی، ګونجې- ګونځې یا غونځې، نا نزړه - نانځړه، جار- ځار، جرنده - ځرنده یا ژرنده، جندره- ځندره یا ژندره، زمکه - ځمکه (نه مزکه او مځکه)...کې. ختیز او لویدیز له آره د ځتیځ او لویدیځ د ستاینومونو (ختیځیزاو لویدیځیز) لنډیزونه دي او په کار ده، لیکوال د دغه لیکدودي توپیر خیا ل وساتي!

۱۲- په ډېرو خپلو او پردیو ویپونو کې تر چ ،څ د کره لیکلارې او لیکدود ښکارندويي کوي، لکه په:
څښل (چښل) څښاک، څټک، څګ (ګوړه)، څوکۍ، څپلۍ، څله (د ژمي یا واده)، څمڅه، څمڅۍ، څمڅوکۍ (کاشوغه)، خرڅ (خرچ، خرچه)، څڅۍ (ناوه)، څرمه (چرمه)، څرم، څرمن، څرمي، څرمني، (پس) کوڅه، نڅوړ، نڅوړل، سمڅ یا څمڅ، څرمښکۍ، څمڅاره، څنۍ(نه سنۍ)، څوباړي (نه سوباړي)، څېره (نه چېره یا چهره اوڅهره)، څیرل، څیرې، څیرله (ریتاړه، پرزه)، اڅکزی

۱۳- «چې» د (چه، چي، څې) او «کې» د(کښ، کښې، کښي، کي) پرځای کره منل شوې دي.

۱۴- ځینې د (بعضې) او ځنې د (څخه، ورڅخه، ترې) په مانا توپیرول په کار دي.

۱۵- یو لړ وییونه او نومونې چې لرو پښتو لیکوالو زیاتره له انګرېزۍ او څه ناڅه (د اردو له لارې) له پارسي او عربي، او برو له بېلابېلو ژبو په بېلابېلو بڼو راخپل کړي او راخپلوي، یوازېنی هواری به یې دا وي چې پښتو نوې رغاونې (نیولوجېزمونه) یې ځای ونیسي، لکه:
بیالوجي، بیولوجی، بیولوژي، بیولوګي (ژوند پوهنه)، لنګویستیکز، فلالوجي، لسانیات (ژبپوهنه)، سوسیالوجي، سوسیولوجي، سوسیولوژي، سوسیولوګي، اجتماعیات (ټولنپوهنه)، سوسیاټي، سوسیټي، جامعه، معاشره (ټولنه)، ډیماکراسي، ډېموکراسی، د موکراسي، جمهوریت (ولسواکي)، کلچر، کلتور، کولتور (فرهنګ، هڅوب)، موومنټ، تحریک، حرکت، جنبش(غورځنګ)، نشلېزم، نېشلېزم، ناسیونالېزم (ولسواله).

۱۶- « ګ » چې له بده مرغه کوزه خوا دود لري او زموږ کمپیوتر پوه نورحمان لېوال هم د یوې بې سروبوله انګېرنې له مخې د خپل «ایشیا

سافټ» پر پښتو ابېڅې را تپلی دی، نه یوازې له تخنیکي- اقتصادي، بلکې له ژبپوهنيز پلوه یو خورا ناسم کار دی. ځکه «کړې» یا د پېښوريو په نومونه «کوندړه» د غیرګژبيزوالي ښکارندویه ده او زموږ پخوانیو، اګاهانه یا نا ګاهانه د څلورګونو پښتوغیرګژبیزو غږونو(ټ، ډ، ړ، ڼ) لپاره رامنځته کړې ده چې له وینګ سره یې رښتیاهم ژبه په خوله کې راکړې کېږي. دا ښه شوه چې تر څنګه یې د اجمل حمزه، ایمل پسرلي او نورو نوښتګرو د ښاغلي لېوال ټیکه والي نوره ننګولې او د پارسي او اردو په ګډون یې هماغه پخوانی«برنی» هغه ((ک)) پښتو پروګرام ته راننه ایستی دی او ورځ پر ورځ دودېدنه مومي. ایمل، هرګوره، بیاهم د کوزنیو په پېښو د زورکي (همزه) ټینګ ساتلی دی!

۱۷- د کابل پښتو ټولنې د ناسمو لیکدودي پرېکړو یوه بېلګه دا وه چې د پارسي (بود- بودند، بودیم) پښتو انډولونه (و- وو- وو) وکښل شي او په دې توګه یې ما هم د ډېریو برنیو لیکوالو په لاروی د دودوالي او یووالي پر بنسټ په خپلو لوستلیکیو او بیا کره پښتو لیکلار او لیکدود کې دا درې لسیزې همداسې خیال ساتلی وو. خو په دې وروستیو کې چې دغه کتابونه مې د بیا چاپ لپاره تر نوې کتنې ، کرونې او بشپړونې لاندې ونیول، د نوې پښتو غږپوهنې له آر و معیار سره سم مې د یوګړي دریېم وګړي، یا په دودیزه - ملایي نومونه (مفرد غا ئب) « وو»، ډېرګړی

يې «ول»، يا د(- ل) په غورځونه « وه » او ډېرګړی لومړی وګړی (جمع متکلم) پرهماغه زړه بڼه «وو»، يا د(ول) په آره ګرداني بڼه «ولو» کړ.

«ول» د پارسي«بودن» د انډول په توګه يو ژوندی کړ(فعل) دی او د نورو کړونو په څېر يې ګردانول په کار دي، لکه له تلل څخه:
تلو (لنډيز: ته)، تلل يا تله او تلو... . ړومبی اوږد - و(o) او دويم (لنډ- و u) وګړيزې پايلې (personal endings) بلل کېږي چې په ملايي ژبپوهنه کې ورته هسې بېځايه «متصل ضميرونه» وايي. د (بود) انډول هم په دې(وو) کره راځي چې ړومبی(و) د کړبنسټ په توګه يو کنسوننټ يا معدوله و(w) دی او دويم د يوګړي د پايلې په توګه يو واوېل (اوږد و o) دی او بې له دې ړومبی کنسوننټي هغه هېڅ ويل کېدای نه شي. د(بوديم) انډول(وو) ورسره په وينګ او غږيزليک توپيرېدای شي، ړومبی (و) د کړ بنسټ په توګه کنسوننټ (w) دی او دويم د ډېرګړي لومړي وګړي پايله يو واوېل (لنډ وu) دی.
په هره توګه، زموږ په نيمګړي عربي آري ليک سېستم کې له دې نوي ليکدودي سمون سره سره بيا هم لوستونکی اړ وځي، د وړاندې وروسته توکيو له مخې يې سم ولوستلای شي.

۱۸- شو (شد) او شول (شدند) په لړ کې چې د ويونکيو د ډېري د آر پر بنسټ د (سو) او (سول) پر وړاندې کره ارزول شوی دی، شوو د (شديم)

یا (شدند) د انډول په توګه له دوو (وو) سره کښل، ښېځایه دي، ځکه، لکه چې پاس وویل شول، هماغه ړومبنی لنډ - و وګړیزه پایله رغوي، دویم ته هېڅ اړتیا نشته. که په دې موخه پښتو ټولنې یا بل چا رادود کړی چې له یو ګړي اوږد - و سره یې توپیر وشي، هم کوم آر نه شي ګڼل کېدای، که نه، په کار ده چې هرچېرې د لنډ - و لپاره غبرګ (وو) ولیکل شي،لکه په (یو، ځو، رېبو...) یا په نومونو (ټېټو، لاټو، ډېپو، لاهو...) کې.

۱۹- د لرې پښتونخوا لیکوال او ویاندان باید د (ږ- ګ)، (ښ- خ)، (څ- س)، (ژ- ج) او (ځ- ز) توپیر سره وکړي: نه سترګې (سترږې) ولیکي، نه کېږي (کېګي) او داسې نور، که څه هم په ګړدودو کې یې د څلور واړو (ږ، ښ، ځ، څ) وینګ له منځه تللی او له لیکوالو او ویاندویانو یې هم د اداینې تمه نه شي کېدای، خو د ((یوې-کره پښتو)) په پار یې باید تاریخي آروالی په لیک کې خوندي وساتي.

۲۰- که پردي او په تېره، عربي وییونه څوک له کره پښتو «شوي» وینګ او لیکدود سره سم لیکل غواړي، ورته اړینه ده چې یو مخیز یې را پښتو کړي، لکه: فوج د فوځ او فوز پرځای (پوځ)، فرشته د فرښته پرځای (پرښته)، قصه د قیصه پرځای (کیسه)، شمع د شمعه پرځای (شمه)... .
همدارنګه که (صا حب) اله ماله کارول کېږي، نو د (صیب) منځغړوپ وینګ او لیکدود څه په کار! څه مهال له مخه یوه ویاند (صحاب منصب)

کښلی وو او ښا یي همداسې یې اورولی هم وي، نو ولې یې اسان او ساده انډول «افسر» و نه کارول شي چې د (تاج) په مانا هم آریا نې بنسټ لري او هم له انګرېزي (آفېسر) سره اړخ لګوي. بره خوا کلونه مخکې له سرتېري (عسکر) او کارمن (مامور) سره یوځای رادود کړ شوی وو، خو اوس ورسره د بي بي سي پارسي ځپلو پښتو ویياندانو په پېښنو دا نور دوه وییونه هم بیرته عربي انډولو ته اړول شوي دي.

۲۱- تر ټولو وروسته پر کښېنیو ویياندانو بیا هم ټینګارپه کار دی چې د اردو مسخه او مېکسډه ژبې او لیکدود په پېښنو پښتو ژبه او لیک په بېخرته (زورونو، زېرونو او همزه ګانو) انجړبنجړ نه کاندې، بلکې پر لیکه (افقي) اوډون ډېر زور واچوي، په بله وینا، واوېلي توري همداسې ساده او بې خدوخاله (و، ا، ی، ې، ي، ۍ) وکارېږي.د (زېر) پرځای (ې) او د (پېښ) پرځای (و) وکاروي، که څه هم ځای ډېر ونیسي او کرښې زیاتې وغځېږي.
بره خوا، ان د پښتوټولنې په دېرشمو لمریزو کلونو کې پر دغه آر ټینګار شوی وو، لکه په دې بېلګو کې:
ګومان، ګومارل، خوله، کوچنی (کوشنی)، غوټۍ، غونچه، موسکا، موسکی، پوخلا، پوخلاینه، خورما، توند، توکم، توخم، اوتمانخېل، کونړ، اورزګان یا ورزګان (ارزګان)، کوندوز یا کوندز، کولپ...، ګیله، څېرمه، ګیلاس، اورګان، رومان، کولتور، دوکتور، کلینیک، ټېکېټ، ژورنالېست، ژورنالېزم... (پوره څرګنداوی<پښتو لیکلارښود).

دویم څپرکی

ټکي پر ټکي يې مه راژباړئ!

ټکي پر ټکي يې مه راژباړئ!

هره ژبه د يوې ټولنيزې ښکار ندې (پديدې) په توګه له خپلې اړوندې ټولنې سره سمه راپيدا کېږي، ورسره پر مختيا مومي او ورسره له منځه ځي. کومې اغيزې چې له نورو ټولنو څخه يوې ټولنې ته لار پيدا کوي، هرومرو پکې ژبنۍ هغه هم راځي . ځکه ژبه يا ژبې د هر راز ټولنيزو اړيکو د ټينګولو تر هر څه غوره وسيله ده او د هغو په سر کې ځای نيسي . پښتو ژبې هم تل د خپلې اړوندې پښتني ټولنې په ټول بشپړتيايي بهير کې په زړه پورې برخه اخېستې او په دې ترڅ کې يې د نورو ګاو نډيو ټولنو د ژبو اغيزې پر ځان منلې او خپل اغيزې يې هم پرخپل وار پر هغو ښندلې دي . په دې کې خو څه اړنګ (شك) نشته ، څنګه چې د ټولنو ترمنځ اړيکي او اغيزې د اړوندو ټولنو د پرمختيا او بشپړ تيا بهير چټکوي ، هماغسې

يې د اړوندو ژبو تر منځ اړيکي او اغېزې تر هغې پورې دغه راز ګټې لري چې د اړوندو ټولنو او ژبو اکرووکر (هويت او ماهيت) له خطر سره مخامخ نه شي. که نه ډيرې ستونزې او ربړې رامنځ ته کوي . تر اوسه لا په بشري نړۍ کې داسې ټولنه نشته چې په خپله خوښه په يو مخيز او بنسټيز ډول د بلې ټولنې ښه ځانته غوره کړي او خپله هيره کړې، هسې خو نوې علمي نړۍ جوته کړې ده چې بشري نړۍ د يو کيدنې خواته ځي او يو وخت به د پرمختيا او بشپړ تيا يوه داسې پړاو ته ورسېږي چې هلته به هر راز ټولنو ټيز، سياسي، فرهنګي او ژبنی بريدونه رنګ وي، خو تر هغې پورې اړينه برېښي چې په دې لړ کې هره ټولنه خپله ژبه و پالي او تر وسې وسې يې د نورو د اغېزو پر وړاندې خپل آروالی او لږ تر لږه ليکنی يووالی خوندي وساتي.

پښتو ژبه په له منځني پېر راهيسې زياتره له هندي فرهنګ او ژبو څخه آغېز منه شوې چې غبرګژبيز والی (ټ ـ ډ ـ ړ ـ ڼ) يې غوره بيلګه ګڼل کېږي او تر هغه راوروسته يې له خپلو نژدې خپلوانو او ګاونډيو ژبو (لکه پارسي او ـ تورك و مغولي) او بيا له عربي او اروپايي ژبو څخه ډير لغوي او ګرامري او اصطلاحي رنګونه اخېستي دي چې په ورځينو خبرو اترو، ليکنواو خبرونو کې يې ډيرې بيلګې جوتولای شو. په دې لړکې ځينو د پښتو ژبې له ښې سره داسی اړخ لګولی دی چې رغاونې ته يې دومره زيان نه دی رسولی، مګر ځينې ورسره داسې نا انډوله او ناباندې برېښي چې

ورسره هډو هېڅ د منښت او راخپلونې (اډا پټېشن) اړتيا نه لري. لکه: له ... څخه کتنه کول، له ځانه مېړانه ... ښوول ، تصميم نيول، تماس نيول ، اخطار ورکول، پاتې کېدل يا کښېناستل (اوسېدل)، په عمل کې پلی کول، صورت موندل ، کوم چې، چا چې ... ترڅو چې او داسې نور. له همدې کبله ليکونکي تل زيار اېستلی چې د دغه راز زيانمنو پېښو د مخنيوي لپاره لار ښونې وکړي او داسې انډولو نه ورته پيدا کړي چې د پښتو له لوښې او رغاونې سره اړخ ولګولای شي، هغه هم د بيلابيلو ګړدودو (لهجو) او زړو متنو په مرسته. د ساري په ډول د(تصميم نيول) پرځای (پتېيل)، د تماس نيول پرځای اړيکه ټينګول، د (اخطار يا خبرداری ورکول) پرځای (ګواښل، ګواښنه کول) او داسی نور.

په پښتو کې دغه راز ټکي پر ټکي ژباړنې تر بلې هرې ژبې له مخه له دوو نژدې ګاونډو ژبو اردو او پارسي، يا په درغلي نامه «دري» څخه راروانې دي. نه يوازې د ژباړونکو، بلکې د ليکونکيو او ان غړېدونکو او وياندانو له خوا. د اهم جوته ده چې زموږ پښتو ژباړونکي او پښتو ليکونکي زياتره، نه پر خپله کره ژبه دومره لاسبری لري او نه پر اړوندو همغاړو ژبواو زياتره د ژبنيو تو کونو يوه مانا په پام کې نيسي، نه څو ماناوې، لکه زدن پروهل، شاندن پر کښېنول، بردن پر وړل او داسې نور راژباړي .

دلته په دغه لړ کې غواړم، ګران ژباړونکي او يا ليکونکي هغو باريکيو

ته ځير کړم چې د ليکنې او ژباړنې پر وخت يې په پام کې ولري. د دې کار لپاره مې تر هر څه ړومبی دا غوره وګڼله، د پښتو - پارسۍ او په ترڅ ترڅ کې پښتو - اردو ترمنځ د ځينو ورځنيو ډير پېښېنو ويېيونو (لغاتو) او ګړنو (محاورو) بيلګې وړاندې کړم او بيا په ځانګړي ډول د پښتو - پارسۍ هغه له يو لړ زياتو بيلګو سره د درنو مينه والو مخې ته کښېږدم. او دا وروښيم چې کومې يې سره يو له بله انډول کېدای شي او کومې نه.

دا دی ، په وروسته ډول د راز راز پارسي ويېيونو او نومونو پر وړاندې لومړی ناسم او بيا سم وکره پښتوانډولونه وړاندې کېږي :

۱- (- دار) والا پارسي جوړښتونه چې په پښتو کې زياتره پر «لرونکی» اړول کېږي، خو د تېرو آرونو له مخې دومره کره نه برېښي :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
زميندار	ځمکه لرونکی	ځمکوال
سرمايدار، پولدار	پانګه لرونکی	پانګوال
سردار	سردار	سروال، سردار
پاسدار	ساتونکی	پاسوال
شهردار(شهرداری)	د بلديې رئيس	ښاروال (ښاروالي)
چوکيدار (پهره دار)	پيره دار	څوکيوال

مشعل دار	مشال لرونکی	ډیوه وال، بلینده وال
گرویدار	گروي لرونکی	گانهه وال
باغدار	بڼ لرونکی	بڼوال
مرغدار	چرگان ساتونکی	چرگان روزی
وطندار	وطنوال	هیوادوال
دامدار(مالدار)	مالدار	څاروي ساتی، پوونده
علاقه دار	علاقه دار	سیمه وال
آبدار	اوبه لرونکی	اوبلن، اوبه والا، خوندور
وظیفه دار	وظیفه لرونکی	پازوال
عکس دار (مصور)	تصویري	انځوریز
بالدار	وزر لرونکی	څانگور
برخوردار	برخه لرونکی	برخمن
فرماندار	د پولیسو قوماندان	پولیس بولندوی
پشت کار دار	کوششی	هڅاند، زیارکښ
صلاحیت دار	صلاحیت لرونکی	واکمن، واکوال
رشته دار	رشته دار (پښتونخوا = خپلوان)	څانگوال
سرشته دار	لوژستیکي افسر	کارساز، پرپښی
شاخدار	ښکر لرونکی	ښکرور
طرفدار (جانبدار)	طرفدار	پلوي
ساقدار	کری بلند	اوږد پوندي (بوټ)

ریشدار	ږیره لرونکی	ږیرور
نمره دار	نمرې والا	شمېره پیز
باردار	بارلرونکی	باري
زمامدار	واکدار	واکمن، چارواك
جهاندار	د جهان څښتن	نړیواك
بهره دار ـ برخوردار	گټه اخېستونکی	گټه من، برخمن
پنجه دار	پنجاوو	منگولور، ښنور
گوشتدار	غوښه لرونکی	غوښن، غوښور
استخواندار	هډوکی لرونکی	هډن، هډور
نشاندار	نښاندار	نښه (شوی) نښاني
پهلودار	اړخ لرونکی	اړخن، اړخیز
بردار	عریض	پسورور
منصبدار/صاحب منصب	منصبدار	افسر، پوځي
مهماندار	مېلمه لرونکی	مېلمه پال
لعاب دار	لعاب لرونکی	زومنمن، لبړن
مردم دار	مردم دوست	وگړپال، ولسپال
لبه دار	حاشیه لرونکی	څنډن، څنډیز
خانه دار	کورلرونکی	کوروالا، کډوال،کډن
حامله دار	حامله داره	بلاربه، دوه ځاني
زن دار	متاهل	واده والا، کوروالا، ښځی والا

میوه دار	میوه لرونکی	مېوه يي، خولخوندی
موتردار	موټر لرونکی	موټر والا، ګاډي والا
تفنگدار	ټوپك لرونكی	ټوپك والا، ټوپكوال
عزادار (سوگوار)	ماتم کوونکی	ویرمن، ویرجن،ویر ژلی
پیسه دار	پیسه لرونکی	پیسه والا، شتمن
نمدار	نم لرونکی	نمجن، وسجن
مالدار	مالدار	پوونده، څارویوال، څارویروزی
پشم دار	وړۍ لرونکی	وړین، وړن
مو دار	وېښته لرونکی	ببر (وېښتی)
روزه دار	روژه لرونکی	روژه تی
شب زنده دار	شوگیر کوونکی	شپه ویښی (روڼی)
گلدار	گلدار	گلالی
کینه دار (کینه توز، کینه جو، کینه خواه)	کینه کښ	گرجن، رخن، کینه ناك
خالدار (نقطه دار)	خالدار	ټکیالی، ټکن، ټکی ټکی
مزه دار	مزې دار (پ)	خوندور
روغندار	روغن دار (پ)	غوړ (بوټي، خوراك)
پرچمدار (علمدار)	بیرغ والا	سرغندوی، مخکښ
دیندار	دیندار	دین دوست
امانت دار	امانت دار	امانت گر

پایدار	دوامدار	پاینده، پایښتي، ټینګ
نادار	نادار	نېستمن، نشتمن
گره دار	غوټه لرونکی	غوټۍ، غوټیالی
زاویه دار	گوټ لرونکی	گوټۍ
جریحه دار	ټپي	زخمي زړی، ژوبل
شکمدار	خېټه لرونکی	بلاربه، دوه ځاني
حواله دار	اولدار	کوټوال
کیسه دار	کیسه والا	بټوه والا، تیور یا غولانځور (ژوی)
تحویلدار	تحویلدار	زېرمه وال
خزانه دار	خزانه دار	خزانه چي
قرضدار	قرضدار	پوروړی
وادار(کردن)	مجبورول	اړېستل
نامدار	نوم لرونکی	نومور، نومړ، نومیالی، نامتو
واگیردار (فراگیر)	ساري	پمند، پمگر (رنځ)
مریضدار	ناروغ لرونکی	ناروغ والا، ناروغوال
اجاره دار	اجاره لرونکی	اجاره والا
هوشدار	اخطار	گواښ، گواښنه
شاندار، شکوهمند، پرشکوه	شاندار	پرتمین، برمیال

لحاظدار	لحاظ لرونکی	مخ ماتی
کوهاندار	کوهان لرونکی	کوهانی، کوپانی، ډاگیز
نگهدار	ساتونکی	ساتونکی، ساتندوی
معلومدار	معلومدار	ثرگند، ښکاره، جوت، اوثار، ډاگیز
مخزن دار	ټانکر	زېرمه گاډی
دارومدار	دارمدار	ناسته ولاړه، ناسته پاسته، چال چلند
زهردار	زهر لرونکی	زهرجن، زهر ژلی
کاردار	مامور	کارمن
رازدار	راز لرونکی	خوالو، خوالگر
دلدار	زړه لرونکی ـ زړه ساتونکی	مین، مینه وړی، زړه ساتی
رویدار	رویدار	مخور
لکه دار	لکه لرونکی	رټن، رټه
دمدار	لکۍ لرونکی	لکیور
دمدار	سا لرونکی	ژوندی، ساکښ
دوامدار	دوامدار	پرله پسې، پایند
خود دار(خودداری)	ځانساتونکی	ځان پامی، ځانثاری (ځانثارنه)
خویشتن دار (خویشتن	-	ځان پامی، ځانثاری

داری)		(ځانځارنه)
خط دار	خط والا	کرښې کرښې، کرښن
دوستدار(هوادار)	طرفدار	مینه وال، لېوال، دوست
عهده دار	ذمه وار	ژمن، پازوال
بیدار	بیدار	ویښ ، ویښبیار
دامنه دار	دامنه دار	لمنیز، ارت وبیرت، پاینده
کتابدار	کتاب لرونکی	کتاب والا، لیکیوال
واره دار	واره لرونکی	واره یي، واره ییز
خاردار	اغزي لرونکی	اغزن، اغزین
معامله دار	معامله لرونکی	پالونکی، انډیوال
سرایدار	د سرای خاوند	سرایوان، سرای والا
دکاندار	دوکاندار	هټیوال
مغازه دار	د مغازې لرونکی یا څښتن	مغازه والا
برده دار	مریی لرونکی	مریي وال، بادار
پرده دار	پرده لرونکی	پرده پوښ
صلاحیت دار	صلاحیت لرونکی	واکمن، واکوال
سابقه دار	سابقه لرونکی	مخینه وال
هوادار(هواگیر، هواخواه)	هوادار، هواگیر	تاندهوا ، مینه وال

۲- په - گر - روستاړی پارسي جوړښتونه:

-گر که څه هم د جولې له مخې د پارسۍ او پښتو تر منځ ګډون لري او يو فاعلي (چارنوميز) روستاړی دی، مګر دېته هم پاملرنه په کار ده چې پښتو لږ و ډېر د پارسي - ګر، په تېره د ايراني پارسۍ د نوو هڅو پر وړاندې نور خپل ځانګړي روستاړي هم لري، لکه د کمايې ګر په وړاندی ګټيالی، د شيشه ګر پر وړاندی ښيښه ساز، د غمګر پر وړاندی غمجن او غمګين، د بازيګر پر وړاندې لوبغاړی، د تماشاګر پر وړاندې ننداره چي، د نمايانګر - نمايشګر، بيانګر او نشانګر پر وړاندې ښکارندوی او څرګندوی، د ياری ګر پر وړاندې مرستيال، مرستندوی يا مرستی او ياد آهنګر پر وړاندې پښ او داسې نور. بزرګر د کشاورز او دهقان په مانا په بزګر پښتو کول دومره سم نه راځي، ددې لپاره نره پښتو انډولونه ډېر دي، لکه: کرګر، کروندګر، کښتګر، کرندوی، کروی، کښندی، کښی او داسې نور. دادی، د پوره خبرتيا لپاره دا وروسته ليکلړ و ګورئ:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
دروګر	رېبونکی	لوګر، لوګری
کوزه ګر	کلال	کمبار، کولال
کارګر	کاريګر	کارګر
سرکارګر	د کارګرومشر	سرکارګر
بازيګر (ممثل)	نڅېدونکی	لوبغاړی، نڅاګر
نمايانګر	ښکاره کوونکی	ښکارندوی، څرګندوی

نمایشگر	ښکاره کوونکی	ښکارندوی، څرګندوی
بیانگر	ښکاره کوونکی	ښکارندوی، څرګندوی
نشانگر	ښکاره کوونکی	ښکارندوی، څرګندوی
تماشاگر	تماشاچي	نندارچي
ایجادگر	ایجادوونکی	زیږندوی، پنځګر
عصیانگر	یاغي	سرغاړی، سرکښ، اورګډی
گزارشگر	رپوټ چي	خبریال
آرایشگر	سینګارونکی	ښکلونکی، ډمګۍ، نایښه
نظامیگر	نظامي ګر	پوځیوال
پرخاشگر	پرخاش کوونکی	جګړه مار، لانجه مار
آهنگر	اهنګر	پښ
زرگر	–	زرپښ، زرګر
مسگر	مسګر	ټټار، سره ولپښکار
درمانگر	معالج	درمانګر، درملګر
نوحه گر (مریه گر)	فریاد کوونکی	ژړاند، ساندو
غارتگر/ تاراج گر	لوټوونکی	لوټمار، تالانګر
چپاولگر	چپاولګر	تاړاکګر
یورشگر	حمله کوونکی	یرغلګر
تجاوزگر	تېری کوونکی	تېرو، بلوسګر
پیکارگر	جګړه مار	جنګیالی، جنګیال

آشوبگر	ـ	اورپکی، اورگډی، سرکښ
طلسم گر	ـ	ټوټگر(درملگر)
استعمارگر	استعمارچي	کوډگر، ښکیلاکگر
استثمارگر	استثمارچي	زبېښاکگر
صورتگر	صورتگر	انځورگر، پڅگر
نگارگر(رسام، نقاش)	رسام	انځورگر
توطیه گر	توطیه کوونکی	ورانکاری، پتنه گر
فتنه گر	فتنه اچوونکی	پتنه گر، پتنه
روشنگر	روشنگر	روښاندوی
ستیز گر (ستیزه جو)	جنگره	جگړه مار
معامله گر	معامله کوونکی	ورځچاری، چنه گر
افسونگر	افسونگر	دمگری، پاړوگر، جادوگر، کوډگر
رامشگر(نوازنده،سازنده)	سازغږوونکی	سازي
پرورشگر	پالونکی	پالنگر، پالندوی، پالوال
نیایشگر	عبادت کوونکی	نمانځونکی،پرښتونکی، پرښتگر
پژوهشگر	څېړونکی	څېړاند، څېړونکی، څېړندوی
کاوشگر	سروې کوونکی	پلټنگر، پلټند
ویرایشگر،ایډېټر	سموونکی	سمونگر

پالایش گر	تصفیه کوونکی	پاك كار، چاڼګر
اغواگر	اغواکوونکی	دوکمار، دروهجن، مارغیتل، درغلګر
بخشایشگر	بخښونکی	ښښونکی، ښښاند
نوازشگر	نازوونکی	پالند
ستایشگر(مداح)	ستایونکی	ستایوال
رفوگر	رفوکوونکی	پېزونکی، پېزګر
جادوگر	جادوګر	کوډګر،جادوګر
تصویرگر	ممثل	انځورګر، انځوراند، څرګندوی
اخلال گر	اخلال کوونکی	اورګډی، ورانکاری، منځډوبی
استیلاگر	تېری کوونکی	نیواکګر، بلوسګر
یورشگر (چپاولگر)	یرغل کوونکی	یرغلګر
یغماگر	چپاولګر	تالانګر، لوټمار
خیانت گر(خیانت کار)	-	ناامانتګر
اشغالگر	اشغالوونکی	نیواکګر
اغازگر	پیل کوونکی	پیلګر، پیلامګر
اعتصابگر	اعتصاب کوونکی	کاربندی، کاربند ګر
پالیز گر	پالېز ساتونکی	پالېزوان
پرداختگر	صیقل کوونکی	سوان کار، پالشکار

تمثالگر	رسام	څېره کښ، انځورگر
توانگر	شتمن	شتمن، موړ، بډای
تیز گر	تېره کوونکی	باټگر
جلوه گر	جلوه گر	څرگند، جوله گر
چرمگر	څرمن جوړوونکی	څرمن ساز
چلینگر (قفل ساز)	کلپ جوړوونکی	جندره گر
حسابگر (راستگو)	حسابوونکی، محاسب	پاک زړی، گڼگر
حیله گر	چلباز	ټگ، ټگمار، چلي
دادگر(دادگستر)	عدل پالونکی	نیاومن، نیاووال
دیباگر (ابریشم باف)	و رېښم اوبدونکی	ورېښمگر
رویگر (مسگر)	مسگر	ټټار
ریخته گر	تویوونکی	تویاند، کالب ساز
زین گر (زین ساز)	زین جوړونکی	زین ساز
سفتگر	امېل جوړونکی	پېیونکی، پیاند
سوداگر	تجار	سوداگر
شستگر	غشی ویشتونکی	لیندی، ویشتونکی
شیوه گر (عشوه گر)	ناز کوونکی	ښیوه گر
فریبگر (فریبکار)	غولوونکی	مارغیتل، دوکمار، ټگمار، دروهجن
قلعه گر (سفید گر)	سپینوونکی	ټټار
کاسه گر (کوزه گر)	کاسه/کوزه جوړوونکی	خاورین ساز، کمباړ، کولال

کاغذگر	کاغذ جوړوونکی	کاغذ ساز
کالبدگر (پیکر ساز)	مجسمه ساز	پژگر
کفش گر (کفش دوز)	پنې گنډونکی	موچي، چمیار
گازرگر(گازر)	کالی مینځونکی	دوبي، ولاند
گداگر(درویزه گر)	گدایي گر	درویزگر، سوالگر، بسپن غاړی
گوهرگر (جوهری)	جوهری	زرگر، گوهری
مداخله گر	مداخله گر	لاس منډی، لاسوهاند
منگیا گر (قمارباز)	قمار وهونکی	جوارگر
نیزه گر (نیزه ساز)	نېزه جوړوونکی	شلگر، سانگر
وجین گر(خیشاوه گر)	للون کوونکی	گوډگر، للونگر
ورزش گر	ورزش کوونکی	لوبغاړی،ورزشکار
یاریگر	کومکي	مرستیال، مرستدوی، مرستی
کیمیاگر	–	کیمیا گر
کمایی گر	گټونکی	گټیالی
پیداگر	پیداکوونکی	گټیالی، پیداگر
ویرانگر	ورانونکی	ورانکار (ی)، اورگډی
ستمگر	ظالم	گرگر
بیدادگر	–	–
چاره گر (چاره ساز)	چاره کوونکی	چاره گر، کارساز

شناگر	لامبووهونکی	لامبوزن
تلاش گر	تلاش کوونکی	هڅند ، هڅاند
جستجو گر	_	پلټند ، لټونکی
چاپ گر	چاپوونکی	چاپگر
تهمت گر	تور لګوونکی	تورلګاو، توراند، تور گر
عشوه گر	ناز کوونکی	ښېوه گر
دژمگر(دلتنگ)	ډېپرېسډ(پ)	خولجن، گرومجن، زړه تنګی
لواطگر(بچه باز)	_	(هلك) ډاګی
داشگر	خښتې پخوونکی	بټوان، بټۍ وال
افشاګر	افشا کوونکی	اشواګر
امحاګر	امحا کوونکی	نشتاند
خنیاگر	_	سندر غاړی، سرورګر

۳- په -کار - روستاړی پارسي بیلنګونه (اشتقاقونه) له - گراو- ګاروالا هغو سره دومره توپیر نه لري . له تاریخي پلوه دغه درې واړه روستاړي د پښتو او پارسۍ ترمنځ په یوې ګډې آرې (منشا) پسې ځي او لا اوس هم درېواړه چارنو میزه (فاعلي) پازه تر سره کوي، هم دومره چې تر پښتو يې په پارسۍ کې کارونه ډېره ده او د ځينو پر وړاندې يې پښتو نور ځانګړي انډولونه (لکه چار...) لري. پښتو زیاتره تر-کار-ګر- ډېر کاروي او له

دوارو سره لږو ډیر پایله (-ی) هم ملګرې کوي. دې ته هم پاملرنه پکار ده چې پارسي- کارد(کړن) پر ما ناسر بیره دکر او کښت هغه هم لري، لکه په پخته کار، پنبه کار او کشتکار کې. په ایرانی پارسۍ کې یې د - گر غوندې په لومړنۍ مانا کارونه بیخي زیاته ده او کله مانانو میز چار هم ثرګندوي ، لکه په ریسمان کار (موازنه - رجه) یا شاهکار کې. پښتو ژباړونکي دواړه روستاړي پارسي انګیري او په ناسمه اوګرانه توګه یې پر- ونکی اړوي!

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
تجاوزکار	تجاوز کوونکی	بلوسګر، تېرو
جنایتکار	جنایت کوونکی	جنایت کار، بدکاری
خیانت کار(سګر)	خیانت کوونکی، خاین	ناامانتګر
ورزشکار	ورزش کوونکی	ورزش کار، لوبغاړی
جفاکار	ظالم	ګرګر
محافظه کار	محافظه کار، زاړه پال	ځانساتی، کاغ
احتیاط کار	احتیاط کوونکی	ځانساتی، پامیالی
بیکار	بې روزګار (پ)	بېکار، وزګار
شب کار (شوکار)	-	شپه کاری
سردمدار	-	سرکښ، سروال

سنگ کار	–	ډبرکار
سیمان کار	–	سیمېنټ کار
بدکار	بدکار	بدکاری، بدوردی
نیکو کار (درستکار)	نېکي کوونکی	نېککاری، نېکچاری
شاهکار (شهکار)	کارنامه	شاهکار
گناهکار	ملزم	گناهگار
خامکار	–	خامکاری
تازه کار	–	تازه کار، نوکار(ـی)
نوبت کار	–	وارگر(کارگر)
نوکار	–	نوکاری، تازه کار
فراموشکار	هېروونکی	هېرزړی
کشتکار	دهقان	کښتگر، کرگر، کروندگر
هنرکار	تکنیشن	تخنیکر
پخته کار(پنبه کار)	پومبه کرونکی	پومبه کار
مزدورکار	زیار اېستونکی	مزدورکار، زیارکښ
غریبکار	غریبکار	مزدور،خواري کښ، مزدورکار
فداکار	فداکار	سرتېر، سرښندوی، نیکچاری
راست کار	نیك کار	رښتین، رښتینی، رښتیانی، نېکچاری

خلافکار	_	ورانکار
افسونکار	_	جادوگر، افسونگر، کوډگر
رضاکار	رضاکار	خوښچاری، خپلخوښکاری
سرکار	دولت، حکومت، رسمیات	سرکار
زناکار	زناکوونکی	زناکار
فریبکار	غوولونکی	ټگمار، دروهجن، مارغیتل
جعلکار(ساخته کار)	-	درغلگر
دست اندر کار (دست در کار)	-	بوخت، بوختی
سیاه کار	بدفعله	تورکار، بدورد
استکار (دستکار)	-	وستاکار، ورهڼگر
پیشکار	ناظر	مخکاری
تباهکار (تبهکار)	تباه کوونکی	اورگډی
زیانکار مضر - ضرر رسوونکی	زیانکار	ورانکاری
خرابکار	خرابکاری	ورانکار، ورانکاری
خطاکار	خطاکوونکی	بدکاری
تمیزکار	_	پاك کاری، سپیناوو، ځیرمن

پشت کار	زحمت - کوشش	کاروزیار، هاندوهڅه
جعلکار (تقلب کار)	جعل کار	دروهجن، درغلند، درغلگر
کسبه کار	کسب کار	کسبگر، ورهڼگر
خرده کار	رر	رر
کهنه کار	زاړه پال	زوړکاری، زوړچاری، زوړپال
طلاکار	طلا کاری	زرگر
فضول کار	خرابکار	بدکار، سپک ورك، بدورد
کلانکار	کلانکار	سترچاری ،لوی چاری
وجین کار	للون کوونکی	گوډگر، للونکار، للونگر
پرکار	_	ډیرکاری، کارند
پرکار	پرکار	پرکال
خرکار	خرچلوونکی	خرکار، خروالا
چاریکار	دهقان	کروی
پایکار(پاکار)	_	مرستی، مرستندوی، مرستیال
آتشکار	اوربلوونکی	اورگډی، تودوونکی
بیکار	_	وزگار، بیکار
گلکار	گلکار	ختگر، اخبړگر
خودکار	خودکار	خپل چاری، خپل کاری (اتوماتیک)

کاستکار	_	دروغجن
کهنه کار	_	ازمېښتکار، پوخ ازمېښتی
فلزکار (فلزگر)	_	فپلزکار
ماشینکار	ماشین چلوونکی	ماشین کار
بسته کار	_	بسته کار (تاجیکی: اهنگساز)
ولدنگ کار (جوشکار)	وېلډېنگکار	ویلگر
سفیدکار (_گر)	سپینوونکی	ټټار
برمه کار	_	برمه کار، تېځاند
پیکار	پیکار	جگړه
کاروپیکار	کاروپیکار	هلی ځلی، هاندوهځه
نابکار (خطاکار)	ناهله	بدکاری، بدچاری، ناکاره، بدورد
ناکار	_	ناکار(ه)
غفلت کار (مسامحه کار، سهل انگار)		ناغېړی
تیزکار	تېره کوونکی	تېزکاری، څرخ گر، باټگر
ریاکار	ریاکوونکی	ریاکار
ویرانکار (بیران کار)	_	ورانکاری
شبکار	شوکار	شپه کاری
روزکار	_	ورځکاری
فتنه کار	فتنه کار	اورگډی، پتنه گر

صنعتکار	ـ	رغاوگر
سوارکار	سوار کار	سپور، سپرلو
همکار	مرستیال	همکار
سوهان کار	ـ	سوانکار
دسیسه کار	دسیسه کوونکی	دسیسه کار، ټگ و برگ
میناکار(ـگر)	ـ	مینا کاری
کندکار	تنبل	سست کاری
کنده کار(کندن کار)	ـ	توږاند
ریزه کار	دقیق	ځیر
سرشته کار	سرشته کوونکی	کارساز
رویکار	-	ترکارلاندې، دود
هوسکار	هوسباز	هوسناك، هوسی
اجاره کار	اجاره کار	اجاره گر، اجاره والا، ټیکه وال
اجوره کار	-	مزدکار، مزدورکار
دستمزدکار	-	لاسباړی، مزدکار
نیلکار	رنگریز	(شین) چمبی
تجربه کار	تجربه لرونکی	ازمېښتي، ازمېښتکار
آزمایش کار	رر	رر
نهان کار	ـ	پټ کاری، پټ چاری
اندود کار(اندودگر)	ـ	پاك کار(ی)

اهمال کار	ـ	لټ، ناغیړي، سستکاری
خیانتکار	خیانتکوونکی	خیانتکار
امانت کار	امانت ساتونکی	امانت کار، امانت گر
توبه کار	توبه کوونکی	توبه گار
تلف کار	تلفکوونکی	اورگډی، ورانکاری
تخریبکار	تخریبکار	ورانکاری
مرصع کار	ـ	جړاوو
صلاح کار	ـ	سلا کار
ستمکار	ستمگر	گرگر
سازش کار	سازش کوونکی	سازښتي، سازښتکاری
ساخته کار	ساخته کاری	درغلگر
مسالمت کار	مسالمت کوونکی	روغه وال، سوله ییز
مسامحه	ـ	ناغیړي، لټي، سستکاري
مشتبه کار	اشتباه کوونکی	ختاکار، ورانکاری
هیچکاره	هیچکاره	هېڅکاره، بېکاره

۴ - په -گار روستاړی پارسي بېلنگونه ، لکه چې د (۳-کار) په برخه کې وویل شول ، هماغه ډول جوړښتونه رااخلي چې په -گراو- کار روستاړي کېږي. پښتو ښايي له (وزگار) او (ناگار) نه پرته بل داسې بېلنگ ونه پیژني، نو له دې کبله یې پر- گراو نورو ورته (چارنومیز) روستاړواړوي.

دا دی ، نومورې بېلنګونه په دې وروسته ليکلړکې وړاندې کېږي:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
خداوندګار	_	خداوند
ماندګار	باقي	تلپاتی، پایند
ستمګار	ظالم	ګرګر
افګار	زخمی	خوږ، ټپی، ژوبل، غوڅ
دل افګار(دل فګار)	زخمی	زخمي زړی، څانګغوڅ
تنفګار	زخمي	خوږ، ژوبل
روزګار	روزګار	ژوند ، مهال، ورځې شپې
سازګار	موافق	سازکار، (سره) جوړ
ناسازګار	ناموافق	نابانډې
مددګار	_	مرستیال، مرستندوی، مرستی
کامګار(کامیار_کامیاب)	کامیاب	بریالی، بختور، نېکمرغه
یادګار	یادونه	یادګار
آموزګار	ښوونکی	ښوونکی،استاد، ښوواند
آمرزګار	ښښونکی	ښښاند
آفریده ګار	خالق	پنځګر، پنځاند ، پنځوال
کردګار	کردګار	کړاند ،کارندوی، کارواك
پروردګار	پروردګار	پالیال

توبه گار (توبه کار)	_	توبه گار
خواستگار	_	مرکچي، بلوني، غربښتونکی
بیگار	_	بېگار
رستگار	خلاص	ژغورلی،ازاد، پخشو، زغړ
سپوزگار	تنبل	لټ، ناغیړی، سستکاری
خدمتگار	خدمتگار	خدمتگار
پرهیز گار	پرهېز گار	نمنځچار، پالوال

۵ - په - ساز روستاړی پارسي بېلنگونه (اشتقاقونه) کېدای شي، لږو ډېر په پښتو کې هم پر - ساز روستاړي بېلنگو نووا وړي. ځینې پښتو لیکوال او ژباړن هغه د پارسي او پښتو گډ مال نه بولي او هڅه کوي، پر (جوړوونکی) یې واړوي او په دې توگه پښتو انډول تر پارسي هغه اوږد او گران کړي، لکه دوران جوړوونکی، ساعت جوړوونکی،جهان جوړوونکی، سرنوشت یا برخلیك جوړوونکی... چې باید دورانساز یا دورانسازی، ساعت ساز یا ساعت سازی او داسې نور یې وژباړي. ځکه سازېدل او سازول له پښتو کړو(فعلونو) څخه شمېرل کېږي. دادی دلته یې څو بیلگې په لیکلړ کې وړاندې کېږي:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
خودساز	_	ځانجوړی، ځانسازی، غاور
اسلحه ساز	_	وسله ساز، درسته ساز

دورانساز	دوران جوړونکی	دوران ساز(ی)
تاریخ ساز	تاریخ جوړوونکی	تاریخ ساز(ی)
قفل ساز	کولپ ساز	ژندره گر
کلید ساز	کیلي جوړوونکی	کیلي ساز
دواساز	ـ	داروساز، درملساز
زمینه ساز	زمینه جوړوونکی	لارهواری
جهانساز	جهان جوړوونکی	جهانساز(ی)
ساعت ساز	ساعت جوړوونکی	گړیوال، گړۍ ساز
صحنه ساز	صحنه جوړوونکی	نندار ښود
سرنوشت ساز	سرنوشت جوړوونکی	برخلیك ساز(ی)
بهانه ساز	پلمه جوړوونکی	پلمه ساز، پلمه گر
زندگی ساز	ژوند جوړوونکی	ژوند ساز(ی)
دندانساز	غاښ جوړوونکی	غاښ ساز(ی)، غاښ رغاند
شانه ساز	ـ	ږمنځ سازی
شمع ساز(شمعریز)	ـ	شمرغاند
حماسه ساز	حماسه جوړوونکی	میړنی، توریالی، بولنبول
باز ساز	سوخت وساز، مېټابولېزم	بیارغاند
چاره ساز	ـ	چاره ساز، کارساز، چاره گر
شمشیر ساز	ـ	تورپېښ
چاقو ساز	ـ	چاکوگر، چاړه ساز
مبل (موبل) ساز	ـ	وتري ساز، ترکاڼ

آهنگ ساز	کمپونېست	سندر ساز
لانه ساز	ـ	ځاله، رغی
بسیار خوار (پرخور)	ـ	نسو، نسور، خېټو، خېټور، ډېرخور
مرده خوار(لاشخور)	ـ	گورگټی، درنگه خور
مردم خوار	ـ	سړیخور

۶ - په خوار - او - خور روستاړو پارسي ببلنگونه بې استثنا په (- خور) پښتو کېدای شي، ځکه د سړیخور - سودخور، بډیخور، ځیره خور غوندې ببلگې مخکې له مخکې تیارې په گړنۍ پښتو کې لرو، پراختیا موندلی بڼه یې، لکه په رشوت خوری او خویش خوری کې پر (بډې خوري) او (خپل پالنه) ژباړل کېدای شي:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
گیاه خوار	گیاه خوړونکی	گیاخور
گوشتخوار	غوښه خوړونکی	غوښخور
جهانخوار	نړی خوړونکی	نړیخور
مفتخوار	مفتخور	تیار خور
انسان یا آدم خوار	سړی خوړونکی	سړیخور
نشخوار	ـ	شخوند
میخوار	شرابخور	شرابي

قسم خور	قسم خوړونکی	قسم خور، سوگند خور، لووړی
سرخور	سرخوړوونکی، سرخوړلی	پس مرگي (زېږېدلی)
رشوه خوار(رشوه ستان)	بډیخوړونکی	بډیخور
جیره خوار	جیره خور	ځیره خور
سود خوار(سودخور)	سودخوړونکی	سودخور
غصه خور	غمېدونکی، زړه خوړینی، غمزغمی	
معاش خوار(ـخور)	معاش خور	تنخا خور
شیرخوار	شودې خوړونکی	تیروی، شودېخور
ماهیخور(ـخوار)	ـ	ماهی خورك

۷ - په – سوز روستاړی پارسي بېلنگو نه هم په همدې روستاړي پښتو کېدای شي، ځکه- سوز - سوځ پښتو کړولی هم بلل کېږي، په بله وینا، د دواړو نژدې خپلوانو ژبو تر منځ تاریخي تړاو لري.

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
خانمانسوز	کورنۍ سوزوونکی	اورگډی،کور گډی
آتشسوز	اوربلوونکی	اورگډی
جگر سوز	ځیگر سوزوونکی	ځیگر سوز
دلسوز	زړه سوزوونکی	زړه سواند، خواخوږی
خود سوز(جانسوز)	ځان سوزوونکی	ځانسواند، ځانویجاړی،

		ځانسوز
هستی سوز	ژوند سوزوونکی	هستی سوز، ژوند سوز
زندگی سوز	ـ	ـ
جهانسوز	نړۍ سوزوونکی	نړۍ سوز، جهانسوز
دلسوز	زړه سوزوونکی	زړه سواند، خوا خوږی
ناسوز(نسوز)	نه سوزېدونکی	ناسوند
خرمن سوز	درمند سوزوونکی	درمن سوز
جانسوز (خودسوز)	ځان سوزوونکی	ځانسوز
خام سوز	خام سوځلی	اوم سوی

۸ - په - کن او - کننده روستاړي (پارسي) ببلنگونه له هماغې ډلې څخه دي چې هم ډېر دي او هم يې پښتو انډولونه ډېر لږ پر نورو روستاړو بدلېدای شي. که څه هم له تاريخي پلوه ټولې اريايي ژبې د عربی (فعل) پر وړاندې دوې کړولۍ يا بنسټونه لري. کن (کول) او کر(کړل)، مگر، لکه څنگه چې له مخه وويل شول، يوازې پارسي ژبه ده چې هغه د روستاړي په بڼه هم کاروي او د نورو ژبو غوندې پښتو هم اړ وځي چې هغه پر کوونکی يا ـ ونکی يا نورو کړنو ميزو روستاړو (فعلي پسوندو) واړوي، په ليکلړ کې يې وگورئ:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
کارکن (فعال)	فعال، کارکن (پ)	کارنده،تکړه، کارمن
بازی کن	لوبی کوونکی	لوبغاړی

اشتراك كننده	ګډون کوونکی ـ	برخه اخېستونکی، برخوال، ګډونوال
وانمود كننده (نموددار)		ښکارندوی
رهبری كننده	رهبری کوونکی	لارښود
خفه کن	خپه کوونکی	زندی‌کوونکی، سابندی
گمراه کن ـ كننده	گمراه کوونکی	بیلارې کوونکی
تهیه كننده	تهیه کوونکی	تیاروونکی، برابروونکی
خوردكننده	وړوکی کوونکی	ماتوونکی، دړې وړې کوونکی
كاركن	کارکن (پښتونخوا)	کارندوی(اکتیو پسټ)

۹ - په - ده او - دهنده روستاړو پارسي بیلنګو نه له پخوا نه هم ډیر وه او نن پسې نور هم مخ پر زیاتېدو دي، لکه :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
فرمانده	قوماندان	بولندوی
مدادپاکن	پنسل پاك	وچکښپاك
بهره ده	استثمار شوی	زبېښلی
سازمان ده(دهنده)	سازمان ورکوونکی	سازمانوونکی
سمتده (دهنده)	لوری ورکوونکی	لورسیخی، لورښود
وام ده(دهنده)	پور ورکوونکی	پوروړی
خاتمه ـ پایان دهنده	خاتمه ورکوونکی	پای ورکوونکی

ضربه دهنده	ضربه ورکوونکی	گوزارورکوونکی، ځبند
عبرت دهنده	عبر ورکوونکی	لوستندوی
اخطار دهنده	خبرداری ورکوونکی	گوابنده، گوابنگر، گوابنگرندی
بیانیه دهنده	ویناکوونکی	ویناوال
ازار دهنده	ازارورکوونکی	ازاروونکی، ځوراند
زجر دهنده	زجرورکوونکی	ازاروونکی،ځوراند
شکنجه دهنده	شکنجه ورکوونکی	شکنجه مار، سپېتاند

۱۰- په - جو یا - طلب روستاړي جوړشوي پارسي بېلنگونه همنن سبا لړو ډیر مخ پر زیاتېدو دي، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
ستیزه جو(ستیزگر، جنگره)	_	جگړه مار
صرف جو	_	سپماگر
آبجو	ماهي	کب
صلحجو	سوله غوښتونکی	روغه وال، سوله من
کینه جو(کینه توز)	کینه کښ	رخن، گرجن
هنر جو	_	هنرمند
پیکار جو	جنگ غوښتونکی	جنگیالی، مېړنی
رزمجو	_	_

مرکز جو	ـ	منځۍ هڅی
دلجو	ـ	خواخوږی، زړه سواند
فرصت جو	لټوونکی	څوګیر
توسعه جو	پراختیاغوښتونکی	پراختیاپال، پراختیاهڅی
برتری جو (تفوق طلب)	لوړتیا غوښتونکی	لوړهڅی
حقیقت جو (حقیقت یاب)	حقیقت لټوونکی	رښتیا پال
ماجرا جو (مخاطره جو)	ماجرا غوښتونکی	غرغره یي، بلا غواړی، بلاپېړی، ډانګه یي
نوجو	نوی غوښتونکی	نوهڅی، نوپال
استفاده جو (سودجو)	استفاده کوونکی	شوکمار، سودپال
بهره جو	استثمارګر	زبېښاکګر
فتنه جو	فتنه غوښتونکی	پتنه ګر
دانشجو	محصل	زده کړیال، شاګرد
نامجو	شهرت غوښتونکی	نومپال
پناه جو	پنا غوښتونکی	پناغاړی، شوغاړی
عیب جو	ـ	ویارسپړی، ویارغاړی
بهانه جو (بهانه ګیر)	پلمه ساز(ی)	

۱۱- پ - انداز - یا - افګن روستاړی پارسي بیلنګونه هم باید تروسې وسې د لنډوالي او آسانۍ آر (اصل) ته په پام سره پر نړه انډولونو واړول شي، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
راه انداز(ـی)	پرلاره اچوونکی	رامنځته کوونکی (رامنځته کړن)
خانه بر انداز	کوررنګی	کور ګډی، کور ورانی
پس انداز	پس انداز	پاسره، سپما، زېرمه
سر انداز	سرانداز	مخپوښ (غالۍ)
خاك انداز	خاك انداز	تېتۍ
راکت انداز	راکت انداز	توغند ارتی
جغله انداز	کریړاچوونکی	کاڼارتی
سکه انداز (اتومات)	سکه اچوونکی	سکه یي
شرانداز	شراچوونکی	پتنه ګر۔ اورګډی
نظر انداز(چشم انداز)	نظرانداز (کول، له پامه غورځول- پ)	کتنه، پاملرنه (ستر ګارت)
چاپ انداز	لوبغاړی	وزلوبغاړی
دهشت افګن (تروریست)	دهشت ګرد(پ)	ترهګر
دژافګن	-	کوټ ماتی
شیر افګن	زمری غورځوونکی	زمرماتی
سایه افګن	-	سیورارتی

۱۲- په - آمیز روستاړي پارسي ستانومیز بېلنګونه (صفتي مشتقات)

هم له پښتو ژباړنو لوری لودن ورکوي او پر ډېرو گرانوانۀ ولونوېږ راړوي، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
فاجعه آمیز	د فاجعې ډك	بخولیز، ناتاریز
قهر آمیز	له قهره ډك	قهرژلی
افتضاح آمیز (فضیحت آمیز)	له شرمه ډك	شرمېدلی، رسوا
نصیحت آمیز	–	ورموزمه
صلح آمیز	له سولی نه ډك	سوله ییز، روغه ییز
غرض آمیز	غرضي	موخیز، دښمنانه
مسالمت آمیز	له مسالمته ډك	سوله ییز، روغه ییز
هیجان آمیز	هیجانی	پاروونکی، پارند
محبت آمیز	له مینې ډك	مینه وړی
خصومت آمیز	–	دښمنانه
سحر آمیز	له سحر نه ډك	جادوگرانه
گله آمیز	له گېلی نه ډك	گیله من، مانېجن
شرارت آمیز	–	اورپکوزمه
طنز آمیز	له طنزه ډك	لغازي
طعنه آمیز	له پېغوره ډك	پېغور ډوله
شفاعت آمیز	خیر خواهانه	نرمښتي
شکایت آمیز	له گیلې ډك	پلپوټډوله

شهوت آمیز(انگیز)	_	خاربنتي
توهین آمیز(تحقیر آمیز)	له سپکاوي ډك	سپکاوي وزمه، خندنی
انتقاد آمیز	انتقادي	نیوکه‌وله
افتحار آمیز	له ویاړه ډك	ویاړلی، ویاړمن
مبالغه آمیز	_	بنندیز
شگفت آمیز (-انگیز)	اریانوونکی	هبښنده
شتاب آمیز (عجولانه)	_	بېړنوزمه، بېړنی
جنایت آمیز	_	جنایتکارانه
مسخره آمیز	_	خندیوزمه، خندنی
کفر آمیز	-	کفروزمه

۱۳ - په - آور روستاړی پارسي بېلنگونه د نورو چار نومیز بېلنگونو غوندې زیاتره پښتو ژباړن او لیکوال د (راوړونکي) په زیاتولو پښتو ته راااړوي او هیڅ په دې پسې سرنه گرځوي چې روان، لنډ او اسان انډول ورته پیدا کړي، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
درد آور	دردوونکی	دردناك
رنج آور	رنځوونکی	ځورند ، خواشینی کوونکی
خوی آور(عرق آور)	_	خولن، خوله ماتی

هیجان آور	پاروونکی	پارند
یاد آور	یادوونکی	یادوړی
زبان آور	زباندار	ژبور
دلاور(دلیر)	دلاور	زړور
فراهم آور	ـ	تیارگر
اشتها آور	اشتها راوړونکی	لوهن، خورمنځی
شرم آور	شرم راوړونکی	شرمور، خنگن
سرسامه آور	ـ	سرساموونکی، سرساموزمه
خجالت آور	شرم راوړونکی	شرمور، خنگن
سقط آور	ـ	سپیازور
سکر آور	مخدر	نشه ییز، نشه يي
حمله آور	حمله کوونکی	یرغلگر
بار آور(بارور)	مثمر	ییبرور
نشاط آور	ـ	خوښند
نام آور(نامور)	نامدار	نوماند، نومور
آشك آور	اوښکی بهوونکی	اوښکن، اوښلن
رزم آور	جگړه مار	جنگیالی
خنده آور	ـ	خنداوړ، خندیٔ وړ
زور آور	قوی	زورور
جنگ آور	جگړه مار	جنگیالی، جنگیالی
ننگآور	ننگین	شرمور

پیام آور	پیغام راوړونکی	استوزګر، استازی
شګفتی آور، شګرف آور	اریانوونکی	هېښنده
مژده آور	زېری کوونکی	زیریګر، زیریګرندی
عطش آور (عطشه آور)	تنده راوړنکی	تندوړی، تندغری
اختناق آور	خپګان ډکی	زندۍ ګرانه

۱۴- په - شکن روستاړی پارسي بېلنګونه په اسانه کېدای شي، په مات یا ماتی والا پښتو بېلنګونو، په بله وینا، ترڼګونو (ترکیبونو) وژباړل شي، نه په - ما توو نکي چې د لنډون او اسانۍ آر له منځه وړي او ویونکی ترې هماغه پارسي انډول زیات خوښوی . حال دا چې په ګړنۍ پښتو کې نظرماتی، اودس ماتي، سر ماتی او غاښ ماتی، روژه ماتی غوندې انډولونه یې له پخوا دود لری، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
زنجیر شکن	زنجیر ماتوونکی	زنځیر ماتی
سنګ شکن	تیږه ماتوونکی	کاڼې ټك
دندان شکن	غاښ ماتوونکی	غاښ ماتی
کمر شکن	ملا ماتوونکی	ملا ماتی
سرشکن	سرماتوونکی	سرماتی
لشکرشکن	لښکر ماتوونکی	لښکر ماتی
توبه شکن	توبه ماتوونکی	توبه ماتی

وضوشکن	اودس ماتوونکی	اودس ماتی
دشمن شکن	دښمن ماتوونکی	دښمن ماتی
ناوشکن	کشتۍ ماتوونکی	بېړۍ ماتی
بت شکن	بت ماتوونکی	بوت ماتی
باد شکن	بادماتوونکی	باد ماتی
موج شکن	موج ماتی	څپه ماتی
عهد شکن (پیمان شکن)	وعده خلاف	ژمنماتی
سوگند شکن	_	سوگندماتی
چوب شکن	دلرگوماتوونکی	لرگبه
ناشکن	ناماتېدونی	ناماتی
زود شکن	ژرماتېدونی	ژرماتی
استخوان شکن	هډماتوونکی	هډماتی

۱۵- په - مند روستاړي پارسي بېلنگونه هم ډېر پښتو ژباړونکي او لیکونکي د - لرونکی په ملتیا پښتو کوي. حال دا چې په - وال او - من یا مند غوندې لنډو اسانو بېلنگونو ډېر ښه ژباړل کېدای شی. څکه - من او - مند د دواړو ژبو ترمنځ گډون لري، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
کارمند	مامور	کارمن، کارمند
علاقه مند	علاقه لرونکی	مینه وال، لیوال

غنامند	غني	بډای
دردمند	دردمند	دردمن
هنرمند	_	هنرمند
نیرومند	قوي	ځواکمن، پیاوړی، غښتلی
زورمند	قوي	زورور، ځواکمن
فرهمند	_	ځیرك، ویښیار
هدفمند	هدف لرونکی	موخن
سعادتمند	سعادتمند	نېکمرغه، نېکبخت
آرزو مند	ارزو لرونکی	هیله من
نیاز مند	اړتیا لرونکی	لاس اړی، اړ، اړجن، اړمن
آزمند	حرص لرونکی	سرابن، کاز من، اسوېلاند
بهره مند	برخه لرونکی	سودمن، برخمن
سودمند	_	سودمن، سودمند
برومند	مثمر	يېبرور، يېبره من
آبرومند	ابرومند	پتیال، پتوال، پتمن

۱۶ - په - آلود پارسي جوړښتونه هم ټکي پر ټکي پښتو ته راړول اړين نه دي، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
غرض آلود	له غرض نه ډك	موخيز، غرضانه

گل آلود	په ختو ککړ	په ختو ، چکړ ، خړ ، لېت پېت
خاك آلود	له خاورو نه ډك	لوغړن، سپېره، گردجن
دود آلود	له لوگی نه ډك	دودجن، لوغړن، لوگن
درد آلود	له درده ډك	دردناك، خوږند
غم آلود	له غمه ډك	غمجن، غم لړلی، ویرلړلی
قهر آلود	له قهره ډك	قهرژلی ـ قهروړی، ځاځېدلی
چرك آلود	مردار	خیرن، نون
غضب آلود	غضبناك	پرغزي
آشك آلود	له اوښکو ډك	اوښکن،اوښلن
آبر آلود	له ورېځو ډك	وریځ،اوریځ
خواب آلود	له خوبه ډك	خوبولی، خوبوړی، خوبجن
خون آلود	په وینو ککړ	وینی ککړ،وینړی
کف آلود	ځگن	ځگلن
زهر آلود(زهر آگین)	له زهرو نه ډك	زهرجن، زهرژلی
خاکستر آلود	ایرن	په ایرو ککړ، لوغړن
گرد آلود	له گردو ډك	گردجن، گرزن،دوړن
غبار آلود	ـ	ـ

۱۷ - په - **خواه** روستاړی پارسي بیلنگونه د - طلب او - جو هغوته ورته دی او په همدې توگه ورته وړ پښتو انډولونه موندلای شو ، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
خودخواه	مغرور	ځانغاړی، غاور
دادخواه	عدل غوښتونکی	غاوچي، پريادي
تجزيه خواه	تجزيه - بيلتون غوښتونکی	بيلتونپال
بشرخواه	بشر غوښتونکی	وګړمين، وګړپال، بشردوست
وطنخواه	هيواد غوښتونکی	هيوادمين، هېوادپال
ترقيخواه	ترقی پسند (پ)	پرمختګ مينی
هوا خواه	هواخواه	مينه وال، لېوال، پلوي
جاه طلب	_	پوړی پال
خيرخواه	خير غوښتونکی	نېکپال
نيکخواه	رر رر	نېکپال
کينخواه	کينه کوونکی	کينه کښ، ګرجن، رخن، کينه ناک، کيخن
بدخواه	بدخواه	بدورد
ملت خواه	ملت غوښتونکی	ولسپال
آزاد يخواه	حريت پسند (پ)	آزاديپال، آزادلوښی، خپلواکي مين
عذرخواه	_	ننواتی

۱۸- په - نورد - پيما او - ګرد - روستاړی جوړ شوي پارسي بېلګونه

هم پښتو ژباړونکو ته لږو ډېر ستونزمن برېښي او په ناسم ډول يې کله په - وهونکی او کله په - گر ځېدونکی والا بېلنگونو پښتو ته رااړوي. يوازې پرمخ تللې بڼه يې (- نوردي) پر- چلند اړولې، لکه: هوا نوردي (هوايی چلند) چې د اروانباد ارسلان سليمی جوړونه ده:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
رهنورد	لاروهونکی	لاروی
کوهنورد (کوهگرد)	د غره گرځېدونکی	غرگرځی
بیابان نورد (ـگرد)	بيديا گرځېدونکی	بيديا گرځی
صحرانورد	ـ	ـ
هوانورد (خلبان)	هوا گرځيدونکی	هوا گرځی، پيلوټ، الوتاند
جهان نورد (جهانگرد)	نړۍ گرځېدونکی	نړيگرځی، نړۍ گرځند
فضانورد	ستورمزلی	هسك يونی، تشياليونی
کيهان نورد	ـ	ـ
دريانور	د سمندر گرځېدونکی	سمندر گرځی، ماڼو

۱۹- په - فروش روستاړی پارسي بيلنگونه هم زياتره ژباړونکي پر (خر څوونکي) هغو رااړوي او په لوی لاس يې اوږدوي او گرانوي، حال دا چې پر - پلور يا - پلوري - والا او داسې نورو ډېر روان ژباړل کېدای شي، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
گهر فروش	جوهري	گوهري
گلفروش	گل خرڅوونکی	گل والا، گلپلوری
ذغال فروش	سکاره خرڅوونکی	سکاره والا
چوب فروش	لرگي خرڅوونکی	لرگبه، لرگي والا
دستفروش	لاس پر لاس پلورونکی	لاسپلوری
آردفروش	اوړه خرڅوونکی	اوړبه، اوړه والا
سبزی فروش	سبزي خرڅوونکی	ساگ پلوری
برنج فروش	وربجې پلورونکی	وریجې والا
نمك فروش	مالگه پلورونکی	مالگه والا
وطنفروش (میهن فروش)	هېواد پلورونکی	هېواد پلوری
وجدان فروش	وجدان خرڅوونکی	وجدان پلوری
خود فروش	ځان خرڅوونکی	ځانښکاری، ځانپلوری
عمده فروش	عمده خرڅوونکی	ټولپلوری
پرچون فروش	پرچون خرڅوونکی	ټوکپلوری
میوه فروش	مېوه خرڅوونکی	مېوه پلوری

۲۰- پـه، بان او ـ وان روستاړي پارسي بېلگونه پر ـ به او ـ وان او داسې نورو دېر ښه اړول کېدای شي. ښاغلي ژباړونکي دې دا وروسته بېلگې په پام کې ونیسي:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
پاسبان	_	څوکیوال، ساتندوی
سرپاسبان(پولیس)	_	یو پولیسی افسر، سرڅارندوی
ساربان	د کاروان مشر	څاروان، جوپه مشر
زندانبان	د زندان مشر	بندیوان، زندانوان
پادوان	پاده وان	غوبه، گوروان
قلعه بان	_	کلا څاری
شتربان	اوښ والا	اوښبه
پیلبان	پیل ساتونکی	پیلوان
گله بان	رر	رر
بادبان	بادبان	بادوان
میزبان	_	کوربه
ناوسروان	_	سمندري تورن
آسیابان (آسیاوان)	_	ژرنده گړی
دیده بان	ناظر	څارو، څارونکی، کتونکی
شبان (چوپان)	_	شپون
رسد بان	لوراند	څارند(تورن پولیس)
باغبان	باغوان	بڼوال
دربان/دروازه بان	دروازه وان	څوکیوال، ورساتی، وربه
سایبان	_	کېږدی، چتر
سایه بان	_	چتر، تجیر

مهربان	ـ	مهربان، مهروان (مروت)
موټروان	موټرچلوونکی	چلوونکی ـ ګاډي والا
جهانبان	ـ	نړیواك، واکمن، خدای
پشتیبان	ملاتړکوونکی	ملا تړی
مرزبان	ـ	بریدساتی، څوکیوال، څارندوی
نرد بان	زینه	ښل
نګهبان	ساتونکی	ساتندوی، څوکیوال
جنګلبان (جنګلدار)	-	ځنګلوان

۲۱- په - ګرا او - ګرایی، - پرست او - پرستی، - دار او - داری، دغه راز - سالار - سالاری او یا پسند - پسندی چې لاتینې او المانی اندولونه یې ایزموس او انګریزي هغه یې - ایزم او - ښت دي، نن سبا په ځانګړې توګه د نوي پرمختللي نړۍ لید او نوې پوهنې د نومونپوهنې (ترمینالوجۍ) یوه غوره برخه جوړوي. په پښتو کې زیاتره د (پښتونواله) په ښېلګه پر - واله او - وال اړول کېږي. لکه پانګواله او پانګه وال چې ناسم ډول یې پانګوالي هم دود شوی دی. ناسم په دې چې په نورو ورته- ایزمونو کې روان نه راځي او دیو رنګوالي له کبله باید تروسې وسې هر ځای- ایزم- پر-واله واړول شي، لکه:

پارسي	انګرېزي	پښتو
اصلاح ګرا	رېفورمېست	سمونپال(ناسم:اصلاپال

همگرایی	_	هملاري، همهخي
همگرا	_	هملاری
سرمایه داری	کپیتالېزم	پانگواله
سرمایه دار	کپیتالېست	پانگوال
وطن پرستی	پاتریوتېزم	هېوادواله - هېواد پالنه
وطن پرست	پاتریوت	هېوادپال
ملت پرستی _ گرایی	نیشنلېزم	ولسواله، ولسپالنه
ملت پرست _گرا	نیشنلېست	ولسپال
جامعه گرایی	سوسیالیزم	ټولنواله
جامعه گرایی	سوسیالېزم	ټولنواله
جامعه گرا	سوسیالېست	ټولنوال
جامعه گرای تخیلی	-	انگیریزه ټولنواله
- ی تخیلی	اوتوپین	انگیریز ټولنوال
واقع گرایی	ریالېزم	رښتینواله
واقع گرایی نو	نیوریالېزم	نوې رښتینواله
واقع گرا	ریالېست	رښتینوال
واقع گرا_ی نو	نیو_ ریالېست	نوی رښتینوال
گروهه گرایی/ مرد مداری	کمونېزم	پرگنواله
گروهه گرا	کمونیست	پرگنوال
مدرس گرایی	سکولاستېزم	ښوونځیواله
کثرت گرایی	پلورالېزم	ډېرواله

کثرت گرا	پلورالېست	ډېروال
کهن گرایی	ارکایېزم(ارخاییزم)	زړواله، زوړپالنه
کهن گرا	ارکاییست	زړ وال، زوړپال
طبیعت گرایی	نیچرالیزم (ناتورالیزم)	پنځواله
طبیعت گرا	نیچرالېست	پنځوال
ذهن گرایی	سبجکتیوېزم (سوبیکتیوېزم)	خپل اندواله
ذهن گرا	سبجکتیوېست	ـ وال
رفتار گرایی	بهیورېزم	چلندواله
رفتار گرا	بهیورېست	چلندوال
خرد گرایی	رېشنالېزم (راسیونالېزم)	سولواله
خردگرا	راسیونالېست	سولوال
تقدیر گرایی	فتالېزم	برخلیکواله
تقدیر گرا	فتالېست	برخلیکوال
بهره گرایی	اتیلیتاریانېزم	ښیگڼواله
بهره گرا	اتیلیتاریانېست	ښیگڼوال
آینده گرایی	فیتو رېزم	راتلونواله
آینده گرا	فیتو رېست	راتلونوال
جهان گرایی	انترناسیونالېزم	نړیواله
- گرا	انتر ناسیونالېست	نړیوال
خود گرایی	اېگویېزم	ځانواله، ځانځاني
خودگرا	اېگوېست	ځانوال

جمع گرایی	کولکتیویزم	غونډواله
جمع گرا	کولکتیویست	غونډوال
اراده گرایی	والنتریزم	وېلاړواله
اراده گرا	والنترېست	وېلاړوال
الحاد گرایی	اتایېزم	بیدیني ـ بیدینواله
الحاد گرا	اتایېست	بیدینه
قوم گرایی	ـ	ټبرواله، کامولي
قوم گرا	ـ	ټبروال ـ پال
سمت گرایی	ـ	سیمه واله
اسلامگرایی	اسلامېزم	اسلامپالنه، اسلام پالي
اسلام گرا	اسلامېست	اسلامپال
چپ گرا	ـ	کیڼوال، چپی
راست گرایی	ـ	ښي اړخي، ښیواله، ښیلاسي
راست گرا	ـ	ښیوال، ښي لاسی
بنیاد گرایی	فندامېنتالېزم	بنسټواله، بنسټپالي
بنیادگرا	ـ	بنسټپال
شخصیت پرستی	(کیش شخصیت)	وگړه پالي
بیگانه پرستی	ـ	پردی پالي
خود پرستی	ـ	ځانپالي
عقب گرایی	رېکشنري	شاتگواله ـ شاتگ

عقب گرا	ریکشنیر	شاتګپال، شاتګی
موقع شناسی	اپورچونیزم (اپورتونیزم)	ورځچاري
موقع شناس (اپورتونیست)	اپور چونېست	ورځچاری
نماد گرایی	سېمبولېزم	انځورواله، ښارمه واله
نمادگرا	سېمبولېست	پیلامپال، ښارمه وال
شکل گرایی	فورمالیزم	جولیزواله
شکل گرا	فورمالېست	جولیزوال
انسانگرایی	هومانېزم	بشر واله، وګړواله
انسانگرا	هومانېست	بشروال، وګړوال
فردگرایی	انډیویډوالېزم	ځانګړواله
فردگرا	انډیویډ والېست	ځانګړوال
پندار_انگار_گرایی	ایدیالېزم	انګېرواله
پندار_انگار_گرا	ایدیالېست	انګېروال
ماده گرایی	ماټریالېزم	توکیزواله
ماده گرا	ماتر یالېست	توکیز وال
پدیده گرایی	فېنومېنالېزم	پدیده پالي
پدیده گرا	فېنومېنالېست	پدیده پال
شتاب گرایی	تاچېزم	تلوارواله، بېړنواله
شتاب گرا	تاچېست	تلواروال، بېړنوال
سبك گرایی	سټایلېزم	سبکواله، لېلپالي

سبك گرا	ستایلېسټ	لېلپال
نفس گرایی	سولیپسېزم	ځانواله
نفس گرا	سولېپېست	ځانوال
تعالی گرایی	سوپریماتېزم	پورتواله
تعالی گرا	سوپریماتېست	پورتوال
جامعه شناسی گرایی	سوسیولوجېزم	ټولنپوهواله
جامعه شناسی گرا	سوسیولوجېست	ټولنپوهوال
روانشناسی گرایی	پسیولوجېزم	ساپوهنواله
روانشناسی گرا	پسیولوجېست	ساپوهنوال
نسبی گرایی	ریالتیوېزم	پرتلواله
نسبی گرا	ریالتیوېست	پرتلوال
نیستی گرایی	نېهیلېزم	نشتواله
نیستی گرا	نېهیلېست	نشتوال، نشتاند
عینی گرایی	ابجکتیوېزم	رښتیاواله
عینی گرا	ابجکتیوېست	رښتیاوال
مصلحت گرایی	پرگماتېزم	سازښتواله
مصلحت گرا	پرگماتېست	سازښتوال
بدوی گرایی	پرېمیتیوېزم	بېدیایي واله
بدوی گرا	پریمېتیوېست	بېدیاییوال
عنعنه گرایی (سنت گرایی)	ترادیسیو نالېزم	دودیزواله

عنعنه گرا (سنت گرا)	ترادیسیونالېست	دودپال، دودیزوال
تاریخ گرایی	هېستورېزم	تاریخواله، پېښلیکواله
تاریخ گرا	هېستورېست	تاریخپال، پېښلیکپال
وجود گرایی	اکزیستنسیالېزم	هستیواله، هستیپال
وجود گرا	اکز یستنسیالېست	هستیوال
برتری گرایی (جویی)	هژ مونېزم	لوړتیاواله
برتري گرا	هژ مونېست	لوړتیاوال، لوړتیاپال
انتقام گرایی (جویی)	رېوانشېزم	غچواله
انتقام گرا	رېوانشېست	غچوال
تصفیه گرایی	پیورېزم	سپېڅا نه، سپېڅلواله
تصفیه گرا	پیورېست	سپېڅلوال، سپېڅاند
همنوا گرایی	کونفورمېزم	یورنگواله
همنوا گرا	کونفورمېست	یورنگوال
جهان وطن گرایی	کوسموپولیتېزم	نړي هیواد واله
جهان وطن گرا	کوسمو پولیتېست	نړۍ هیواد وال
نقد گرایی (انتقاد)	کرېتېسېزم	کره کتنپالي
نقد گرا	کرېتېسېست	کره کتنپال
واپس گرایی	دېکاد ېنس	ستروواله
واپس گرا	دېکادېنست	وستروال
جزمی گرایی	دوگما تېزم	ټینگواله
جزمی گرا	دوگماتېست	ټینگوال

آموز شگرایی	ایجو کشنالېزم	ښوونواله
آموز شگرا	ایجوکشنالېست	ښوونوال
گریز گرایی	ابسکاپېزم	تیښته واله
گریز گرا	ابسکاپېست	تیښته وال
اروپا گرایی	یوروپانېزم	اروپایي واله
اروپا گرا (اروپا مشرب)	یوروپانېست	اروپایي وال (-گروهی)
تعصب گرایی	فناتېزم	تنگلیدي
تعصب گرا	فناتېست	تنگلیدی
اوج گرایی	اسمایېزم	هسکواله
اوج گرا	اسمایېست	هسکوال
هرج و مرج گرایی	انارشېزم	اړدوړواله
هرج و مرج گرا	انارشېست	اړدوړوال
مطلق گرایی	ابسولوتېزم	جوتواله (بشپړواله)
مطلق گرا	ابسولوتېست	جوتوال (بشپړوال)
تجرید گرایی	ابسترکشنېزم	گوښیواله
تجرید گرا	ابستر کشنېست	گوښیوال
زیبایی گرایی	استتېزم	ښکلاییزواله
زیبایی گرا	استیتېست	ښکلا ییزوال
ذره گرایی	اتومېزم	ککواله
ذره گرا	اتومېست	ککوال
قهرمان گرایی	هیرویېزم	اتلیواله،اتلپالنه

قهرمان گرا	هیروېست	اتلیوال،اتلپال
توهم گرایی	الوشېزم	ترهواله
توهم گرا	الوشېست	ترهوال
تصویر گرایی	اېماجېزم،ایماژیم	انځوریزواله
تصویر گرا	اېماجېست	انځوریزوال
دور نما گرایی	لندسکایېزم	لرلیدو واله
دور نما گرا	لندسکایېست	لرلیدوال
شیوه گرایی	منرلېزم	ځاندودواله، لېله واله
(سبك) شیوا گرا	منرلېست	ځاندودوال، لېله وال
مثبت گرایی	پوزیتیوېزم	شتواله
مثبت گرا	پوزیتوېست	شتوال
مثبت گرایی نو	نیو ، پوزیتیوېزم	نو شتواله
مثبت گرای نو	نیو ، پوزیتیوېست	نو شتوال
شهری گرایی	اوربانېزم	ښاریواله
شهرگرا	اوربانېست	ښاریوال
خیالی - انگارگرایی	اوتوپانېزم	انگېریاله
خیالی - انگارگرا	اوتوپانېست	انگېر یال
جدایی گرایی	اپارتاید	بېلواله
جدایی گرا	_	بېلوال
نژاد پرستی	راسېزم	نژاد پالنه نژاد پاله، توکمپالي

نژاد پرست	راسپست	نژاد پال، توکمپال

۲۲- په - سالار - سالاری روستاړی پارسي ښلنگونه هم د - گرا او - گرايي يا- دار او داري ترڅنگه په ورته مانا ورځ پر ورځ مخ پر ډېرېدو دي چې پښتو يې پر وړاندې-واله -او-واکي هغه دود کړي دي، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
پدرسالاری (مردسالاری)، پدرسالار	پاتريرکال	پلارواکي، پلرواکي (نرواکي)، پلارواك (پلارواکې ټولنه)
مادرسالاری (زن سالاری)	ماتريرکات	موروراکي (ښځواکي)
مادرسالار	ماتريرکال	موروراك (موروراکې ټولنه)
ارباب ـ خانسالاری	فيوداليزم	خانخاني، ځمکواکي
ديو انسالاری	بيروکراسي	ميرزايواله
قبيله سالاری	ترايبالېزم	ټبرواکي، ټبرواله
جنگ سالاری	جنگ سالاري	جگړه ماري
زمين سالاری، جاگيرداري (پ)	فيوداليزم	ځمکواکي
پاتك سالاری		پاټکواکي
تفنگ سالاری	ټوپك سالاري	ټوپکواکي، ټوپکماري
تنظيم سالاری	تنظيم سالاری	تنظيمواکي، گوندواکي

شایسته سالاری	-	ورېتیا واکي
سرمایه سالاری (سرمایه سالار)	امپریالیزم	پانگواکی (پانگواک)
ارتش سالاری(نظامیگری)	ملیتاریزم	لښکرواله، پوځیواله
نظام سالاری	-	-
ارباب سالاری	اریستو کراسی	برواله ـ برواکي
مردم سالاری	دیموکراسي	وگړواکي، ولسواکي
جهان سالاری (جهانبانی)	-	نړیواکي
خوان سالار	-	کورمشر، کالخوای
کاروان سالاری	-	ځاروانی، جوپه مشري
کاروانسالار		ځاروان، جوپه مشر
سپه سالار (سپهبد)	فول جنرال	سترجنرال
سپه سالاري	-	ستر جنرالي

۲۳- په -گاه - گه - گاهان او -کده روستاړو رغېدلي پارسي بېلنگونه (اشتقاقونه) ډېرې زړې او نوې بېلگې لري چې پښتو ایتېمولوجیك او لرغوني انډولونه یې گت -دك-غالی-غاله-غل-غه-اوخل دي. مگر هرومرو یې یوازې همدغه تونې (مکاني) او مهالي روستاړي ځای نیولای نه شي، بلکې- تون، -ستون،-ځ،ځای، -ځی،-جل، -چل او داسې نوریې هم انډول کېدای شي او یو نیم هم بېخي په یوه ساده

ويي پښتو کېدای شي، لکه پرتګاه (ګړنګ). کله کله هم په هماغه پارسي بڼه منل کېږي. بشپړ ليکلړ په دې ورو سته ډول وړاندې کېږي:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
صبحګاه، صبحګاهان	سهار	سباوون
سحرګاه(ګه)	سحر ګه	شين ګهيځ، سباوون
بيګاه	بيګاه	بېګا
بنګاه	موسسه	سازمان
شامګاه	د ماښام وخت	ماښام مهال، لرمل
شامګاهی	_	ماښامي
بارګاه	بارګاه	دربار، درشل
ارګاه و بارګاه	جاه و جلال	برم و پرتم
پيشګاه	حضور	پر وړاندې، په مخ کې
شهادتګاه	_	شهادتځای، بلهارځی
جولانګاه	ميدان	(ځغل) ډګر
پايګاه	هډه	اډه
خوابګاه	ليليه	شپېځای/ شپېځی
شبانګاه(شبانګاهی)	_	شومه دم (د شپې)
شب هنګام	_	شومه دم، په شپه کې، د شپې
ګاه و بيګاه		وخت ناوخت، ګهيځ و ماښام
عبادتګاه(مزګت)	عبادتځای	مزدك

پرستشگاه	عبادتځای	مزدك
آزمونگاه	د ازموینې ځای	ازموینځی
آزمایشگاه	لابراتوار	ازمېښتځی
خلوتگاه	خلوتگاه	گوښه (ځی)
بازارگاه	د بازار ځای	بازار
بزمگاه	د خوښۍ ځای	بنډارځی
درگاه	درگاه	ور، درشل
رزمگاه (نبردگاه)	د جنگ میدان	جگړه ځای، جنگغالی
مخفیگاه	د پټېدو ځای	پټونی، پیڅونی
کمینگاه	رر رر	رر رر
آرامگاه	مقبره	مړیستون، ارامځای
کشتارگاه (قتل گاه)	د وژلو ځای	وژنځای، وژنځی
شکنجه گاه	د شکنجې ځای	شکنجه ځای، ځورځای
ایستگاه (ایستادگاه)	درېدځای	تمځی، تمځای
خرمنگاه	د درمند ځای	درمنځی، درمنځای، تلی
اقامتگاه (مقر)	د هستوگنې ځای	هوساینځی، مېشتځی، استوگنځی
اردوگاه(کمپ)	کمپ	پنډغالی
تعمیرگاه	د ترمیم ځای	سمونځی
تفرجگاه	استراحت ځای	هوساینځی، مېله ځای
تفریحگاه	رر	رر رر

رهایشگاه (استراحتگاه)	رر	رر رر
آسایشگاه	رر	رر رر
استراحت گاه	رر	رر رر
رهبانگاه	صومعه	سمځ، مزدك، دیر
باز داشتگاه	توقیف ځی	اړیځی ـ اړتون، ستنځی
نظرگاه	ـ	لیدتکی، لید توګه
خرگاه	خرگاه	کېږدی، څمغېلی
باشگاه	نایټ کلب	شپه غالی، بنډارغالی
شیر خوارگاه	شیدېخور	روتون
فرودگاه	دکښته کېدو میدان	هوایی ډګر
فروشگاه	فروشگاه	پلورنځی، پلورځای، پلورځی
شکارگاه	ښکارگاه	ښکارځی، ښکار غلی
دانشگاه	ـ	پوهنتون
درمانگاه	درملځی	درملځی
دادگاه	محکمه	نیاوځی، نیاوتون، نیاووالي
پرورشگاه	روزنځی	پالنځی
آموزشگاه	د زده کړې ځای، کورس	زده کړوځی
دستگاه	ـ	دستگاه، کارلوښی
لشکرگاه	لښکر گاه	لښکرکوټ

گره گاه	مقطع	منځی، ځلاري
شبانگاه	شپه	شومه دم، شپې مهال
بازیگاه	ستودیم	لوبغالی
پالشگاه	تصفیه خانه	چاڼځی
قرارگاه(گارنیزون)	قرارگاه	بولنتون
فراهمگاه	د ټولیدو ځاي	پنډ غالی، ټولنځی
کارگاه	کارځی	کارگاه
گذرگاه	گذرگاه	روده، لار، گودر
نمایشگاه	_	نندارتون
آرایشگاه	_	سینگارځی
گردشگاه	پارك	هوساځای، چکر ځای
گیچگاه	شقیقه	ټېك، ولېړنده
پرشگاه	_	ټوپ ځای، الوتځی
بتکده	بتخانه	بودتون
آتشکده	اتشکده	اورتون
خلوتکده	خلوتگاه	گوښه ځی
عشرتکده	د عشرت ځای	چړچه ځی، بنډارځی
ماتمکده	د غم ځای	ویرتون
جنون کده	دارالمجانین	لیونتون
دانشکده	_	پوهنځی
پژوهشکده	د څیړنې ځای	څیړنتون

مزگت	جومات	مزدك
محنتکده	ـ	زيار تون
امیدگاه	د امید ځای	هیله ځای
پیشه گاه(کارگاه)	ورکشاپ	کارځای
هیچگاه	هېڅ وخت	هېڅکله
زیارتگاه	زیارتگاه	زیارت ـ زیارت ځی

۲۴- «-زار» یو بل پارسي توني روستاړی دی چې زیاتره یولړ پخواني بېلنگونه ور پورې اړه لري، خو نوې بېلگې يې نه ليدل کېږي. پښتو اندولونه يې هر گوره راز راز راځي. کله ساده، مشتق، کله مرکب او کله په پور بنه، لکه: بازار، پیزار؛ پایزار، خو په هر ډول له آره پا افزار دی او پنه، يا گاولې او موچنې مانا لري:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
کارزار	کارځی	جنگ ډگر، جنگغالی، مبارزه
لجنزار (دلدلزار)	لجنزار	پلنډی، بوښته، تمبنۍ
گلزار	گلزار	گلبڼ
کشتزار	پټی، فارم	کرونده
علفزار	دوښو پټی	وښیاڼه
شنزار	ـ	شگلنیزه، شگلوړه

سنگزار	_	کاڼېزه
شلنگزار	_	بوټیاڼه، ژاخ
بته زار	د بوټو پټې	بوټیاڼه، ژاخ
خار زار	د اغزو پټې	اغزیاڼه، ځوزیاڼه
مرغزار	مرغزار	مرغه، ورشو
چمنزار	چمنزار	چمن
گندمزار	د غنمو پټې	غنمگره
شالیزار(برنج زار)	د شولو پټې	شولگره
نیزار	نیزار	درگه
ریگزار (شنزار)	ریگزار	شگلنه ځمکه، شگلوړه
جنگلزار	ځنگلزار	ځنگل (سیمه)، خاوری
شوره زار	شوره زار	ښوره ماغه، ځلوبی
بازار	_	بازار
بیزار	_	بېزار
گندنا زار(گندنه زار)	د گندنې پټې	گندنگره، پیازکگره
سبزه زار	کبل زار	مرغه، چمن،ورشو
لاله زار	لاله زار	غاټویاڼه

۲۵ - د«-پر» په مختاړی پارسي ببلنگونه د نورو ډېرو وییونو غوندې ټکي پر ټکي او روان پښتو کېدای نه شي، بلکې پښتو یې پر وړاندې زیاتره روستاړي والا ببلنگونه لري، د ساري په توگه له «درکوه های پر

برف زندگی مشکل است›› ‹‹له واورو نه په ډکو غرونو کې ژوند گران دی›› وژباړو ، له پښتو سره اړخ نه لگوي او که يې ‹په واورينو غرونو کې ژوند گران دی› وژباړو ، نو سمه روانه پښتو ترې جوړېږي. يا ‹له برکت څخه په ډك کال کې› او ‹په برکتي کال کې›:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
پربرف	له واورو نه ډك	واورين
پرشکوه	له پر تمه ډك	پرتمين
پرکيف	له کيفه ډك	خوندور ، په زړه پورې
پرتلاش	کوششي	هڅاند ، زيارکښ
پرصدا	ـ	ځوږن، اوڅار
پرسروصدا	له غږوغوږه ډك	ځوږور
پرآوازه ‹بلند اوازه›	ـ	نومور، نوماند ، نوميال
پرمزه	له خوند ډك	خوندور
پرنيرو ‹پرقوت›	له قوته ډك	ځواکمن، پياوړی، غښتلی
پردل	شجاع	زړور
پرشور	له شوره ډك	ځوږور، ځوږند
پرکار‹پرزحمت›	فعال	ډېرکاری، زيارکښ، هڅاند
پر مسؤوليت	له مسؤوليته ډك	ډېر پازيز، ډېر پازوال
پرگل	له ختو څخه ډك	ککړ، چکړ، ختن
پرگل	له گلو څخه ډك	گلالی،گلبڼ، گلورين

پراشک	له اوښکو ډک	اوښلن
پرغرور	له غروره ډک	ویاړن، ښاځن
پرجوش	له جوشه ډک	مست، اېشند
پرخروش	له خروشه ډک	ځوږور، ځوږند
پرجوش وخروش	له جوش و خروش نه ډک	ځوږنده او خروښنده
پرزرق وبرق	له جل وبله ډک	ځلبلي، جلبلي
پرفیض (پرمنفعت)	له گټی نه ډک	گټور ـ سودمن
پرنفوس (شهر)	له نفوسو نه ډک	گڼ یا ډېر مېشتی (ښار)
پرخور (پرخوار)	ډېر خوړونکی	ډېرخور، نسور، نسواند، خوراند
پرخوری	ډېر خوړل	ډېرخوري، نسواندي
پرگو(ی)	ډېر غږېدونکی	خبرلوڅ، ویند، گپاوو
پرگویی	ډېره غږېدا	خبرلوڅي
پرحرف	ډېرغږېدونکی	خبرلوڅ، اپلتند
پرحرفی	ډېری خبرې	خبرلوڅي
پرچین	له گونځوډک	گونځن، کوت، گونځې گونځې
پرجفا	له جفا ډک	گرگر، زورگر، سرزور(ـی)
پردل	ـ	زړور، زړن
پرگر	پاراگراف	ټوکر (لیک)
پرچانه	ډېر غږېدونکی	اپلتند، گپاوو
پردماغ	کبرجن	پېسمن، دماغي، غاور

پردور	لرې (ډېر)	لرې، لرواټی
پر درد سر	له سر خوږه ډك	ستونزمن، سرخوږن
پردوام	دوام دار	پاینده، پایښتي، ډېر پایه
پر آب	له اوبو څخه ډك	لوندخیشت، اوبلن
پرافتخار (افتخار آمېز)	له ویاړه ډك	ویاړن، ویاړلی
پرباد	له بادو ډك	بادگین
پربار	له باره ډك	باري، یېبرور، ښېراز
پرمیوه	له مېوو نه ډك	مېوه ور، خولخوندور، خولخوندی
پربرکت	له برکته نه ډك	برکتي
پرجنجال	له جنجاله ډك	جنجالي، شخړیز
پربهره	له گټې نه ډك	گټور، سودمن
پرتپش	له تپشه ډك	هڅند ، هڅاند
پرتجربه	له تجربی نه ډك	ازمایلی، ازمېښتکار، ازمېښتوالا
پرخواب	له خوابه نه ډك	خوبي، خوبن، خوبجن
پر درد	له درده ډك	دردوونکی
پررنگ	له رنگه ډك	ډېر رنگی
پررو	له مخه ډك	سپین سترگی
پر زور	له زور نه ډك	زورور، سرزوری
رشیر	له شودو نه ډك	پیوره (غوا)
پرشیب	_	ناهوار
پرغوغا	له غوغا نه ډك	نارام، غوغایی، ځوږن

پرمدعا	_	باتور، لوړ رېبې
پرمعنی	معنادار	ماناوال
پرفسون	له افسونه ډك	اوسونگر،کوډگر
پرفشار	له فشار نه ډك	ترینگلی، ترینگ
پرکین	له کینې نه ډك	رخن، اوښکینی
پرمایه	له ارزښته ډك	ارزښتناك، ارزښتمن، بډای
پرمغز	له مغزو نه ډك	ډېر مغزی
پرنگار	له نقشه ډك	انځورن، انځوریز
پرنقش	رر	رر رر
پرواضح	له څرگندتیا نه ډك	څرگند ، جوت،اوڅار، ډاگیز
پروسعت	له پراختیا ډك	پراخ، وېر،ارت وبیرت
پرتحرك	له تحرکه ډك	خوځند
پرنور	له نوره ډك	روښان، رڼا ، روڼ
پرطنین	له طنینه ډك	ځوږور، ځوږند ، انگازور
پرآوازه	له اوازی نه ډك	رر رر رر
پرماجرآ	له ماجرا نه ډك	ماجرایی، غرغره یي، لنډغر
پرتلاش	له تلاش څخه ډك	هڅند ، هڅاند
پرازقهرمانی	له قهرمانی نه ډك	سترا تل

۲۶- په - پیش مختاړی پارسي بېلنگونه (مشتقات) هم کله کله پښتو ژباړونکی له ستونزو سره مخامخوي او سم انډولونه ورته پیدا کولای نه

شي. ځکه په ښکاره ډول د - پیش پښتو انډول (وړاندی) دی، مگر کېدای شي (ـمخ) یې هم تشه ډکه کړي او یا یې بل راز یا ساده انډولونه ځای ونیسي، که نه بیا یې په پور ښه را اخېستل هم کومه گناه نه بلل کېږي :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
پیشنهاد	تجویز (پ)	وړاندیز
پیشکی	-	پیشکي
پیش پا افتاده	خوشې، بېکاره	ناپاموړ، پاموتی
پیشدامن		خوانبې
پیشوند (پیشاوند)	شاوندی	مختاړی
پیشرو	مخکې تلونکی	مخکښ، سرغندوی، سرلاری
پیش آهنگ (پیش قراول)	پېش آهنگ	رر رر
پیشوا	پېشوا	بومیا، سرغندوی
(در) پیشواز	-	(د-په) هرکلي، درشل (کې)
پیشتاز	-	مخکښ، سرکښ، پرمخیونی، سرلاری
پیش آمد	رفتار	چلند
پیش قدم	پېش قدم	مخکښ
پیش قدمی	-	مخکښوالی
پیش خور	پېشخور	مخخوری، مهینه خوری
پیش خوری	-	مخخوري

پیش قبض	پېش قبضه	ستوه (لکه کټوه)
پیش کش	پېشکش	وړاندیز
پیشدستی	پېشدستي	مخکېوالی، وړاندېوالی
پیشانی	وچولی	تندی، تنډه، وچولی
پیشاب	–	متیازې، مېتیازې
پیشتاز	–	رر رر
پیشاپیش	–	مخکې مخکې، تر ټولو مخکې
پیش اطاقی (پیپش خانه)	–	مخ کوټه، مخنۍ کوټه
پیش آمد	برخورد	(چال) چلند
پیشآمده گی	–	مخکېوالی ـ وړاندېوالی، مخ ډډون
پیش انداز (دسترخوان)	–	کوندری، کوبی، خمړ، خمړی
پیش بند (ـگیر)	پېش بند	مخبند
پیشقاب	پېشکاب	غاب، کاب
پیشباز	–	هرکلی
پیشبرد	پېشبرد	پرمخ وړنه
پیش برگ (نو)	–	غوټۍ
پیش بها	بیعانه	بیانه
پیش بین	پېشبین	مخوینی
پیشبینی	پېشبیني	مخویني
پیش پاس (نو)	–	مخنیو

پیش پرداخت	ـ	پیشکي
پیشتاب	تفنگچه	ټوپکی، تمانچه
پیش تخته	ـ	څنباك مېز، څنباك ونج
پیشتر	ـ	مخکې، له مخه
پیش جنگ	ـ	مخجنگی، سرجنگیالی
پیش خدمت	پېش خدمت	نوکر، مزدور، چوپړی، چپړاسي
پیش خوان	ـ	څنباك مېز، څنباکونج
پیشداد	ـ	قانون ساز
پیشداد یان	ـ	مخینان (لومړنی آریاني شاهی کورنی او شاهان)
پیشدآوري	پیش قضاوت	مخورمند
پیش دار	مقدمة الجیش	سرلښکر
پیش درآمد	ساخني (پ)	مخکنی ساز، اوورتیورې
پیش رس	مخکې رسېدونکی	مهینه (مینه...)
پیشرفت	ـ	پرمختګ
پیشرو	مخکې تلونکی	مخکښ، مخیونی
پیش رونده	وړاندې تلونکی	پرمختلونی
پیش روی	پېش روی	وړاندې تګ، پرمختګ
پیش سینه	ـ	ټټر (د کمیس د ټټربرخه)
پیش فروش	ـ	سلم، مخپلور
پیش فنگ	ـ	ټوپك تیار!

پیش قراول	ـ	سرلښکر، نظام قراول
پیش قطار	مخکې قطار	سرلښکر
پیش کار	ـ	لاربنود، مشر
پیش کرایه	ـ	پېشکي کرایه
پیشگام	پېشقدم	مخکښ، سرکښ، مخیونی
پیش گفتار	مقدمه	مخنۍ خبرې، سریزه، پیلیزه
پیش گفته	مخکې ویل شوی	نوموړی، یادشوی
پیشگو	اټکل کوونکی	مخویند، وړاندویاند
پیش گویی پیش گویی (پ)		وړاندوینه، اټکل
پیشگیری (جلوگیری)	ـ	مخنیوی
پیش لنگی (پېش دامن)	ـ	پېشبند، مخبند
پیش مزد	ـ	پېشکي لاسباړه
پیش نرفتنی	ناممکن	ناشونی
پیش نما (پیش امام)	پېش امام	امام
پیش نویس (مسوده)	مسوده	لمېسه
پیشه	کسب دنده	ورهڼه
پیشه ور	کسبکار	لاسکاري، کسبگر، ورهڼگر
پیشی	سبقت	مخکېوالی
پیشیاب	ـ	مختیاری، چمتو
پیشیار	ـ	متیازې، مېتیازنۍ
پیشیاره	ـ	پتنوس

پیشین	قبلی	پخوانی، مخکینی
پیشینه	سابقه	مخکینی، سربل، مخینه
پیشینه دار	سابقه دار (جرمی)	مخینه وال
پیشیان	اسلاف	مخینان، پخوانی (پلرونه او نیکونه)
پیش از پیش	_	مخکې له مخکې، وار له واره
پیش برآمده		مخ (ته را) وتی
پیش بر آمده گی	_	مخ (ته را) وتنه

۲۷- په - با ، **مختاړی** پارسي ستاینومونه او کړولونه (صفات او قیود) ځینې پښتو ژباړونکي په هماغه آره بڼه را پوروي او کله یې ډېر بې خونده را ژباړي، بې له دې چې له ګړنی پښتو مرسته وغواړي او روستاړي والا اندولونه ورته پیدا کړي، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
باایمان	ایماندار	مېړه، میړنی
باابتکار	ابتکار لرونکی	نوچاری، نوښتګر
باآب ورنګ	_	ځلبلي، ځلاند، پسوللی، ښکلی، ګلالی
با آب وتاب	_	پتمن، په زړه پورې، په

		پت وعزت
باارده	اراده لرونکی	هوډمن
بااساس	اساسی	بنسټیز
با اطلاع (باخبر)	خبر لرونکی	خبر، خبراتر
باانضباط	_	ټینګ موټی
بابرکت	برکت لرونکی	برکتي، له برکت سره
باپشتکار	_	کارند، زیارکښ، ډېرکاری
باحوصله	حوصله لرونکی	پېڅیالی، زغمناك
بااتفاق	اتفاق لرونکی	یوموټی، یولاسی
باارزش	ارزښت لرونکی	ارزښتمن، ارزښتناک
باتجربه	تجربه لرونکی	ازمېښتکار، ازمېښت والا
باخبر	باخبر	خبردار، خبر
باخرد	عاقل	پوه، ویښیار
بادرد	بادرده	دردمن
بادرد ورنج	په دردوکړاو	دردمن او رنځن
بااخلاق	خوش اخلاق	نېکخویه
باسواد	باسواد	لیکلوستی، لوستی
بارحم	رحم لرونکی	زړه سواند، لورین، لوراند
باشرف	شریف	پتیال (-ی) ، پتمن
باشرم	شرم لرونکی	شرمناك
باحیا	باحیا	حیاناك، ماتمخی

باسرشته	_	سمبالوونکی، پاك کاری
باسلیقه	سلیقه والا	خورزونی، خورمنځی
باشهامت	شهامت لرونکی	مېړنی، مېړه، مېړانې والا
باشکوه	له شوکته ډك	شاندار، پرتمین، برمیال، ستر
باصفا	_	سپېڅلی، پاکزړی
باعاطفه	عاطفه لرونکی	مهربان، لورین، لوراند
باعظمت	شاندار	ستر، پرتمین، برمیال
باغیرت	باغیرته	غیرتی، مېړه، مېړنی
باکروفر	دبدبه لرونکی	په ډب وغپ، له برم وپرتم سره
باکمال	دکمال خاوند	تکړه، کمال والا، رسېدلی، وتلی
بامعرفت	معرفت لرونکی	پوه، پېژندوی
بانقاب	نقاب لرونکی	مخپټی
باوجود	باوجود	له - سره سره، سره له -
باوصف	رر رر	رر رر
باوفا	باوفا	وفا لرونکی، پالیال
باوقار	دوقار خاوند	پتمن، درون
باعزت	د عزت خاوند	رر
باهم	(سره) یوځای	ګډ، یو له بله، وبله، ځبله
بایکدیگر	رر رر	رر رر

باهمت	باهمته	مېړنی، همتناك
باهوش	عاقل	ويښ، ويښيار
باعشق و علاقه	د عشق او علاقی خاوند	لېوال، مينه وال
بانزاکت	بانزاکته	نزاکت والا
بامزه	مزه لرونکی	خوندور، خورمنی
بالذت	رر رر	رر رر
باتدبير	دتدبير خاوند	پوه، ځيرك
باتربيه	د تربيې خاوند	روزلی، پوولی، دوديال

۲۸ - په – گزار او - گذار "د ترسره کولو" او پرېښوولو په جاج جوړ شوي او جوړېدونکي پارسي بېلنگونه په پښتو کې بېخي پر بل ډول بېلنگونو اوړي . دا چې دغه دواړه روستاړي يوه مانا او يو راز چار نه لري، نو په کار دي، پښتو ژباړونکي يې هم دغه توپير په پام کې ونيسي. د ساري په توگه نمازگزار لمونځغاړی وژباړي او نمازگذار بيلمانځه. ځينې نو کاري پارسي ژبي ليکوال هم دغه دواړه روستاړي سره گډوي او يو د بل پرځای يې کاروي :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
قانون گذار	ـ	دوی رغاند ، قانوساز
شريعت گزار	شرعی اجراکوونکی	شرعي قانوساز

نمازگزار	لمونځ کوونکی	لمونځغاړی
نمازگذار	لمونځ نه کوونکی	بیلمانځه
سپاسگزار، منت دار	منت بار	پاسللی، منندوی
شکرگزار	رر رر	رر رر
منت گزار	رر رر	رر رر
منت گذار	احسان ایښوونکی	پاسلونی
امانت گذار		امانت اېږند
خراج گزار	خراج ورکوونکی	کلنگوړی، خراج وړی
باج گزار	باج ورکوونکی	رر رر
احترام گزار	احترام کوونکی	درناوند، درناوگر
ارج گذار	ارزښت ورکوونکی	رر رر
تاجگذار	تاج ایښونکی	خول اېږند، خول اېښواند
تاریخ گزار	تاریخ لیکونکی	پېښلیکوال
کارگزار	کارکوونکی	کارمند، کارکړند
آهنگذار	د وسپنې ټینگونکی	وسپنټینگی
بیمه گزار	بیمه ورکوونکی	بیمه والا
پایه - بنیان - اساس گذار	بنسټ ایښودونکی	بنسټوال، بنسټگر
خبر گزار(- رسان)	خبر رسوونکی	خبریال، خبررساند
- ي	خبر رسونه	خبري
برگزار(کردن)	دایرکول	دایر- جوړ(ول)
حق گزار	حق ادا کوونکی	څارنوال، رښتیاپال

مین (ماین) گذار	ماین اېښوونکی	ماین اېږند
فروگذار	پرېښوول	له پامه غورځول
دورهٔ گذار	عبوري (دوره)	لنډ مهال (پېر)
واگذار (کردن)		ورپرېښوول، ورلېږدول
_(فروگذاشت)	پرېښونه	ناغېړي، پرېښنه
سخنگزار	خبری کوونکی	ویناوال
سرمایه گذاری	د پانگی اچونه	پانگ اچونه، پانگونه
نقطه گذاری	ټکي اېښوونه	لیکنښه، لیکنښې

۲۹ - په - هم - مختاړي جوړ ښتونه هم له هغو بېلگونو څخه نه دي چې گوندې یوازې په پارسۍ پورې اړه لري. پښتو د(همزولی) او (همغاړی) غوندې هم لري و ډېر ورته بېلگې لري او په دې توگه ورته په لاسي او قیاسي توگه نوره هم پراختیا ورکولای شو. لکه همرنگ یا همرنگی، هم مهالی(همزمان)، هم ځېلی (همنوع)... مگر ځینې پارسي هغه کېدای شي، پر نورو انډولونو پښتو شي، لکه همسایه د گاونډي، همزیستی (گډ ژوند)، همنوا(همغاړی)، هم آهنگې(همغږی)، همراه (مل، ملگری، همدیگر (یوله بله، وبله، ځبله)، همدرد (خوا خوږی)، همدست (یولاسی)، همزبان (هم ژبی، یوه خوله)، همدل (یوزړی)، همصنف یا همصنی (ټولگیوال)، هم قلعه (کلیوال)، مگر همشهری پر ښاروال ځکه نه شي اړول کېدای چې یوه اداري نومونه منل شوې ده،. نو همښاری یې انډول

کېدای شي، نورې بېلګې:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
همسنگر (همرزم) ـ	همسنګر(ی)	سنګر مل، هممورچلی
همواره، هماره	ـ	تل، همیشه
هم ارز	یو شان ارزښت لرونکی	همارزی
هم آغوش	ـ	همغاړی، غېږ پرغېږ
هم اتاق	هم اتاقی	همکوټه، همخونی
هم خانه	ـ	همکوری، ګډکوری، همخونی
همانند	یو شان	یو ډول، یورنګ، ورته
هم آواز (همصدا)	ـ	هم اواز، هم غږی
هم آهنگ	ـ	همغږی
هم باز	ـ	هم لوبی
همدرد	همدرد(پ)	خواخوږی
همگام	ملګری	همګامی، همیونی
هم مجلس	هم مجلسی	همبنډاری
هم بزم	هم بزم	هم بنډار(ی)
هم بستر	ـ	همبستر(ی)
همبستگی	همبستګی، سره نښتون	پیوستون
همپا	ـ	مل، همیونی

همپایه (هم ترازو)	همپایه	انډیوال، همپوړی، همپوړی، همڅنگ
هم پشت	ـ	مرستی، ملگری(همکاری)
همپیاله (هم پیک)	همپیاله	همپیاله
هم پیشه	ـ	همدندی، همپازی
هم پیمان	هم پیمان	همتړونی، همژمنی
هم جنس	هم جنس	همنوږی
هموزن	هموزنه	همتولی
همجوار	همسایه	گاونډی، چموال، کندیوال
هم چشم	ـ	سیال، جوگه، بډ
هم خواب	هم خواب	همبستر(ی)
همدم	همدم	ملگری،انډیوال
همقوم (همتبار)	ـ	همټبری
همزبان	ـ	همژبی
همدین ـ همکیش	ـ	همدینی، همکېتی
همراز	همراز	خوالو، خوالگر
همخون (هم نژاد ، هم عرق)		همويني، گډويني
هم رای (همفکر)	ـ	هم سندی، هم اندی
هم رنگ	یوشان	همرنگ(ی) ، یورنگی
همروزگار(همعصر)	معاصر	هم مهالی، همپېر(ی)
همزاد	ـ	همزولی

همسال	ـ	همزولی
همسان	ـ	ورته، یورنگ، همرنگ
همسایه	همسایه، گوانډی	گاونډی، کډوال
همسو (همگرا)		هملوری، هموخی
همسود	کامنلویلت	همگټي(هېوادونه)
همزبان، همنژاد (همتار)		همژبی، همتوکمی
هم سبق (همدرس)	همصنفی	هملوستی، ټولگیوال
هم سخن	ـ	یو (ه) خوله، همسندی
هم میهن - هموطن (وطندار)		هم هېوادی، هېوادوال
همسر	همسر	مېړه، ښځه، میرمن
همسفر	همسفر	لارمل، ملگری، همیونی
همراه	ملگری	مل، هملاری
هم سن ـ	همسنه	همزولی، هم منگی
هم سنگ (همتا)	ـ	همتولی، همپوړۍ، همپوړی، همڅنگ
هم شکل	هم شکل	هم جوله، همډولی، همرنگی
هم صحبت	همصحبت	هم خبری، همگپی
همشیره	خور	خور، خورۍ (نرسه)
هم عقیده	هم عقیده	همگروهی
هم قطار	هم قطار، هم مسلکی	انډیوال، همغاړی، همڅانگی

همکار	ـ	همکار(ی)
هم کاسه (همخوراك)	ـ	همکاسه، همکوبی
هم کفو	ـ	ساری، سیال، گور
هم مکتب	د مکتب ملگري	ښوونځیوال
هم نام	سنامی	همنامی، همنومی
هم نرخ	ـ	همنرخی، یونرخی
همنشین	همنشین	انډیوال، گاونډی، سره ناست (پاست)
هموار	اوار	هوار

۳۰ - په مختاړي یامخکړ- باز پخواني او نوي پارسي ببلنگونه هم کوم کمی نه لري. د دغه مختاړي انگرېزي انډول (ري-)، المانی یې (ویدر) او پښتو یې (بیا -) دی. پښتو (بیا موندل) د دری (باز یافتن) ډیر پخوانی انډول بلل کېږي او په دې توگه ورته په نورو کړونو (فعلونو) کې دودور کولای شو، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
باز خواست	باز خاست	پوښتنه، گرویږنه
بازپس	دوباره	له سره، بیرته
باز پرس	پوښتنه	پلټنه ، څېړنه
باز رسان	مفتش	پلټونکی، څارونکی

بازساز	جوړوونکی	بیا رغاند
بازسازی	بیا جوړونه	بیا رغاونه، بیا رغاو
بازگو	-	بیاویونکی، بیاویلی
بازگویی	-	بیاویېنه
باز تاب (بازتابنده)	انعکاس	ځلښت، غبرگون
باز یاب	موندونکی	بیاموندی
بازیابی	موندنه	بیاموندنه
باز گشت (باز گرد)	بیرته راگرځېدل	راستنېدنه، (بیرته) راتگ
بازمان	-	شنشوب (رسوب)
باز آورد (ره آورد)	سوغات	ډالۍ، یادنښه
بازبین	تفنیش، مفتش	پلټونکی، څارند
باز بینی	تفتیش	پلټنه، څارنه
بازنگری	تجدید نظر	نوې کتنه، بیا کتنه
باز پسین	اخرین	وروستنی
بازپیچ	-	تاِل
بازتابش	انعکاس	ځلېدنه، بربښېدنه
بازجو	-	گرویږند
باز خرید	بیا اخېستل	یرغمل بیه، بونگه
باز دار	-	باز لرونکی، بازساتی
بازداشت، بازداری	گرفتاری	نیونه، نیونگ
باز داشتگاه	خواله جات(پ)، توقیف	اړیځی، ستناوځ

بازدم	بیرته سا ایستنه	سا اېستنه، سا اخېستنه، دمه
بازده	ـ	گټور
بازدید	ملاقات	لیدنه، کتنه، لیده کاته
باز پرداخت	ـ	بیا اداینه
باز مانده (بازمان)	ـ	پاتشونی، وروسته پاتې، ژوندی پاتې
باز کرد	ـ	پرانېسته، (بانکي حساب)
باز گیری	ـ	غوښتنه، غوښنلیك
باز رس	ـ	څارند ، پلټونکی
بازرسی	غورسی	څارنه، پلټنه
باز جو (باز جویی)	ـ	پلټونکی، (گروېږنه) پلټنه
باز گونه	ـ	بد مرغ، بدمرغه، بدبخت
باز نویس	ـ	بیا لمېسی
باز نشسته	متقاعد	کورناست
بازیافت	بیرته لاس ته راوړنه	بیا اخېسته، بیرته اخیستل، بیا موندنه
باز نشسته گی	تقاعد	کورناسته، کورناستی
بازستانی	ـ	بیرته اخېستنه

۳۱- پهٔ- ار روستاړي رغېدونکي پارسي کړنومونه په اوسنیو ایراني

نیولوجېزمونو کې مخ پر زیاتېدو دي، لکه:

گرفتار	ـ	ښکېل، نیولی، بندي
رفتار	رفتار	تګ، یون، کړه وړه، چلند
گفتار	خبرې	وینا، ګړهار
ویراستار، پیراستار	سموونکی	سمیال
نوشتار	لیکل	لیکنه، کښنه
ساختار	جوړونه	رغاو، رغاونه، جوړښت، اډانه
کشتار	قتل، وژنه	ټولوژنه، ټول وژله، چړاو
کردار	کردار	کړه وړه، کړن
پرستار	پرستار(ـه)	ووړپال، ناروغپال
جستار	لټونه	لټون، پلټون، پلټنه
خواستار	خواهش کوونکی	غوښتونکی، هیله من
خریدار	اخېستونکی	پېرونکی، پېرند
شنیدار(شنیداری)	اورېدنه(سمعي)	اورېدن(اوریز)

۳۱ - په - وش، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
مهوش	ـ	سپوږوزمه، سپوږمۍ مخی
سیاوش	ـ	توروزمه، تور ارغوش
پریوش	د ښا پېرۍ غوندې	ښاپېرۍ (وزمه)

لاله وش	_	غاټوزمه، لاله رنگ
ديوش(ديوفش)	د دېو غوندې	دېووزمه

۳۲ - په گون، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
گندم گون (سبزه)	-	غنمرنگ
لاله گون (لاله رنگ)	د غاټول غوندې	لاله رنگ
سيمگون	-	زرين
قيرگون	د قير په شان	قير رنگه، تورتپلی، توتپې
شبگون	د شپې غوندې	توره تياره، تورتم
ميگون	د شرابو په رنگ	مې رنگه
همگون(هم مانند)	_	ورته، همرنگ(ی)
نيلگون (نيلفام)	-	د نيل غوندې شين، نيلي، وودي
لعل گون (لعل فام)	دلال په شان	لال وزمه
گلگون (گلفام)	د گل په رنگ	گلرنگ
آسمانگون	د اسمان په رنگ	شين، اسماني
آبگون	د اوبو په رنگ	شين بخن
سرخ گون(سرخ فام)	تك سور	سور بخن، سوررنگی

۳۳- په - مانند ، لکه :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
مارمانند	د مارغوندې	مارډوله
درمانند	د مرغلرې غوندې	مرغلین
موم مانند	د مومو غوندې	موم وزمه
لعل مانند	دلال غوندې	لال وزمه
کرمانند	د کوڼ غوندې	کڼ هوخ، غوږدروندی

۳۴ - په - آسا ، لکه :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
دود آسا	د دود په شان	لکه دود ، دود وزمه، لوغړن
دل آسا	د لاسا	خواټولی، پوخلا ، هوسا
سیل آسا	د سیلاو غوندی	نیز وزمه
برق آسا	د بریښنا په شان	لکه بریښنا ، بریښنا وزمه
نوبت وار(نوبتی، متناوب)	نوبتي	واریز، په واریز ډول

۳۵- په - وار، لکه :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
فرزانه وار	_	پوهیالانه

پروانه وار	پتنګ	وزمه
خانه وار	–	کورنۍ، کورنیز، کورسر
فصل وار	–	پرهرکښت، هرکښته، موسمي
ماهوار	میاشتیز(پ)	میاشتنی، میاشتینی
پیداوار	–	پیداوار
برادروار	د ورور په څېر	لکه ورور، ورورګلویز، ورورانه
قهرمان وار	–	اتلانه، اتلوزمه
بزرګوار	–	ستر، پیاوړی
هفته وار	هفته يي	اوونیز، هره اوونۍ، اوونۍ پر اوونۍ
امیدوار	د کاندید په مانا(پ)	هیله من
پریوار	د ښاپیرۍ غوندې	لکه ښاپېرۍ، ښاپېرۍ وزمه
مردانه وار	د نارینه په شان	په مېړانه، مېړه وزمه
دیوانه وار	د لېوني په شان	لکه لېونی، لېونډوله
طوطی وار	د طوطي غوندې	لکه توتي، توتي وزمه
سراسیمه وار	پرېشان	ارور ترور
سوګوار	ماتم کوونکی	ویرن، ویرمن، ویرژلی
سزاوار	–	وړند(ـه)
سبزه وار	–	شینډنډ
راهوار	–	ارامیونی، یرغه
مرده وار	لکه مړی	مړزګه، مړوزمه، غونجا

شیروار	شیروار	منداڼو-غړکه-ځی(کول-وهل)
شاهوار(شاهانه)	_	شاهانه

۳۶- په - مرد سره رغېدلي پارسي تړنگونه (ترکیبونه)، لکه :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
ابر مرد	ابر مرد	زبروگړه، سترمېړه
شیر مرد	د زمري غوندې سړی	زمریالی، زمریال، زمری
دانشی	مرد پوه	مېړه، پوهیال
دادمرد	سخي	لوی لاسی، بښناوو، پراخلاسی
آزاد مرد	_	ازاد لوښی
جوانمرد	ځوانمرد	ځوان (لوښی)، ښه ځوان، مېړه
دولت مرد(مدار)	دولتي	چارواک

۳۷- په - یار رغېدلي پارسي تړنگونه، لکه :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
هوشیار	هوښیار	ویښیار
شهریار	شهریار	ټولواک، واکمن
دستیار	دستیار	مرستیال، مرستی
استاد یار	داستاد مرستیال	پوهندوی، پوهنوال

دانش یار	استاد ، پوهنیار	پوهنیار، پوهنمل
هنریار	ـ	هنرمل
خدایار	ـ	خدای دوست، خدایمل

۳۸- په - کرد ، لکه :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
عمل کرد	عمل کول، د کاراجرأ	کارکړن، پرځایکړه
کار کرد	رر	رر رر
یاد کرد	یادوبود	یادونه، یادنمانځنه
باز کرد	افتتاح	پرانېسته
پیکرد	ـ	پسې کړن
راه کرد	ـ	کړنلار، کارتوګه

۳۹- په - اگین، لکه :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
درداگین	له درد ډك	دردناك
زهر اگین	له زهر و ډك	زهرجن، زهرژلی
سهمگین	له بوږ نه ډك	بوږنوړی، بوږند
شرمگین	له شرمه ډك	شرمناك
غمگین	غمگین	غمجن، خواشینی، ویرژلی

آبگین	ـ	اوبلن، نری
نمگین (پرنم)	ـ	نمجن، زیمجن
خشمگین	قهرکوونکی	قهرژلی، قارجن، څاځمن
میانگین	وسطی	منځنی

۴۰- په - پذیر، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
امکان پذیر	امکان لرونکی	کېدونکی، کېدونی، شونی
انعطاف پذیر	انعطاف منونکی	نرم، نرمښت منی
آشتی پذیر	ـ	پوخلا کېدونی، پوخلاینوړ
آسیب پذیر	حساس	زیانمنی
تغیر پذیر	تغیر منونکی	اوښتونکی، ونجېدونکی، ونجوړ
تاثیر ـ اثر پذیر	تاثیر منونکی	اغېزمنی
جبران ناپذیر	نه جبرانېدونکی	ناسکیندی
خلل پذیر	خلل موندونکی	زیانېدونکی
خلل ناپذیر	خلل نه منونکی	زیان نه منونکی، نازیانمنی
برگشت پذیر	ـ	شاتگی
برگشت ناپذیر	ـ	نه ستنېدونکی، نا پر شا تلونی

شکست ناپذیر	ماتې نه خوړونکی	ناماتې
انکار نا پذیر	انکار نه منونکی	نا نټې، نانټوړ، نانټېاله

۴۱- په - نما ، لکه :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
انگشت نما	انگشت نما	گوت لکی، اوځار، رسوا
خودنما	خود نما	ځانښکاری
زرد نما	ـ	ژیړبخن
مرمر نما	د مرمروغوندې	مرمروزمه
نخ نما	ـ	تارښکاری، تاروزمه
قطب نما	قطب نما ، قبله نما	شمالښود ، قبله ښود
گندم نما	ـ	غنمرنگ ، غنمښود
دورنما	دورنما	لرلید
خوشنما	ښه ښکارېدونکی	ښکلی، ښه ایسی
قدنما	قدنما	ځان هېنداره
رونما	برجسته نما ، جوت ښود	مخرونې (ناوې)
تمام نما	ـ	ټول ښکاری
طاق نما	ـ	تاخچه وزمه
جهان نما	جهان نما	نړۍ ښود
آبنما	ـ	اوبرنگ، اوبښکاری، شینوبره

مسلمان نما	مسلمان نما	مسلمان ډوله
طوفان نما	ـ	توپان وزمه
بدنما	بد ښکاره کېدونکی	بدرنگ، بدا ېسی
آردنما (آردی)	د اوړو په شان	اوړه وزمه
بادنما	د باد په رنگ	توند ،گړندی، باد مېچ
شتاب نما	ـ	هودو گراف، هودو مېتر چټك مېچ
شب نما	ـ	بلینډه، بلاند
پیش نما	پېش امام	امام

۴۲- په - بر، چې د وړنگ، کښنگ او لېږد جاج ښندي :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
پیغمبر - پیامبر	پېغمبر	استازی، ځری
مسافر بر	مساپروړونکی	سپرلۍ لېږدی، سپرلیز (گاډی، الوتکه)
رهبر	رهبر	سرلاری، لاربښود ، مشر، سرغندوی
دربر	شامل	رانغښتونکی
رنجبر	رنځ وړونکی	زیار کښ، ربړیالی
باربر	باروړونکی	باري، پنډي، پلنډي
فرمانبر	ـ	فرمانوړی، ورمندوړی

چاییر	چای بر	چای اېشی، چای جوش
امر بر	ـ	(دوتري) ډاگی
دلبر	زړه وړونکی	مینه، مینه وړی
سیمین بر	ـ	سپین غېږی
سیل بر	ـ	توی، خوړ، لګړ

۴۳- په ـ مان، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
ساختمان	جوړونه	وداني، رغاونه، جوړښت
خانمان	ـ	کورنۍ، کهول
دودمان	ـ	رر رر
سازمان	ـ	سازمان
زایمان	ولادت	لنگوال، لنگون، زېږون

۴۴- په - دان یا - دانی د توني او لوښني روستاړي په توگه، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
گلدان، گلدانی	گلدان	کونډاله، کوکنۍ
آتشدان (دیگدان)	ـ	اورغالی، نغری
قهرمان	قهرمان	اتل
زهدان	زهدان	زېلانځ، گېډی
سنگدان	ـ	شا ټینگه

قندانی(قندان)	قندانی	خوږنی
شکردان	رر	رر
چمدان(جامه دان)	بکس، سوټ کېس(پ)	چمدان
قلم دان	ـ	قلم دان
جز دان	همیانی	جیبی کتاب، بټوه، مشلیکی
سرمه دانی		رنجرومه
سگرت دانی	سگرت دانی	سگرتنی
خاکستردانی	خاکستردانی	ایرنی
خمیر دان(ـی)	ـ	کولپي
بایسکل دانی	ـ	دوڅرخنی
شمعدان (ـی)	ـ	ماردنگی
میوه دانی	میوه داني	میوه نی
چتری دانی		چترنی
شاشدان		پوکنۍ، متیازنی
تفدانی	تفدانی	توکنۍ
تخمدان (شیردان)	ـ	زېلانځ، گب
یخدان	یخدان	یخنی، لوی وسپنیزبکس
ناوه دان	ناوه	تره، تری، څمڅی
آبدان	آبدان	اوبنۍ
زنخدان	شانه دان	ږمنځنی

۴۵- په - باف، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
گلیم باف	ټغر او بدونکی	چلگر، کنهوال، پېښور
پشمینه ـ پشم باف ـ	-	وړی اوبی
قالین باف	قالین اوبدونکی	غالی اوبی
بوریا باف	پوزی جوړوونکی	پوزیار
خیال باف	خیال پالونکی	انگېریال، واندیال
دروغ باف	دروغ اوبدونکی	دروغجن، دوړن
تهمت باف	تومت لگوونکی	تور لگاوی
منفی باف	منفی باف	نشتاند، نهیلېست
زرباف	ـ	زروبی
جوراب باف	ـ	پلستر اوبی
مخمل باف	ـ	بخمل اوبی

۴۶- په ـ نشین، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
دلنشین	ـ	زړه راکښونی، په زړه پورې
جانشین (جایگزین)	جانشنین	ځایناستی
مرز نشین	ـ	برید مېشتی
صحرا نشین	صحرایی	کوچی، پوونده، بیدیا مېشتی

بادیه نشین	رر	رر
کرایه نشین	کراکېنا ستونکی	کډوال،کرایوالا
خانه نشین	کور کېناستونکی	کورناست، پرکور
شیخ نشین (نشینی)	شیخ نشیني	شیخ مېشتی (هېواد ، سیمه)
عرب نشین	ـ	عرب مېشتی
یهود نشین	ـ	یهود مېشتی
گوشه نشین (خلوت نشین)	ـ	گوټ ناست (ـی)
دهنشین	د کلي اوسېدونکی	کلیوال
شهر نشین	د ښار اوسېدونکی	ښاری، ښاري
همنشین	ـ	همغاړی، گاونډی، انډیوال
ته نشین	رسوب	بېخ، بېخنیو ، شنشوب

۴۷ - په ـ پراگنی، لکه :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
دروغ پراگنی	دروغ ویل	دروغ بادونه
زهر پراگنی	زهر شیندل	زهر شیندنه
مکروب پراگنی	مکروب شیندل	مکروب شیندنه
تخم پراگنی	تخم پاشي	توخم کرنه، توخم شیندنه
سخن پراگنی	بروډ کاسټ	رادیویي خپرونه، خبرلوڅي

۴۸- په - بین، لکه :

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
خود بین	خودبین	ځان وینی
نیکبین	ـ	ښوینی، نېکوینی
بدبین	بدبین	بدوینی
خوش بین	خوشبین	ښوینی
نزدیك بین	نژدې لیدونکی	لنډوینی
باریك بین	باریك بین	کك وینی، ووړ وینی
سیال بین (تماشاچی)	تماشگر	نندارچی، سیلانی
دور بین	دوربین	لروین، لروینی
ذره بین (خوردبین)	ذره بین	کلك وین
پله بین	پله بین	ورځچاری
کجبین (لوچ)	ـ	کوږ سترگی، چغر
فالبین	فال لیدونکی	پالي(پ)، پالگر

۴۹ - په ـ رو ، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
خودرو	موټر، گاډی	اډی
راهرو	ـ	لاروی
پیرو (دنباله رو)	پیرو	پلیونی، لاروی
شبرو	ـ	شپه یونی، شپه گرځی

میانه رو	ـ	منځلاري
پیشرو	ـ	پرمخیونی
موتر رو	سړك	سپره لار
پیاده رو	ـ	پلې لار

۵۰- په – خوان، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
دستر خوان	دسترخان	کوبی، کوندری
فراخوان	دعوت	بلنه
آواز خوان	گلوکار(پ)	سندرغاړی
خوشخوان	خوش آواز	خوږ غاړی
سرودخوان	ـ	سرودبول، سندربول
غزلخوان (غزل گو)	ـ	غزلبول
نعت خوان	نعت ویونکی	نعتبول، ناتبول
قرآن خوان	قرآن لوستونکی	قرآن بول
سوز خوان (نوحه سرا)	ـ	ساندو ،ویرنبول

۵۱ - په - رس، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
بازرس	مفتش	پلټونکی، څارونکی

دسترس	ـ	لاسرسی
نورس	ـ	نوررسی
زودرس	ـ	ژررسی
فریادرس	ـ	غو رسی، غمخور

۵۲- په - گیر او - گیری روستاړی منځته راغلي پارسي بېلنگونه، لکه:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو
دمگیر	ـ	دوپ (لند ه تودوخه)
نخگیر	تارنیوونکی	تارنیو (ماشین)
دندان گیر	وړ	وړند ، خوندور
سیم گیر	ـ	سیم نیو
غافلگیر	غافلگیر	ناگار، ښکېلی
همه جا گیر (ساری)	ساري	ټولپمی، پمخپوری، ډېر خپوری
شماره گیر (تلفون)	شمېر ثبتوونکی	شمېر نیو (لرغړون)
سنجاق گیر(سنجاق دانی)		ستگنۍ
بادگیر	بادگیر	هوا بندی
بارانگیر	ـ	باران نیو، باران پنا ، (د باران) چتر، څېر
نکته گیر (خرده گیر)	ـ	گوتنیوونکی، ویارپال
سهیل گیر (سهل انگار)	اسانخوښی	ناغېړی، سرسري

سربازگیری	–	سرتېرنیونه
فراگیری تحصیل	جامعیت زده کړه	ټول نغښتي
ازسرگیری	–	له سره پیلول
سوختگیری	–	سونتوك اخېستنه
اندازه گیری	اندازه اخېستنه	کچ و مېچ
کره گیری	–	کوچ اخېستنه، شاربنه
لکه گیری	رټه نیونه	رټه پاکي
رد پا گیر	پل پلټونکی	پل نیو، منډ نیو، څرکبه
فاصله گیر	–	واټننیو
جنگیر	–	پېریانی
کشتی گیر	غېږ نیوونکی	پالوان، غېږ باسی
دشوار گیر (سختگیر)	–	سخت چاری
وامگیر	–	پوروړی، پوروونکی
گلگیر	گلگیر	خټپاک (گاډی)
درگیر	گیر	ښکېل
کفگیر	کفگیر	سمڅی، کرنډی
هواگیر	هوادار	تاندهوا

۵۳ - په (- انگیز) یا (-برانگیز) روستاړي رغېدلي پارسي بېلنگونه

په پښتو کې په راز راز روستاړو سره انډول کېدای شي:

پارسي	ناکره پښتو	کره پښتو

دل انگیز	زړه خوښوونکی	زړه تاندی
روح انگیز	روح خو شالوونکی	زړه راکښونی
حیرت انگیز	اریا نوونکی	هېښنده
گفته انگیز		-
وحشت انگیز (هولناك)	وحشت رامنځته کوونکی	بوږ نوړی، سونځ، تر هوړی
هول انگیز (مهیب)	_	
فتنه انگیز (فتنه آمیز)	پتنه زېږوونکی	پتنه پاری، پتنه زېږی
سر انگیز (شرارت انگیز)	شر اچوونکی	اورپکی، اورگډی
عبرت انگیز	عبرت ورکوونکی	لوستښود
شهوت انگیز	شهوتی	خارښتی
غم انگیز	غموونکی	ویر لړلی، ویر پاری
طرب انگیز (طربناك)	_	مست، خوښند
عشق انگیز	مینه پیدا کوونکی	مینه پاری
نشاط انگیز	خوښي زېږوونکی	خوښند

دربیم څپرکی

د یوې - کره پښتو لیکلارې
سیندګی ډوله لارښود

د یوې - کره پښتو لیکلارې سیندګی ډوله لارښود

دا کوشنی سیندګی (فرهنګوټی) ډوله لارښود چې د اړوندې چلند لارې (پروسیجر) ، آرونو او لاسوندونو پر بنسټ اوډل شوی دی ، د ټولیزې ورځنۍ ګټې اخېستنې او لاسرسۍ لپاره وړاندې کېږي . په دې ترڅ کې دا هڅه شوې چې د کره بڼو د ښه تراوینګ په موخه له غږیزلیك یا غږیزې ابېڅې (فونیمیکي الفبې) کار واخېستل شي او د یوه نیم نابومه یا ګران ویي مانا هم په لیندیو کې ولیکل شي . د غبرګژبیزو (ټ، ډ، ړ، ڼ) فونیمیک انډولونه (ṭ, ḍ, ṛ, ṇ) ، د (ښ) هغه (x̌) ، خجنښه (ـَـ)، زورکی(ə)

او لـــړو ډېـــر اوډون تـــر کلیـــوال پاچاراوروســـته ځـــوان اڅکـــزي سولګرپوه(کمپیوټرپوه) نور هم پسې را بشپړ کړل.

الف "ا" (a, ā, +o, +u, +w)

الـف (ا) د پـښتو ابېخـې ړومبـی تـوری دی چـې د یـوه خپلـواك (واوېـل) د څرګندوی په توګه د ویي او څپې په سر کې، له یو څو ویبو (آ ، آس ، آر ، آره ، آړ ...) پرتـه نـور پـه ټـولیز ډول د زور یـا فتحـې (a) هـومره لنـډ وینـګ (تلفظ) لري. د ویي او څپې په پای کې د پوره عربي الف (ا ā) هـومره اوږد ادا کېږي خو د عربي یا هندي (اردو) په پېښو یې د همزې (ء) بڼه او وینـګ راخپلول کره نه دي. د پورتنیو دروګونو سر الفونو پر سر پرتـه لیکـه یـا مـد تش د همدې لپاره کښل کېږي چې لـه ټولیزو سرالفونو یـا زورونـو (فتحـو) سره یې بېلتون راشي . له پارسي سره ګډ سر الف او مد لرونکی سر الف هـم د زور (a) ښـوونې لپـاره بې لـه مد ، همـزې، پـېښ یا بلـې نـښې نـښانې لیکل په کار دي، لکه څنګه چې پـه همدغـه پـټـې کـې کـښل شـوي دي، تـر اوږده (مجهـول) او لنـډ (معـروف) "و" لـه مخـه تـش د دې لپـاره لیکـل کېـږي چې له زورکیوال ببواك یا معدوله و (wə) سره یـې تـوپیر راشـي، لکـه پـه (اور) او (اوږد) کې، او پـه دې توګـه یـې تـر دغـه بـل و (wə) لـه مخـه لیکـل بېځایه او ناکره ګڼل کېږي، لکه پـه وربـل، وربـوی، ولـس، وزګـار، وسـپنه ... کې او دا پـه دې مانا چې پـه دغـه لړ ویبونو کې د خپلواك و (o) پـه پرتلـه

زورکیوال ببواك و (wə) ډېر ویل کېږي او معیاري ارزښت لري. همداسې يې د (ی) ګانو ترمخه درواخله.

کره	غږيزليک	ناکره
ابا	abā́	آبا
اباد	abā́d	آباد
اباسين	abāsín	آباسین ، ابا سیند
ابره> یېبره	yebrá	
اپلاتون	aplātún	افلاطون
اجه > اوجه		
اڅکزی	acəkzáy	اچکزی ، اچکزائی
اخېستل	axestə́l	اخستل ، اخیستل
ادينه	adıná	ادینه
اډه (پایګاه یا سټېشن)	aḍá	هډه
آر (اصل)	ār	ار
ارابه	arābá	عرابه ، ایرابه
ارام	arā́m	آرام
ارام سمندر	arā́m-samandə́r	غلی سمندر ، بحرالکاهل
ارت	art	ārat ارت
ارز (- ونه)	arz (-úna)	اسعار

ارزښت	arzə́x̌t	اهمیت
ارزښتمن (ارزښتناك)	arzəx̌tmə́n	مهم ، اهم
ارزول	arzəwə́l	ارزيابي كول
ارزونه (ارزونګ)	arzawə́na	ارزيابي ، ارزشيابي
ارغندی	arγandáy	ارغندې
اروا پوهنه > سا پوهنه	arwāpohə́na	
اروپا	arupā́	اوروپا ، اروپه ، يورپ
آرياني	āryāní	ارياني (اريايي)
آړ (مانع ، شرط)	āṛ	اړ
اړتيا وړ	aṛtyā- wár	د اړتيا وړ
اړخ	aṛx	اړخ ، آړخ
آړوتی (شرطی)	āṛwətáy	اړوتی
اړيکی (اړيکې)	aṛikáy	اړيکه (اړيکې)
ازاد	azā́d	آزاد
ازمايل (ازمويل، ازمېيل)	azmāyə́l	ازمېښتول ، تجربه كول
ازمېينه (ازموينه)	azmeyə́na	ازمينه ، ازمېنه
آس	ās	اس
اسپانيا	aspānıā́	هسپانيه
استاد	ostā́d	استاذ
استراليا	astrālıā́	استراليه
استوګنه (استوګه)	astogána	هستوګنه

استوګن	astogán	هستوگن
اسلام کلا	eslām-kalā́	اسلام قلعه
اسمان	asmā́n	آسمان
اسوېلی	aswelā́y	اوسېلی
اسیا	asyā́	آسیا ، آسیه
اغېزه (اغېز)	aγezá	اغیزه
افریقا	afrıkā́	افریقه
اګی > هګۍ		
المان	almā́n	جرمني
الو	alú	آلو
الیخېل	alıxél	علیخېل
الیزی	alızáy	علي زی ، علی زائی
الیشنګ	alıšáng	علیشنگ
الینګار	alıngā́r	علینگار
امله	amlá	آمله
امرل (انتخابول)	amrə́l	مرل
امریکا	amrıkā́	امریکه
انځور (تصویر)	anjór	انځور
اند (فکر)	and	آند
انډۍ	anḍə́y	غورمه، قورمه
انګازه	angāzá	ازانگه ، زونگه

اوار > هوار		
اواز	awā́z	آواز
اوبه هوا (اوب هوا)	ob-hawā́	ساوبه، آب وهوا ، اوبه او هوا
اوبې	obé	اوبه
اوبېشی (آبجوشی)	obešáy	اوبه اېشی
اوپیان	upyā́n	اوفیان، افیان، هوفیان (شریف)
اوتریش	otríš	اطریش ، اتریش
اوجاړ > ویجاړ		
اوچکل > وچکل	wəčkə́l	
اوچن > وچن	wəčən	
اوچوکی > وچوکی	wəčukáy	
اوچولی > وچولی	wəčoláy	
اوچونی > وچونی	wəčonáy	
اوثنډ	ucə́nḍ	اووثنډ
اوخولې	uxúlay	اووخولې
اودرول > درول	dərəwə́l	
اوده > وېده	wedə́	
اولان باتور	ulān-bātúr	الان باتور
اوربل	orbál(د فیر بولۍ)	وربل

اوربل > وربل	wərbál	
اوربوز > وربوز	wərbúz	
اور ببړۍ (براس ببړۍ)	or-berə́y	بخاري ببړۍ یا کشتۍ
اورخاړی > ورخاړی	wərxā́ṛay	
اورغۍ	orγə́y	اېرغۍ ، ترغۍ
اورگان	orgā́n	ارگان
اورگاډی	or-gā́day	رېل ، ترین
اورگون	orgún	ارگون
اورمېږ > ورمېږ	wərméğ	
اوروزگان	orozgā́n	ارزگان
اوریځ	uryáz	وریځ
اورېدل یا وورېدل	oredə́l	ورېدل
اورېدل	awredə́l	اروېدل
اوړی > ووړی		
اوړکی > وړکی		
اوړمه (ورځ) > وړمه (ورځ)	wəṛmá	
اوږد	óğd	اوږد
اوږه > هوږه		
اوږه	uğá	ووږه
اوژغوني > وژغوني		
اوزار	awzā́r	ابزار ، اسباب ، لوښي

اوزگار > وزگار	wəzgā́r	
اوزلوبه > وزلوبه	wəzlóba	
اوزه > وزه	wəzá	
اولس > ولس	wələ́s	
اوس	os	اُوس ، اُس
اوستربل > وستربل		
اوسترمهال > وسترمهال		
اوسمهال > وسمهال		
اوستری > وروستی		
اوښتی	awə́x̌tay	اوړېدلی ، اړېدلی ...
اوښکه	úx̌ka	وښکه
اوشنل > شنل		
اوولس	owə-lás	اولس
اووم	owə́m	اوم
اوونۍ	ownə́y	اونۍ
اوونیز (- ه)	owníz(-a)	اونیز (- ه)
اووه	owə́	اوه
اووی > ووی		
اویه > هویه	hóya	
اېټالیا	eṭalıā́	اتالیه ، ایطالیه ، اټلي
اېرب > رېب	reb	

ايږ ، اېږ> هېږ	heğ	
اېستل	estə́l	ايستل ، وېستل، ويستل
اېسل	esə́l	ايسل
اېشله	ešə́la	ايشله
اېشنا	ešnā́	ايشنا
اېشېدل	ešedə́l	ايشېدل
ايښ پېښ > هېښ پېښ	héx̌ péx̌	
اېښوول	ex̌owə́l	ايښوول ، اېښودل
ايغ يېغ	éγ- béγ	
اينجه > هنجه		
اينځر	ınjə́r	اېنځر ، انځر
اينڅۍ > څنۍ	cənə́y	
اينداره > هېنداره	hendā́ra	
اېنده (سا ، دمه)	énda	اينده
اېنده (ناخصى)	éndə	اينده
اينه > ينه		
ايواد > هېواد		
ايواځي > يوازې		
آيه > هويه	hóya	

ب – b (بې)

د پښتو ابېڅې دويم توری

کره	غرېزليك	ناکره
بابېز (ناڅيز ، معمولي)	bābéz	بابز ، بابس
باچا > پاچا	pāčā́	
بادر	bādə́r	بادور ، بهادر
بادري	bādərí	بادوري ، بهادري
بادرۍ	bādərə́y	بادورۍ ، بهادرۍ

بارخو	bāṛx̌ú	باړخه، باړخو
بانجان	bānjā́n	باڼجن
باندې (پر -)	bā́nde	باندې
باندېنی (پاسنی)	bāndenáy	باندینی، باندنی
باهو (-گان)	bāhú	باوو
بایلل	bāylə́l	بېلل، بایلودل، بایلول، بایلوول
بایلنه (بایلنې)	bāylə́na	بایلات
باټینګڼ (بانجان، رومي بانجان)	bāṭıngáṇ	باټینګړ، باټینګر
باڼو (- گان یا باڼه)	bāṇú	باڼه (مفرد)
بډاینه	baḍāyína	غنا، غنی سازی
بډایول(شتمنول)	baḍāyaw	شتمن کول، بډای کول
برتانیا	bartānıā́	برېوړکۍ
برتانیې	bartānayí	برتانیایې، برطانوي
برخلیك	barxlík	برخه لیك
برخمن	barxmán	برخه من
برخوال	barxwā́l	برخه وال
برخه	bárxa	بخره
برخیز	barxíz	برخه ایز، برخه ییز
برسېره > (پردې) سربېره		

		برگړندی، برگنډی > روغبړ
لاسبری	barlā́say	برلاسی (برتر)
برم	bram	برم
لاسته راوړنه	baryā́	بریا
برېښنالیك	brex̌-lík	برېښلیك
بربوړکۍ، بوربوړکۍ، برېرکۍ	bəṛbuṛakə́y	بړبوړکۍ
Búšpəṛ	bə́špəṛ	بشپړ
بخښناوو	baxāwú	بښناوو
بخښنل	baxə́l	بښنل
ببښنل	baγót	بغوټ
برالبه	blā́rba	بلاربه
بله خوا	bə́lxwā	بلخوا
برلنځه	blánja	بلنځه (غټه څېړۍ)
		بله پورې > وبله پورې
بلهاري	balhā́r(-ay)	بلهار(-ی) قرباني شوي
بلهاري کول	balhārawə́l	بلهارول
بلهارى	balhārí	بلهاري (قرباني)
بلوچ	balóc	بلوڅ
ډمپره، ډمبره، بنبوره، غمبوز، ټنډه غالبوزه،	bambára	بمبره

		کټه مچۍ)
بنجخه (ببره شاخچه)	banǰə́x̌a	بنجخ
بندیز	bandíz	بندېز
بندړ	bandə́ṛ	بندڼ
بنډار (محفل)	bandā́r	بانډار ، بنډاره
بنزۍ	bənzə́y	بنځۍ
بڼه (څېره ، شکل)	baṇá	بڼه (پر)
بوت	but	بت
بوت (برد ، میبرد)	bot	بوته ، بوتلو ، بوتلئ
بوج (د خټکي تخم)	boǰ	بنج
بوچری (کوټۍ)	bočə́ray	بچری
بوځي (ببرد)	bóji	بوزي
بوخت	boxt	بخت
بوخڅکۍ	boxcakə́y	بوڅخکۍ
بوخڅه	boxcá	بوڅخه
بوډا	buḍā́	بډا
بوډۍ (زړه ښځه)	buḍə́y	بډۍ
بوږن (دهشت)	bóğən	بږن ، بوگن
بون (د جرمني پلازمینه)	bon	بن
بونېر	bonér	بنېر

بهېدل	bahedə́l	بیبېدل
بیاڼ (د آس بچی)	byāṇ	بهاڼ
بیایي	byāyí	بوزي (پ)
بیده > وېده		
بیران> وران		
بیرته	byárta	بیار ته ، بېرته
بیول	bıwə́l	بوول ، ببول
بیړنۍ (سملاسي) مرسته	beṛanə́y mrásta	چټکه مرسته، عاجله مرسته
بیړه	bíṛa	بېړه
بی یېبري (بې حاصله، بې ثمره)	be-ébre	بې ابري
بې پولې (ډاکټران)	be-púle	بې سرحده (ډاکټران)
بې پلوه	be-paláwa	بې پرې، بېطرفه، غیرجانبدارانه
بې تا (بې له تا)	be tā́	پرته له تا
بې ښې بدې	be x̌é - báde	پرته له ښی‌ بدې
بېلګه	belgá	bélgaبلګه، بولګه
بې مرستې ...	be-mráste	بې له مرستې، له مرستې پرته

پ – p (پې)

د پښتو ابېڅې درېيم توری

کره	غږيزليك	ناکره
پاتند (پایند)	Pā́tənd	پاتنی
پاتوړی (میراث)	pātawə́ṛəy	پاتمړې
پاڅېدم	Pā́cedəm	وپاڅېدم
پارسي	pārsí	پاړسو ، فارسي
پازوال (مؤظف، مسؤول)	pāzwā́l	پازه وال
پالوان	pālawā́n	پهلوان
پاموړ	pām-wáṛ	د پام وړ

پانگه	pā́nga	پنگه
پانگوال	pāngwā́l	پانگه وال
پای ټکی	pā́y ṭə́kay	د پای ټکی
پایلامه (خاتمه، عقوبت)	pāylāmá	پیلامه
پایلنیوی (نتیجه گیري)	pāylnıwáy	د پایلې اخېستنه، نتېجه اخیستنه
پایلوځ	pāylúc	پایلوچ
پایله (پازیب، نتیجه)	pā́yla	پیله
پاینه (بقاء، دوام، ادامه)	pāyə́na	پایونه ، پایېنه
پخپله (شخصاً)	pəxpə́la	په خپله
پخسه	paxsá	پسخه
پخلنځی (پخلنځ)	paxlənjáy	پخلی ځای، د پخلي ځای، آشپزخانه
پخلیکار	paxli-kā́r	پخوونی
پخول	paxawə́l	پوخول
پخوله	pəxáwla	توره ټوخله ، توره غاړه
پرانسه (فرانسه)	parānsá	فرانس ، فرېنس
پرانسي (فرانسی)	Parānsí	فرانسوي ، فرېنچ

پرانېسته (افتتاح)	prānésta	پرانېسته ، پرانېستنه
پرتله	partalá	پرتله (partála)
پرتليز	partalíz	پرتله ييز
پرتوگاښ	partogā́x̌	پرتوغاښ
پر دې سربېره	pər de sarbéra	په دې برسېره ، برسېره په دې
پر شا	pər šā́	په شا ، پشا
پر کور و پر ببديا	pər kór-o-pər…	
پر وړاندې	pər wṛánde	په وړاندې ، په وړاندي
پرشنبه، پر درو بجو	pər šánba, pər dró bajo…	په شنبه، په درې يا دريو بجه
پرله پورې (پرله پسې)	parla póre	پبله پورې، بله پورې، پله پورې
پرله پېيلی (منظم، پرله پورې)	parla peyə́lay	پله پېيلې
پرمخيونی (پيشرو ، مترقی)	pərmaxyúnay	پرمختلونکی،پرمختلونی
پرهار	parhā́r	پرهر
پرښته (فرشته)	parəx̌tá	پرېښته

پرخه	pə́rx̌a	پرښه (ښويه تيږه)
پرېوستل	prestə́l	پرېستل (څملول ، راکوزول)
پرېوينځل (وينځل)	premınjə́l	پرېمينځل (مينځل)
پرېوزي	prewə́jı	پرېوځي
پرېښودل	prex̌owə́l	پرېښوول
پرېښودونکی ، پرېښونکی	prex̌owúnkay	پرېښوونکی
پرې اېښی	préx̌ay	پرېښی (پرېښوونی، متروك)
پړمخي	pə́ṛməxe	پړمخې
پوز پرېکړی	paz prekə́ṛay	پز پرېکړی
پوزه ، پېزه	páza	پزه
بوی احساسول	pazawə́l	پزول (شميدن)
پوستول	pastawə́l	پستول (نرمول)
پخساك	pasxā́k	پسخاك
پوزخند	pəsxánd	پسخند (- ی)
پخسول	pəsxwə́l	پسخول

پسخېدل	pəsxedə́l	پخسېدل
پسرلی	pəsarláy	سپرلی
پسور (پسورور)	psor	سور (سورور ، سره ور)
پشه يي (پشه یان)	pašayí	پشه ئي (پشه ئیان)
پښتپوهنه (علم الانساب)	pəx̌tpohə́na	پښتپېژندنه
پښتو	pəx̌tó	pəx̌téo ، پُښتو (puštó)
پښتون	pəx̌tún	پُښتون (puštun)
پښتونخوا	pəx̌tun-xwā́	پښتونخواه ، پختون خوا
پښه	px̌a	پښه (pə-) ، ښپه ، خپه
پښین	px̌ín	پېشین ، پېښین
پښې یېله	px̌e-yábla	پښې ابله ، پښې لوخ
پښېمان	px̌emā́n	ښپېمان ، خپېمان
پکې (ورکې)	pəké	پکښې ، په کې ، پکښي کي
پګړۍ (لونګۍ)	pagṛə́y	پړګۍ، پټکی، پګه، بګړۍ، لونګۍ، ړنګۍ، سمټه
پل چرخي > څرخي پول	carxí pul	
پلارومور	plā́r-o-mór	پلار او مور
پلوسه	palósa	پلوڅه
پله پر پله (قدم	plə́-per-plə́	پله په پله

		پر قدم)
د پلیو لار	pəle-lā́r	پلې لار
پناه غوښتونکی	panā-γā́ṛay	پنا غاړی (پناه جو)
پُنځ (ponj)	pənj	پنځ - ول ، -بدل (طبیعت، خلقت)
پنډوسکه ، توپ ، بال	panḍós – (gin)	پنډوس (ګینې)
پخلا	poxlā́	پوخلا
پخلاتوب	poxlāyə́na	پوخلاینه
پرتګال ، پرتقال	portagā́l	پورتګال
فوځ ، فوج	pawj	پوځ
فوځي قطعه	pawzí-ṭolgay	پوځي ټولګی
پوښتنپاڼه	pox̌t pā́ṇa	پوښتپاڼه (ورقه استعلام)
پوښتنه اختنه	pox̌tə́na- ax̌tə́na	پوښتنه اښتنه
پوښتننښه ، پوښتن نخښه	pox̌tnáx̌a	پوښتنښه
پورېوزي	porewə́ji	پورېوځي
پل	pul	پول (جسر)
پلو	polā́w	پولاو
پلۍ	polə́y	پولۍ (نینه، تناکه)
پولنډ ، پولند	Poláynḍ	پولینډ

پوهنځی	pohanjáy	پوهنځی
پوهنځانګه (پوهنیزه ځانګه)	pohən-cā́nga	علمي ځانګه(رشته، مسلک)
په اړه (په تړاو)	pə-áṛa	په اړوند ، په ارتباط
په ټولیز ډول	pə ṭolíz ḍáwəl	په عمومي ډول، عموما
په خپله خوښه	Pəx pə́la xwáxa	په خپلې خوښې
په خپله کوټه کې	pə-xpə́la-koṭá-ke	په خپلې کوټې کې
په رښتینه (په رښتیا)	pə-rəx̌tína	په رښتینې
په یو مهال کې (همهاله)	pə əyáw mahāl ke	په عین زمان-حال کې
پیاغله (مفلر، دستمال ګردن)	pyā́γla	غاړپټۍ،د غاړې دسمال یا څپونۍ، ګلوبند
پېچدره	péč-dara	درۀ پېچ، د پېچ دره
پېر (پېرنه)	Per	پېرودنه، خرید ، خریداري
پېرل	perə́l	پېرودل
پېرو پلور	pér-o-plór	پېرودنه او پلورنه، پېر او پلور
پېروني	peróne	پرویني ، پروین
پېری (جن)	peráy	پېریان
پېریان (جن ها)	peryā́n	پېریانان

پېړ (پنډ ، ضخیم)	Peṛ	پرېړ
پېژند پاڼه	pežandpā́ṇa	د پېژندنې پاڼه یاکارت، د هویت کارت(شناخت کارټ)
پېژند نښه	pežand náx̌a	پېژند نخښه
پېشنمی، پېشمنی > چرغړ		
پیسته (مېوه)	pɪstá	پسته
پیشو	pɪšó	پیشي
پېنځڅنډ	pɪnj-cə́nḍ	پنځه ضلعي، مخمس
پېنځسوی (پېنځسویز)	penj-səwáy	پنځه سویز، (لوټ ، ټولګی ...)
پېنځکلن	penj kalán	پنځه کلن
پېنځکلن	penj-kalán	پنځه کلن
پېنځلس	penjə́-las	پنځلس
پېنځمه (چارشنبه)	penjə́ma	پنځمه ، پنځم ، زیارت
پېنځوس	penjós	پنځوس
پېنځه	penjə	پنځه
پېنځه ویشت	penjə́-wɪšt	پنځه ویشت ، پنځویشت

پیل	pıl	فیل ، هاتي
پیلامگر	paylāmgár	پیلامه گر،آغازگر
پیلمرغ	pıl-mә́rγ	فیل مرغ، شونډکیز چرگ
پېيل	peyә́l	پېودل، پېرل

ت – t (تې)

د پښتو ابېڅې څلورم توری

کره	غږیزلیک	ناکره
تاخچه (تاخ)	tā́xča	طاقچه (طاق)
تاریخ ځپلی	tārıx japə́lay	تاریخ وهلی
تاریخساز	tārıxsā́z	تاریخ جوړوونکی
تاړی (افېکس)	tā́ṛay	وند ، وندی
تا کره > ستا کره		
تا ویل	tā wayə́l	تا وې ، تاول
(تل -) ترتله	(ə́rxə́tə́l-) tərtə́la	تلتله
تر ټولو وروسته	tər ṭólo wrústa	وروسته د ټولو

ترخه	tərxə́	تراخه
ترخه	tərxá	تریخه
ترښځ (تېشه)	tərx̌ə́j	تخز ، تخځ
تر- لاندې ،- پورې ...	tər-lā́nde, póre	د- لاندې ، - پورې ...
ترندار (تره ښځه، کاني)	trəndā́r	تنداره ، تینداره
ترور	tərúr	ترهور
ترورمۍ	troğmə́y	تروگمی ، تررمۍ
تروښل (احتطافول)	trox̌ə́l	تروړل، تروښول، اغوا کول
تروه	tərwə́	تراوه
تروه	tərwá	تریوه
ترهگر (تروریست)	trahgár	ترهه گر، دهشت گرد ، وېره اچوونکی
ترهند	Trə́hənd́	ترند
ترهول	trəhawə́l	ترول
تریختورۍ (کرېله)	trıxtorə́y	ترخه تورۍ
ترې (ازش)	tre	ترېنه
تریپولیس	trıpolís	طرابلس
تړون ماتی	taṛun mā́tay	تړون ماتوونکی
تس نس (شیند پرشیند)	tás nás	تس ونس
تس ونس (ژرخوړلی)	tás-o-nás	تس نس، حیف میل

تسکوره (تېشه)	taskóra	ستکوره ، ټسکوره
تش	təš	تس
تش لاس یا تشلاس	təš lā́s	تش لاسی
تشیا لیونی (فضا نورد)	təšyāl yúnay	ستور مزلی
تشیال بېړۍ	təšyāl-beṛə́y	کیهاني بېړۍ، فضايي بېړۍ
تښتن، تېښتن > ښتن		
تگ وراتگ	tág-o-ratág	تگ او راتگ
تلزرغون (- ی)	təl zarγún (-ay)	تلشین ، همېشه بهار
تلین	tlın	تلینه ، تلنه
تمه	táma	طمع ، طمعه
تمځی (ایستگاه)	tamjáy	تمځای
تن پر تن جگړه	tán-pər-tán ǰagṛá	تن په تن جگړه
تڼی	taṇáy	تڼیوال
توپان	topā́n	توفان ، طوفان
توتاخېل	totāxél	طوطاخېل
توتي	totí	طوطي (طوطا ، توتا)
توخم	tóxəm	تخم
توخی	tóxay	توخي، توخی (tóxəy)
تورپوستی	tor póstay	تور پوستکی، تور پوټکی

طورخم	torxám	تورخم
تور پرشا تگ	tór šātág	تور شاتگ (توره ارتجاع)
تورغنډۍ	tor-γwəndə́y	تورغونډۍ
ترك ، تورکی	tork	تورك
ترکیه	torkıyá	تورکیه
تورن (torán)	turán	تورن (ټولیمشر)
تور او سپین	tór-o-spín	توروسپین
توره دربیله	tóra-drábla	توره دربله
توغندی (راکټ) ویشتونکی	Toγəndártay	توغندارتی
توکړل	tukə́l	توکل(توکول)
تکم ، توکم (tokám)	tókəm	توکم (نژاد)
توکمیز	tokmíz	توکمیز
تند	tond	توند
سخت‌لاری	tond-lā́ray	توند لاری
تچ	teč	تېچ (تېکی)
تیراه	tırā́	تیرا
ټیز	tız	تیز
تېز لیدونکی	tez wín	تېزوین (تېز لیدی)
تِگا ، تیگه (حوصله، طاقت)	tıgā́	تیگا (تېگا)
د تي مور ، رضاعي مور	tı-mór	تي مور (تیمور)

ټ - t (ټې)

د پښتو ابېڅې پېڅم توری چی کښېني پښتانه يې له وينگ سره سم د هندي ،انگرېزي او نورو پورويپونو د "ت" لپاره هم پر کار اچوي.

کره	غرېزليك	ناکره
ټاپل	ṭāpə́l	ټاپپول ، کمپوزول
ټاپه رس، ټاپرس > لمرگلی		
(وروستی) ټاپی	ṭā́pay	وروستی مهلت، ضرب الاجل، اولتیماتوم
ټك له ټكه (سملاسي)	ṭák-lə-ṭáka	ټك د ټكه
ټكور	ṭakór	ټُكر
ټلواله (ابتلاف)	ṭalwā́la	ټلوالي
ټوپك	ṭopák	توپك، ټوپكی

ټوخلۍ	ṭoxəlә́y	ټخلۍ
ټوغکی	ṭoγakáy	ټغکی ، ټوغك
ټوکریېل	ṭukreyә́l	ټوکرټوکر یا ټوټه کول
ټوکل	ṭukә́l	ټوکېدل ، ټوکول
ټوکیز	ṭukíz	(نه په - ه -)
ټول	ṭol	ټوله
ټولګټی	ṭol-gáṭay	د ټولو په ګټه ، عام المنفعه
ټولګی (صنف)	ṭolgáy	ټولګۍ
ټولګیوال	ṭolgi-wā́l	همټولګی ، همصنفي
ټولنپوهنه	ṭolənpohә́na	ټولنپېژندنه
ټولنوده	ṭolә́n-wáda	د ټولنې وده
ټول وټوك	ṭól-o-ṭúk	جزء وتام ، کل وجزء
ټولی	ṭoláy	ټولۍ
ټولیز	ṭolíz	ټولوال، عمومي، عامه، جمعي، کلي
ټولیزې رسنۍ (رسنۍ)	ṭolíze rasanә́y	ډلیزې رسنۍ
ټیکاوول (ثبات راوستل)	ṭıkāwawә́l	ټیکاوو راوستل
ټیکری (پړونی)	ṭıkráy	ټکری
ټیټ پوړی	ṭiṭ-póṛay	ټیټ رتبه

ج – ǰ (جې ، جیم)

د پښتو ابېځې شپږم توری چې د مروتو په پښتو یې د "ځ" ځایناستی کول کره نه بلل کېږي.

کره	غږیزلیك	ناکره
جاله > ځاله	jā́la	
جاړ (جلاب)	ǰāṛ	ژاړ
جرنده > ژرنده		
جرړه (ریښه)	ǰárṛa	جړه
جشن	ǰášən	جښن ، ځښن
جغ > ژغ		
جکړ (ډېر توند باد)	ǰakáṛ	جاکړ
جگپوړی	ǰəg-póṛay	لوړ پوړی ، لوړ رتبه

جگړه	ǰagṛá	**جگړه** (jagəra)
جگه (مېړوښې ښځه)	ǰəgá	**ژگه**
جل ، جن > نجل		
جلۍ ، جنۍ > نجلۍ		
جم جکړ (تونـد بادوباران)	ǰám-ǰakáṛ	**جم جاکړ**
جندره > ژندره		
جنغوزی، جلغوزی > زنغوزی		
جولیز (شکلي)	ǰawlíz	**جوله ییز**
جومات (مزدك)	ǰumā́t	**جماعت ، جمات**
جوند > ژوند		
جېب ښپوڼی	ǰéb-capoṇay	**د پزې ښپوڼی**
جېب غل (جیب چوری)	ǰeb-γál	**جیب وهونکی ، کیسه بُر**
جیبي کتاب > مشلیکی		
جړل > ژړل		
جړه (اختلاف، لانجه، پېچلتیا ،ترینګلتیا)	ǰáṛa	**جرړه**

چ – č (چې)

د پښتو ابېڅې اووم توری چې د پارسي او اردو تر اغېز لاندې د څ پر ځای ډېره کارول کېږي او منځني (غلجي) پښتانه يې هم زياتره پر "څ" اړوي او لا هېښنده دا چې په سرچپه ډول لږ وډېر څ.هم پر چ اړوي.

کره	غږيزليك	ناکره
(چال) چلند (برخورد ، سلوك)	čalánd	چلن
چاپړاخه، چاپلاخه> څپېړه		
چاپگر	čāpgár	چاپوونکی
چاپېر سمندر (بحرمحيط)	čāpér-samandə́r	چاپېر سيند
چاپېرياليوهنه	čāperyāl-pohə́na	چاپېريال پېژندنه
چار (- ه)	čār,čārá	څاره
چارشنبه (څلورمه)	čār-šanbá	چهارشنبه

چاروال (فعال)	čārwā́l	چارو ، چارندوکی
چاغومبی	čāγumbáy	غومبی
چالانول	čālānawə́l	چالو کول
چاڼل (چڼل)	čāṇə́l	چوڼل
چاڼځی (پالایشگاه)	čāṇjáy	چاڼځای ، تصفیه خانه
چپرهار	čaparhā́r	چپلیار ، څپلیار
چنبل > څنبل		
چپړاسي	čapṛāsí	چوپړاسي، چپلاسی، چوپړی
چپه > څپه		
چراغ > څراغ		
چرغږ (چربانگی)	čər-γáğ	چرغگ، پیشنمی
چرمشکۍ > څرمښکۍ	cərməx̌kə́y	
چرهار	čərhā́r	چرار
چغ بغ (شورماشور)	čə́γ-bə́γ	چوغ بوغ ، چخ پخ
چغه	čə́γa	چېغه ، چیغه
چله > څله		
چمبه (داریه، پنجه)	čambá	چنبه
چمچۍ، چمچه > څمڅۍ		
چنوغزه > مچنوغزه	mačnówγzə	
چڼ (چاڼونی)	čaṇ	چڼوونکی، چاڼوونکی، فلتر

چنچڼه (مرغۍ)	čənčə́ṇa	چڼه، چونچوڼه
چوخلۍ (د جوار وربیو)	čuxalə́y	چوخلی
چورت	čort	چرت
چورچپاول	čúr-čapāwə́l	چور او چپاول
چورلاو (ماشین)	čurlā́w	چرلاو
چورلکه	čurláka	څرخي الوتکه، هلیکاپټره
چورلنډ (کمینه)	čorlánḍ	چرلنډ
چورلنډی (پرپره)	čurlanḍáy	چرلنډی
چورلیغ (محور، د څرخ میله)	čurlíj	چورلیځی، چورلېځی
چوکۍ > څوکۍ		
چونګاښ	čungā́x̌	چُنګښ ، چنګاښ
چونګښه	čungáx̌a	چنګښه ، چینډخه
چې	če	څې ، چي ، چه
چیرل > څیرل		
چېره > څېره		
چیرې > څیرې		
چېرې (چېرته)	čére	چرې ، چرته (- کې)
چېړل > څېړل		
چېښتن > څښتن		

ځ – j (ځې)

د پښتو ابېځې اتم توری چې په شمال ختیزو ګړدودو کې یې وینګ لـه "ز" سره همرنګ شوی او په لیکدود کې یې هم ګډوډي لیدل کېږي، غلجي او کرلاڼي یې لږ و ډېر پر "څ" او مروت یې هم پر "ج" اړوي.

کره	غږیزلیك	ناکره
ځار	jār	جار ، زار
ځاله	jālá	ژاله، زاله، جاله (jāla)
ځامن > زامن		
ځان ځپونی (ځان وچونی)	jā́n-capóṇay	د ځان وچولو دستمال
ځانساتی (محتاط)	jān-sā́tay	ځانساتونی ، محافظه کار، زاړه پال

ځانگو < زانگو	zāngó	
ځانمرگی برید	jān-márgay-bríd	سربښندونکی برید ، انتحاري برید
ځانځاروونی (ځان بلهاری)	jān-jārawúnay	ځانجارونی
ځانځومړی	jānjo-mə́ṛay	ځانزومړی
ځای	jāy	جای ، جی
ځای پرځای	jā́y-pər-jā́y	ځای په ځای
ځایناستی (جانشین)	jāynā́stay	ځایناستونی
ځایول	jāyawə́l	ځای کول
ځبله	jábla	ثبله
ځبېښل < زبېښل		
ځپل (ځبل)	japə́l	زپل
ځرنده < ژرنده		
ځری (قاصد ، استازی)	jəráy	زری
ځړوبی (آبشار)	jaṛobáy	جړوبی
ځړول	jaṛawə́l	ځوړندول، زوړندول، ځوړول
ځړېدل	jaṛedə́l	ځوړندېدل، زوړندېدل
ځښت < زښت		
ځغاسته (ځغستا)	jγā́sta	زغاسته ، زغسته
ځغستل	jγāstə́l	ځغاستل، زغاستل، زغستل
ځغم < زغم	zγam	

ځلوبۍ	jalobə́y	زلوبۍ ، جلبي
ځما > زما		
ځمبل (ځمبا)	jambə́l	ځنبل، زمبل
ځمری > زمری	zmərā́y	
ځمکپوهنه (جغرافیا)	jmək-pohə́na	ځمکپېژندنه
ځمکپېژندنه (جیالوجي)	jmək-pežandə́na	ځمکپوهنه
ځمکرېږده	jmək-réğda	ځمکرېږدله
ځمکسمون	jmək-samún	د ځمکو سمون- اصلاحات
ځمکه	jmə́ka	زمکه، مزکه
ځموږ > زموږ		
ځنځاوی	janjāwáy	زنزاوی
ځنځه > زنځه	zə́nja	
ځنځول	janjawə́l	زنځول ، زنزول
ځنځیر > زنځیر		
ځنۍ، زنۍ > ژنۍ		
ځنغوزی > زنغوزی		
ځنکدن	jankadán	ځانکندن، زکندن، زنکدن
ځنگل	jangál	زنگل ، جنگل
ځنگلواني	jangal-wāní	د ځنگلونو اداره، جنگل داري
ځنې (ترې، له – څخه)	jə́ne	ځني، ځېنې، څیني، ځنې، ځیني
ځواب	jəwā́b	جواب

ځواك انډول	jwāk-anḍwál	د ځواك انډول يا توازن
ځواکپېر	jwāk-pér	د ځواك دوره
ځواك جګړه (ځواك شخړه)	jwāk-ǰagṛá	پر ځواك جګړه
ځواك سيمه	jwāk-síma	د ځواك سيمه، د قدرت ساحه
ځواکلېږد	jwākléğd	د ځواک لېږدونه يا اانتقال
ځوروشکنجه	jáwr-o-šekanǰá	زور وشکنجه
ځوړند	jwáṛənd	زوړند
ځوز (اغزی)	joz	ځوځ ، زوځ
ځوږ	jwağ	زوږ
ځوږوځوږ	jwáğ-o-júğ	زوږ و زوږ
ځوښ	jox̌	زوښ
ځوښا	jox̌ā́	زوښا
ځولانه > زولنه		
ځولۍ	joláy	زولۍ ، جولۍ
ځومنه > زومنه		
ځونډی	junḍáy	زونډی
ځوی > زوی		
ځه > زه		
ځيرک	jırák	زيرک
ځيره > زيره		
ځيره خور	jira-xór	جيره خور، جيره خوار

ځېږ > زېږ	zıǧ	
ځېږمه	jéǧma	زېږمه ، جېږمه
ځېږېدل > زېږېدل		
ځيگر (ينه)	jigár	زيگر، جگر، جيگر
ځېل (نوع)	jel	زېل ، زيل
ځېلانځ > زېلانځ		
ځېلانځه > زېلانځه		
ځېلۍ	jeláy	زېلۍ
ځېني (بعضی)	jéne	زوني

څ – c (څې)

د پښتو ابېڅې نهم توری چې په شمال ختیزه پښتو کې د نه وینګ له کبله له "س" سره ټکرېږي ، تر اردو او پارسي اغېز لاندې زیاتره پر "چ" اړول کېږي او منځنۍ پښتانه "غلجي" یې هم لږ ودېر پر "چ" اړوي.

کره	غرېزلیك	ناکره
څا	cā	څاه ، چاه
څابون، څابوڼ > سابون		
څاپېر > چاپېر		
څاپېره > څپېره		
څادري (دونۍ)	cādarí	چادری، بورکه، بورقه
څارګر (جاسوس)	cārgár	څرکبه
څارګري (جاسوسي، استخبارات)	cārgarí	څرکبني

څاروان	cārwā́n	ساروان، ساربان، جوپه مشر
څارويتون (بيطارخانه)	cārwi-tún	څارنتون
څاره > چاره		
څاکن	cākán	څا اېستونکی یا کنونکی
څالاك > چالاك		
څانډو > سانډو		
څانګوال	cāng-wā́l	د څانګې (مسلک) خاوند
څانګوېش	cāng-wéš	
څانګيز	cāngíz	مسلکي، رشته يي
څاو (مراقبت)	cāw	ساو
څبله > ځبله		
څپان (د اوبو توپان)	capā́n	سپان
څپړاخه، څپلاخه > څپېړه		
څپلۍ	capláy	چپلي ، چپلۍ
څپليار > چپرهار		
څپلکې	capláke	چپلك ، چپلکې
څپوټی	capóṭay	څپوټکی، څپټی، سپټی
څپه (موج، هجاء)	capá	چپه
څپيز	capíz	څپه ييز
څټك	cəṭə́k	څوټك ، سټك
څټه (بېخ) > سټه		

څټه (د غلې پېټۍ یا جوال)	cáṭa	سټه
څراغ	cerā́γ	چراغ
څرخي الوتکه > چورلکه		
څرخي پول	carxí-pul	پلچرخي ، پل چرخي
څرګنداوی	cargandāwáy	خرګندتیا ، وضاحت، توضیح
څرګندنه	cargandə́na	اصطلاح، اکسپرېشن
څرګندوړ	cargand –wáṛ	د خرګندونې یا بیان وړ
څړمنی (پسرلی)	caṛmə́nay	خوړمنی
څړه لار (پلې لار)	caṛá-lār	څړه لړې
څښاک	cx̌āk	چشاك، څکاک
څښاك اوبه	cx̌āk-obə́	د څښاك اوبه، د چښلو اوبه
څښتن	cax̌tə́n	تښتن، تېښتن، څېښتن، چېښتن
څښل	cx̌əl	چښل، څکل، چېښل
څرمساز	carəm-sā́z	چرمساز، خرمنساز
څرمي (څرمنیز)	carmí	چرمي، خرمني
څرنګتیا (کیفیت)	cərangtyā́	څرنګوالی
څرنګیز (کیفي)	cərangíz	څرنګه ایز
څکاك (کشیدن دخانیات)	ckāk	څښاك
څکالکی (څکالی)	cakā́lkay	څکانی، ښاپرك، ښاپېرك، شوپرك (ماښامی)

ځکك (ځخوب)	cakák	چکك
ځکول (ځکونه)	ckawә́l	ځکل (ځکنه)
ځلاري	calā́rı	ځلورلاري
ځلځراغ	cәl-cerā́γ	چلچراغ
ځلورسوم	calor-sәwә́m	ځلورسووم، ځلورسوه يم
ځلورم	calorә́m	ځلرم
ځلورمه (سه شنبه)	calorә́ma	ځلور، ځلورم ، نهې
ځلوريزه (چهارپاره)	caloríza	ځلوريځه ، ځلوريځ
ځلوريځ (مربع ، رباعي)	caloríj	ځلوريز (- ه)
ځلورځنډ (مربع)	calor-cә́nḍ	ځلورځنډيز، ځلورضلعي
ځلوېښت	calwéx̌t	ځولېښت
ځله	cәlá	چله
ځلېرويشت	calér-wıšt	ځلورويشت، ځلوريشت
ځلېښت	clex̌t	ځلېښ ، سرېښ، سليخ
ځمغېلی	camγélay	سمخنی
ځنډ (افق)	cәnḍ	(د اسمان) ځنډه
ځنۍ (غښتي وړۍ)	cәnә́y	لېځۍ، انځۍ، نځۍ، ځينۍ، اينځۍ، سنۍ
ځڼه (ځڼې)	cә́ṇa	ځوڼه (ځوڼې)
ځوباړی	cobā́ṛay	سوباړی
ځوبمن	cawb-mán	شوقي، د ذوق خاوند ، اماتور

څوځړ (خوك دريايي)	cocáṛ	سوسړ
څورلس	cwár-las	څوارلس
څورليځى > چورليغ		
څوژبى (وګړى ، هېواد)	co-žəbáy	څو ژبيز
څوژبيز (سيند)	co-žəbíz	څو ژبى (قاموس)
څوكيوال	cawkı-wā́l	څوكيدار، چوكيدار، پهره دار
څوكۍ	cawkə́y	چوكي ، چوكۍ، پاټک
څومره	cúmra	څونه، څونې، څوني، څوندي، څونبره، څومبره
څومره ييز (كمي)	comra-yíz	څومريز، څومره ايز
څوولسي (ځواك ...)	co-wələsí	څو مليتي
څويم (چندم)	coyə́m	څوم ، څووم
څه ناڅه (تقريباً)	cə́-nā-cə́	څه نه څه
څيرل	cırə́l	څيرې كول ، بڅې كول
څيرله (د كاغذ يا ټوكر ټوټه)	círla	چيرله، پرزه
څيز (توك)	cız	څېز ، شى
څينګبنه > چونګبنه		
څېټه (د تېغ شا)	ceṭə́	سټه ، سټې
څېركښ (چهره كش)	cerkáx̌	څېره كښ، عكاس
څېرمه (فرعي)	cérma	څرمه ييز، څرمه يي
څېره	cerá	څهره، چهره

ثېړندود (طرز تحقق)	ceṛən-dód	د ثېړنې دود ، د تحقيق متود
ثېړنيز (کار، خپرونه، کتاب)	Ceṛəníz	ثېړندويه
ثېلمه (ټول)	célma	ثرمه ، ثلمه، سېلمه

خ – x (خې)

د پښتو ابېڅې لسم توری چې د شمال ختیزې پښتو له مخې یې له "ښ" سره ونجول ناکره گڼل کېږي .

کره	غږیزلیك	ناکره
خاپ	xāp	خپ ، چاپ
خاپوړې (خاړپوسې)	xāpóṛe	خاپوړي ، خاپوسې
خاته	xātá	کتابچه ، لیکچه
خارو > ښارو	x̌āró	
خارونۍ > ښارونۍ		
خاږخاږ	xāğ-xā́ğ	خشخاش، خاش خاش
خاغلی، خاگلی > ښاغلی		
خاورپوهنه (خاکشناسی)	xā́wər-pohə́na	خاورې پېژندنه

خاوروتېل	xā́wro-tel	د خاورو تېل، تیل خاك
خاورین (خاکی)	xāwrín	خورین
خبرلوخ (وینډ ، ویانډ)	xabar-lóc	خبرلوخی، خبرلوخ (xabar-lúc)
خپرول	xparawə́l	خپورول ، خورول
خپللاسي	xpəl-lā́sí	په خپل لاس جوړ، مصنوعي
خپلمنځي اړیکي	xpəl-manjí aṛíkı	ذات البیني روابط
خپور	xpor	خور
خپورتیا	xportyā́	خورتیا
ختوری	xatúray	شلتالو ، شفتالو
ختې (د ناوې جوړه-کالي)	xə́te	ختي
ختیځ (شرق ، مشرق)	xatíj	خاتیځ ، ختیز ، لمرختیځ
ختیز (مشرقي)	xatíz	ختیځ
خځل	xajə́l	خزل ، خزله
خدایږو (خدای ږو)	xwdā́y-ğo	خداږو، خدایگو، خلایگو
خدمت (چوپړ)	xedmát	خذمت
خرانگه	xrā́nga	خړانگه ، ښرانگه
خرڅ (لگښت)	xarc	خرچ ، خرچه
خرخشه (خدشه)	xar-xašá	خرخښه
خره پرخره (یو برابر)	xrə́-pər-xrə́	خره په خره
خرېړی (مرخېړی)	xərerá́y	مرغېړی، مرخېړی
خریل (تراشیدن موی)	xrəyə́l	خرل، خرېیل

خسر	xsər	خُسر، سخر
خښ (- ول ، - ېدل) > ښخ	xax̌ (-wəl,edə́l)	
خلنځه > بلنځه		
خواږه وېلني	xwāǧə́ - welə́nı	کاږه وېلني ، بادیان
خوالگر (همراز، همدرد)	xwāl-gár	خواله گر
خوبخونه (خوب کوټه)	xob-xúna	د خوب کوټه
خوټېدل (خوټول)	xuṭedə́l	خوټکېدل (خوټکول)
خوځنده	xwajəndá	خزنده
خوځنده تېلېفون > مل غږون		
خوراړه (جذام)	xurā́ṛa	خوړونکې ، بادخوره
خور راخور	xór-rā-xór	خپور راخپور
خوراکتوکي	xwarāk-tókı	خوراکي توکي یا مواد
خورلڼه (واده کلیواله)	xor-lə́ṇa	خورلنډه
خوروور	xór-wór	خپوروور
خورۍ (نرسه)	xorə́y	خوره کۍ ، همشیره
خورین (خاورین لوښي)	xawrín	خاورین
خورینه (خواهر خوانده)	xorína	خورینگه، خورلڼه، خوربللې
خوړسکه (دود کثیف وبدبو)	xwṛə́ska	غوړسکه
خوړین	xwṛın	خُوړین (xorin)

خوسا (گنده)	xosā	سخا
خوسی	xosáy	سخی (sxay)
خوشال	xošā́l	خوشحال
خوښچاری	xwax̌-čā́ray	د خپلې خوښې کارکوونکی، رضاکار
خوښوړ	xwax̌-wáṛ	د خوښې وړ ، د رضا وړ
خوښینه > ښینه		
خوله	xwlə	خُله
خوندیینه	xwandı-yə́na	خوندیتوب ، مصوونیت
خوی > ښوی		
خیرښېگڼه > ښمرښېگڼه		
خیږ (د رغېدلي زخم پتری)	xıǧ	خږ ، کرېږ
خیښه > ښیښه		
خیه > ښه		

د – d (دې ، دال)

د پښتو ابېڅې يوولسم توری

کره	غربيزليك	ناکره
د (تولي يا اضافي سربل)	də	د
دا توره (خاتوری)	dāturá	ډانگتوره
دادا ، دادك (د پلار ستاينوم)	dādā́	دادکه (د مشرې خور ستاينوم)
دا ده (او است – مو)	dā-dá	دو ، دی ، ده (də)
داريال (چمبه)	dāryā́l	دريه، داريه، دايره
داری (شرشره)	dārə́y	داره
داستان	dāstā́n	کيسه ، افسانه

د اسرائیل ...	də-isrāyílo ...	د اسراییلو ...
داسي (دغسي)	dā́se	داسې (دغسې)
داوا ، دعوه	dāwá	داوه
داوي، داوی (dāwáy)	dā́way	داوی
د باميان	də-bāmyā́no	د باميانو
د باندي	də-bā́nde	د باندې
		د پخوا راهیسې > له پخوا راهیسې
د پښتون په نوم	də-pəx̌tānə́-pə-nāmə́	د پښتانه په نامه
د - په هکله ، د - په اړوند	də-pəáṛa	د – په اړه
د - په پام کې نیولو سره	də-pə pā́m sara	د – په پام سره
د - په څېر ، د - په حیث	də-pətóga	د – په توګه (د - په ډول)
		د – په ګټه اخېستنه > له – په ګټه اخېستنه
د – په مشرۍ کې	də-pə-məšrə́y	د – په مشرۍ
	stā	د تا > ستا
		د تا کره > ستا کره
د چا څخه ملاتړ (دفاع، هرکلی، درناوی ...) کول	də-čā-mlā-táṛ	د چا ملاتړ (دفاع، هرکلی، درناوي ...) کول
		د – څخه > له څخه
د باندنيو چارو وزارت	də dəbāndenə́yo	د دباندنیو (بهرنيو)

چارو وزارت	-	
درشل	Daršə́l	دورشل ، درشايي
درملنه	darmalə́na	درملونه، علاجونه، معالجه، تداوي
درناب (جناب)	dranā́b	درناو
درناوی	dranāwáy	درناوي
درنه (درون، درانه، درنې)	draná	درنده (دروند ، درانده ، درندې)
دروږ (د بلهارۍ لپاره نښه شوی پسه، بلهاری)	darwáğ	درغوږ
دروغ	droγ	درواغ، دروېغ، دَروغ (daróγ)
درويشت	də́rwıšt	دروويشت ، ديرويشت
دريځ (ممبر ، موقف ...)	daríz	دريز
درې دېرش ...	dré-derš	درو دېرش
درېدل	daredə́l	ودرېدل، درل
درېږ (بولۍ)	dreğ	درېژ ، درېش
درېګوټ (مثلث)	dre-gwə́ṭ	درې کونج ، درېګوټيز
درېيم	dreyə́m	درېم ، دريم
درېيمه (دوشنبه)	dreyə́ma	درې، درېيم، ګل ، پير
د زړه له پاسه	də-zṛə-lə-pā́sa	د زړه د پاسه
د زړه له کومي	də-zrə-lə-kúmı	د زړه د کومي
د ساري په توګه - ډول (د بېلګې په توګه)	də-sā́rı-pə-tóga	د مثال په توګه ، مثلاً

د – سره > له - سره	lə-sárə	
دښمن	dəx̌mán	دُښمن ، دوښمن
د – غوندې (د – په څېر)	də-γónde	د – په شان یا پشانې
د کابل کتنه	də-kābə́l-katə́na	د کابل څخه کتنه
د – کره مېلمه یم	də-kará	د – په کور کې مېلمه یم
د – لپاره (د – په پار)	də-ləpā́ra	د – دپاره ، د – له پاره
دما > زما		
د ما کره > زما کره		
د مخه > له مخه		
د مخې > له مخې		
د موږ > زموږ		
د موږ کره > زموږ کره	[jhc	
د نارینه وو	də-nārınā́wo	د نرینه و ، د نارینه و ، د نارینه ؤ
دنده	dánda	دنده (dandá)
دننی	danənáy	دنننی
دو (دېرش) ...	dú ...	دوه ...
دواړې ښځې	dwā́ṛe-xə́je	دواړه ښځې ، دواړي ښځي
دوبگنی (تابستاني)	dobganáy	دوبگنی (dobgánəy)
دوبگوړی (یېلاق، اېلبند)	dubgóṛay	دوبگوړی (dubgórəy)
دوبی	dóbay	دوبی (dóbəy)

دو پسوری	du-psóray	دوه سوری ، دوه سوره، دوبره
دو پوړه (دو پوړيز)	du-poṛá	دوه پوړی (دوه پوړيز)
دو تنه (پشتی ، دوسیه)	dawtaná	دو تنه (dawtəná)
دو څرخه (لاړيس)	du-carxá	سایکل ، بایسکل
دوخته > له وخته	lə wáxtə	
دودېرش	dú-derš	دوه دېرش ، دو دېرس
د ورا > له ورا (- يه)	lə wrā́ (-yə)	
د وروسته > له وروسته	lə wrústə	
دورې > هورې، هلته		
دوزخ	dozáx	دوږخ ، دوغس
دوکان (هټی)	dukā́n	دُکان
دوکتور (ډاکتر)	duktór	دکتور ، داکتر، ډاکټر
دوکمار	dokamā́r	دوکه مار، دوکه مار
دوګڼ، دوګغړن > لوګن، لوغړن	logán, luγəṛə́n	
دوګی > دوګی		
دولس	dó-las	دوولس
دومره	dúmra	دمره، دومبره، دونې، دوني
دومی (والګی ، ګریپ)	dúmay	دومی (dúməy)
دوڼۍ (څادري)	dawṇə́y	بورقه ، چادری

دوو ښځو	dwó-x̌ə́jo	دوه ښځو ، دوو ښځو (-šə́ju)
دوه پردوه	dwá-pər-dwá	دوه په دوه
دوه سوم	dwa-səwə́m	دوه سوه وم ، دوه سوه یم
دوه ویشت	dwá-wɪšt	دوویشت ، دوه یشت
دوه هومره (دوه گرایه)	dwá-humra	دوه دونه ، دوه برابره، دوچنده
دوهه (دوهیـ)	duhá	دوهنه ، دویـ ، دوده
دوی (په لنډ - و)	duy	دوی (doy)
دوی (قانون ، قاعده)	doy	دوی (duy)
دوې ښځې	dwé-xəje	دوه ښځې ، دوی ښځي
دویم	duyə́m	دوهم، دوه یم
دویمه (یکشنبه)	duyə́ma	دوه، دویم، اتوار، اطوار
دویمه خور (ربیع الثانی)	duyə́ma	دوهمه خور
دوییز – ه (مثنوي ...)	duyíza	دوه ییز ، - ه
دیدن > لیدن		
دی دی (او است – مذ)	day-dáy	دی ده، دی دی (dəy-də́y)
دېرش	derš	دېرس
دېگچی	degčáy	دېچکی
دېگچه	degčá	دېچکه
دېو	dew	دېب
د یوه مخه، د یوې مخې > له یوه مخه، له یوې مخې		

ډ – **d** (ډې، ډال)

د پښتو ابېڅې دولسم توری چې اړونده وییپانګه یې زیاتره له هندي هغې سره ګډون او تړون لري.

کره	غږیزلیک	ناکره
ډاډېینه (ډاډ ، ډاډنه)	ḍāḍeyə́na	ډاډینه ، ډاډګیرنه
ډار (وېره خطر)	ḍār	ډار (وېره)
ډاګتر (دوکتور)	ḍāgtár	ډاکټر ، داکتر
ډاګ (پوسته)	ḍāg	ډاک ، پوسټ
ډاګیزول (علني کول)	ḍāgizawə́l	په ډاګه کول ، برملا کول
ډانډس (ډغ)	ḍānḍə́s	ډنداس، ډانډت، ډنډاپ، ډینګری
ډانګ ډبلۍ (اثاثیه)	ḍā́ng-ḍabalə́y	د کور اسباب

ډبر > ټبر	ṭabár	
ډب وآخ > اخ وډب	áx- o- ḍáb	
ډبيالی > دوديالی	dodyāláy	
ډچه (دبدبه)	ḍáča	ډيچه
ډډون (جوف ، تشه)	ḍaḍún	ډډون (لټون)
ډرری (د پسو بلنوييکی)	ḍərráy	ډريو
ډکون (پرانه)	ḍakún	ډکون (ډك ځای)
ډله ټپله	ḍála-ṭapála	ډله او گروپ، گوند او سازمان
ډليز (گروهی ، جمعی)	ḍalíz	ډله ييز ، ډله ئيز
ډمامه (هنگامه ، ډنډوره)	ḍəmāmá	ډمامه (نغاره)
ډمبره > بمبره	bambára	
ډوکړه > دوکړه (تبله)		
ډول ډال	ḍáwəl-ḍāl	ډول ډيل، ډول وډال، ډيل ډول، ډال وډيل
ډيډم (گاوترقانك)	ḍıḍám	غومی
ډېر پېښی	ḍer-péx̌ay	ډېر پېښېدونکی، كثيرالوقوع
ډېرکاری	ḍer-kā́ray	کاريگر، سخت کاری
ډېری (اکثريت)	ḍeráy	ډېره کی، ډېرښت، ډېرښتی

ډیولا	dıwlā́	سگ ماهی
ډیوه	dıwá	ډېوه

ر – r (رې)

د پښتو ابېڅې ديارلسم توری

کره	غږيزليك	ناکره
رابېل > رامبېل	rāmbél	
راپرځېدنه (پرځا)	rāpərjedə́na	له پښو غورځېدنه، سقوط
راشه !	rā́ša	رايشه، ريشه ، رياشه
راشی	rāšáy	رش، ريز، برف کوچ
راغه (د غره لمن، گټين ډاگ)	rāγə́	رغ، راغ، رغه
رانيول (پېرل)	rāniwə́l	رارانيول ، نيول
راهيسې	rāhíse	راسې، رايسته، رادورې،

		را په دې خوا، را په ایسته ...
رانڼۍ	rāṇə́y	راجګڼه (rājgə́ṇa)
ربږ (جاروب، برس)	rabə́j	ریبږ، ربږ
ربڼه (نری باد)	rábṇa	ربړه (مشکل، مساله، پرابلم)
رشپېل (خوی)	rašpél	راشپېل، راشبېل
رشه	rašá	راشه
رښ	rax̌	ځوښا، عصاره، د مېوې اوبه، جوس
رښتین (رښتینی)	rəx̌tín	ریښتین، رشتین، رښتونی
رغاوه (صنعت)	raγāwá	رغاو، رغاوه (rəγāwá)
رغلی > نغری، اورغالی		
رغندی > غرندی		
رنجړومه	ranjṛúma	رنجلومه، رنجونې، رنجوڼې
رنګی	rangáy	رنګړی
رنځپوهنه	ranj-pohə́na	مرض پېژندنه
رڼا	raṇā́	روڼا، رنړا
رڼاوی (وضاحت)	raṇāwáy	روڼاوی
رڼایي	raṇāyí	روڼایي
روتون	rəw-tún	شودې خور، شیرخوارګاه
روږ > ورږ	wraj	

روځباړه > ورځباړه

روځپازه > ورځپازه

روځپاڼه > ورځپاڼه

روده (لیاره ، طریقه)	rawdá	رُوده (róda)
روږد (روږدی)	ruğd	اخته، آموخته، معتاد ، عادي
روږدتیا (روږوالی)	ruğdtyā́	عادت، اعتیاد ، عادیوالی، معتادي
روږدول	ruğdawə́l	آموخته کول، معتادول، عادي کول
روږدېدل	ruğdedə́l	آموخته کېدل، عادتېدل، معتادېدل، عادي کول
روستاړی	rustā́ṛay	وروستاړی، شاوندی، لاحقه، سفېکس
روښانتیایي پېر	rox̌āntyāyí-per	د روشنگرۍ دوره
روښاند (- ی)	rox̌ā́nd	روښان فکر، روښان اندی، روڼاندی
روښاندانه	rox̌āndāná	روشنفکرانه
روښاندي	rox̌āndı	روښانفکري ، روڼاندي
روښه (حلوا)	rox̌á	ورېښه
روغبړ	roγ-báṛ	برگړندی ، برگنډی

روغتیایي څنباك اوبه	roγtyāyí-cx̌āk-obə́	د څښلو صحی اوبه
روغليك (صلحنامه)	roγ-lık	روغه لیك ، سوله لیك
روغه جوړه (پخلاينه)	róγa-ǰóṛa	سوله او سلم
روغه ییز	róγa-yız	سوله ییز
رومان (ناول)	român	رمان
روند (بهند)	ráwənd	رونده ، بهنده
رېب (مايل)	reb	اېرب ، رېو
رېبه (لیکه)	réba	مایل خط ، سلش
رېدی	redáy	ریدی
رېږده (زلزله)	régda	ځمکرېږدله ، رېږدله
رېږده مېچ	reğda-méč	ریېږدله مېچ ، زلزله سنج
رېښکی (ترانګه، پتاره)	rıx̌kə́y	تراده، ورښکی، ریتاړه
رېښه (تریشهء جامه، ریشه)	rıx̌á	ریخه
رېوند (رېو)	réwand	رېبند ، مایل (خط)
ریی ((پېښی)	rayáy	رواش

ړ – r (ړې)

د پښتو ابېڅې څورلسم توری

کره	غرېزلیك	ناکره
رانزړه، رانځړه > نانځړه، ننځړه		
ړک (ړکند)	ṛak	ړق ، لق
ړندتیا (ړندښت)	ṛandtyā́	نابینایي
ړندکی (کوردلیل)	ṛandə́kay	ړندوکی
ړندول (- بدل)	ṛandwə́l	ړوندول، وړوندول
ړندون (نابینایی)	ṛandún	ړوندوالی ، نابینایي
ړندې پېښې	ṛandé-pex̌é	د پټو سترگو پېښې ، کورکورانه پېښې

ړنګ (- ول ، - ېدل)	ṛang	وران، منحل (حکومت، کابینه ...)
ړنګتیا (ړنګېدنه)	ṛangtyā́	ورانېدنه، منحلېدنه، انحلال
ړومبی	ṛumbáy	وړومبی
ړومبۍ	ṛumbə́y	شنبه ، خالي ، اوته (هفته)
ړومبۍ خور- میاشت > ژړانده		
ړومبیز (نوی یا ړومبی زېږېدلی)	ṛumbíz	ړمبزیز ، ړومبزیز
ړوند	ṛund	وړوند ، نابینا

ز – z (زې)

د پښتو ابېڅې پنځلسم توری چې شمال ختیځ یې د (ځ) پرځای هم کاروي.

کره	غږیزلیک	ناکره
زاړمبوی (لته بوی)	zāṛəmbúy	زړمبوی، زړامبو، زړامبوی، زړنبوی، زاړونبوی، زړومبۍ، زړومبه
زازو (چارناچار)	zāzú	زاوزو
زامن	zāmə́n	ځامن، زویان، زمن
زانگو	zāngó	ځانگو
زاڼه	zāṇa	زاڼي، زاڼی، زاڼیه
زباد (اثبات، ثبوت)	zbād	زبات

زبادول	zbādawə́l	زباتول ، زباتل
زبادېدل	zbādedə́l	زباتېدل
زبرگ (ولي ، ستانه)	zbərg	بزرگ
زبېښاك (استثمار)	zbeǩā́k	ځبېښاك
زبېښل (زبېلل)	zbeǩə́l	ځبېښل (ځبېلل)
زده کړه وال	zdákṛa-wā́l	تعلیم والا ، تعلیمیافته
زده کړيال (پوهنپال)	zdakṛyā́l	پوهنتوني شاګرد ، محصل
زدوول (سولول)	zdowə́l	زدول
زر > ژر	žər	
زرنگ (د نیمروز مرکز ښار)	Zaráng	زرنج
زرى > ځرى		
زړاند > ځړاند		
زړى (خسته ، هسته)	zə́ṛay	زنى ، زونى ، مندکه
زږه	zəǧá	زيږه ، ځيږه
زگ > ځك	jag	
زما	zəmā́	دما ، يېما ، ځما ، زما (zmā)
زما څخه > له ما څخه	lə mā́ caxə	
زما سره > له ما سره	lə mā́ sara	
زما کره	zəmā́-kara	د ما کره ، ما کره
زموږ	zəmúǧ	دموږ ، يېموږ ، ځموږ ،

		ځمونږ، زمونږ (zmuğ)
زمونږ کره	zəmúğ-kara	د مونږ کره ، مونږ کره
زنگل	zangə́l	زانگل ، ځانگل
زنگن	zangán	زنگوهلی
زنځه	zənja	ځنځه ، زنزه
زڼغوزی	zaṇγozáy	زړغونځی ، جنغوزی
زوزات (اولاده ، اولاد)	zawzā́t	زوی زات، زهوزات، زات وزویات ، زوزار، زوایت)
زول > ژول		
زول > ځول		
زولنه (دُربلی)	zawlaná	زولانه ، زلوانه ، زلونه
زولۍ > ځولۍ		
زومل > ژمل	žmal	
زومنه (ښوروا ، يخني ښوروا)	zómna	زېمنه، ځومنه، ځواوله، ځواونه
زوول (زېږول)	zowə́l	زودل
زوی	zoy	زی، زو ، ځوی، زوی (zuy)
زه او ته کورته ځو	zə́-aw-tə́-kór-ta-ju	ما او تا کورته ځو
زۍ > ژۍ		
زیړ ، زېړ > ژیړ		
زېړی، زیړی > ژیړی		

زیږه (کنځا)	zyáṛa	زېږه ، زیاړه
زیږ	zıǧ	ځیږ
زېږ (تولد ، تولید)	zeǧ	زېږېدنه، زېږونه، تولید
زېږ اړیکي	zeǧ-aṛkí	تولیدي مناسبات
زېږځواك	zeǧ-jwā́k	تولیدي یا مولد ځواك
زېږدي (زېږیز)	zeǧdí	زېږدیز، میلادي
زېږکالیزه	zeǧ-kālíza	د زېږېدنې کالیزه ، د زوکړې کالیزه
زېږول (زوول)	zeǧawə́l	ځېږول، زوکول
زېږون	zeǧún	زېږېدنه
زېل > ځېل		
زېلانځ (رحم، تخمدان)	zelā́nj	زېلان، ځېلانځ
زېلۍ > ځلوبۍ	jalobə́y	

ژ – ž (ژې)

د پښتو ابېخې شپاړسم توری چې په شمال ختيزه پښتو کې زياتره پر "ج" او منځنۍ هغه کې پر "ز" اړول کېږي او همداسې ناکره ليکل کېږي.

کره	غږیزلیک	ناکره
		ږغ ، جغ ، ځغ
ژاخ (د بوټو ځنګل)	žāx	چاخ (سوات)
ژاله > ځاله		
ژامه	žā́ma	زامه، جامه، ژامه (žāmə)
ژباړن (مترجم)	žbāṛán	ژباړونکی
ژباړون (ترجمان)	Žbāṛún	ژباړن
ژبپوهاند (ژبپوه)	žəb-pohā́nd	ژبپوهان ، ژبپېژندونکی
ژبتوکمپوهنه	žəb-tóḱm-pohə́na	ژبپوهنه او توکمپوهنه، اتنولېنګوېستيکس

ژبزده کړه	žəb-zdákṛa	د ژبې زده کړه
ژبلوست	žəb-lwást	د ژبې لوست، د ژبې درس
ژبور (خولور)	žəbawə́r	ژبورکی، ژبه ور، زبور
ژبونج	žəb-wānǰ	ژبنی بدلون
ژبیز (ژبنی)	žəbíz	ژبه ییز
ژبټولنه	žəb-ṭolə́na	ژبنۍ ټولنه
ژبڅوکه	žəb-cúka	د ژبې څوکه ، د ژبې سر
ژبڅېړنه	žəb-ceṛə́na	د ژبې څېړنه ، ژبنۍ څېړنه
ژبښود	žəb-x̌ód	(د ژبې) خودآموز
ژبښوونه	žəb-x̌owə́na	ژبښودنه ، د ژبې تدریس
ژبۍ (زبانچه)	žəbə́y	ژبه کۍ
ژر	žər	زر
ژرباوری (زود باور)	žər-bāwáray	زرباوری
ژرپوهی	žər-póhay	ژرپوهېدونکی
ژرتېری (زود گذر)	žər-téray	ژرتېرېدونکی
ژررسی	žər-rásay	ژررسېدونکی ، زودرس
ژرځوابی (حاضرجواب)	žər-jwā́bay	ژرځواب ورکوونکی، حاضرځوابه
ژرگه (د اوښ زږې برخې)	žərgá	ژره ، ژرۍ ، ږیری، زرگه
ژرنده	žránda	ځرنده، جرنده، زرنده
ژرییبری (زود حاصل)	žər-yébray	ژرثمری ، زود ثمر

ژړا	žaṛā	جړا ، زړا
ژړاند	žaṛā́nd	ژړان، جړاند ، زړاند
ژړل	žaṛə́l	جړل ، زړل
ژړندوك	žaṛandúk	ژړاندوك ، ژړانوك
ژغور (ژغورا)	žγor	ژغورنه، ژغورتیا
ژغور بېړۍ	žγor-beṛə́y	د ژغورنې یا نجات بېړۍ
ژغور ډله	žγor-ḍála	د نجات گروپ ، د ژغورنې ډله
ژغور ملاوستنی	žγór-mlā́wastə́nay	د ژغورتیا کمربند
ژغورندوی	žγorəndóy	نجات ښونکی، نجات ورکوونکی، ژغورونکی
ژغورنده غورځنگ	žγórənda-γorjáng	نجات ښونکی غورځنگ یا تحریك
ژغی	žeγáy	جغی ، تسکېره
ژگه > جگه		
ژمل	žməl	ژمنه کول
ژمن (ژمندوی)	žmán	ژبن ، ږبن ، زبن (متعهد)
ژمنماتی	žman-mā́tay	د ژمنې (وعدې) ماتوونکی، وعده خلاف
ژمنه	žmə́na	ژمنه (وعده،تعهد ،رسالت)
ژندره (کولپ)	žandrá	جندره ، ځندره

ژوبڼ	žobáṇ	د ژویو بڼ ، ځناور باغ
ژوند پوهنه	žwand-pohə́na	ژوند پېژندنه ، بيالوجي
ژوند جګړه (مبارزه، تنازع البقاء)	žwánd-jagṛá	ژوندون جګړه
ژوند دود (ژوند توګه)	žwand-dód	د ژوند ډول ، د ژوند طرز
ژوند کچه	žwand-káča	د ژوند سطح يا سويه
ژوندوژواك	žwánd-o-žwā́k	زوندوزواك، جوند وجواك
ژوندون (ژوند)	žwandún	زوندون، جوندون، جمدون
ژوول (جويدن ، زيستن)	žowə́l	ژول ، جوول
ژويالپوهنه	žoyā́l-pohə́na	د ژوند چاپېريال پوهنه، ايکولوجی
ژيړ	žyaṛ	ژړ، زيړ، زېړ
ژيړانکه	žyāṛānáka	ژيړن، ژيړی، ژيړانکه، ژړانګه
ژيړی (يرقان)	žyaṛay	ژړی ، زېړی
ژۍ (کنار ، حاشيه)	žəy	زۍ ، جۍ ، ځۍ
ژی (مشك دوغ، جك)	žay	زی ، جی ، ځی

ږ – ğ (ږې)

د پښتو ابېڅې اوولسم توری چې په منځنۍ پښتو کې د ېری د (گ + غ) گډ اواز څرګندوی دی او د همدغه وینګ پر بنسټ د سوېل ختیزې (ž ږ) او شمال ختیزې (g گ) د یوې ګډولې (ğ) په توګه زیات کره ګڼل کېدای شي ، د غزني ، پکتیکا ، زرملې ، ږوب او کوټې خوا ته یې وینګ (ز) دی او وزیر – مسید ، خټک ... یې "ژ" ادا کوي.

ږدل (د تېرمهال "اېښوول" پر وړاندې په ناتېرمهال کې ګردانېږي، لکه ږدم ، ږدو ...) اېږدل ، اېژدل او کېږدل یې ناکره ځېلونه دي.

کره	غږیزلیك	ناکره
ږدن (ارزن)	ğdən	ګدن ، ژدن ...

		ږغ > غږ
		ږغبندی > ژغنډی
		ږغرل > ژغرل
		ږغول > غږول
		ږغېدل > غږېدل
ژله غری، گله گرکی، ږغږغری	ğala-γəráy	ږله غری (برنجك برف وژاله)
ژلۍ، گلۍ	ğalə́y	ږلۍ
گمنځ، گومنځ، ږمنځ	ğəmə́nj	ږمنځ (- ول ، - ېدل)
گمنځۍ، گومنځۍ	ğəmənjə́y	ږمنځۍ
زنگوری ، ژنگوری	ğangúray	ږنگوری (انگور وږی)
گو	ğo	ږو (قسم کوم)
ژوب ، زوب	žob	ږوب
		ږوږ، زوږ > ځوږ
		ږوغ ږغ > غږغوږ
گوی ، گواه	ĝə́way	ږوی (لووی)
ږیر خرېلي ، گیر خریلی	ğır-xrəyəláy	ږیر خریلی
ژیره ، ایره ، گیره	ğıra	ږیره
	žargá	ږیری > ژرگه

س – s (سې ، سین)

د پښتو ابېخې اتلسم توری

کره	غږیزلیك	ناکره
سا (ساه)	sā (-h)	ساهه
سا بېږۍ > الوتکه		
سابه پلور	sābə-plór	سابه پلورنه، سابه خرخونه، سبزي فروشي
سابه پلوری	sābə-plóray	سابه پلورنکی، سابه خرخوونکی، سبزی فروش
سا پوهنه	sā-pohə́na	سا پېژندنه، اروا پوهنه، اروا پېژندنه

ساتېرى	sā-téray	ساعت تېرى ، خوشگذران
ساتېري (سرگرمي)	sā-térı	ساعت تېري
سارمى (سارمه)	sārmáy	ښارمى ، سارمکۍ (سابه)
ساروان > ښاروان	cārwā́n	
سارى (سيال)	sā́ray	سال ، مثال
سازمان	sāzmā́n	نهاد ، ټولنه، تنظيم، موسسه
سازمانول	sāzmānawә́l	سازمان ورکول، تنظيمول
سازښت	sāzә́x̌t	سازش
سازي	sāzí	سازنده، نوازنده، ساز غږوونکى
ساگ (سابه)	sāg	ساك، سبزي، سبزيجات
سال (سرمه ريگ)	sāl	شگه
سا لنډي (سا بندي)	sā-lánḍı	سا تنگى، نفس تنگي
سا لنډى (سا بندى)	sā-lánday	سياره، سا تنگي، ضيق النفس
ساندي (مهمان دير پا)	Sāndí	ساندى
سانگه (نيزه ، شل) سانگه > ښانگه	sā́nga	ښانگه
ساوتيگا (ساسوى)	sā-o-tıgā́	ساوتيگه، نفس سوخته
ساهو (سا كبن ، ازاد)	sāhú	ساوو

ساییز	sāyíz	ساهیز، تنفسي، روحي
سبا	sabā́	صبا ، صباح
سباناری (سهارنۍ، گهیځنۍ، برېځر)	sabā́-nārā́y	سبناری
سباوون (سحرگاه، سحرگاهان)	sabāwún	سباون ، صباون
سپاربښتلیك	spārəx̌t-lík	د سپاربښتنې لیك، سفارش نامه
سپاربښتي	spārəx̌tí	سفارشي ، فرمایشي
سپاره	spā́ra	سسپار، سسپاره، تسپار
سپرلو	sparló	د آس سپرلي
سپرلي (د نقلیه وسیلو سپور)	sparlí	سورلي ، مساپر
سپرلی > پسرلی		
سپرلۍ گاډی	sparlə́y-gā́ḍay	د سپرلیو موټر یا سروېس، مساپر وړونکی گاډی
سپره لار	spará-lār	د سپرو لار، موټر رو، سړك
سپرېدل (سپرول)	sparedə́l	سپورېدل، سورېدل (سورول)
سپړل	spəṛə́l	سپنړل ، سپړدل ، سپړودل
سپړلی	spəṛə́lay	سپړدی ، سپړودی
سپږمه > سږمه		
سپښته (ببډۍ)	spə́x̌ta	سپخته

سپم (د ستنې سوری)	spam	سپومی ، ستومی
سپنخړی	spən-xə́ṛay	وسپنخیری، وسپنخړی، اوسپنخړی، سپینخړی
سپور (سوار)	spor	سور
سپوږمۍ تندره (خسوف)	spoğməy-tándra	د سپوږمۍ تندره
سپوږمیز (- لېږدي)	spoğmíz	هجري، قمري هجري
سپیتانه	spıtā́na	سپي توب
سپېڅلځای	specəl-jā́y	سپېڅلی ځای ، مقدس ځای
سپېده داغ (سپېدې چاود)	speda-dā́γ	سپیدو داغ ، سپیده دم
سپېرلم (روباه)	sperlə́m	سپلم
سپېلنی	spelanáy	سپلنی ، سپانده
سپي لوبه	spı-lóba	سپي جنگونه ، سگواني
سپین روبی	spın-róbay	سپین دروبی، سپین دوبی
سپین زرین	spın-zarín	د سپینو زرو ، نقره يي
سپین نمری (سپین روبی)	spın-nmə́ray	سپین جامه (سپین کالي)
ستا	stā	د ستا ، د تا ، یېتا
ستا ښځه > له تا ښځه		
ستاړه (روغه ، پخلاینه)	stā́ṛa	سوله ، صلح

ستا سره > له تا سره	lə tā sará	
ستاسې (ستاسو)	stā́se	د ستاسې، د تاسې، ستاسي
ستاینوړ	stāyən-wáṛ	د ستاینې وړ
ستاینوم (صفت ، لقب)	stāy-núm	د صفت نوم (اسم صفت)، لقب
سترغلی	stər-γaláy	سترگغلی
سترگ ارتاو (چشم انداز)	stərg-artā́w	لیدارتاو
سترگبندی	stərg-bandáy	چشم بندی
سترگرپ	stərg-ráp	د سترگو رپ
سترگ لید (سترگلین)	stərg-líd	د سترگو لید ، نگاه
سترگور	stərgawár	سترگه ور، بینا، لوی سترگی
سترگو لیدلی (عینی)	stərgo-lıdə́lay	د سترگو لیدلی، په سترگو لیدلی
سترگه (سترگې)	stə́rga	سترگه (stərgi, stərgə)
سترگې پرلار	stərge-pər-lār	سترگې په لار (- ې) ، منتظر
سترگۍ والا	stərgəy-wālā́	سترگۍ (چشمی، عینك) جوړوونکی یا پلورونکی
ستروی (بزرگواری)	stərwáy	سترتوب ، عظمت
ستړیا	stəṛyā	ستړتیا
ستغ (سخت ، زشت)	stəγ	ستغ، ستوغ، ستخ، ستوخ

ستغلېږدی (ستغیونی)	stəγ-léğday	د ستغې لارې تلونکی، صعب المرور، صعب العبور
ستګ (سنجاق)	stag	ستنکی
ستمن > شتمن		
ستناو (آړ ، خنډ)	stənā́w	ستناوی ، مانع
ستنبه (رګبه)	stənbá	ستنوهونکی، پېچکاري کوونکی، آبله کوب
ستنځی (اړځی ، اړتون)	stənjáy	توقیفځی ، حواله جات
ستو (څځواکی)	staw	ستو (کوشنی سوری)
ستور بېړۍ (تشیال بېړۍ)	stor-beṛə́y	فضايي بېړۍ
ستور پوهنه	stor-pohə́na	ستوري پېژندنه
ستوریانی (ستوریانۍ)	storyānáy	فېلمي ستوری (ستورې)
ستوریونی (تشیا لیونی)	stor-yúnay	ستور مزلی، کیهان نورد ، فضا نورد
ستوګه > استوګه، استوګنه		
ستونځ (اوج ، قله)	stunj	د غره څوکه، د غره سر، لوړه
ستونزمن	stonzmán	ستومانوونکی
ستونزه (مشکل)	stónza	ستونځه، ستونزه (stúnza)

ستوني ستخ	stúni-stax	ستوني ستاخ، ستوني ستغ، ستوني ستاغ، ستوني ستاك
ستوه	satə́wa	پيش قبضه، ستوه (satwá)
سته > شته	šta	
ستټك	səṭə́k	سوټك ، ښټك
سټه (ببخ)	sə́ṭa	ښټه
ستې > ښېټه		
سخا > خوسا		
سختچاری	saxt-čā́ray	سختگير (- ه)
سختدريځی(توندلار ی)	saxt-darízay	كلك دريځی، ټينګ دريځی، توند دريځی
سخر > خسر		
سخی > خوسی		
سربانه (وربينه)	sarbā́ṇa	سربانه، سره بوني، سره لې، ناړې، ورګينه
سرپر سر (يو برابر)	sár-pər-sár	سرپه سر، سرپسر
سرته رسول (ترسره كول)	sarta-rasawə́l	وسرته رسول ، اجرا كول
سرتېری (عسكر)	sar-téray	سرتېر، سرباز، سپاهی
سرخوږ (سرخوږی)	sar-xwə́ğ	سردرد ، سردردي، سردردی
سرسوبنده > شوبله		

سرغاړی (سرغړاند)	sar-γā́ṛay	سرغړوونکی، سرواخی، خلاف کار
سرغشی (سرغشي)	sar-γášay	شرغشی، شېرغشی، کهی
سرکونډې (سر پرڅنې)	sar-kóṇḍe	سرکونډو، لکې پېښې، سر پرڅېړې، سنګوپ (ملاق)
سرګڼی	sargáṇay	ړومبی ګڼه، اول نمره لومړۍ درجه
سرليك (عنوان)	sar-lík	سرليکنه، سرخط
سرليکنه	sar-lıkə́na	سرليك، سرمقاله
سرليکه	sar-líka	سردړه، سرلوحه، بورډ
سرمخ	sar-mə́x	سرصفحه
سرمشريزه	sar-məšríza	سرمشريزه غونډه، د سرانو غونډه
سر وزير	sár-wazír	لومړی وزير، وزيراعظم، صدراعظم
سروزيري	sar-wazırí	لومړی وزارت، صدارت، صدارت العظما
سروېږدی (بالښت)	sar-wéǧday	سراېږد، سروېږد، سروېښت
سره بانجڼ > باټينګڼ		
سره زرين (طلايی)	srə-zarín	د سرو زرو

سره له دې (له دې سره سره)	sará-lə-de	باوجود
سرهېته (لالهاند)	sar-héta	سرگردان
سرى > شرى		
سريزه	saríza	سريځه، مقدمه، پيش لفظ
سرېښ > ثلېښت	clex̌t	
سرړك	saṛák	سرك
سړوپى	saṛopə́y	سړې پى، شيريخ، آيسكريم
سړه لړې (تب لرزه)	saṛa-lə́re	سړه لوي ، سړه لوې
سړي سركال گټه	saṛı-sár-kāl-ğáṭa	كالنى سړي سرگټه ، د سړي پرسر كالنى عايد
سږكال	sáğ-kāl	سخكال ، سكال
سسكوره > تسكوره		
سكروټه	skarwáṭa	سروټكه ، سروټه
سكم (جوال)	skam	سكيم
سكو (ښاخى)	sku	دوښاخه، دوه خلې، خاخى
سكولل (سكوښتل)	skóləl	سكوستل، سكول، سكويل (د پسو وزو خرېيل)
سكېلوى (زگېروى)	skelwáy	زبېرگى ، ځگېروى
سگك > غربى		
سل په سل كې	sə́l-pə-sə́l-ke	سل په سلو كې
سلگى (هكهك)	səlgə́y	سوگلى ، سولگى

نالش)		
سلنه (فیصدي)	sələ́na	سلواله
سلیزه (پېړۍ)	səlíza	سلی ، سلکلني
سماوار	samāwā́r	سماوات
سمبال (- ول ، ېدل) (تامین ، اجراء ...)	səmbā́l	سنبال ، سامبال
سم له سمونې (سم له لاسه)	sám-lə-samúne	سم د سمنې، سم له سمنې، سمدستې، دستې
سمڅ	smə́c	څمڅ ، سمس ، ښمڅ
سمندر رېږده	samandər-réğda	بحري زلزله ، څونامي
سمندرګی	samandərgáy	بحیره
سمونپال	samun-pā́l	سمونوال، اصلاح پال، اصلاح غوښتونکی
سندوی (غاټول بوټی)	sandóy	سندی
سنډ (کتان)	sənḍ	سونډ ، سڼ ، سوڼ
سڼ (زنجبیل)	səṇ	سوڼ، سنډ
سڼوسپېرکۍ	sə́ṇ-o-spérkəy	سنډوسپېرکۍ
سوابېره	swābéra	صوابېره، سوابېره (sowābéra)
سوات	swāt	صوات ، سوات (səwāt)
سوب (حاضر)	swab	سوب (sob)

سوباړی > څو باړی		
سوبتیا (حاضري، حضور)	swabtyā	سوبتیا (sobtyā)
سوبله > شوبله		
سوړسك	soṛsə́k	سوکړك ، جواری
سوکمار	sukmā́r	سوك وهونکی ، بوکسر
سوکماري	sukmārí	سوك وهنه، بوکس، بوکسېنګ
سوګندکول - پورته کول... > لوړل		
سوګند لیك	sawgand-lík	قسم لیك ، قسمنامه
سول (سوځل)	swəl	سوزل ، سېزل ، سېځل
سول (شدن) > شول		
سوله ستاړه (روغه جوړه)	sóla-satā́ṛa	سوله سټاره، سوله بوله، صلح وسلم، صلح وصفا
سوله ییز (روغه ییز)	sola-yíz	سولیز
سولیز	solíz	د سول (عقل) اړوند ، سولي، عقلاني، عقلي، منطقي
سومبور	sumbawár	سومباټور
سونبوټي	swan-búṭi	د سون بوټي یا بوټی
سونتوکي	swan-tóki	د سون توکي ، د سون مواد
سونلرګي	swan-largí	د سون لرګي

سونوړ	swan-wáṛ	د سون وړ، د سوځېدو وړ
سووان	sowā́n	سوهان
سوواني (اساني، شپېره)	sowāní	سواني، سوهاني، سوهانه
سوونه (سلگونه)	səwúna	سلونه، سلها، په سلهاوو، په سلونو ...
سوی (سوخت)	sway	سوه
سوېل	səwél	سویل، سهیل، سوهیل...
سوېل – ختیځ (جنوب شرق)	səwel-xatíj	سوېل ختیز، جنوب ختیز
سوېل- ختیز(جنوب-شرقي)		سوېل – ختیځ (جنوب شرق)
سوېل- لویدیځ (جنوب غرب)	səwel-lwıdíj	سوېل لویدیز (جنوب غربی)
سوېل لویدیز (جنوب غربی)	səwel-lwıdíz	سوېل- لویدیځ (جنوب غرب)
سوېلي	sə́welı	سوېلیز ، جنوبي
سوېلۍ (مله نجلۍ)	səwéləy	سهېلۍ، سُهېله، سپیلۍ
سویه(سویې)	sóya	سوه ، سوی -suy (سویان)
سهار	sahā́r	سار ، سحر ، سهر
سهارسبا (شین یا روڼ سهار)	sahā́r-sabā́	سارسبا ، سحرصبا
سهارنۍ (برېځر)	sahāránəy	سباناری ، سبانۍ

سهه او تهه	sáha-w-táha	صبروحوصله
سهي (سم، زغمناك)	sahí	صحي ، صحيح
سیاڅه	syā́ca	سیاسه، اونګ، هاوند ، بغرۍ
سیسۍ (مرغه)	sısə́y	سوسۍ
سیلانی، سیلګری > ګرځندوی		
سیلۍ (توند باد)	síləy	سولۍ (suləy)
سیمه پال	sıma-pā́l	سمت پالونکی
سیمه واله	sima-wā́la	سیمه - سمت پالنه
سیمه ییز (سمتی، منطقوی)	sıma-yíz	سیمیز
سیندکښ	sınd-káx̌	سیند (قاموس) لیکونکی
سیندګی	sındgáy	(جیبي قاموس)ولاړي اوبه، جهیل
سیوری	syóray	سوری، سیوره، سایه

ش – š (شې ، شین)

د پښتو ابېڅې نولسم توری

کره	غږیزلیک	ناکره
شا بوتی، شابوکی،		
شاټوغی، شا ټیټی،		
شا کړوپ ... > کوپ		
شا پر شنجې > ستونی ستخ		
شات (گبینه)	šāt	شهد
شا تگ	šātág	پر شا تگ
شا تگپال	šātag-pā́l	شا تگ خوښی، رجعت پسند
شاربل	Šārbə́l	شربل

شا لید	šā-líd	شا ځمکه، پس منظر
شانډۍ (ډکه)	šānḍə́y	شنډۍ
شاوخوا	šā-o-xwā	خواوشا
شاهزی	šāhzáy	شاهزوی، شهزاده، پاسوالزی
شپني	španí	شپون توب
شپول (پنډغالی)	špol	گاچ، گاړه ، گاش
شپون	špun	شپه، چوپان، گډبه
شپه پرشپه	špá-pər-špá	شپه په شپه
شپه ښه !	špa-x̌á	شپه په خیر!
شپه کاری	špa-kāray	شوکار
شپه ورځ	špa-wráj	شپه او ورځ ، شواروز
شپږ څنډ	špağ-cənd	شپږڅنډی، شپږضلعي
شپږزر کلن	špağ-zər-kalán	شپږ زره کلن، شپږ زر کلیز
شپږمه (پنجشنبه)	špağə́ma	شپږ ، شپږم، شپږنۍ
شپږیزه (شعري مسدس)	špağíza	شپږیز، شپږ بیتي، شپږ بیتیزه
شپې پاڼه (شب نامه)	špe-pā́ṇa	د شپې پاڼه ، شپه لیك
شپېغالی (شپېځای)	špeγā́lay	لیلیه
شپېلل	špelə́l	شپېلول
شپېلۍ (دروی)	špelə́y	توله ، بین ، ترومپېټ
شپېنی	špenáy	شپنی
شتمن (بډای)	štə-mán	سته من، ستمن، سته من

شته (دارایی)	štə	سته
شته (هست)	štə	سته
شخړیز (ناندریز)	šxəṛíz	شخړه ییز، لانجه یي، نزاع وړ
شرغشی > سرغشی		
شغرغ (اور پکی)	šaγ-ráγ	شریر، اشرار، شرگړی
شکنه > شنړه		
شکېل (- ول، ېدل) > ښکېل (- ول ، - ېدل)		
شگه (رېگ ، سنگرېزه)	šəğa	سگه
شگۍ (د خیبر یو کلی او کوټ)	šəğə́y	شاگۍ
شلتالو > ختوری		
شلومبې (شړومبې)	šlombé	شوملې ، تروې ، پۍ
شمارپوهنه	šmār-pohə́na	د شمارنې پوهنه، احصائیه پوهنه
شمالختیځ (شمال شرق)	šamāl-xatíj	شمال ختیز
شمالختیز (شمال شرقي)	šamāl-xatíz	شمال ختیځ
شمال لویدیځ (شمال غرب)	šamāl-lwedíj	شمال لویدیز
شمال لویدیز (شمال غربي)	šamāl-lwedǐz	شمال لویدیځ
شمان (خاکروبه)	šəmā́n	خاورې ، خځلې
شمزۍ (مهره، ستون فقرات)	šamzə́y	شمځۍ، د ملا تیر، ملا غابنی (مهره)

شمشتیَ	šamšatə́y	شین تتی، شوتتی، کیشپ ...
شمېر پوهاند (شمېر پوه)	šmer-pohā́nd	رياضي پوه
شمېر پوهنه (رياضی)	šmer-pohə́na	رياضي پوهنه ، شمېرپوهنه (هندسه)
شمېرې او گڼې (اعداد او ارقام)	šmré-aw-gáṇe	گڼې او شمېرې ، شمېرې او ارقام
شند	šənd	شاهين
شنه ټوخله، شنه غاړه > توره ټوخله	tóra ṭoxə́la	
شوبله (هزارپا ، ټانك)	šóbla	سرسوبنده ، سوبله (ټانك)
شوبیَ (شبیَ)	šobə́y	شبو
شوپرك > ښكالكی		
شودې وريجې	šodé-wrī́je	شيربرنج ، كير (اردو)
شوروځوږ	šór-o-jwáğ	شوروزوږ، شوروكرپ، شوربگت
شونډك	šunḍə́k	اوږده شونډه، خلتم (خرطوم)
شونی (كېدونی)	šúnay	كېدونكی ، ممكن ، احتمالي
شېبره	šebára	شببره تبه ، محرقه تبه
شېبره (سواني، اسانتيا)	šébəra	سوهانه، سهولت، فيسېلتي
شيشړ	šıšáṛ	شيشو ، شيخدو (تور ښارو وزمه مرغه)
شيند پرشيند (شو پرشو)	šínd-pər-šínd	شيند په شيند ، تاش

		پرتاش، تیت وپرك
شین کومه	šın-kúma	شین کومکه، سارایی کوتره، خره کوتره
شینګړه	šıngáṛa	شنګړ، شینګړی
شینوبره (کبود)	šın-wábra	شین وزمه، بانجاني، نیلي
شینوبی (لسي)	šınóbay	شناوی

ښ – x̌ (ښې)

د پښتو ابېڅې شلم توری چې د منځني معیاري "ښ" وینګ پر وړاندې یې سوېل لویدیزه پښتو "ṣ̌" او سوېل ختیزه پښتو "š̌" تیکاو لري او شمال ختیزه هغه یې ګرد سره له "خ x " سره ونجوي .

کره	غږیزلیک	ناکره
ښاپرك، ښاپېرك > څکالکی	ckālkáy	
ښاڅمن (مغرور، مفتخر)	x̌āc-mán	ویاړن ، پېسمن
ښاخلن	x̌āxlán	ښاخور
ښاخۍ (ښانګۍ)	x̌āxə́y	شاخۍ
ښارګ	x̌āráe̊g	شارګ ، شاهرګ
ښار مېشتی (ښاري)	x̌ār-méšťay	د ښار استوګن - اوسیدونکی
ښارمېنه	x̌ār-ména	ښاري ناحیه

ښارو	x̌āró	شارو ، خارو
ښاري څانګه (بانك)	x̌ārí-cā́nga	شاري څانګه، شهري څانګه
ښاريه (ښارګی)	x̌ārıá	ښاره ، ښارګوټی
ښانده	x̌ā́nda	شناخت ، پېژندنه
ښانك	x̌ānák	ښنك ، سنك ، خانک
ښانګور	x̌āngawə́r	ښانګه ور
ښانګه (ښنه)	x̌ā́nga	ښنګه ، لېنګی
ښپه > پښه	px̌a	
ښځمنه (ښځينه)	x̌ə́j-mána	تورسرې
ښځنوك	x̌ājanók	ښځنوکی ، ښځوکی
ښکانځه > ښکنځا		
ښکالوه (سکالو)	x̌kālwá	خبرې، بحث
ښکته > کښته		
ښکل > کښل	kx̌al	
ښکلا (ښايست)	x̌kolā́	ښکلا ṣ̌kəlā́
ښکېنی > کښېنی		
ښل	x̌əl	شل ، اندرپايه ، زينه
ښمروښېګنه	x̌mə́r-o- x̌egə́ṇa	خيروښېګنه
ښنځری > تنځری		
ښندل	x̌əndə́l	شندل
ښنده (افراط ، مبالغه)	x̌ə́nda	شنده

ښوول	xǒwə́l	ښپیل، ښول، ښیل (عاقول)
ښوونځی	xǒwə́njəy	ښونځی ، ښوونځۍ
ښوونکی	xǒwúnkay	ښونکی، ښوونکئ (xowúnkəy)
ښوونه	xǒwə́na	ښونه ، ښودنه
ښوونه روزنه	xǒwə́na-rozə́na	ښوونه او روزنه، تعلیم وتربیه
ښوی (راشبېل) > خوی	xǒway	
ښویندۍ (لغزشگاه)	xǒwayndə́y	ښویندی، ښویندوکی، ښویندوکۍ
ښویول	xǒwayawə́l	ښوهول
ښویېدل	xǒwayedə́l	ښوهېدل
ښهانه	xǒə̄́na	ښه والی ، ښه توب
ښهل (عاقول)	xǒə́həl	ښیل
ښون (دښونه)	xǒəwə́n	ښوون ، (د ښوانه)
ښېرا (ښېراوې)	xǒerā́	ښېره (ښېراوې)
ښېره (ښېرې)	xǒerá	ښېرا (ښېرې)
ښیښه (هېنداره)	xǒɪxǒá	خیخه ، شیشه
ښېگڼه	xǒegə́ṇa	ښېگړه
ښینه	xǒína	خینه ، خوښینه
ښېوه	xǒewá	خېوه

غ – γ (غې ، غين)

د پښتو ابېڅې یوویشتم توری

کره	غږیزلیک	ناکره
غاتره > کچر		
غاټول (لاله)	γāṭól	غاټوی ، خاټول
غارمه او ساړه	γārmə́-aw-sāṛə́	گرمي او یخني، تودوخه او سړوخه
غاروزینه (چلپاسهٔ دشتی)	γārozínza	غارندونه (γārəndúnə)
غاړبندی (گردن بسته، گناهگار)	γāṛ-bánday	غاړه بندی

غاړ پټی (مفلر، دستمال گردن) > پیاغله		
غاړه غړی (غاړه پرغاړه)	γā́ṛa-γaṛə́y	غاړه غټی، غاړه غجې
غاړې روغبړ (غبږ روغبر)	γā́ṛe-roγbáṛ	غاړې برگندی
غاښ جوړونه	γāx̌-ǰoṛawə́na	غاښ رغاونه
غاښ خلی	γāx̌-xə́lay	غاښ ټومبنی
غاښ خوږ (غاښ خوږی)	γāx̌-xwə́ǧ	(د) غاښ درد
غاښ ربځ (ربیځ)	γāx̌-rabə́j	د غاښو برس
غاښ لېټی	γāx̌-leṭə́y	د غاښو خمیره یا کریم
غاښ ولی	γāx̌-wələ́y	د غاښ ریښه
غاښیز	γāx̌íz	دنداني ، ډېنټل
غالی پلور	γāləy-plór	غالی خرڅونه، قالین فروشي
غالی پلوری	γāləy-plóray	غالی خرڅوونکی، قالین فروش
غالیچه (زلوچه)	γālıčá	غالی گی، وړه غالی، قالینچه
غاو (احتجاج)	γāw	سخت اعتراض، پروټسټ
غاوچي (غاوی)	γāw-čí	احتجاج کوونکی
غاولیك	γāw-lík	احتجاج لیك
غبانده (مغانه)	γbā́nda	سرښکارونه، قدکشك، کله کشك
غبرگون (پاسخ، واکنش)	γbargún	غبرگلون، چارانگ،

		ردعمل، عکس العمل
غچ (انتقام)	γač	غځ ، بدل
غدکه (مرنۍ)	γadə́ka	کباړۍ ، قبا ، چپن
غربی	γrə́báy	سگك (بندچپلی ...)
غرغنډه (ستره لمبه)	γarγanḍá	غورلنډسه،غورانگه،غوړمبه،غرانډه،غوړنجه، غوړځکه،غوړسکه،خوړسکه
غرگرځی	γar-gə́rjay	غره گرځېدونکی
غرمنۍ	γar-manə́y	د غرمې ډوډۍ، د غرمې مېلمستیا
غرمه ښه!	γarma-xá!	غرمه (مو) په خیر
غرمېشتی (غروال، غرځن)	γar-méštay	غرېځی، غرشین، د غره اوسېدونکی، غرځنی
غرندی	γrə́nday	غرنده، رغندی
غرواوښکې	γərəw-úx̌ke	د غروې (تمساخ) اوښکې
غروه (کروکودیل)	γərə́wa	د اوبو غروه، د اوبو سمساره
غړپ (گوټ)	γṛap	غوړپ
غړپل	γṛapə́l	غوړ پل
غړپول	γṛapawə́l	غوړپول
غړکه (مشك دوغ)	γaṛə́ka	غړك

غړیالی	γəṛyāláy	غبنتلی ، عضلاتي
غزلبول	γazal-ból	غزل ویونکی ، غزل گو
غژغویی	γaǧ-γwayáy	غژگاو
غږ (- ول ، - ږدل)	γaǧ	رږغ ، غگ ، فون
غږپوهنه (غږپوهه)	γāǧ-pohə́na	رږغپوهنه، فونولوژي، فنالوجي
غږجگی (لوډسپیکر)	γāǧ-jə́gay	غږلوړی ، بلندگو
غږنیو	γāǧ-níw	غږنیوونی، غږنیوونکی، ټایپ ریکارډر
غشی	γášay	غښشی
غلمینه (ډوډۍ ، نغن)	γalmína	غنمینه، نغند ، د غنمو ډوډۍ
غلوځه (غلاوزه)	γlóca	مچمچۍ، د شاتو مچۍ، د گبیني مچۍ
غلیاك	γəlyā́k	غلچکی یرغل، داړه، پټ برید ، شبخون
غلی سمندر > ارام سمندر		
غوابیژی (حلزون)	γwā-bížay	د اسمان ځاځکی، د خدای غویی، شا پیتی ...
غوالوشه > لوغی		
غوباړی	γobā́ṛay	غوبانی ، غوماشه
غوراوی (امرنه)	γwarāwáy	غورونه ، خوښونه
غورچاڼ (انتخاب ، منتخب)	γwar-čā́ṇ	غورچان ، غوره چوڼ

غورځاوڼ (عضو جنبش)	γorjāwáṇ	غورځنګ، د غورځنګ غړی
غورځنګ (جنبش)	γorjáng	غورځنګ (حمله، جست وخیز)
غورځی (جست وخیز)	γorjáy	غورزی
غورغوشت (سرگرمي)	γor-γúšt	سا تېري ، پام غلطولنه
غورمچ (غوباړی)	γwər-məč	غټ مچ ، خرمگس
غورمه (قورمه) > انډی	γormá	
غورنیکه	γwər-nıkə́	نېر نیکه ، د نیکه نیکه
غورولایت	γór-welāyát	د غور ولایت، د غوراتو ولایت
غوره انا	γwə́ra-anā́	غورله انا ، د نیا نیا
غوري	γorí	پلخمري
غوریالی	γwar-yāláy	باټو ، باټور ، ټوکمار ، گپاوو
غوړاشه	γoṛā́ša	غوړیاشه ، کاڅی
غوړانګه > وړانګه		
غوړاوو	γwaṛāwú	غوړه مال
غوړاوی	γwaṛāwáy	غوړه مالي
غوړپکه (پېښه)	γoṛpə́ka	حادثه ، واقعه
غوړ پیش	γwaṛ-pıš	غوروپش ، غروپش
غوړسکه > خوړسکه		
غوړګه (نار ، نوده)	γwə́ṛga	غوړګه (γóṛga) ، پنډی

غوړه مرغه (ارغستان)	γwáṛa-mərγá	غوړه مرغۍ، غوړمرغه (γóṛmərγa)
غوز	γwəz	وغوز، چارمغز ، چارماغ
غوزار(گوزار)	γuzā́r	گذار، گزار
غوزارل (گوزارول)	γuzārə́l	غوزارول
غوزارېدل	γuzāredə́l	گوزارېدل
غوزی (غېږ، غېږ نیونه)	γozáy	غوېږه
غوږ خوږی (غوږخوږ)	γwaǧ-xwəǧáy	د غوږ خوږ یا درد
غوږول (گوشزد کردن)	γwaǧawə́l	د – غوږ ته رسول
غوږۍ (گوشی تلفون ...)	γwáǧəy	غوږ کی ، غوږه کۍ
غوشایي	γošāyí	خوشایي ، غوشیان
غوښپلور (سربه)	γwax̌-plór	غوښه خرڅونه ، قصابي
غوښپلوری	γwax̌-plóray	غوښه خرڅوونکی، قصاب
غوښت	γwəx̌t	غوښتنه، خواست، درخواست
غوښتپاڼه (غوښتلیك)	γwəx̌t-pā́ṇa	غوښتنپاڼه ، غوښتنلیك
غوښتلیك	γwəx̌t-lík	غوښتنلیك، عریضه، درخواستي، درخواست
غول	γwəl	غول (γol)
غوماشی (ماشی)	γomā́šay	غوماشه
غومبسه > مچۍ		
غومی > ډیډم		

غونچه	γwənčá	غنچه
غونډی (ترټه)	γúnday	غونځی
غونډ (گروپ ، فقره)	γwənḍ	گروپ ، فقره، غونډ (γonḍ)
غونډله (جمله)	γwə́nḍlá	غونډله (γonḍála)
غونډله پوهنه (غونډله پوهه)	γwənḍla-pohə́na	جمله پوهنه ، نحو
غونډ وربوزی > بغوټ		
غېږباس	γeğ-bās	غېږنیوونکی
غېږباسي (پلندی)	γeğ-bā́sı	غېږنیونه
غېږ پرغېږ	γéğ-pər-γéğ	غېږ په غېږ، غېږه په غېږه
غېن	γın	غېڼ ، غڼ
غېږ روغبړ	γeğ-roγbáṛ	غېږ برگړندی، غېږ برگنډی

ک – k (کې ، کاف)

د پښتو ابېڅې دوه ویشم توری

کره	غږیزلیک	ناکره
کابل پوهنتون	kābə́l-pohəntún	د کابل پوهنتون
کابل ښار	kābə́l-x̌ār	د کابل ښار
کابو (قریب ، فرصت)	kābú	قابو
کاپرګل > نمرګلی	Nmargwə́lay	
کاڅۍ (د مچنوغزې کاسه)	kācə́y	کاسۍ
کاراوزار (کار لوښي)	kār-awzā́r	د کار سامان یا اسباب
کارباړه (لاسباړه، کارګټه)	kār-bāṛá	د کار مزد ، حق الزحمه
کاربندي	kār-bandí	کاربندي، کاربندیز، د

		کار نه کولو اعتصاب
کار پېر	kār-pér	د کار شېفټ ، کاروخت
کارځی	kār-záy	کار ځای، د کار ځای یا محل
کاردود (کارتوگه، کار ډول)	kār-dód	د کار ډول ، د کار طرز
کارپوه	kār-póh	کارشناس، ماهر، متخصص
کارپوهه	kār-póha	کارشناسي، مهارت، تخصص
کارخونه	kār-xúna	کارخانه، فابریکه، چرلاو، کاربنت
کار ډگر	kār-ḍagár	د کار ساحه
کار سیالي	Kār-syālí	د کار سیالي یا مسابقه
کارغه (وراغ)	kārγə́	کارگه، قارغه، کروغ، کړاغ
کارکړن	kār-kṛán	کارکرده گي، کار روایی، فعالیت، د کار اجرا
کارگر	kār-gár	کاریگر
کارگر پاړکی	kārgár-pāṛkay	کارگره طبقه
کارمند (کارمن)	kār-mánd	کارکوونکی، مامور، کاردار
کارموند	kār-múnd	کارموندنه ، کاریابی
کارنده	kā́rənda	کارینده، کاریگر، فعال، موثر
کارندوی (کارندویان)	kārəndóy	چاروال، کارکن، فعال (سیاسي، گوندي)
کارندویي	kārəndoyí	چاروالي، فعالیت، کارکرده گی

کار وړ	kār-wáṛ	د کار وړ، کار آمد
کاروزمنه	kār-o-zmə́na	کار و کسب
کارول	kārawə́l	په کارول، استعمالول
کارونځ	kārawánj	کارونځای، د استعمال مورد، د کار مورد، کارونځی
کارونوړ	kārawan-wáṛ	د کاروني وړ، د استعمال وړ
کاروني	kārawə́ní	د کاروني یا تطبیق وړ، تطبیقي
کاروېش	kār-wéš	د کار وېش، د کار تقسیم
کارېدل	kāredə́l	په کارېدل، استعمالېدل
کاږبل (کوږ) کاږه وېلني خواږه وېلني > (بادیان)	kāğ-bál	
کالخوای	kālxwā́y	د کاله مشر، واکیالی، سرپرست، ولي
کالښود (کلیز)	kāl-x̌ód	کلیزه، جنتري
کال گټه	kāl-gáta	د کال گټه یا عاید
کالنی	kālanáy	کلنی
کالنۍ	kālanə́y	کالنۍ خپرونه
کالنۍ سرې سر گټه > سرې سر کال گټه		
کالورځ	kāl-wráj	د تلین یا کالیزې ورځ

کالی، کالي > گاڼه، پسول		
کالیزه	kālíza	کلیزه ، سالگره
کان پوهاند (کانپوه)	kān-pohā́nd	کان پېژندونکی، معدن پېژندونکی
کاندۍ (ځمځوکۍ، سیپۍ)	kāndə́y	کاشوغه، کاچوغه
کانکن	Kān-kán	کان اېستونکی، د معدن استخراجوونکی
کانپوهنه	Kān-pohə́na	کانپېژندنه ، درنگپوهنه
کاڼتوړی (کاڼ ټکی)	Kān-tóğay	د تېږو توږونکی، سنگتراش
کاڼتوړی (کاڼي ټك)	Kāṇ-toğáy	ډبر تراشي ، سنگتراشي
کب نیو	kab-níw	کب نیوونکی ، ماهیگیر
کب نیوی	kab-nıwáy	کب نیونه ، ماهیگیري
کتابپوهه (لیکي پوهه)	ketāb-póha	کتابپېژندنه، بېبلیوگرافي
کتابتون (کتابخونه، لیکي تون)	ketāb-tún	کتابخانه ، کتب خانه
کتابچه > خاته		
کتابښود (لیکي ښود)	ketāb-xód	د کتاب لارښود
کتنځی	katənjáy	کتوځی، د معاینی خونه یا ځای، کلینیك، معاینه خانه
کټپوښ	Kaṭ-póx	د کټ یا بسترې پوښ، روجایي
کټه (گوته)	káṭa	غټه گوته

کچ ومېچ	káč-o-méč	اندازه او مقیاس، قدواندام (خیاطي)
کچه یا خچه (گوته)	káča	خچۍ (گوته)
کڅ	kac	
کڅوال (کڅیز)	kac-wā́l	(د سیند) غاړه، (د سمندر) غاړه
کډوال	kaḍ-wā́l	کډبه، کډه پر شا، مهاجر
کراچ	krāč	کریچ ، کرچ
کراسگر	krās-gár	نیمسی گر
کر توخم	kar-tóxəm	د کر تخم ، زراعتی تخم
کر ځمکه	kar-jmə́ka	کرنۍ ځمکه، د کر ځمکه، کښتي ځمکه
کرښپل (سراغ ، پل) کرښراکښنه > ټاپی	kərx̌-pál	د پله خاپ ، د پښې خاپ
کر کرونده (کرکیله)	kár-karwandá	کروکښت، کاروکشت، زراعتي چارې
کرکړی (غرغړه)	karkəṛáy	غرغره (د اوبو کښلو او ؟)
کرکنډه (سنگ غلطان)	kar-kánḍa	کرکانډی
کرگر (بزگر)	kargár	بزرگر ، دهقان
کرنپوهنه	karən-pohə́na	د زراعت پوهنه، د زراعت علم
کرنکه	karnáka	وچه غاړه، وچه مرۍ

کرني (کرنيز)	karaní	زراعتي، زرعی
کر وړ	kar-wáṛ	د کرنې وړ، قابل زرع، قابل کشت
کرونده	kar-wandá	مزرعه، فارم، زراعتي فارم
کره پښويه	kará-px̌óya	معیاری گرامر
کره ژبه	kará-žəba	معیاري ژبه
کره گړدود	kará-gəṛdód	معیاري گړدود، معیاري لهجه
کره ليکلار	kará-lıklā̃r	د ليکنې معیاري سبك
کرېړ (جغل، سنگريزه)	kreṛ	کرهېړ، شگه
کرېږه (کړيکه)	kréğa	کرږه، کريغه، کړيکه
کړ (فعل)	kəṛ	کړنه، فعل
کړاو	kṛāw	تکړښت، تمرين
کړاوړون	kəṛ-awṛún	فعلي گردان
کړپوز (تمبوزك)	kaṛpúz	پوزبند، نينگانی
کړخو (ارکاره)	kaṛ-cú	کاټېری، تخم پزی
کړغېچ (اروترور)	kaṛγéč	وارخطا
کړکۍ	kəṛkə́y	کلکين، کنکۍ، دربچه، پنجره
کړکېچ (بحران)	kaṛkéč	خړپړتيا، جنجال، بحران، لالېچ، تشنج
کړکېچ کمښت	kaṛkeč-kaməx̌t	د لانجو کمښت، تشنج

		زدايي، تنش زدايي
کړکېچن	kaṛkečə́n	جنجالي، بحراني
کړکيمه (قفس)	kaṛkımá	کيج ، پنجره
کړنلار	kṛan-lā́r	کړنلاره، دستورالعمل، مرامنامه، ستراتيژي، اجندا ، اېجنډا ، راهکرد
کږليکه	kağ-líka	کږه ليکه ، منحنی خط
کښاند	kx̌ānd	کښونکی، خطاط، ليکگر
کښنده	kx̌ə́nda	کښيده ، نقشه
کښېناستل	kx̌enāstə́l	کېناستل، کښېنستل، کښېنوستل، کېناستېدل
کغاچ (ناباندي)	kaγā́č	وران ، مخالف
کك (هسته)	kak	اېتمي زړی، نيوکلز
ککيز	kakíz	زړی ييز، نيوکلېر
کلا بند	kalā-bánd	قلعه بند ، محاصره (شوی)
کلا بندي	kalā-b landí	قلعه بندی ، محاصره
کلای نو	kalā̄y-náw	قلعهء نو
کم ارزی	kam-árzay	کم ارزښته، کم اهميته، کم ارزشه
کم پايه	kam-pā̄ya	کم پايښته ، کم دوامه
کم پېښی	kam-péx̌ay	لږ پېښېدونکی، قليل الوقوع

کمرسی	kam-rásay	کم واټنی
کمزور ټکی	kamzor-ṭə́kay	د کمزورۍ نقطه
کم مېشتی	kam-méštay	کم نفوسه
کم یېبری	kam-yébray	کم حاصله ، کم ثمره
کنځا (ښکنځا)	kanjā́	ښکانځه، کنځله، کنځلې، ښکنحځل، ښکنځلې، زورله، زورلې، زېږه، زېږې ...
کندوز	kandúz	کندز ، قندز
کندهار	kandahā́r	قندهار ، کندار
کنگلخونه	kangal-xúna	کنگلغالی ، سردخانه
کنگلماتی	kangal-mā́tay	کنگل ماتوونکی، یخ شکن
کنگلنی - فریج > یخچال	yaxčā́l	
کنگلنی (واوره نۍ)	kangalə́nay	یخدان، فریزر، ډېر یخ یخچال
کڼځه (گوته)	káṇja	گانځه ، سبابه
کڼیوال (دوړ)	kaṇı-wā́l	کڼي والا ، ټغر اودونکی
کوبی	kubáy	کوندری، کونډوه، دسترخان، دسترخوان ...
کوبۍ (حباب)	kobə́y	پوکنۍ، بوگنۍ، پوقانه
کوپ	kup	شاکوپ، شاکوپی، کړوپ، کړوپی، ټوغ، چوغ ...
کوټماتی	koṭ-mā́tay	کوټ ماتوونکی، دژ شکن

کوټوال	koṭ-wā́l	کوټوالي، سپاهي، پولیس
کوځۍ	kawcə́y	کمځۍ، کونځۍ، کونسۍ
کودړۍ (کودۍ)	kawdə́ṛay	کودنۍ، کردوړی، چندوړی
کوربه هېواد	korbá-hewād	کوربنه هېواد، کوربنی هېواد
کورڅپلۍ	kór-capləy	د کور څپلۍ یا څپلکې
کورکار	kór-kār	کورنی کار، کورنۍ وظیفه
کورکالي	kór-kālı	د کور کالي، د کور جامې
کور کنځول	kór-kanjul	د کور بالاپوش، د کور چپن
کورناست	kor-nā́st	کورناستی، تقاعدي، متقاعد
کورناستی	kor-nāstáy	کورناسته، تقاعد
کورواکی	kor-wā́kay	کورواکمنی، اوتونوم (اتونومیست)
کورواکي	kor-wākí	کورواکمنی، اوتونومي
کوژدن (کوژده)	koždə́n	کوژدنه، کوزدن، کوزدنه
کوشنی	košnáy	کوچنی، وړکی، وړوکی، کړاخی، کراخی، ماشوم
کوکنۍ	kokanə́y	کونډاله، ګلدان، ګلداني
کونړ ولایت	Kunáṛ-	د کنړ ولایت، د کونړونو ولایت
کوهان	kohā́n	کوپان، بوکان
کوي (میکند)	kawí	که، کا، کاندې، کاښې، کړي (شینواري، منګل ...)

کویزه	kwíza	خوازه
کوېلی (ته دیگی)	kwélay	کوینی، کوولی، کونسترکی
کېت	ket	کېش، مذهب، دین، آیین
کېڅ کن	kec-kán	قبرکن ، قبر اېستونکی
کېدون (شونتیا)	kedún	کېدنه، شون، احتمال، امکان
کېدونی (شونی)	kedúnay	کېدونکی، ممکن، احتمالی
کېنل (کنل)	kenə́l	کېندل، کنستل، کنېستل
کیهان گرځی > تشیالیونی		
کیهاني یا فضایي بېړۍ > تشیال بېړۍ		

گ – g (گې ، گاف)

د پښتو ابېڅې درويشتم توری چې په شمال ختيزه پښتو کې يې زياتره له (ښ) سره ونجوي . د کړۍ والا " ګ " په ډول يې د پښتو له غبرګږبيزو (ټ، ډ ، ړ ،ڼ) سره د توپير لپاره ليکل په کار نه دي .

کره	غږيزليك	ناکره
گاتل	gātə́l	گواتل ، زخمی کول
گاچ، گاړه، گاش> شپول، پنډغالی		
گاځره	gājə́ra	گازره
گاډی (خودرو ، موتر ...)	gā́ḍay	گاړی ، گاډۍ
گاډي پلور	gāḍı-plór	گاډي يا موټر خرڅونه

گاډي پلوری	gāḍı-plóray	گاډي خرڅوونکی
گار (- ول ، - ېدل)	gār	تاوان ، زیان ، لگښت
گاره (گاگره)	gā́ra	شگلنه تیږه ، کلکه ډبره
گاړبوزی ،گاړگوزی > گورت		
گانده (فردا ، آینده)	gāndá	سبا ، راتلونکې،گا نده (gā́nda)
گاڼه (پسول ، گرو)	gāṇá	گېڼه ، کالی ، کالي
گاونډی (همسایه)	gāwanḍáy	گوانډی
گای (ویی)	gāy	گپ، کلمه، قول، وعده، وجیزه
گب (جنین)	gəb	گب (gab سورگورلځ)
گبرۍ	gabrə́y	پاپېچ ، پاپېچې ، گېټس
گبڼۍ (لرزهء عصبانیت)	gabaṇəy	کپڼۍ ، لړزه
گچل، گچ، گچه >		
کچل، کچ، کچه		
گڅ (کېڼ)	gac	چپ، گس
گډوه	gaḍwá	(خورینه) کوزه
گډېره (غونډه)	gaḍéra	ټولنه ، اجتماع
گرانبیه	grān-báya	گران قیمته، گران بها ، قیمتي
گرانپلوری	grān-plóray	گران خرڅوونکی، قیمت فروش
گرانپلوري	grān-plorí	گران خرڅونه
گران درملی	grān-darmály	سخت علاجه، صعب العلاج
گرځبندی	gərj-bánday	نظربند

گرځبندي (گرځبنديز)	gərj-bandáy	گرځبند ، پر گرځېدو راگرځېدو باندې بندیز
گرځنی (کرلېچ)	gərjə-nay	گرځندی، گرځاندی، موړ
گرځون (کانگې، لوست)	gərjún	کهه ، قی ، استفراغ
گرمانه	gramāná	جرمانه، جریمه، ملامته، پړه، گېرمه
گروهن	grohán	گروهمن، موخن، معتقد
گروهه	gróha	گروه، امنا ، عقیده
گروهیز	grohíz	گروهنیز، عقیده یي، عقیدوي
گړپوهه	gəṛ-póha	گړپوهنه، فونیمپوهنه، صرف، مارفولوجي
گړدود	gəṛ-dód	لهجه ، ډایلکټ
گړماگړ	gə́ṛ-mā-gəṛ	چېړچاړ ، گومگو
گړنه	gəṛə́na	اصطلاح، محاوره، ایډیم
گړنی ادب	gəṛanə́y-adab	شفاهي ادب
گړنۍ ژبه	gəṛanə́y-žəba	د وینا ژبه، محاوروي ژبه
گړۍ	gaṛə́y	گېنټه ، ساعت
گړۍ ستن	gaṛə́y-stən	د گړۍ ستن ، د ساعت عقرب
گل	gwəl	جنډی ، گل (gol)
گلباغچه	- bāγčá	د گلونو باغچه
گلپاڼه	gwəl-pā́ṇa	د گل پانگه
گلځانگه	gwəl-cā́nga	د گلو ځانگه

گل غونچه	gwəl-γwənčá	د گلو غنچه
گلگنډ	gwəlgánḍ	گل گنډ ، گل سکوینه، گلدوزی
گل گېډۍ (گل موښته)	Gwəl-géḍəy	د گلو گېډۍ ، گلدسته
گل وله	gwəl-wə́la	د سرو گلانو وله ، گل بېد
گناگاره (گرمانه)	gonā-gā́ra	کفاره ، جرمانه ، جریمه
گڼ مېشتی	gaṇ-méštay	گڼ نفوسه، پرنفوسه، له گڼې گوڼې نه ډك
گڼنی (زېلانځ)	gaṇə́nay	زهدان ، رحم
گڼه گوڼه (گڼه)	gáṇa-gúṇa	ازدحام ، بیروبار
گڼ ولسي	gaṇ-wələsí	گڼ ملیتي
گڼ هېوادیز	gaṇ-hewādíz	گڼ ملیتي
گواښلیك	gwāx̌-lík	اخطارلیك
گواښنه (گواښ)	gwāx̌ə́na	گوتڅنډنه، خبرداری، اخطار
گوتنیونه (گوتنیوی)	gwə́t-nıwə́na	انتقاد ، اعتراض
گوټ (غړپ)	guṭ	غوړپ ، گوټ (got)
گوټناست	gwəṭ-nā́st	گوښه نشین ، گوشگه گیر
گوټناسته	gwəṭ-nā́sta	گوشه نشیني، گوشگه گیري
گوډاگی	guḍāgáy	برېښی ، تالی ښتی
گورم	gorə́m	گویر ، پاده ، گله
گوزاریز (غوځاریز)	guzāríz	ضربتي
گوزڼ	guzáṇ	گوزن ، فالج ، سټروك

ګوګړ	gogə́ṛ	گوگرد ، گوګړ (gugər)
ګوګوشتو (قمری)	guguštú	گونگوشتکه، گونگوشته، گوگوشتکه، کوکوشتکه، بختکه، پختکه، تتوه
ګولۍ	golə́y	گوله ، مردکی
ګومارل	gomārə́l	گمارل، مقررول، ماموركول
ګومارنه	gomārə́na	مقرري، ماموريت وركول يا سپارل
ګومبزه	gombáza	گنبده
ګومبۍ	gombə́y	د گومبزې کټوری ، قبه
ګونځه (ګونځې)	gónja	گونجه (gúnǰa)
ګوند (حزب)	gwənd	گوند (gond)
ګوندې (ګويا ، شايد)	gónde	گنې،گواندې، گوندې (gúnde)
ګونګ (شګوم)	gungə́ṛ	شگون، پال(فال)
ګونګړي	gúngṛí	چولي ، شورنخود
ګهيځ مو ښه ! (سهار مو ښه !)	gahíz-mo-x̌ə	سهار په خير
ګهيځ	gahíj	گييځ، سهار، سحر، سبا، صبا
ګيا پوهنه > بوټپوهنه	boṭpohána	
ګيا خور	gayā-xór	گيا خوړونکی، ويجيتيرين

ګېټۍ (ګاټۍ)	geṭә́y	ګټۍ ، ګټکۍ
ګیله	gıla´	ګله ، ګېله
ګیڼ (پنډوس)	gıṇ	ګیند ، پنډوسکه، توپ، بال، غونډسکه

ل – l (لې ، لام)

د پښتو ابېڅې ځلېرويشتم توری

کره	غږيزليك	ناکره
لا (يا ، هنوز ، بلکې)	lā	ليا
لا بل سبا (لا بل ګهيځ)	lā́-bəl-sabā́	سبا نه بل سبا
لا ټول (شاعر، پاړکيوال)	lāṭwál	چندي ، شاير ، شېر
لاچي	lačí	هېل
لار	lār	ليار
لاربه (لارښود ، لارښوو ان)	lār-bá	لارښووني، لارښوونکی، رهبر، رهنما
لاربني (لارښوونه)	lār-bánı	لارښودنه ، رهنمايي

لارغه	lārγá	وقفه، شېبه، مکث، درنگ، لارغه (lārγə)
لارغه يي	lār-γayí	وقفه يي ، شېبه ييز
لارنيو (پلیونی)	lār-níw	پسې تلونکی، پیرو
لاروركی	lār-wrə́kay	وركلاري ، لار ورک کړی
لاروهونی	lār-wahúnay	لاروهونکی ، رهزن
لاروی (پلیونی)	lārawáy	رونده، پیرو، راهرو، مرید ، لاروی (lārwáy)
لاروي (پلیون)	lārawí	پیروی
لاره روده (لیکه لیاره)	lā́ra-rawdá	لار و روش ، لیار وطریقه
لارهواری	lār-hawā́ray	لارهواروونکی، لار اواروونکی، زمینه ساز
لارهواری (لارهواري)	lār-hawāráy	لارهوارونه، زمینه سازي
لارې چارې	lāre-čā́re	لارې وسیلې ، امکانات، تدابیر، بندوبست
لاريز	lāríz	لارې لارې، لیکې لیکې، رهدار
لاريون	lār-yún	مظاهره، جلوس، مارش
لاړ ، لاړو > ولاړ		
لاړه (لاړې)	lā́ṛa	ناړه (ناړې) ، لیاړه (لیاړې)
لاړی	lā́ṛay	(چوب) دستک

لاړیس (دوڅرخه)	lāṛís	سایکل، بایسکل، بیك
لاس اخېسته	lās-axésta	لاس اخېستنه ، صرفنظر
لاسباړه (لاس گټه)	lās-bāṛá	لاسمزد ، دستمزد ، حق الزحمه
لاسبری	lās-baráy	برلاسی
لاسبری (مسلط)	lās-báray	برلاسی ، لاس د پاسه
لاس پر لاس	lā́s-pər-lā́s	لاس په لاس
لاس پر نام (- نامه)	lās-pər-nā́m	لاس په نام ، لاس په نامه
لاس پوڅی	lās-pócay	لاس ښکلوونکی، چاپلوس
لاس پوڅي	lās-pocáy	لاس ښکلونه، چاپلوسي
لاسپېلې (لاسماغو)	lās-pelé	لاسبېلې، دسکلې، دستکش
لاس تېره	lās-téra	لاس تېرونه، نازونه، مسح
لاستور	Lāstawә́r	لاستورکی ، لاستي والا
لاستی (لاسته)	lā́stay	دسته
لاس څپوڼی	lā́s-capoṇay	لاسپاك ، لاسوچونی
لاسخه	lā́sxa	مالك ، ذولید
لاسرسی	lās-rasáy	دسترس، دسترسی، د دخول امکان
لاسروغبړ	lās-roγbáṛ	د لاس روغبړ، لاس ورکونه، لاس ورکړه
لاسکتوی	lās-katә́way	لاسلاندې، مادون، تابع
لاسلیکول	lās-lıkawә́l	لاسلیك کول، امضاء یا

		دسخط کول
لاسنیوه	lās-nıwá	لاس جگونه، پاتا ، فاتحه
لاسولونې	lās-wlúne	لاس مینځونې، دستشویي
لاسوند	lāswánd	لاسوندی، دستاویز، سند
لاسوهاند	lās-wahā́nd	لاسوهونکی ، مداخله گر
لاسوهنه	lās-wahə́na	لاسمننډون، مداخله، مداخلت
لاسي	lāsí	قصدي ، مصنوعي
لاسیوی	lās-yāwáy	یووالی ، اتفاق
لامَل (کبل، توسن)	lāmál	لامِل
لانده	lāndə́	لونَده، لاونده، لامده
لاندېستون	lāndestún	توشك، توشکه، نالۍ، نیالۍ، تولك، نیالي
لانگه	lā́nga	لنگه ، پیاړمه (د کټ پای)
لا وړم کال	lā́-wə́ṛəm-kāl	لا ته وړم کال، لا لا وړم کال
لا وړمه شپه	lā́-wə́ṛma-špa	لا ته وړمه شپه، لا لا وړمه شپه
لا وړمه ورځ	lā́-wə́ṛma-wraj	لا ته وړمه ورځ، لا لا وړمه ورځ
لاوڼ (کاړي)	lāwə́ṇ	لاونډ
لبغړی > ربغړی		
لټند (جستجوگر)	látəṇd´	لټونکی
لر تېرمهال	lā́-ter-mahāl	لرې ماضي، بعیده ماضي
لر ختیځ	lár-xatíj	لرې ختیځ

لرغونپال	larγun-pā́l	لرغون خوښوونکی، قدامت پسند
لرغونپلور	larγun-plór	عتیقه خرڅونه
لرغونپلوری	larγun-plóray	د عتیقه څیزونو پلورنکی
لرغونپوه (لرغونپوهاند)	larγun-póh	لرغون پېژندونکی
لرغونپوهنه	larγun-pohə́na	لرغونپېژندنه
لرغونپوهنیز	larγun-poh́níz	ارکیالوجیکي
لرغونتوکی (لرغونتوکي)	larγun-tók	لرغونی اثر (لرغوني اثار)
لرگبه	largbá	لرگي والا
لرگین	largín	د لرگي ، چوبي
لرلیدی	lar-líday	لرې لیدونکی
لر لیدیز	lar-lıdíz	لرلیدونکی، دورنمایي
لرمهالی (اوږدمهالی)	lar-mahā́lay	د اوږده وخت لپاره، طویل المدت
لر واټنی	lar-wāṭánay	لرې وېشتونکی، د لرې واټن (توغندی، وسله ...)
لروین	lar-wín	دوربین
لروینون	lar-wınún	تلوېزیون، تېلوېزیون، ټلوژن
لرې	lə́re	لرې، لري، لیرې؛ لر (کښته، کوز)
لړ (سلسله، ردیف)	laṛ	لاړ

لړلیك (لیکلړ)	laṛ-lík	فهرست ، لست ، کتار
لړپڅی	laṛıcáy	کپگیر ، کفگیر
لږ ترلږ (- ه)	lə́ğ-tər-lə́ğ	کم له کمه، کم از کم، کم سے کم، اقلاً
لږڅکي	lə́ğ-cəke	لږچکي، لږ کوټي، لکوټي
لستوڼی	lastóṇay	نستوڼی
لسگونه (په لس گونو)	las-gúna	لسونه، لس ها (په لس هاوو)
لسیزه	lasíza	لسیۍ ، دهه، معشر (شعر)
لښتیلیك	lax̌t́-lík	جدول، گراف، چارت
لښکر	lax̌kár	پوځ ، قول اردو
لښکرکوټ	lax̌kar-kóṭ	قشله ، چوڼۍ ، گارنېزون
لښکرلېږد	lax̌kar-léğd	لښکرکشی ، لشکرکشی
لښکر ماتی	lax̌kar-mā́tay	لښکر ماتوونکی، لشکر شکن، فوج شکن
لښکري (پوځي)	lax̌karí	نظامي ، غیرملکی
لښکري بازار	lax̌karí-bāzā́r	لښکرگاه ، لشکرگاه
لښل (لېښل)	lax̌ə́l	کوچېدل، کوچ کول، لېږدل، بارول
لښونی	lax̌únay	لېښونی، بارگیر (څاروی)
لغاز	laγā́z	طنز
لغړول > رغړول		

لغبنتل > رغبنتل		
لکیور ستوری	lakıwár-storay	لکیۍ وال ستوری
لګاوو	lagāwú	ډېر لګښتی، خراج
لګښت (لګون)	lagə́x̌t	لګت، مصرف، خرڅ، خرچ
لګښتتوکی	lagəx̌t-tókay	د لګښت توکی، استهلاکي توکی (توکي)
لګښتوال	lagəx̌t-wā́l	مصرف کوونکی، مستهلک
لګښتي	lagəx̌tí	مصرفي، استهلاکي
لل (شاهدي ویل – ورکول)	ləl	لېيل
للونګر	lalungár	للونوونکی، خیشاوه ګر
لمانځل، لمانځنه > نمانځل، نمانځنه		
لمبا	lambā́	لنبا ، لامبو (شنا)
لمبا ځی	lambājáy	د لمبا ځای ، د لمبا حوض
لمبی	lambáy	لمپه (لاټین ډوله څراغ)
لمخی> نمخی		
لمر	lmar	نمر، نور، نمیر، مېر
لمر پښتی (لمر ګروهی)	lmar-pəx̌tay	نورپرست، د لمر عبادت کوونکی
لمر تندره	lmar-tándra	د لمر تندر یا تندره، کسوف

لمر ځرکی	lmar-cṛə́kay	پیتاوی ، آفتاب رخ
لمر ختن (لمرخاته)	lmar-xatán	لمر ختل
لمر ختیځ > ختیځ	xatíj	
لمر لویدیځ > لویدیځ		
لمر لوېدن (لمر پرېواته)	lmar-lwedán	لمر لوېدل
لمر مزدك	lmar-mazdák	د لمر معبد
لمرګلی (نمرګلی)	lmar-gwə́lay	مېرگل، نورپرست گل، تاپرس
لمریز (- لېږدي)	lmaríz (-leğdí)	لمریز هجري، شمسي هجري، هجري لمریز
لمکټی (دم غوزك)	ləmkaṭáy	لمغړی، لم کنډی، لم ګډی، لم ګوړی، لمڅوکی، لم ګونډی، لم چونډی
لمنځ > نمنځ	nmanj	
لمنځونه	lmanjúna	لمونځونه، مونځونه، نمنځونه
لمونځغاړی	lmunj-γā́ṛay	لمونځ گذار، لمونځ کوونکی، لمونځ کړونی
لمېساند	lmesā́nd	مسوده لیکونکی، کاپي کوونکی
لمېسل	lmesə́l	مسوده کول، کاپی کول، گره بره لیکل
لمېسه	lmésa	مسوده ، کاپی؛ دوسیه
لندول (لندېدل)	landawə́l	لمدول، لوندول (لمدېدل)

لنده ‹لندې›	landá	لمده ‹لمدې›
لنده بل	landabál	لمده بل
لندی ‹نهر›	landáy	لنډی
لنډ پرلنډ ‹لنډ گنډ ، په لنډو›	lánḍ-pər-lánḍ	لنډ په لنډ (- ه)
لنډ پېری ‹لنډ پړاوی›	lanḍ-péray	لنډ دوره یی، لنډ مرحله يي
لنډ گروهی	lanḍ-gróhay	لنډ نظری، متعصب ‹مذهبی›
لنډ گروهي	lanḍ-grohí	لنډ نظري ، تعصب
لنډ لیدی ‹لنډ وینی›	lanḍ-líday	لنډ لیدونکی
لنډ منگی	lanḍ-mángay	لنډ عمری
لنډ مهالی	lanḍ-mahā́lay	د لنډ مهال لپاره، قصیرالمدت، کوتاه مدت
لنډ واټنی ‹کوتاه برد›	lanḍ-wāṭánay	د لنډ واټن ‹توغندی، وسله ...›
لنډه غر ‹غرغره يي›	lanḍa-γə́r	لنډهر، بېباکه، اوباش، ماجراجو، ډانگيي
لنډیس ‹فلوس›	lanḍís	چمبړخيال
لنگواله ‹لنگتون، لنگون›	lang-wā́la	زېږونه ، ولادت
لنگون خوږ ‹درد زه›	langun-xwə́ğ	د لنگوال خوږ یا درد
لو ‹لوهه›	lo	لوه ، اشتها
لوايي ‹وايي›	lŵāyí	روڼ گهیخ ، سپېده داغ
لوبڅی ‹لوبونی›	lobcáy	د لوبو سامان
لوبډله	lob-ḍála	سپورتي ډله

لوبغالی	lob-γā́lay	ستودیم ، ستهیډیم
لوبیځ (ننداریځ)	lobíj	ستیج ، صحنه
لوټتالا (لوټ تالان، چورتالان)	lúṭ-tālā́	چورچپاو ، چورچپاول
لوټمیر	luṭ-mír	د تالانگرو مشر
لوچۍ	lučə́y	غوړ چپاتی ، پېلغوږ
لوڅ	luc	لڅ
لوڅکه (نانځکه)	lucáka	گوډۍ، لوڅکۍ، اوکۍ
لوڅې پوڅې	lóce-póce	عذر زاري ، چاپلوسي
لوراند	lawrā́nd	د ډېر لور خاوند ، ډېر مهربان
لور پر لور (لورالور)	lór-pər-lór	لور په لور
لورښود	lor-x̌ód	لوری ښوونکی، رهنمود
لورل (لورول)	lawrə́l	لورېیل، روادار لرل، پېرزو کول
لوری (لورې)	lóray	لور ، لوری (lórəy)
لورین	lawrín	مهربان ، زړه سواند
لوړاوی	Ĺwāṛāwáy	تجلیل ، بزرگداشت
لوړ پوړیز	lwaṛ-poṛíz	
لوړتیاپال (- پالنه)	lwaṛtyā-pā́l	لوړتیا خوښوونکی یا غوښتونکی
لوړتیایي	lwaṛtyāyí	ارتقایي

لوړل	loṛə́l	لوړه کول، سوگند کول یا خوړل
لوړ لیك	loṛ-lík	سوگند لیك، سوگند نامه
لوړه (قسم)	lóṛa	لوړه (lwára)
لوست (درس ، قرائت)	lwast	لوست (lost قی)
لوستل	lwastə́l	لوستل (lostəl)
لوستلیکی	lwast-lıkáy	لوللیکی، د لوست کتاب، درسی کتاب، ټکسبوک
لوستی	lwástay	باسواده ، تعلیم یافته
لوښه (عادت ، خصلت)	lóx̌a	لوښه (lóxə)
لوښي ولن	lox̌ı-wlán	لوښي مینځونکی
لوښیز	lox̌íz	لوښه ییز، خصلتي، عادتي
لوغۍ	loγə́y	غوالوشه، غوالوشې، غواولشې
لولاند	lwalā́nd	لکچرر، لکچر ورکوونکی
لولانه	lwalā́na	لکچر
لولکۍ (پروانهء گل) > کوکۍ		
لومبړ (سپېږلم)	lumbáṛ	سپلم، گیدړ
لومړی (ړومبی)	lumṛáy	لمړی، لومبړ، لومبړی
لومړی > ړومبۍ (شنبه)		
لومني (لویي)	lomaní	خود بیني، تکبر

لوند مېچ	lund-méč	لنده بل مېچ، د لنده بل مقياس
لونل (نثارول)	lunə́l	لونودل، نولل، نوستل (پېښور)
لو وچه	lo-wə́ča	لويه وچه ، براعظم
لو ورځ (محشر)	ló-wraj	ورځلوی ، لويه ورځ
لووی	ló-way	گواه ، شاهد
لوهه ښه !	lóha-ǩá!	ښه اشتها !
لوۍ	láwəy	دلوگري مزدوري يا اجوره
لوی > لوگر ، لوگری	logár	
لوی پوړيز (جگپوړی)	loy-pawṛíz	لوړ پوړيز ، لوړ رتبه
لوېديځ (غرب ، مغرب)	lwedíj	لويديز (غربی)
لوېديځوال (لويديځی)	lwıdıj-wā́l	لويديزوال
لويست، لوېشت > ولېشت		
لويناب	loy-nā́b	والي ، گورنر
له آره	lə-ā́ra	د آره، اصلاً، په اصل کې
له بده مرغه	lə-báda-mərγa	د بده مرغه ، د بد قسمه
له تا څخه		د تاڅه، تانه...
له توغه وتل	lə-twáγa-watəl	له عهدې وتل
له – څخه	lə-caxá	د خوا –لخوا
له خوا	lə-xwā	

له دې لاامله	lə-dé-lāmála	له دی امله، د دې امله
له دې وروسته	lə-de-wrústa	وروسته له دې، د دې وروسته
له – راهیسې	lə-rāhíse	د - راهیسې، د - را په دېخوا
له – سره	lə-sará	د - سره
له سره (له پیله ، بېخي)	lə-sára	د سره
له ښه مرغه	lə-x̌ə́-mərγa	د ښه مرغه، د ښه قسمه
له مخي (یو مخیز)	lə-mə́xe	د مخې
له منځه تلل (- وړل)	lə-manja-tlə́l	د منځه تلل
له – وروسته	lə-wrústa	د - وروسته
له یوې مخې (له یوه مخه)	lə-yawé-məxe	د یوې مخې
لیار (- ه) (طریقه، روش)	lyār	طریقه ، روش
لیارولېله	lyār-o-léla	راه و روش ، سبك و روش
لی پر لی	láy-pər-láy	لی په لی
لېښ (لېښې)	lec	لېښه ، لېچ (سترگ خوړ)
لېښی	lécay	لېچی ، بازو
لېښۍ (نانغښتی لوله وړی)	lecə́y	
لید توگه	lıd-tóga	د نظر ډول، طرز نظر، دیدگاه
لید ټکی	lıd-ṭə́kay	نقطه نظر ، دیدگاه
لید گوټ	lıd-gwə́ṭ	د لید زاویه
لید مېچ	lıd-méč	د لید (دید) مقیاس
لیده کاته	lıdə́-kā́tə	لیدنه کتنه، ملاقات

		(دیدار، دیدوواديد)
لېړپاك (لېړونی)	leṛ-pā́k	د کوشني د لېړو پاکولو ځپونی
لېږد پېر	leğd-pér	انتقالی یا عبوری پړاو، لنډ مهالپېر
لېږد چارې	leğd-čā́re	حمل ونقل، ترانسپورټ و ترانسپورټي چارې
لېږند ونالېږند	léğənd-o-nā- léğənd	منقول وغیرمنقول، متعدي ولازمي
لېږندويي	leğəndoyí	حمل ونقل، ترانسپورتگ
لېشه (نېش)	lešá	لشه ، لیاشه
لیکلار (لیکنی سبك)	lık-lā́r	لیکدود (املاء)
لیکلړ (لړلیك)	lık-láṛ	لست ، فهرست
لیك لوست	lık-lwást	لیك ولوست ، سواد
لیك لیکاني	lík-lıkāní	ارسال ومرسول، مکاتبه، خط وخط روي
لیکنښه	lık-náx̌a	لیکنخښه (نقطه گذاری)
لیکنه (مقاله)	lıkə́na	لیك (نامه ، مکتوب)
لیکنی	lıkanáy	لیکلی ، تحریري
لیکی	lıkáy	کتاب
لیکي پوهه	lıkı-póha	کتابپوهنه، کتاب پېژندنه، ببلوگرافي

ليكيتون (كتابتون)	lıkı-tún	كتابخانه ، كتابخونه
لېوال	lewā́l	علاقمند
لېوالتيا	lewāltyā́	دلچسبي ، علاقمندي
ليول (هڅول)	layáwəl	تشويقول
لېيل (شاهدي ويل) > لل		

م – m (مې ، ميم)

د پښتو ابېڅې پېنځوېشتم توری

کره	غږيزليك	ناکره
ما ته	mā́ta	وما ته، وما ، ما له، ما لره (شاعرانه)
ماجت > مزدك		
ماچې	māčé	مېچه، ميانچې، مايچې، سيميان، مکروني
مارل > گومارل		
مازيگر	māzıgár	مازديگر
مازيگرنۍ	māzıgaranə́y	د مازيگر مېلمستيا ، عصريه

ماسختن	māsxotán	ماخستن
ما سره > له ما سره		
ماشه (ليندکۍ)	māšá	ماشۍ
ماښام	māx̌ā́m	الماښام ، نماښام
ماښامنۍ	māx̌āmanə́y	د ماښام ډوډۍ، (ماښامنۍ خپرونه ...)
ما غونډې > زما غونډې		
ما کره > زما کره	zmā kára	
مال، ما ول > ما ويل	mā wayə́l	
مالګنۍ	māl-gəṇáy	مالګانۍ ، مالګنی
مالګين	mālgín	د مالګې کان، د مالګي کان، د مالګې درنګ، د مالګی معدن ؛ مالګن
مانا	mānā́	معنا ، معنی، تعبير (خوب)
مانا بلون	mānā-balún	د مانا تداعی، تداعی المعنی
مانا پوهنه	mānā-pohə́na	معنا پوهنه ، علم المعانی
مانا توکی	mānā-tókay	مانيز توکی، معنايي عنصر ، معنوي عنصر
مانا ونج	mānā-wánǰ	مانيز بدلون، معنوي بدلون
مانوېز (مانوېزونه)	mān-wéz	مانا ونجی ويی، سېمانتېزم
ماني	māní	مامي، مانۍ، مواني،

		مامانی، د ماما ماینه
مانیز	māníz	معنایي ، معنوي
ماڼه (ماڼې)	māṇá	ماڼی، ماڼۍ، گیلې ماڼې (گله وشکوه)
ماین پاك	māyn-pā́k	ماین پاکوونکی، ماینروب
ماین شنډی	māyn-šanḍáy	ماین شنډونه یا خنثی کونه
ماین شنډی	māyn-šánḍay	ماین شنډوونکی یا خنثی کوونکی
ماینه، ماندینه > مېرمن		
مته	máta	خوگ ، بدځناور
متیازاړی	mətyāzā́ṛay	د متیازو لار، بولي مجرا
متیازنۍ	mətyāzanə́y	د متیازو پات، شاشداني
مټ (مټونه)	məṭ	مټه (مټې)
مټکی	məṭkáy	مټ تړ، مټ تړونی، بازو بند
مټه (مټې)	mə́ṭa	ستن (ستون)؛ قوه (مټیې)
مچرۍ	məčərə́y	د مچ وماشي د مخنیوي جالۍ، پشه خانه
مچشړ (مچوژی)	məč-šā́ṛ	مچشړونی، مچینك، مچوژونی
مچکه (ښکل، خولگۍ)	mačə́ka	موچه، موچې، مچه،

		مچې، چپه
مچنوغزه	mačənóγza	مچینوغزه، مچلوغزه، مچوغنه، مچوغزه
مچوړې	mačóṛe	بچوړې، سلتراج لرونکې ښځینه جرابې، برزو، زېر پتلوني
مځکه > ځمکه		
مخامخول (- ېدل)	məxāməxawə́l´	مخامخ کول (- کېدل)
مخپټی	məx-pəṭáy	پټمخي، مخپټونه، روپوشی
مخپټی (مخپټې)	məx-pə́ṭay	پټ مخی
مخ پر سیوري > سیورلن		
مخ پر وړاندې	məx-pər-wṛā́nde	مخ په وړاندې
مختوري	məx-tórı	مختورني، تورمخیتوب
مختوری (تورمخی، مختورن)	məx-tóray	مختورنی
مخ څپونی	mə́x-capṇay	مخوچونی، رومال، روی پاك، مخپاك
مخزېږدي	məx-zeğdí	مخزېږیز، قبل المیلاد (- ي)
مخسور (مخسوری)	məx-súr	سورمخی، سرخرو
مخسوری	məx-suráy	مخسوري، سرخرویي
مخکښته	məx-kx̌áta	مخکته، مخ ښکته

مخکې	máxke	مخکښ، مخکښې، مخکې
مخ ګڼه	məx-gáṇa	د مخ شمېره، د صفحې شماره
مخليد	məx-líd	پيش منظر، مخ ځمکه
مخه ښه !	məxā-x̌á	پرمخه ښه، په مخه ښه، خدای په اماني
مخۍ	məxə́y	بدلګرې نجلۍ يا ښځه ؛ سياله
مخينه	məxɪná	مخکينه، سابقه، پيشينه
مخينه وال	məxɪna-wā́l	د مخينې څښتن، سابقه دار
مخيني	məxɪnáy	مخکيني
مخيوني	məx-yúnay	مختلوني، پرمختلوني، پرمختلي، مترقي، ترقي پسند
مرجوڼا (غوپور)	marjuṇā́	مرجيوڼ ، د مرغلرو پلټونکی، غواص
مردك ، مردکی > ګولۍ	golə́y	
مرستليکی	mrast-lɪkáy	مرستيال کتاب، درسي ممد (کتاب)
مرستيال سيند	mrastyāl-sínd	څېرمه سيند ، د سيند مرستيال
مرستين (مرستيال وزير)	mrastín	د وزير مرستيال، معين

مرغړی	Marγəṛáy	غدود
مرغلره	mərγalə́ra	ملغلره، مروارید
مرغومی	marγúmay	ورغومی، اورغومی، سېرلی، خېرلی، رغوس، جدي
مرغېړی (عضله)	mərγeṛáy	مرخېړی (خرېړی، سمارق)
مرگاني (مرگونی)	margānī́	مرکندي، مرگي حال، مرگیال؛ وژونکی (کشنده)
مرنۍ (غدکه)	maraṇə́y	خرقه ،کباړۍ (قبا)
مروړه (لته کش تفنگ)	maroṛá	مرړۍ
مرۍ خوږ	marəy-xwə́ğ	د ستوني درد
مرۍ خوږی (ستوني خوږ)	marəy-xwə́ğay	د ستوني په درد اخته، گلون درد
مرېله (څخړه)	maréla	ماره ، ولجه ، غنیمت
مرېیل (کنگالول)	mareyə́l	نمرېیل، اوبه تېرول، او کشول
مریین پاړکی	mrayín-pāṛkay	د مرییانو طبقه
مریینپېر	mrayín-per	د غلامۍ دوره، د برده گۍ فورماسیون
مرییواله (مریینه)	mrayı-wā̃la	مرییتوب، غلامي، برده گی، د مرییتوب فورماسیون
مړخندی	məṛ-xandáy	پسخند ، پوزخند
مړخوږی	məṛ-xwə́ğay	په نري رنځ اخته، سل (مسلول)

مړزګه (د رنګه)	mṛə́zga	د مړي جسد ، لاش (نعش)
مړزګه خور (د رنګه خور)	mṛəzga-xór	لاشخور
مړغندی	məṛɣəndə́y	توپیر ، اختلاف ، نفاق
مړل	mṛəl	مړ کېدل
مړواکی	məṛ-wā́kay	د مړي وصي
مړولاند	məṛ-wlā́nd	مړ مینځونکی، مرده شوی
مړولن	məṛ-wlán	مړي مینځنه ، مرده شویي
مړولنځ	məṛ-wlánj	د مړي مینځلو ځای
مړوند	maṛ-wánd	مړمند
مړه خوږ (مړهکه)	məṛa-xwə́ǧ	نری رنځ، مړ خوږي، مړیکه، سل
مړیځی	məṛɪ-jáy	مړینخونه ، مرده خانه
مړېستون (مقبره)	maṛɪ-stún	مړستون (قبر)، هدیره (حضیره)
مړینشمېر	mṛɪn-šmér	د مړو احصائیه، د وفیاتو احصائیه
مزدك	mazdak	مزګت، نمزدك، د عبادت ځای، مسجد ، معبد
مزری > زمری		
مزل > تګ ، یون	tag	
مږل (مښل)	məğə́l	موږل، موښل، موښتل، مښتل (mxətəl) ، مګل

مږور > ناور		
مږوی	məğ-wáy	موږی ، موگی
مستې (ماسته)	masté	پیہ
مسکا> موسکا		
مسکینه > نسکینه		
مسل (مسېدل)	masə́l	مسکېدل، موسکېدل، موسکا کول
مشرتوب (مشرتیا ، مشري)	məšər-tób	مشرتابه (د مشرتابې)
مشلیکی	məš-lıkáy	کتابگوټی، جیبي کتاب
مښوکه	maxǔka	مشوکه ، مخوکه
ملاتړی	mlā-táṛay	ملاتړ کوونکی
ملاوستنی	mlā-wastə́nay	ملابند ، ملا پټی، کمربند ، ملاستو (کمربند لته یی)
ملل	m(a)ləl	ملولل، ملودل، لپړل (په لوبډله کې یو له بله مله کېدل او اړوند چار)
مله غونډله	mlá-γwə́nḍla	ملتیایي جمله، فرعي جمله
ممیز (وڅکې)	mamíz	مویز، مییز ، ممیزي
منجره (مونگره ، خوغاړه، غوړوکی)	manǰará	(ناغوړېدلې) غوټی، بنجره
منځ	manj	مینځ ، میانځ

منځاله، منځوله > ځاله

منځپانگه	manj-pā́nga	محتوا ، درونمایه
منځپېرې ټاکنې (امرنې)	manj-pére ṭākə́ne	څېرمه یا فرعي انتخابات بای الکشن
منځپېښې غونډله	manj-péx̌e-γwəndla	معترضه غونډله (جمله)
منځتاړی	manj-tā́ṛay	منځوندی، میانوند ، انفېکس
منځټکی	manj-ṭəkay	منځنی ټکی، مرکزي ټکی، مرکزي نقطه
منځدریځی (منځلاری)	manj-daríjay	نرم دریځی (میانه رو)
منځغری (دره ، ناو)	manj-γə́ray	نره (nára) ، سردره
منځغکي	manjγəkı	مغزیات ، زنگي ، مندکې
منځگړی	manj-gə́ṛay	مینځگړی
منځمنگی	manj-mángay	د منځني عمر څښتن، میانه سال
منځمنگي	manj-mangí	د عمر اوسط
منځمهالی (پېر، حکومت)	manj-mahā́lay	عبوري یا انتقالي (دوره، حکومت ...)
منځنی ختیځ	manjənáy-xatıj	منځنی ختیز، شرق وسطا ، خاور میانه
منځواله تودوخه	manj-wā́la-tawdóxa	مرکزي تودوخه، مرکز گرمي

منځواټنی	manj-wāṭanáy	د منځني واټن (توغندی، وسله)، میان برد
منځونی	manj-wə́nay	د منځنۍ ونې والا، منځ قدی، میانه قد
منځوی (منځومی)	manjwáy	مینځوی ، (- ورور)
منځه (گوته)	mánja	منځالۍ
منځۍ	manjə́y	منځی ، مرکز
منځیز (منځوال)	manjíz	مرکزی
منداڼو (ونۍ)	məndāṇú	منداړو (چرخك دوغ زدن)
مندته	məndə́ta	زردالو ، خوبانۍ
منښته	manə́x̌ta	تصویب ؛ اعتراف
منگاښه (ښاخۍ)	mangā́x̌a	دری خلې
منگړیته (ټپر)	mangṛíta	شلغم، گنگلو ، ثکپاڼی
منندوی	manəndóy	ممنون،شاکر ، مشکور
منی (مطیع)	manáy	منونکی ، منونی
منی (منبل)	mə́nay	خزان
منه غونې	maṇa-γúne	مړه غونی، زار زنگۍ، کاکوړه، پرپاڼو
موټانه (دستگیر قلبه وغیره)	muṭā́na	موټیانه، موټی، موټې، نینوی
موخۍ	moxə́y	کیسۍ ، چیستان، معما

مورچل (مورچه)	morčál	سنگر
مور روی	mor-rә́way	تیخور ، تیخوری
مور زېږ	mor-zéğ	میریزی، مورنی وروړ، اخیافي وروړ
مورینگه (مورنیوه)	moríṅga	مورینه
موږ	muğ	موږه، مونږه، مونږه، مونگ، مونگه
موږك	muğák	مږك ، منگك
موږك جړ	muğak-jáṛ	مږك زهر ، سم الفار
موسکا	moskā́	مسکا
مهالنی (مهالیز)	mahālanáy	وختیز، زماني،موقت، موقوته ،موقتي، موسمي
مهالنۍ	mahālanә́y	هغه خپرونه چې پر یوه ټاکلي مهالپېر خپرېږي (جریده، مجله...)
مهینه	mahıná	میینه (کښت)
میاشت	myāšt	میاست ، میاشته
میاشتنی	myāštәnáy	میاشتینی ، میاشتیز
میاشتنۍ	myāštәnáy	میاشتینۍ، میاشتیزه (خپرونه)
مېچپوهنه	meč-pohә́na	شمېرپوهنه (ریاضي)

		حساب)
میرخی (میرخن، دښن، دښمن)	mırcáy	مرخی، میرخمن، دښنه
میرمچۍ	mır-məčə́y	د شاتو د مچیو ملکه
مینه	mayə́na	عاشقه ، معشوقه، دلبر
مینه وال (لېوال)	mına-wā́l	مینوال ، علاقمند
میوه یي (خولخوندي)	mewayí	د مېوی اړوند ، مېوه لرونکی، مېوه دار
مېړانه	meṛā́na	مړانه، مردي، ځوانمردي، شهامت
مېړنی	meṛanáy	مړنی، مېړه، ځوانمرده با شهامت
مېړوښه (ژگه)	meṛóx̌a	مړوښه
مېږتون (ښرغلی)	meğatún	د مېږیو ځاله، د مېگیو جاله، مېږی
مېږی (مېږي)	meğáy	مېږی ، مېږتون (مېږتانه)
مېشت (استوگن)	mešt	میشت ،ساکن، مقیم
مېشتوړ	mešt-wáṛ	د مېشتېدو وړ، اسکان وړ، سکونت وړ
مېشتځای (استوگنځی)	mešt-jā́y	مېشتی، د استوگنې ځای، د سکونت ځای ؛ مقر
مېشتیا (سکونت، اسکان)	meštyā	میشتیا ، مېشتوب،

		مېشتېدنه، مېشتن
مېشتېدل (- ول)	meštedə́l	اوسېدل، استوگنېدل، ځای پرځای کېدل، سکونت اختیارول
مېلمځی	melma-jáy	کوشنی مېلمستون، حجره، اوجره، بېټهك
مینځل (ولل)	mınjə́l	وینځل ، یینځل
مینځه	mínja	وینځه، یینځه، مینځرکه (کنیزك)
میندل > موندل ، مومل		
مینده > یېنده (څاروی)		
مینېدل	mayənedə́l	مین کېدل ، عاشق کېدل

ن – n (نې ، نون)

د پښتو ابېڅې شپږویشتم توری چې زیاتره یې تر (ب) او (م) مخکې وروسته او لږو ډېر تر (د) له مخه وینګ پر (م) اوړي، تر (ګ) له مخه بیا څه نا څه هسې سرباري کېږي او کله هم په تړلې څپه کې ورپسې (د) غورځي ، بې له دې چې دغه بېلابېل بدلونونه مورفو ـ فونیمیکي ارزښت ولري،لکه په (دروند ، درمند...) کې ، په چمند ، ارماند کې یې زیاتون بیایوه سرچپه پېښه ده. همداسې یې له «ل» سره بدلون، لکه : لمونځ ، لمسی، لمر، غلیم ، غلمینه... پر (ڼ) یې د اوښتن بېلګې هم شته (زیار: غړپوهنه).

کره	غرېزلیك	ناکره
ناباندی	nā-bā́nday	مخالف، ناموافق
ناباندي	nā-bāndí	مخالفت، تخلف
نا باوری (ناویسا)	nā-bāwā́ray	بې باوره، بې اعتماده، بې اعتباره، ناموثق
نابېری	nā-babā́ray	یو ناڅاپي، تصادفي، اتفاقي
نابېري	nā-babarí	یو ناڅاپیوالی ، تصادف
ناپامی	nā-pā́may	بې پامه، بې توجه، بې احتیاطه، سرسري، سطحي
ناپامي	nā-pāmí	بې پامي ، بې احتیاطي
ناپوهنیز	nā-pohəníz	ناعلمي، غیرعلمی
نا پاسلی	nā-pā́slay	نا شکره ، نا سپاسه
نا پایند (ناپایښته)	nā-pā́yənd	نا پاتند ، بې دوامه، ناپایدار
نا پړ (ناګرم)	nā-pə́ṛ	نا ملامته
نا پل	nā-pə́l	ناپلی، نارو ا ، نامشروع، حرام، غیرمجاز
نا پنځیز	nā-pənjíz	ناطبیعي ، غیرطبیعي
نا پوځي	nā-pawzí	غیرپوځي، غیرنظامي،

		ملکي
نا پېژندوی (- ه)	nā-pežandóy	ناپېژندلی ، ناشنا
نا پېیلی	nā-peyә́lay	ناتړلی، بې پلوه، غیروابسته
ناجوت (ناڅرګند)	nā-ǰawát	نامعلوم، مبهم، مجهول؛ نامثبت، منفی
ناچاپ	nā-čā́p	ناچاپ شوی ، غیرمطبوع
ناچار	nā-čā́r	ناڅار، مجبور، ناګزیر
ناچاري	nā-čārí	ناڅاري، مجبوري، مجبوریت
ناځوان (نامړه)	nā-jwā́n	ناځوانمرده، نامرده
ناځواني	nā-jwāní	ناځوانمردي، نه مېړانه
ناخوال	nā-xwā́l	پرېشان، زړه خوړینی
ناخوښی	nā-xwáx̌ay	ناراضی
ناخوښي	nā-xwax̌í	نه رضایت، عدم رضایت
ناخوندي	nā-xwandí	نامحفوظ، نامصوون، غیرمصوون
ناخوندیینه	nā-xwandıyә́na	نامصوونیت، غیرمصوون
نا درملی	nā-darmálay	بې درمله، بې علاجه، نه رغېدونکی، صعب العلاج
نادوده (ناخواله ...)	nā-dóda	بې دوده، بېقاعده؛ بې رواجه، غیرعادي (نادودي)
نارسی	nā-rasáy	نه رسېدنه، نه دسترس،

		عدم دسترسي
نارسی	nā-rásay	نارسېدلی، نه رسېدونکی، نارس، نارسا، خام
نا روزلی	Nārozə́lay	نالوستی، بې تربیه
ناروږد (- ی)	nārúğd	نامعتاد، ناموخته، غیرعادي، غیرمعتاد
ناروغتیایي	nā-roγtyāyí	ناصحي، غیرصحي
ناړوند	nāṛwánd	نامربوط، بې ارتباط، بې اړیکي
ناړه > لاړه		
ناړی (وادي، بدرفت)	nāṛə́y	نره، ایراو، زاو
ناړیك (ناگویه)	nāṛík	ناقلبه يي (غویي)
ناړین	nāṛín	نااړین، بې اړتیا، ناضروري، غیرضروري
نازغموړ (نازغمی)	nā-zγam-wáṛ	د نه زغم وړ، زغم نه منونکی
نازمین (نازولی)	nāz-mín	نازبین، نیازبین، نازدانه
نازوکړی	nāzókṛay	نازېږېدلی
ناس (نسوار)	nās	نصوار
ناستخونه	nāst-xúna	د ناستې کوټه، د مېلمنو خونه، سالون
ناستوگن (نامېشت)	nāstogán	نااستوگن، کډوال، غیرمقیم

ناسته پاسته (ناسته ولاړه)	nā́sta-pā́sta	ناستوگنه، ناستی کېناستی
ناسوب	nā-swáb	غیرحاضر، غایب، پشي شا
ناسوبتیا	nā-swab-tyā́	غیرحاضري ، غیابت
ناسولیز	nā-solíz	نامعقول ، غیرمنطقي
ناسهند (ناسهی)	nā-sáhənd	نه هضمېدونکی، غیرقابل هضم
ناسیده	nā-sıdá	نا مستقیم، غیرمستقیم
ناشنونی	nā-šanúnay	نه شنل کېدونکی، ناتجزیه کېدونکی، نه تحلیلیدونکی
ناشونی	nāšúnay	ناکېدونی ، ناممکن
نابن (نابنونه)	nāx̌	مخامخ غابن ، انیاب
ناغ (لوبي)	nāγ	دماغ ، تکبر
ناغوره	nā-γwára	ناپسند ، ناپسندیده، ناگواره
ناغېړی	nā-γéṛay	اسانخوښی ، سهل انگار
ناغېړي	nā-γeṛí	اهمال ، سهل انگاري
ناکره	nā-kará	نامعیاری، ناسم
ناگروهن	nā-grohán	بې عقیدې، دهري
نالاسرسی	nā-lāsrásay	بې دسترسه
نالاسی (نا لاسوهلی)	nā-lā́say	نا لاسکړی ، نادستخورده
نالوستوړ	nā-lwast-wáṛ	نه لوستل کېدونکی، ناخوانا
نالوستی (نالیك لوستی)	nā-lwástay	بې زده کړې، بې لیك

		لوسته، بېسواده
نالوستي (نالیك لوستي)	nā-lwastí	بې تعلیمي ، بېسوادي
نالېږند	nā-léğənd	نامنقول، غیرمنقول؛ نامتعدي، لازمي (فعل)
نامېرلی	nā-merə́lay	ناټاکلی ، نامنتخب
نانځکه (ناوکۍ)	nānjə́ka	نینځکه ، گوډۍ
نانډرې (نانډرۍ)	nāndré	کترې، ایرې
نانډوله	nānḍwála	ناموزون، نامتوازن، ناموزونه، ناسازه (خبره)
نانغتان (نانغوړی)	nānγətā́n	نانغوړونکی، تورغوړی، ناشنو ، بازیگوش
ناوډلی (نااوډی)	nāwoḍə́lay	نااودلی، بې اوډه، بې اوډون، بې ترتیبه، بې نظمه
ناولسي	nā-wələsí	نا ملي ، غیرملي
ناوېشوړ	nā-weš-wáṛ	نه وېشل کېدونکی، نه تجزیه کېدونکی، (تجزیه ناپذیر)
ناوې - ودگری (ناوې - ناوك)	nā́we-wadgə́ray	ناوې او زوم
نجل	nǰəl	جل، ورکړې نجلۍ، په نامه شوې نجلۍ، کوژده شوې نجلۍ، نامزده
نجلتوب	njəl-tób	د نامزدۍ دوره؛ بکره

		والی، بکارت
نجلۍ (نجونې)	nǰələ́y	انجلۍ، جلۍ، جنۍ، جینۍ، (انجونې، جونه، جینکیانې)
نڅاگر	nacā-gár	نڅی، نڅېدونکی، گډېدونکی
نڅاگري	nacā-garí	بازیگري، بازینگري، رقاصي
نڅل (نڅېدل)	nacə́l	ناڅل، ناڅ کول، گډا کول، نڅا کول
نڅوړ (- ل، - ېدل)	nacór	نچوړ، فشرده
نرسوی > نمرسوی، لمر سوی		
نرښځی	nar-x̌əjáy	نرښځك، نرښځوکی، نرگت، نرگتی، هجړا
نرغون > لرغون	larγún	
نرمچ	nar-mə́č	خرمچ، خرمگس
نرواکي (پلرواکي)	nar-wākí	نارینه واکي، مردسالاري
نری باران > پسته وور		
نرینه (مذکر)	narıná	نارینه، مذکر
نرینه نوږی	narıná-nóğay	نارینه جنس، مذکر جنس
نړۍ پنځی	naṛəy-pə́njay	نړۍ پنځوونکی یا پیداکوونکی، د دنیا خالق

نړیخور	naṛəy-xór	نړۍ خور، نړۍ خوړونکی، جهانخوار
نړۍ سراسر	naṛəy-sarāsár	ټول نړۍ ییز ، جهانشمول
نړیواك	naṛəy-wā́k	د نړۍ واکمن، جهانبان
نړیواکي	naṛəy-wākí	د نړۍ واکمنی ، جهانباني
نړیواله	naṛəy-wā́la	نړیولي، انټرنېشنلېزم، بین الملليت
نړیواله بنسنه (د نړیوالې ښنبې سازمان)	naṛəywā́la-baxə́na	نړیواله بخښنه (د نړیوالې ښنبې ټولنه)
نژادپال (توكمپال)	nežād-pā́l	نژاد پالونکی ، نژاد پرست
نژادپالنه (توكمپالنه)	nežād-pālə́na	نژاد پرستي
نژادپوهنه > توكمپوهنه		
نژادي > توكميز		
نژدې	nəždé	نېږدې، نږدې، نیژدې، نیږدې
نژدې پر نژدې	nəždé-pər-neždé	نژدې په نژدې
نژدې ختیځ	neždé-xatıj	نژدې ختیز
نږل > نوږل		
نږی > نوږی		
نس بهی (نس ناسته)	nas-baháy	نس بهېدنه ، اسهال
نستونی > لستونی	lastóṇay	

نسواند	nas-wānd	نسو، نسور، گېډو، گېډور، خېټو، خېټور...
نشتمن (نېستمن)	nəšt-mán	بې شتو ، خوار ، غریب
نښه	náx̌a	نخښه
نغوته	nγóta	نغوتنه ، نغوژه ، اشاره
نکریزې	nakríze	نوکرځې ، نکرځې
نګښی	ngax̌áy	نوښخ ، چنګك (ماهي ...)
نمړۍ (لقمه ، طعام)	nmaṛə́y	لمړۍ، نوړۍ، ګوله، کپ
نمنځ (عبادت ، احترام)	nmanj	پرستش ، نیایش
نمنځچار (عابد ، زاهد)	nmānj-čā́r	نمنځونی، نمانځونی، پرهېزګار
نندارمه (ډرامه)	nəndārmá	نندارلیك ، نمایشنامه
نندارېځ (لوبېځ)	nəndāríj	ستېج ، د ننداري صحنه
نندارېز	nəndāríz	د ننداري اړوند، د ننداري وړ، ننداره يي، تماشايي، نمايشي
نندارېيل	nəndāreyə́l	تمثيلول
ننکۍ	nənakə́y	نونکۍ، بخار ډوله وړې داني
ننګېرل (نګېرل)	nangérəl	احساسول ، محسوسول
ننوتوځ	nənawatúj	ننوتوځی ، مدخل ، دخول
نواندی	naw-ánday	د نوي اند خاوند، نو اندیش
نواندي	naw-andí	نوی تفکر، نو اندېشي

نو بنسټی	naw-bənsə́ṭay	نوی بنسټ ایښوول شوی، نو بنیان، جدید التاسیس
نو پال	naw-pā́l	نوی خوښوونکی ، نوګرا
نوخول	nuxawə́l	پر اشتها راوستل
نوري ، نورکي < نمري		
نوړ (د جوړ ضد)	noṛ	نړېدلی، ړنګ، وران، ناجوړ
نوږ (نږه)	noğ	ناږه ، نګه
نوږل (پرنجېدل)	nuğəl	نږل ، نوزل ، ترچل
نوږول (- یدل)	noğawə́l	نږه کول، سوچه کول، خالصول
نوږ و نږه (ډېر سوچه)	nóğ-o-nağá	ناب وخالص
نوږی	nuğáy	نږی، پرنجی، عطسه، ترچ، ترچه، ترچی، پرنجی، پرنجېدا ...
نوږی	núğay	نوږی (nóğay) ، جنس
نوږیز	nuğíz	جنسي ، سېکسوال
نوښت (نوچار)	nawə́xt	نویوالی، ابتکار، جدت (پېښور) ، نوګرایی
نوښتګر (نوچاری)	nawəxt-gár	مبتکر ، نوګرا
نوښتګرانه	nawəxt-garāná	نوګرایانه ، مبتکرانه
نول	nol	لیاره، طریقه، روش، روال
نول	nul	غم، ویر، اندوه

نولس	nú-las	نونس
نولسم	nulasə́m	نونسم
نومځری	num-jə́ray	ضمیر (گرامر)
نومړی (نامزد ، نامبرده)	numə́ṛay	نوموړی
نومونپوهنه	numawən-pohə́na	نومونپوهه، د اصطلاحاتو علم، ترمینالوجي
نوموركی (وركنومی)	num-wrə́kay	بېنوم ، گمنام
نوموړی (نوماند ، نومور)	numawə́ṛay	نومړی، نوموړی (num-wəray)
نوم ونومولی	núm-o-numawə́lay	اسم ومسما
نومونه (نومونې)	numawə́na	اصطلاح (علمي)، ټرم (ټرمونه)
نومهالی	num-mahā́lay	وسمهالی ، معاصر
نومېرل	numerə́l	تشخیصول، جوتول
نومیرنه	numerə́na	تشخیص، جوتتیا
نومیز (نوموال)	numíz	نوم اړوند ، اسمي
نوېز	nawéz	نوی رغېدلی ویی، نوی رغولی لغت، نیولوجېزم
نوی نړۍ اوډ	nə́way-naṛəy-ód	نوی نړیوال نظم، نوی جهانی نظم
نوېواله (نوپالنه)	nəwɪ-wā́la	نوواله، عصریت،

		مودرنېزم
نوي يم	nawı-yə́m	نویم
نه	nəh	نهه
نه	na	يه ، نه (nə)
نهم	nəhə́m	نم
نه نوي	nə́h-nawı	ننوي
نه ولاړ	nə́-wlāṛ	ونه ولاړ، نه ولاړی، لانړو، لاړ نه شو
نهيل (ناامید)	nahíl	نهيلی، ناهيلی، ناهيل
نهيلي	nahılí	ناهيلي، نامېندي
نياوتون (نياووالي)	nyāw-tún	عدالت، محکمه، دادگاه
نياومن (عادل، منصف)	nyāw-mán	نياوي
نېټه ليك (کرونولوجي)	neṭa-lík	پېښليك (تاريخ)
نيمځوړند (نيمرپاند)	nım-jwáṛənd	نيم ځړېدلی (بيرق نيم آفراشته)
نيمڅی (کراسته)	nımcáy	ليمڅی ، ليمسی
نيمڅيگر (کراستگر)	nım-cıgár	نيمڅی جوړوونکی، ليمڅي والا
نيمڅين	nımcín	د نيمڅي اړوند
نيمڅينه	nımcína	وړينه خولی ، پشمينه
نيمرېيه (ځوانيمرگ)	nım-mreá	تاندلباند ، نيمه خوا

نیمسدی	nım-sə́day	نیم ویښیار ، نیم هوښه
نیمسوی	nım-sə́way	نیم سوځېدلی، نیمسوخته (سگرت)
نیملاری	nım-lā́ray	د نیمې لارې (مل)
نیمواك (غږ)	nım-wā́k	نیم واوېل ، سیمي واوېل
نیموچ	nım-mə́č	نیم تر ، نیمتر
نیموچه	nım-wə́ča	نیمه وچه، برصغیر، نیمه قاره (هند)
نینگل	nıngə́l	تمه (طمع) کول
نینگلی	nıngə́lay	په تمه کړ شوی ، تطمیع شوی
نینگنه	nıngə́na	تطمیع ، تمه داري
نیواکگر	nıwāk-gár	اشغالگر
نیوز (نېز)	nyoz	سېل، سېلاو ، سېلاب
نیونك > نوسی (موچینك)		
نیېل (مرطوبه هوا یا باد)	nayél	ینېل ، نهېل

ڼ – ṇ (ڼې)

د پښتو ابېځې اوويشتم توری چې د ويې په سر کې نه راځي ، خو په منځ او پای کې يې ښېلګې ډېرې دي . همدارنګه يې د ويي دننه د څپې په سر کې دراخله . "ښيکی" ښايي يوازېنۍ ويې ښېلګه وي چې د کلات کاکړ يې ترلس کلنۍ کوشني "ژنکی" په مانا کاروي . دا چې /ڼ/ د درو نورو غبرګژبيزو اوازونو (فونيمونو) په څېر له آره هندي پورغږ زباد شوی ، نو په ځېنو ګړدودو کې يې د ډېري (اکثريتي) /ن/ پرځای کارونه کره نه برېښي ، لکه په ورونه ، غين يا غڼ ، دوانه او داسې نورو وييونو کې. ڼ او ړ د تاريخي بلغږو په توګه سره يو پر بل هم ونجون مومي ، لکه په مندارو/منداڼو ، ښېګړه/ښېګڼه، پوړۍ/پوڼۍ ... کې .

په "تنهۍ" کې بیا هم د "ړ" یو پخوانی بلګړ (الوفون) بربښي (زیار پښتو غړپوهنه). "نړ" بیا د "ڼ" ناکره لیکدود دی چې په پاکستاني پښتو لیکدود کې له پخوا نه دود لري او نن سبا یې د "ڼ" سپارښتنه کېږي.

و – o, u, w (وې ، واو)

د پښتو ابېڅې اته ويشتم توری چې د نيمواك ، بېواك يا كنسوننتې (معدوله) و /w/ ، اوږده و /o/ او لنډ و /u/ درو واړو ښكارندويي كوي، او لكه څنگه چې د الف (a, ā) په برخه كې ورته نغوته وشوه ، د وروستيو دوو خپلواكو (واوونو) په توگه په پښتو ليكدود كې له ځان سره "ا" هم مختاړی كوي ، لكه په اور (or) او اوم (um) كې. د نيم بېواك يا معدوله و (w) په توگه په يو لړ وييو كې نيم نيمگوری وينگ لري، خو د يوې - كره ليكلارې پر بنسټ يې ليكل اړين دي، لكه په خوله xwlə او خوړين xwrin كې. په ښكلې يا ښكلا غوندې وييونو كې يې نه كښل د كندهاري گړدود تر اغېز لاندې همداسې يو دود پاتې شوی دی، كټ مټ، لكه په گل gwəl او داسې نورو خپلو پردو وييو كې. له تاريخي – جغرافيايي

پلوه پر /ب/ باندې د "و" ونجون فونیمیکي او له دې سره معیاري ارزښت نه لري ، لکه په ببره ، بیده ، بزه ... کې. (و -) د (- ته) په وړاندې د سربل په توګه د لړه کي دریځ له کبله له یوې - کره لیکلارې سره سمون نه لري او غبرګبل ورسره نه رغوي، لکه: (وکور ته ځم) چې کره یې (کور ته ځم) راځي.

کره	غږېزلیك	ناکره
وا (و ، یه ، آ)	wā	اې،ای، یا (ندائیه، لکه وا هلکه!)
وات (ویار)	wāt	زیار ، عیب
واتڼ مېچ	wāṭan-méč	واتړ مېچ ، واتړ مېچی
واده تړ	wādə-táṛ	د واده بندوبست، د واده اړه تړه
واده ځله	wādə́-cəla	د واده ځله یا چله او یا ګوته
وارګری	wār-gə́ray	د وار (نوبت) والا
وار له مخه	wār-lə-mə́xa	وار د واره، مخکې د مخکې
وار له واره	wā́r-lə-wā́ra	وار د واره ، سمدستي
واره من (واره یي)	wāra-mán	واره دار، (یو څه) غوره، ښه ترا
واری (ځار ، بلهار)	wāráy	واري ، قربان ، فدا

واریز	wārı́z	په وار، نوبتي، متناوب (واریزه تبه)
واړه	wā́ṛa	وانه ، واړه (wāṛə)
واړې ښځې	wā́ṛe-x̌ə́je	واړه ښځې، واړي ښځې (wāri-xəji)
وازره (وزرونه)	wāzrə́	وزر (wazə́r)، وزرې
وازگه (وازده)	wā́zga	وازگه (wāzgə)
وارمه > ورمه		
واست	wāst	وئ (تاسې واست)
واښ (رسۍ)	wāx̌	واښی ، بیا سته
واښ اوبی	wāx̌-óbay	واښ (رسۍ) اوبدونکی
واښلوبه	wāx̌-lóba	رسۍ لوبه ، پړې لوبه
واښه خور (گیاخور)	wāx̌ə-xór	علف خور، گیا خوړونکی
واك	wāk	وك
واکمن (واکوال، واکیالی)	wāk-mán	واکدار، واکنده، حکمران
واگه (واگې)	wā́ga	واگه () ، (واگي)
والگی (رمی، دومی، سرڅد)	wālgáy	یخوهنه ، ریزش ، زکام
واله، وله > ویاله		
واند	wānd	خیال ، پندار
واندیز	wāndı́z	خیالي ، تخیلی
واورپاك (واور سپېڅ)	wāwra-pā́k	د واورې پاکوونکی، برف پاك

واور پلوری	wāwra-plóray	واوره پلورونکی، برف فروش
واوروب	wāwrób	د واورې اوبه ، واوروبی
واوره غری	wāwra-γə́ray	میده واوره ، برنجك برف
واوره مېچ	wāwra-méč	د واورې د مېچولو آله
واورين	wāwrín	واوریز، له واورو ډك (پُر برف)
واورېژ (راشی)	wāw-réǧ	د واورې رېز یا رېژ، برف کوچ
وايي (لوايي)	wāyí	رون، ګهیځ، د سهار رڼايي، سپېده داغ، سپېدې؛ ګرو، ګاڼه
وبنه ! (وبنئ !)	wə́baxa	وبخنبه ! (وبخنبئ !)
وتري (اثاثيه)	watə́rı	توري، کالي کودي، لوښي لرګي، ډانګ ډبلې، کور سامان
وتلار (وتوځ)	wāt-lā́r	وتوځی ، وتونځی
وتون	watún	وتنګ، وتنه، واته، خروج
وټ کټ > سکینده (جبران)		
وټپوهنه	waṭ-pohə́na	اقتصاد پوهنه، اقتصادیات
وټګی	wəṭgáy	بمبوټې وزمه دودکش، چېمني
وټندوی	waṭəndóy	سپماګر، پاسره ګر، مقتصد
وټه	waṭá	د ارزو (اسعارو) نرخ
وټه	wáṭa	اقتصاد ، سپما

وتیز	waṭíz	وته ییز، اقتصادي سپمایي
وچړ (ولان)	wačáṛ	ولد ، بلد ، اشنا
وچغاړی (وچ کښی)	wəč-γā́ṛay	وچ چاپېر، په وچه کې ښکېل (هېواد)
وچکښی	wəč-kəx̌ay	پنسل ، پېنسل ، مداد
وچموری	wəč-móray	د تي وچې مور بچی، شیرسوخته
وچوړکی (نروچکی)	wəčóṛkay	له ولړې یا ناروغۍ خوارووډنگر، خوارځواکی
وچولن	wəč-wlán	وچ مینځل، خشکه شویي
وچولنځ	wəč-wlánj	د وچولن ځای یا دوکان
وچولی (تندی)	wə́č-wəlay	وچوېلی، وچلی، وچولی (wə́č-ulay, wə́čwələy)
وچونی (سپوږنی)	wəčúnay	خشکي
وچه مری، وچه غاړه > کرنکه		
وچه وچوبه	wə́ča-wəčóba	وچه وچوبي
وچه ولخه (بتې بیابان، ببډي بیدیا)، سوراړ	wə́ča-wə́lxa	سور وچ ډاگ، وچ سپېره ډاگ، وچه یا سره میره
وځی	wə́ji	وزی ، ووځی

وڅکې (ممیز)	wə́cke	مویز، ممیز، کشمش
وختتېری	waxt-teráy	ساعتېري، وخت گوړی، وخت گوړنه (ابن الوقتی، خوشگذراني)
وختتېری	waxt-téray	ساعتتېرې، ساعتېرئ، وخت گوړی؛ ورځچاری (ابن الوقت، خوشگذران)
وختیز > مهالیز، مهالنی		
ودانگر	wadāngár	ودانچار(- ی) ، معمار
وداني (تعمیر، عمارت)	wadāní	ودانۍ (جمع)
ودانیز	wadāníz	تعمیري ، تعمیراتي
ودرول > درول		
ودگری او ناوی > ناوې– ودگری		
ودول (مطلق)	wadawə́l	واده کول (غیرمطلق)
وده–وش	wáda-wáš	وده او وش ، نشونما
وراغ (کارغه)	wrāγ	وروغ ، وربغ ، کارگه
وربانی	war-bā̃ṇay	ورساتی، دروازه وان، دربان
وربوی	warbóy	د کور مخه، حریم، حیطه، حیاط، شېرازۍ
ورتني	wartaní	همرنگی، تشبیهی، مشابه، همسانی

ورټك	war-ṭák	ورټکونه ، دق الباب
ورځ	wraj	روځ
ورځپاڼه	wraj-pā́ṇa	روځپاڼه
ورځچاری	wraj-čā́ray	روځچاري (rwaj-čārəy)، ورځچلندی، ابن الوقت، فرصت طلب، فرصت جو
ورځ (دې) ښه! (ورځ دې نېکمرغه)	wraj-de-x̌á	ورځ (دې) په خیر! روځ (دې) په خیر!
ورځلوی > لو ورځ (قیامت)	lo wraj	
ورځنی	wrajanáy	ورځني، روځنی، روځینی، روزمره
ورڅک	wərcə́k	ورسك ، د غره پوزه
ورخړ (گڼه، گڼه گوڼه)	wərxáṛ	بیروبار ، ازدحام
ورخیمځه (بریځر)	warxímja	غرمکۍ، تنکۍ غرمه، نیم چاشت
ورڑه (ږغانځه)	wrə́ğa	کیکه
ورستول (- پدل)	wrastwə́l	وروستول ، گنده کول
ورشو	wəršó	اورشو
وربښ (وو - wo)	wrax̌	شمال ، باد
وربښتی	wrəx̌táy	ورلښتی، غروشتی، ورغښتی، بادام (وڅکې وربښتې : کشمش وبادام)

ورښکۍ، ورېښکۍ > ریښکۍ، تړانگه	rex̌tə́y	
ورغ (مېړانه)	wrəγ	همت، مناعت، ایمانداري؛ په "ورغ الوتل" گڼه کې هرگوره "حواس" مانا راخپلوي
ورغان > غوز ، غوزان	γawz	
ورغوی	wəγə́way	رغوی، اېرغوی، اورغوی
ورکړه راکړه > راکړه ورکړه	rā́kṛa warkṛá	
ورگه > ورږه	warǧá	
ورلول (بلاربول) > ؟	wərlawəl	
ورله > ورته	wartə́	
ورم	wram	ورم (warm)
ورمگر (ورماند)	wramgár	ورمگر (warmgar) ، ناصح، داور، قاضي
ورمليك	wram-lík	پندنامه ، نصیحت نامه، نصیحت پاڼه
ورمند	wramánd	امر ، حکم ، قضاوت
ورمندون	wramandún	قضاوت
ورمندیز	wramandíz	قضایي ، عدالتي
ورم و وراشه	wrám-o-wrāša	پندونصیحت ، وعظ

		ونصیحت
ورن	wran	جنازه ، تابوت
ورنگی، ورینگی > پسته وور	pasta wór	
ورنډه (برید ، یرغل)	wrənḍá	حمله ، تعرض
ورور، ورووور > ولور	wlor	
وروړانه	wrorāná	وروړګلویز ، برادرانه
وروستاړی > روستاړی	rostā́ṛay	
وروستول > ورستول	wrostól	
وروستی	wrustáy	اوستری
ورونی > رونگی	rongáy	
ورهاند	wərhā́nd	خلاصوونکی، خلاص گر
وره پر وره	wrə-pər-wrə	وره په وره ، ور په ور
ورهڼگر	wərhəṇgár	ورهڼه گر ، کسبگر
ورهڼه (دنده)	wərhə́ṇa	کسب، پېشه، شغل، حرفه، مسلك
ورهڼیز	wərhəṇíz	کسبي، حرفوي، مسلکي
ورهول (ازادول)	wərhawə́l	خلاصول
وریتگر	wrıtgár	وریته گر، کبابي، وریتی
وریته (سوله ، لکړه)	wrıtá	کباب، تیکه
ورېښم چینجی	wrexəm-čınjay	د ورېښمو چنجی

وربنه > روښه (حلوا)	róx̌a	
وربندار	wrendā́r	ورندار ، ورنداره
وړاندويېنه	wṛānd-wayə́na	وړاندېينه، اټكل، پېشګويي، پېشنګويي
وړانديز	wṛāndíz	مخېنبود ، پېشنهاد
وړانديزي	wṛāndızí	پېشنهادي
وړاندېينه	wṛāndeyə́na	وړاندې كونه، پېشكش، عرضه
وړانګه	wṛā́nga	وړنګه ، وړانګه(wrāngə́)
وړانګڼ (وړنګڼ، وړانګين)	wṛāngáṇ	وړانګيز، شوغله ييز، شعاع لرونكى
وړانه پړانه (وړه پړه)	wṛā́na-pṛā́na	وړنه–بايلنه، بردوباخت؛ ملامتي او ناملامتي
وړتيا واكي	waṛtyā-wākí	ښايسته سالاري، شايسته سالاري
وړجن (وړن)	waṛ-ján	مېكروبى، مېكروب نيولى، (ميكروب لرونكى څيز)
وړغندى > غړوندى	γaṛwandóy	
وړكتون (ووړتون)	warəktún	كودكستان
وړكينه (كوشينه)	wṛakına	وړكتوب، وړوكوالى، كمكينه (كوشينه)

وړند (وړ)	wáṛənd	وړتیا وړ، لایق، مناسب
وړنگه (کك)	wṛənga	ذره ، اتوم ، اپټم
وړنگی (ککوین)	wṛəngáy	ذره بین ، مېکروسکوپ
وړنگیز (ککیز)	wṛangíz	ذره يي، ذروي، اتومي، اپټمي
وړ و پړ	wəṛ-o-pəṛ	غالب ومغلوب، گټونکی او بایلونکی؛ ملامت او ناملامت
وړومبی > ړومبی	ṛombaly	
وړوند > ړوند	ṛund	
وړیان	waṛyā́n	وښیا ، وښیان
وړۍ اوبدانه	waṛəy-obdā́na	د وړیو اوبدنه، د وړیو نساجي
وزروال > څانگور	cāngwár	
وزگار	wəzgā́r	بېکار ، بې روزگار (- ه)
وزلوبه	wəz-lóba	د وزې لوبه، د ورغومي لوبه، بزکشي
وژ پوهاند (وژپوه)	wəğ-pohā́nd	د اعصابو متخصص
وژپوهنه	wəž-pohə́na	د اعصابو علم
وژخوږ	wəž-xwəğ	د وژیو (اعصابو) درد
وژخوږی	wəž-xwə́ğay	د اعصابو په درد اخته
وژله (وژنه ، وژلون)	wážla	مرگ ، قتل

وژن	wəžán	عصبي ، عصباني
وژنتیا	wəžantyā́	عصبانیت
وژنشمېره	wažən-šméra	د وژنو (قتلونو) احصائیه
وژه (وژی)	wəžá	عصب
وژیز	wəžíz	د وژو اړوند ، عصبی
وژیز - اروایيز	wažız-arwāyíz	عصبي او رواني
وژیز - سولیز > سولیز - وژیز (عقلي او عصبي)	solíz	
وږبۍ (کاغه، پېنگووین)	wəğbə́y	اوږبۍ ، اږبۍ
وږد ، ووږد > اوږد	uğd	
وږمکۍ (سپوږمکۍ)	spoğməkə́y	وږمۍ، مصنوعي سپوږمۍ، ساتلایت
وږم وتوږم	wáğm-o-twáğəm	ښه بوی او بد بوی
وږمه	wağmá	وارمه
وږیخاند (خوشه چین)	wağı-cā́nd	وږیخاندی، وږیخانی، وږیخاڼ، وږیخانۍ، وږیچن، وږیچی
وسپنباب	wəspən-bā́b	وسپنیز سامان ، هارډوېر
وسپنپلور	wəspən-plór	د وسپنبابو خرڅلاو (دوکان)
وسپنپېر	wəspən-pér	د وسپنې دوره یا عصر

وسپنتوړ	wəspən-tóğ	د وسپنې سوان
وسپنڅادر (ترمه)	wəspən-cādár	د وسپنې څادر، آهن چادر
وسپنکښ	wəspən-káx̌	آهن ربا
وسپنویلوب	wəspən-wılób	د وسپنې ویلونه، ذوب آهن، پولاد سازي
وسپنه	wəspəná	اوسپنه
وسته	wastá	تجارتی سامان، مال ومتاع، کالا (سوداګري متاع)
وسله (درسته)	waslá	سلاح ، اسلحه
وسله توکي (پوځي توکي)	waslá-tókı	مهمات ، اېمونېشن
وش و وده - وده - وش		
وښکالی (ژنګوری، ډنډوری)	wəx̌kā́lay	د انګورو وږی، غوشمکه، ډنګوری
وښکه > اوښکه	úx̌ka	
وښن (زهرجن ، زهرژلی)	wəx̌án	زهجن ، زهری ، سمي
وښور	wəx̌ór	وښوری، واخېر، اخور
وغه	wáγa	اوږد (اسکریز) چینجی
وکر	wákər	ونګه، هویت، تشخص، پېژندنه
وکرواکر > اکرو وکر	ákar wákar	

وکړ (کرد)	wəkəṛ	وکئ، وکړئ، وکاوه، وکل، وکلو (سالارزي)
وګړپال	wagəṛ-pā́l	وګړمین، مردم دوست، مردمدار
وګړنی	wagəṛanáy	وګړنیز، مردمي، انساني
وګړه	wágṛa	وګړواله ، شخصیت
وګړیز (شخصي)	wagəṛíz	وګړنی، ځانتنی، ځانګړی
ولاړ (رفت)	wlāṛ	لاړ، وېلاړ، لاړو، لاړلو، لاړه، ولاړئ، ولاړلئ
ولاړې اوبه، ډنډ> سیندګی	sındgáy	
ولاندو ولانګه	wlānd-o-wlā́nga	مړولونی او د مینځلو تخته
ولس	wə́ləs	اولس ، ملت
ولسپال	wələs-pā́l	ولس دوست ، ملتپال
ولس دښمن	wələs-dəx̌mán	د ولس دښمن، د ملت دښمن، ملی ضد
ولس دښمني	wələs-dəx̌mánı	د ولس یا ملت دښمني ، ملی ضدیت
ولس وکر	wələs-wakár	ولسی یا ملی هویت
ولسمشر > هېوادمشر	hewād mə́šar	
ولسواله	wələs-wā́la	ولسولي، ولسپالنه، ملت پالنه، نبشنلېزم

ولشل > لوشل	lwašə́l	
ولکه	walká	ولقه، قبضه، کړی، حلقه، دایره، حوزه (انتخاباتي)
ولموری	wəlmóray	له نس او له لمنې، قی او اسهال یا گانگې او نس ناسته کوونکی
ولنځ	wlanj	تشناب ، غسلخانه
ولولیز	walwalíz	له ولولې ډك، احساساتي، جذباتي، عاطفي
وله > ویاله	wyā́la	
ولۍ (ربښه)	wələ́y	ولې ، ولیې ، ربښه
ولېدل > لوېدل	lwédəl	
ولېشت	wlešt	لوېشت ، لوېست
ولېشه (بش)	wléša	تمبه ، چارتراش
ومه > اومان (هوما)	omā́n	
ونج	wanj	مخدره، مېز (ونجړی : مېزگوتې)
ونج (ونجون)	wanj	عوض ، بدل ، تغییر
ونجدوی	wanj-dóy	دونج (تغییر) قانون
ونجول (- بدل)	wanjáwəl	بدلول ، عوضول
ونه بوت	wə-nə-bot	بونت، بونه تو ، بونه تلو ، ونه بوتئ، ونه بوتلئ

ونه ولاړ > نه ولاړ	nə wlāṛ	
وو (بود)	wo	و ، ؤ ، وه
ووره (نری وريځ)	wawrə	اوره ، ووره (wowrə)
ووريا (وورښت)	wor-yā	اوريا ، اورښت ، ورښت
وورېدل (- ول)	woredəl	ورېدل ، اورېدل (- ول)
ووړتون (وړکتون)	woṛ-tún	وړوکتون ، کودکستان
ووړشمېر	woṛ-šmer	کسري شمېر، کسري عدد
ووی (ژمنه)	wowáy	اوی ، قول ، وعده
وويه > هويه ، هگۍ	hóya	
وه ، ول (بودند)	wə (-l)	وو ، ؤ
ويارن (ويارجن)	wyārán	عيبجن ، معيوب
وياړل	wyā́ṛəl	وياړکول، افتخار کول
وياړلی (وياړن)	wyāṛə́lay	له وياړه ډك، افتخاري، مفتخر
وياله (جوی)	wyālə́	بياله ، واله ، وله
وياند	wayā́nd	خبرلوڅ، ويندوی، نطاق، ترجمان (د وزارت خارجه ترجمان - پ)
ويجاړ	wɪjā́ṛ	وجاړ ، اوجاړ
وېخ > بېخ	bex	
ويده	wídə	وېده، اوده، بېده

ویدېدل (- ول)	wıdédəl	اودېدل (- ول)، ببدېدل (- ول)
ویر (ماتم)	wır	وهیر، ایر
ویرغاړی (ویرن، ویرمن، ویرژلی، ویرګډی)	wır-γā́ṛay	وهیرغاړیٰ ماتم کوونکی، ویر کوونکی
وېروړی (بوږنوړی)	wera-wə́ṛay	ډاروونکی ، خوفناك
وېره	wéra	یره ، بېره
وېره اچونه > ترهګري	trahgarí	
وېرېدل (- ول)	weredəl	
وېشاك (بېلتونپالنه)	wešā́k	بېلتون خوښونه، بېلتون غوښتنه، تجزیه غوښتنه
وېشاګر (بېلتونپال)	wešāk-gár	پېلتون خوښوونکی، تجزیه غوښوونکی
وېشګر	weš-gár	واشګر، وېشونکی، تقسیموونکی، توزیع کوونکی
وېشوړ (وېشل کېدونکی)	weš-wár	د وېشنې وړ، قابل تقسیم، قابل توزیع
وېښته	weẍtə́	ورېښته ، یښته
وېښته رګ	weẍtə-rág	نری رګ ، شریان ، مورګ
ویښیار	wıẍyā́r	اوښیار ، هوښیار

وېښيارتيا (وېښياري)	wıx̌yār-tyā́	اوښيارتيا ، هوښياري
وېلاړ (هوډ)	welā́ṛ	اراده ، عزم ، تصميم
وېلاړن (هوډمن)	welāṛán	بااراده ، باعزم ، مصمم
ويلوب (ذوب ، گداز)	wılób	ويلنگ ، ويلنه
ويلوبگر	wılob-gár	پولادساز، ولېږنگار
وينا لېږد	waynā-léğd	وينا اخېستنه، نقل قول، اقتباس
وينې بيه	wıne-báya	د وينې قيمت ، خونبها
وينيز (ليديز)	wıníz	د ليدو اړوند ، بصري
وينيز (و) اوريز	wıníz (o) awríz	سمعي او بصري، آيډيو ېژوال
وينې ككړ	wıne-kakáṛ	په وينو ككړ ، خون آلود
ويى (گاى)	wayáy	اوى ، وى ، لغت ، كلمه
ويي اوډ (- ون)	wayı-óḍ (-un)	د وييونو اوډون، د كلمو ترتيب (په جمله كې)
ويي پانگه (وييزېرمه)	wayı-pā́nga	د وييونو (لغاتو) ذخيره، واژگان
ويي پوهاند (وييپوه)	wayı-pohā́nd	د وييپوهنې ماهر، لغت پوه
وييپوهنه	wayı-pohə́na	د وييونو پوهنه، لغت پوهنه، واژه شناسى
وييرغاونه	wayı-raγāwə́na	لغت جوړونه، نيولوجېزم، نيولوگېزم

وييز (وييپانگيز)	wayíz	د ويي اړوند ، لغوي
ويي کښنه	wayı-kx̌ə́na	سيند کښنه، قاموس، ليکنه، لېکزيکوگرافي
ويي لړ	wayı-lár	د لغاتو فهرست، گلوسری
وييکی	wayíkay	ويوکی ، ادات
وييليکی > سيند	sınd	
ويېنه (سکالو)	wayéna	بحث ، مباحثه

هـ – h (هې)

د پښتو ابېڅې نهویشتم توری چې د وینګ له پلوه زیاتره غـورځي او لـه وروسې خپلواك (واوېل) سره همرنګېږي یا یو کېږي، لکه پـه ها - آ، هـر - ار ، هګی - اګی ، هویه - اویه ، هیله - ایله ، هېر - یېر ، نهیـل - نییـل ... کې . په کښېنۍ پښتو کې ، هرګوره ، تر هندي اغېز لاندې تر ډېره پوره او سمه ادا کېږي .

کره	غږيزليك	ناكره
هاخوا >آخوا ، اخوا	ā́xwā	
هار (مونى)	hār	امېل ، غاړه کی ، لاکېټ
هارت > ارت	art	
هان (منګ)	hān	عمر ، سن
هان کچه ، هانکچه	hān -káča	د عمر کچه یا اندازه

هاندوهڅه (هاندوهڅې)	hānd-o-háca	هڅه او هاند (هڅه او هاندونه)
هټوځی > بازار	bāzā́r	
هجړا (نربنځی)	heǰṛā	هجړی ، نربنځك
هڅه	háca	کوشش ، اقدام ، میل ، رغبت ، ذوق ، شوق
هڅوب	hacób	فرهنګ ، کولتور ، کلچر
هدیره (مړیستون)	hadırá	ادیره، حضیره، هډیره
هڅول (لیول)	hacawəl	تشویقول
هډ بند	haḍ-band	ډبل پلستر ، بنداژ
هډ پوهاند (هډ پوه)	haḍ-pohā́nd	د هډوکو ماهر
هډ پوهنه	haḍ-pohə́na	د هډوکو علم
هډتړ (هډوانه)	haḍ-táṛ	اسکلېټ، استخوانبندي، چوکاټ
هډ درملی	haḍ-darmálay	د هډوکو ډاکټر، شکسته بند
هډه > اډه	aḍa	
هډیز (هډین)	haḍíz	د هډوکو اړوند ، استخواني
هرکلن	har-kalán	هرکلین، پر هرکال، همه ساله
هرکله راشئ (ښه راغلاست)	hárkala-rāšəy	په خیر راشئ! په خیر راغلئ! په خیر راغلاست!
هرکلین	har-klín	هرمهالی، هرمهالیز، مدام، همېشه، همه وقته
هریاسه > رشه	rəšá	

هرېړه	hareṛá	اربړه
هړاند (لالهاند)	haṛā́nd	سرگردان
هړپی	haṛpə́y	صندق، صندقچه
هستوگنه، هستوگه > استوگنه	astogə́na	
هستونه (پنځونه)	hastawə́na	زېږونه، ایجاد، آفرینش، تخلیق
هستېدل > اوسېدل، استل	osédəl	
هسې	háse	هاسې، اسې، هسې
هغومره (هاغومره)	hāγúmra	آغومره، هوغونه
هغه لاړ دی > هغه تللی دی	haγə́ tləláy day	
هك (هېښ)	hak	هریان، اریان، حیران
هگی (هویه)	hagə́y	
هلك	halə́k	هلك (halúk-ā́n)
هله	hála	هاله ،هلې، هغه وخت
هلې ځلې	hále-jále	هلې زلې، الې زلې
هم آری (همریښه، هم بنسټی)	ham-ā́ray	همریشه، هم نسبه، مشترك المنشاء
هم ارزی (هم ارزښتی)	ham-árzay	د یو ارزښت لرونکی
هماندپوهی	ham-and-póhay	د یوې اندپوهې

		(ایډیالوجی) لرونکی
هماندی	ham-ánday	همفکره ، همنظره
هماندي	ham-andí	همفکري
همبستر (- ی)	ham-bestár (-ay)	همخواب ، هماغوش
همبستري	ham-bestarí	همخوابي ، جماع
همبنډاری	ham-banḍā́ray	هم بزمه ، هم مجلسی
همبول (همسندری)	ham-ból	د سندرو ملگری، هم اوازی
همبولی (همژمنی)	hambólay	هم پیمان ، هم قوله
همپولی (همبریدی)	ham-púlay	همسرحد
همپېری (هممهالی)	ham-péray	همدوره، همعصری، معاصر
همځېلی	ham-jélay	همنوع (بشر ...)
همڅنگ (همپوړی)	ham-cáng	انډیوال، همپوړیز، همتا ، همسنگ
همخونی	ham-xúnay	هم اوتاقه، د کوټې ملگری
همژبی	ham-žəbay	گډ ژبی ، همزبان
همسکالو	ham-skāló	همصحبت ، هم کلام
همغږی	ham-γáğay	همنوا ، همآهنگ
همغږي	ham-γağı	همنوایي ، همآهنگي
همکاسه (همکوبی)	ham-kásá	هم دسترخوانی ، همسفره
همکوری	ham-kóray	هم منزل ، همخانه
همکېتی	ham-kétay	هم مذهبه ، همدینی
همگروهی	ham-gróhay	همعقیده ، همسندی

هملاری (لارمل)	ham-láray	د لارې مل
هملوستی	ham-lwástay	همسبق، همدرسی، همصنفي، همکلاس
همليدی	ham-lıdáy	هم نظری ، هم ليدتوگی ، د يوه نقطه نظر لرونکی
همليکی	ham-lıkáy	همل‌ړی، هم قطاری، همرديف، هم مسلك، همڅانگی
هممانيز (هممانېزونه)	ham-māníz	گڼ مانيز، هم معنا ، مترادف
هممانيزوالی	ham-mānız-wā́lay	گڼ مانيزوالی، هم معناوالی
هممنډی (همپلی)	ham-mánḍay	همگامی، همگام، هميونی
هم منگی (هم هانی، همزولی)	ham-mángay	همعمره ، همسن
هممهال (په يوه مهال کې)	ham-mahā́l	همزمان، درعين زمان، درعين حال، پر يوه وخت
همهاغومره (همهغومره)	ham-hā́γumra	اماغومره
هم هېوادی (هېوادوال)	ham-hewā́day	هموطنی، وطنوال، وطندار
هن (دا دی)	hən	ان (اينك)
هندستان	hendəstā́n	هندوستان ، بهارت
هنډور > هېنډور		
هنډه > هېنډه		

هنډې هنډې	hánḍe-hánḍe	انډې انډې، قطعه قطعه، پارچه پارچه
هو	ho	او، ها، هاو، آوو، یې (کرلاني)
هوار (هواری)	hawā́r	اوار (اواری)
هواري وړ	hawārı-wáṛ	د حل وړ
هوا وېجه	hawā-wéǰa	هوايي قلمرو
هوايي چلند	hawāyı-čalánd	هوانوردي ، هوا پیمایي
هوبله (وزله)	hóbla	وسیله ، ذریعه ، چاره
هوده > اوده	úda	
هورې (هلته)	horé	وورې، هلې، دورې، هوري
هوږه	húğa	اوږه
هوساینځی	hosāyən-jáy	استراحت ځای، تفریح ځای
هوساینه (هوسايي)	hosāyə́na	استراحت ، تفریح
هوساییز	hosāyíz	
هوښ (سد ، سول)	hux̌	هوش ، عقل
هوښیار > ویښیار	wıx̌yā́r	
هېڅ	hec	هیڅ
هېڅیال	hecyā́l	هڅنا
هېښتیا وړ	hex̌tyā-wáṛ	د هېښتیا (اریانتیا) وړ، د تعجب وړ
هېره (هېرتیا)	héra	هېروالی ، فراموشي

هېره > ایره	ırá	
هېښمه	hex̌má	هښمه (ناڅاپي توره وريځ او توند باران)
هېښنده	héx̌ənda	هېښوونکی، اريانوونکی، له حيرانتيا يا تعجبه ډک، محير
هېلمند	helmánd	هيلمند ، هېرمند
هيله بيله	hılá-bılá	ايله بيله، متې همدومره؛ په ناحقه ، غيرحق
هيله من (هيله مني)	hıla-mán	هيله مند ، اميدوار
هېندار پاك	hendār-pā́k	هېندار سپېڅ ، برف پاك
هېنداره	hendā́ra	هنداره ، اينداره
هېنداری	hendā́rəy	ويترين
هېنداريز (ښيښه يي)	hendāríz	شيشه يي
هېنډه	hénḍa	هنډه ، اېنډه ، ينډه
هېنډور	henḍawár	ځبلي، هوډيالی، لجوج
هېواد	hewā́d	اېواد ، هواد ، هيواد
هېواد بهر	hewā́d-bahár	له هېواده د باندې، (چارې ...)
هېوادپال	hewād-pā́l	هېواد پالونکی ، وطنپال
هېواد پلوری	hewād-plóray	هېواد پلورونکی، وطنفروش
هېواد دننه	hewād-danə́na	په هېواد کې دننه ، په

		هېواد کې داخل
هېواد سراسر	hewād-sarā́sar	د ټول هېواد په کچه، وطن شمول
هېوادنی (هېوادیز)	hewādanáy	وطنی ، وطني
هېوادواله (هېواد پالنه)	hewād-wā́la	وطنپالنه، وطنپرستی

ې - e ، ي – i ، ی - ay ، ۍ - əy ، ئ - əy

دغـه څلور پنځه ډولـه (يـې ګـانې) لـه يـوې يـوازېنۍ عربي ی (يـاء) څخـه آره اخلي چې پخپله پـه عربي او بيا پارسي غږپوهنـه کې پـه همدا يوه بڼه د دوو خپلواکو (ې - e ، ي - i) او يـوه غبرګغږ (ay) ښکارندويي کوي چې پرله پسې مجهوله، معروفه او ملينه (ی) بلل کېږي او پـه پښتو اوازپوهـه (فونيميکس) کې يې پرله پسې اوږده، لنډه، زوروالـه او زورکـي والـه "يـې" بـولي ؛ زورکيوالـه بيـا دوه ليکنـي (ګرافيميـک) ځېلونـه (وارېښتونـه) راخپلـوي : نوموالـه (ۍ) او کړوالـه (ئ) . اوږده (ې) او لنـډه (ي) ځانتـه او د ويي په سر، منځ او پـای کې راتـلای شي. لـه زورکيوالـو څخـه نوموالـه دا (ۍ) ځانته او د ويي په پـای کې روغـه رمتـه ليکـل کېږي او پـه سر او منځ کې يې د لنډې (ي) په څېر په خوا پرخوا غبرګو ټکو ښوول کېږي، لکه پـه

نړيـوال او پېړييـز کې او کړوالـه دا (ئ) د دويـم ډېرګـړي وګـړي د پـايلې پـه توګه، يا له کړ بنستټ سره نښلول کېږي، لکـه پـه ځئ، څڅئ ... کې او يـا ترې جلا راځي، لکه په خورئ، غوړوئ ... کې. په دې لړ کې ay پـايلې پـر əy هغو هم هله اوړي چې اړوند نومونه اوښتې ډېرګړې (مغيره جمـع) بڼې راخپلـوي، لکـه پـه سـړی - سـړيو ، لـښتی - لـښتيو ... کـې. پـه سـوېل - لويديز ګړدود کې تر خجلاندې ay پر əy (ئ) اړول او ليکل د ويونکيـو د لـړه کيـوالي د آر لـه مخـې کـره نـه شـي ګڼل کېـدای او پـه دې ډول نرينـه او نوموالـه پايله!

کره	غرېزليك	ناکره
يا (که)	yā	د ناتړوييکي په توګه له "که" سره زياتره هممانيز کارول کېږي
ياد (يادونه)	yād	ياد ، خاطره (خاطرې)
ياد څلی	yād-cə́lay	د ياد څلی ، د يادګار څلي يا منار
يادښت	yādəx̌t	يادديښت، يادداښت، يادداشت
يادښتچه	yādəx̌t-čá	يادښت ليکچه، د يادداشت کتابچه، ډايرى

یادښتلیک (یادښتپاڼه)	yādəx̌t-lík	د یادونې لیک، یادداشتنامه، نوټ، نوټبس
یادښتوړ	yādəx̌t-wáṛ	د یادښت وړ، د یادداشت وړ
یادښتول	yādəx̌tawəl	یادښت اخېستل، یادداشتول، نوټول
یاد مانۍ (یادگاري مانۍ)	yād-māṇə́y	د یادگار مانۍ، کاخ یادگاري
یاست	yāst	یاستئ ، استئ ، یئ
یاسته < بیاسته، رسۍ، واښ	bıā sta	
یاغیگړ (یاغیستان)	yāγıgáṛ	د یاغیانو سیمه، غیرعلاقه (پاك – افغان ازاد سرحد
یاغیگیري (سر)	yāγıgırí	سرکښي، نافرماني، بغاوت، تمرد
یامېدل < نښېدل	ncédəl	
یایل < ویل	wayə́l	
یبل (یبله ، پښې لوښی)	yábəl	ابله ، پښې ابله
یخپلوری	yax-plóray	یخ پلورونکی
یخپېر (کنگلپېر، یخچالپېر)	yax-pér	د یخ یا کنگل دوره، دوره یا مرحلهء یخبندان
یخچال	yaxčā́l	کنگلنی، فریج، گلاسیر، یخبندان

یخزنی (یغ دغه، یخ کرخ)	yax-zə́ṇay	یخوهلی، له یخ یا ډېرو سړو څخه کرخت شوی
یخساز	yax-sā́z	یخ جوړوونکی
یخسازي	yax-sāzí	یخ یا کنگل جوړونه، د یخ جوړولو کارخانه
یخ سیمه > یخچال	yaxčā́l	
یخلوبه	yax-lóba	د یخ پرمخ لوبه یا ورزش
یخماتی	yax-mā́tay	یخ ماتوونی (بېړۍ ...)
یخنڅا	yax-nacā́	د یخ پر مخ نڅا
یخني (ښوروا)	yax-ní	د غوښې ښوروا یا زومنه
یخني > ساړه		
یرغلیز	yarγalíz	یرغلي، تهاجمي (جنگ، وسله)
یرغملبیه > بونگه	bónga	
یرغمل گر (یرغملگر)	yarγamalgár	یرغمل نیوونکی
یرغملگري	yarγamalgarí	یرغمل نیونه
یشنا (یش)	yašnā́	ایشنا ، جوش ، غلیان
یشنا ټکی	yašnā-ṭə́kay	د ایشېدنې یا غلیان نقطه
یغ دغ (یخ کرخ)	yáγ-dáγ	شخ و کرخت ، یخوهلی
یلغوز (څړه)	yalγóz	یلغز ، جره ، مجرد
یم	yəm	وم (کرلاني)

ینه	yəná	اېنه ، ځیگر
یو (د یوه)	yaw	یاو ، یېو ، (دیو)
یوازې	yawā́ze	یواځې، بیاځې، اېوازې
یوازېنی	yawāzenáy	یوازینی، یوازنی، یواځنی، یواځینی
یو اوونیز	yaw-owníz	یو هفته یي
یو بنسټی (یو آرې، همآری)	yaw-bənsə́ṭay	هم منشاء ، یو بنیادی
یو پال (یو څښتنی)	yaw-pā́l	د یوه خدای په گروهه، موحد ، یکتا پرست
یو پالنه (یو څښتني ، یووالہ)	yaw-pālə́na	یو خدای پالنه ، یو خدای گروهي ، یکتا پرستي
یو پر دوه	yaw—pər-dwá	یو په دوه ، یو د دوو پر وړاندې ، دوه برابره
یو پلا (یوځل)	yáw-plā	یوه پلا (د ترنگ او لنډیز له مخې)
یو پېړییز	yaw-peṛəyíz	یو پېړۍ ایز، یو پېړۍ ییز، یو قرنه، سلکلنیز
یو ترمنځ (هر دویم)	yaw-tər-mánj	یو ترمنځه ، یو پسې، یك درمیان ، هر دومی
یو جولي (یو بنی)	yaw-ǰawlí	یو شکلی، هم شکلی، یوونگی
یو جولی (یو بنی)	yaw-ǰáwlay	یو رنگ، یورنگی، یو

		شکله، همرنگی …
يوځل (يووار)	yáw-jal	يوځلې، يوځله، يو کرت
يوڅپيز	yaw-capız	يو هجايي، يو سېلابه، مونو سيلابيك
يوخوا – بلخوا	yáw-xwā-bə́l-xwā	يوه خوا – بله خوا (د ترکيب او لنډيز پر بنسټ)
يو زرويوم	yáw-zər-o-yawə́m	يو زر و لومړى، يو له پاسه زرم
يو زرييز	yaw-zərəyíz	يو زرۍ ييز، يو زرۍ ايز، يوه زر کلنيزه ، يو زر کليزه
يو ژبى	yaw-žə́bay	پر يوه خبره ولاړ، رښتينى؛ همژبى، پر يوه ژبه غږېدونکى
يو ژبيز	yaw-žəbíz	د يوې ژبې اړوند (سيند، قاموس …)
يو سترگى	yaw-stə́rgay	کاجر، چغر، شبړا
يو شپېنى	yaw-špenáy	د يوې شپې ، يك شبه
يو گروهى > يو پال		
يو گروهي > يو پالنه		
يو لارى	yaw-lā́ray	د يوې لارې تلونکى، د يوې لارې مل، هملارى
يو لوريز	yaw-loríz	يو اړخيز، يو طرفه (سړك، جاده)

یو لوریزوالی	yaw-lorız-wā́lay	یو طرفي، یو جانبي
یو مهالی > هممهالی	ham mahā́lay	
یو مهالیز (یووخته)	yaw-mahālíz	یووختیز
یو مېړوښي	yaw-meṛoxı́	یو ځبتني، یو مېړه توب
یو مېړوښې	yaw-meṛóxe	یو ځبتنه ښځه، یو مېړه والا ښځه
یونړې (یور)	yúṇı	یوراني، یورګانی (د ورونو ښځې)
یو وار (یوځل)	yáw-wār	یووار
یو ښځمنی	yaw-xəjmánay	د یوې ښځې مېړه، یك زنه
یو ښځمني	yaw-xəjmaní	یو ښځي توب، یو ښځیوال
یوکۍ (یو څرخه)	yawkə́y	یو ارابه یي سایکل
یوم (لومړی)	yawə́m	یووم ، اول
یونلیك	yun-lík	سفرلیك، سفرنامه، سیاحت نامه
یووالی (یوواله)	yaw-wā́lay	یوالی، اتفاق
یووستوی	yaw-wastə́way	یوستوی
یوولس	yawólas	یوه لس ، یولس
یوون	yawún	یوکی ، واحد (مقیاس)
یوه	yawá	اېوه ، یوه (ywa)
یوه (سړي ته)	yawə́	اېوه ، یوه (ywə)

یه (آ ، وا)	ya	یا ، ای، اې
یه > نه		
یېبرور	yebra-wár	ابرور، حاصلخیز، پرثمر، بارور
یېبره	yébra	ابره، اېبره، حاصل، ثمره، بار
یېږ (د ببرېو جوبه)	yeṛ	هېږ ، اېږ
یېږمشر (سرماڼو)	yeṛ-mə́šər	د ببرېو د جوپې مشر
یېوه (قلبه)	yéwa	یوه، یوې، یېوه، اېوه (جمع: یېوې)

اخځلیک

۱- پالوال، عبد الرازق: معیاري پښتو. یونایټېډ پرېس، شال. تله ۱۳۸۴ ل.

۲- تړی، حبیب اله: نوې ژبپوهنه او ژبني مسایل. پښتو ټولنه، کابل ۱۳۴۴ ل.

۳- زیار، مجاوراحمد: پښتو ګړدودونه. نړیوال پښتوسېمینار، کابل ۱۳۵۴ (1975).

- پښتو لیکلار. ننګرهارپوهنتون. د لوړو زده کړو چاپخونه، کابل ۱۳۶۰ ل.

- ویپپوهنه. د پښتوژبې او ادب څانګه، کابل پوهنتون. د لوړو زده کړو چاپخونه، کابل ۱۳۶۰ ل.

- پښتوسیندګی- انګرېزي سربلونه+ وستربلونه(غبرګبلونه)،

گړنې او ځرګندنې. د ساپي د پښتو څېړنو او پراختيا مرکز، پېښور ۱۳۷۸ ل(2000 ز).
- پښتو پښويه (ګرامر)، دریيم چاپ. دانش کتابتون، پېښور۱۳۸۴ ل (2005 ز).
- سلګونه ليکنې او ليکونه(سپين ليکونه چا پ ته چمتو).
-۷ - پښتو قاموس، پښتوټولنه. لومړی ټوک۱۳۳۰، دويم ټوک ۱۳۳۳ ل. (عکسي چاپ ۱۳۸۳).
-۹ زېری، لومړی ګڼه ۱۳۵۶ ل. پښتوټولنه، کابل.
10- Morgenstierne, G.: An Etymological Vocabulary of Pashto(EVP). Oslo 1927.
11- Zyar, M.A.:Die Nominal Komposita des Paschto, Diss. Universität Bern. Institute für Sprachwissenschaft, Bern 1974
12- Mackenzie,D.: A standard Pashto, BSOAS 22, 1959, 231 - 235.
- Pashto, The World's Major Languages. ed. Bernard Comri, London, 1987.
13- Kieffer, C.M.: Dialectologie du pashto. Distribution et typologie des parlers Pashto d' apres les premieres Cartes de atlas linguistique de l' Afghanistan(ALA)". Colloque sur l' etablissement d'un Centre d'etde dela langue et de la literature Pashto, Caboul 1975.

يادښت: په سیند ډوله لارښود کې د آرويي تر څنګه د ليندیو( ) دننه دویم ویی یا د همماتیز جاج را اخلي او یا د پورویي. په > پسې راغلي سم ویي ته مخه کول مانا لري. (پ) د پښتونخوا او پېښور لنډیزدی. داچې د متن دننه نغوتې، نومېرنې یا رېفرنسونه مې نښه نه شو کړای، له درنومینه والو ښښنه غواړم.